

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 75.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI:
REJTŐ ISTVÁN

75. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXV.

1887. július—1887. december

1981

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXV.

1887. július—1887. december

1981

Sajtó alá rendezte:
REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉREI GYULA

1 1723875

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 2517 8

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1981

PRINTED IN HUNGARY

CIKKEK, TÁRCÁK

KISASSZONY FELESÉG

Tegnap érdekes válóperi békéltetés folyt a budapesti törvényszéknél.

A férj egy előkelő helybeli kereskedő, a neje hasonlóan egy nagykereskedő leánya.

Mikor a haragos felek megjelentek a törvényszék előtt, szinte önkéntelenül fakadt ki a csodálkozás:

— Oh, be szép, összeillő pár!

Valóban az asszony ritka szépség a fiatalság üdeségével és az előkelőség bájával. Ilyen fiatal és már válik. Csak négy hónapja élnek együtt, azazhogy nem élnek.

Na de sorjában menjünk. A békéltető bíró kellő óvatossággal fogott hozzá a megszakadt kapocs összeforrasztásához, s mindenekelőtt az okát kezdte kifürkészni:

— Talán engesztelhetetlen gyűlölség? (Ez a csúf frázis, mely sokszor egyebet fed.)

— Nem, nem — motyogta a kis menyecske, s megrázza a fejcskáját tagadólag, kecsesen. — Én szeretem a férjemet, különben is ő válik.

— Imádom a feleségemet — hebegte a férj, s szeme rézszege mámorban révedezik a szép asszonyka sugár természetén.

— De hát akkor mi az oka? Talán megtudott ön valamit? . . .

— Inkább megfordítva, semmit sem tudtam meg.

— Talán valami sértés történt kettőjük közt?

— A világeért sem, bíró úr.

— Talán a felesége hozományában csalódott ön?

— Éppen nem. Ő gazdagabb nálamnál.

— De hát akkor mit akar?

— Őt!

— Ön félrebeszél. Hisz bírja őt.
— Dehogy bírom, dehogy — mondá szomorú mosollyal a férj. — Ő még. hogy is mondjam azt. kisasszony.
— Lehetetlen! — csodálkoznak a bírák.
A szép asszonyka vérvörös lett, mint a fíbor.
— Igaz ez, amit a férje mondott? — faggatják a gonosz bírák.

A gyermekasszony hümmögve bólint a szép fejével, hogy bizony igaz.

— De hát mért teszi ezt, nagysád, az isten szerelméért?!

— Azért, mert nekem ez *elvem* — felelte a menyecske olyan határozott hangon, amelyből mindenki kivehette, hogy ez az utolsó szava volt.

Mégiscsak csodálatos portékák ezek az asszonyok!

Az ember azt hinné bankódással, hogy már-már kiveszték az elvek, s íme hol bukkan rá az »elvekre«: olyan *különös helyen* találja meg, ahol legkevésbé se keresné.

TARKA KÉPEK

[júl. 21.]

Még adós vagyok egy-két esettel a választások tarkaságaiból, hát elmondom azokat is szép sorjában.

A gyalui kerületben erősen állott Bartha Miklós, akit méltán neveznek Erdélyben »aranszájú«-nak.

Csinos, daliás alak, nemesen élezett rokonszenves arc, lelkes szemek, hát még az a kellemesen csengő hangja, s mellé az a nyugodt, ízléses plasztika, mely az Apponyiéval vetekszik. És mennyire a hatalmában a magyar nyelv minden bűbája s a szólási mesterség összes csínja-bínja. Egyszóval Bartha a legjobb szónok Erdélyben, akivel nem lehet megmérkőzni a nép előtt.

Egyszer azonban fogta magát gróf Esterházy Kálmán, a volt színházi intendáns, és föllépett Bartha ellen.

Kinevették.

— Hiszen nem is akarok én pénzzel győzni, mert az nekem nincs — felelte Esterházy.

— De hát akkor mivel akarsz győzni?

— Valami olyannal, amim nincsen.

Ez bizony úgy hangzott, mintha a Delphi-beli orákulum mondaná. Győzni valami olyannal, ami nincsen, mikor még eddig mindig olyannal győztek, ami van!

Találgatták is, mi lehet az, kérdezték, faggatták, de Esterházy el nem mondta a maga titkát, hanem csak mosolygott, és még homályosabbá tette a terveit azzal a kijelentéssel:

— Ha magam nem lennék elég, majd hozok segítséget.

— Hm, az akkor más. Akkor annak a másiknak lesz valamije. Vagy pénze, vagy elokvenciája.

— No, ez ugyan nem áll. Mert nekem annál a másiknál is az kell, amije nincs.

— Értse meg, aki tudja.

— Pedig elég világos lesz az, majd meglássátok. A két »nincsen«-t összetesszük, és leverjük Bartha Miklóst bizonyosra.

Így fenyegetőzék Esterházy, de a szavát be is váltotta.

Egypár nappal a választások előtt kocsira ült egy barátjával, Bánffy szolgabíróval, s bejárták ketten a gyalui kerületet. Beszéltek a néphez, és meghódították teljesen.

Nagy szótöbbséggel került ki az urnából.

— Hogyan történhetett ez? — tűnődtek az emberek, mikor a táviró szétvitte a győzelmi hírt. S mikor a két jóbaráttal találkoztak: — Mivel vettétek be annyira a nép szívét?

— Azzal, amink nincs — mondá ismét Esterházy, s mosolygva fityegtette meg a *kabátja ujját*, melyből hiányzik az egyik kar.

Majd rámutatott a Bánffy szolgabíró fityegő kabátja ujjára, amelyből szintén hiányzik az egyik kar.

A két csonka honvéd keveset beszélt, keveset ígért, de a két hiányzó kezük annál többet mondott, s messze elhomályosította Bartha ragyogó ékesszólását.

...A derék gyalui népet azzal a két hiányzó kézzel el lehetett vezetni akárhová.

NYÁRI ÉLET

Éppen azt az időszakot kezdjük élni Pesten, amikor már nemcsak izzad az ember, hanem pirul is. Tudniillik a szegénytől és nem a melegtől, mert immár minden kellner bizonyos fumigáló tekintettel méri végig, mintha mondaná:

— Micsoda? Hát az úr még mindig itt van? Hát az úrnak sehol sincs valami mezei birtoka?

Könnyű szerénységgel elviselni a nagyságos titulust télen át, de a kánikulában az is kellemetlenné válik. Az összes budapesti élet (értvén az úgynevezett »második jó társaság«-ot) a Hangl-kioszk törpe akácfaí közé szorult, a locsogó hattyúkút tájékára.

A szép asszonyok, a társaság kedvencei, most oda vannak a fürdők árnyas ligeteiben, csak egy-két itthon szorult menyecske szépíti a kioszk fakó asztalait. Hanem bezzeg itt vannak a bűnös szalmaözvegyek, a férjek, s ha nappal lefognak őket teendőik, este nekiszilajodva, éhesen látnak kalandhajhászat után.

Micsoda csodálatos a házasetel

Emlékezzenek csak önök vissza, kedves férjuraimék, tisztelt kollégáim, az első három-négy hétre, amit a feleségükkel töltöttek; a memento »mézes hetek«-re.

Azt hinné az ember, hogy ezek vissza nem kerülhetnek többé.

Pedig semmi sincs elveszve a természetben, még ez a »méz« sem — csak az alakja változott meg.

Az akkori hetek azért voltak mézesek, mert együtt töltötték az asszonykával.

A mostani hetek azért mézesek, mert az asszonyka nélkül tölthetik azokat. Szabadon, függetlenül, teljes tüdejükből szíva a balzsamos levegőt, melyre azt mondja a kiélt roué: »Pfű, megfulladok«.

Általában kevés refinériára vall a hölgyek részéről, hogy ilyenkor hagyják oda a fővárost, amikor legnagyobb volna a becsük. Azahogy mégsem jól beszélnek, mert hiszen ha mindenki itthon volna, akkor honnan vennék magukat a láncaikról elszabadult férjek, kik nagy rajokban ülnek körül a Hangl asztalait, s fürkésző szemmel, dagadozó szívvel tartanak szem-

lét a hűselő hölgyecskéken. Ha valahol megvillan egy-egy csinos szempár vagy ingerlékenyebb női termet, milyen hullámzás, nyüzsgés támad a férfisorokban!

— Ah nini, hogy megszépült ez a kis boltosnő! — kiált fel az egyik.

— De bizony ebből az ügyvédnéből milyen helyrevaló menyecske lett!

— Teringette, de fölséges asszony az amott a kékfátyolos kalappal.

Dehogy, dehogy. Mind ilyenek voltak ezek az asszonyok, sőt szebbek is voltak valamikor, csak hogy akkor a *téli szemekkel* nézték őket a feleséges emberek.

Leszállnak az igények a minimumra. Ha valaki egy jó új vacsoráló helyet fedez föl, ahol zöld udvar van, az legalább is olyan nagy képeket vág ahhoz, mint Stanley a kongói folyamokhoz.

Valóságos esemény, ha valaki ilyenkor »berukkol«. Ismét egy új férj, aki az ő komoly sedatus barátaiban, akikkel estélyeken, ebédeken találkozott télen át, elvadult, rakoncátlan szoknyaeső, pajkos fickókat talál. Egy darabig megijeszti, undort és fitymáló gondolatot ébreszt benne ez a csodálatos metamorfózis, de másnap, harmadnap már ő is olyan, mint a többi.

De néha aztán vannak jó estéi is a kioszknak. Ilyen volt például a tegnapi, amikor villámként híre megy, hogy egy indus ember van itt.

Egy indus ember! Lehetetlen! Hol van? Csodálatos! Idáig el tudott jönni. Teringette. Ez ugyan hamar elolvasta az Atzél Béla reklámjait Budapestnek világvárossá tételére nézve, és szépen szót fogadott.

Valóban egy indus ült az asztalnál szépen kötött színes turbánban, s a kisvárosivá aszalt közönség tolongott az indus asztala körül, ki rokonszenves keleti nyugalommal jártatta szeméit a közönségen és a szép kilátáson.

Minden asztalnál kiütött a forradalom, minden téma a lomtárba dobott, az indus volt az egyedüli téma. Csak egyetlen asztal nem mozdult, mely még a szezon elejéről élvezte előkelő pozícióját. Ez a politikusok asztala. Néhány új és ócska képviselő és egy államtitkár teng ilyenkor mellette.

Ez az asztal még nem mozdult, de témájukat — az európai béke megoldásának nagy kérdését — már ezeknek is kivette a szájukból az indus.

Ha igazi indus, hát akkor ki kell küldeni Krajszikot, beszéljen vele tótul.

— De honnan jött volna ide?

Mit keresne itt?

Mégsem lehet az igazi indus.

De ha az is. Azért kár volna fölállni. Hagyjunk másnapra is valamit. Majd mutogatja magát az állatkertben.

Igen ám — hozza hírül egy galopin —, de az indus elmegy holnap az Orient Expresszel, egy magyar utas vette rá, hogy éjszakára kiszálljon.

— Hát csakugyan indus, és miféle?

— Megyei főispán ott az indusok közt.

Ohó, főispán! De már erre tetszelegve mozogni kezdenek a fiatal képviselők.

Nono — magyarázza Beöthy Algernon —, nem kell azért mindjárt Majthényit képzelni; voltaképpen tigris-csász.

De már egy főispánt mégiscsak érdemes megnézni, még ha indus is: ki tudja, mikor szorul az ember a protekciójára.

— Ugyan tud-e tarokkozni?

Egyszeribe fölkerelkednek a képviselő urak, s egypár perco múlva már egész udvara van az indus főispánnak, aki flegmával eregeti a szivar füstjét, s nagy érdeklődéssel dugdossa zsebre az átadott névjegyeket.

Főispán úr öméltósága meglehetősen közlékeny ember, elmondja, hogy Nazredinnek hívják, s több mint egymillió lélek fölött parancsol. Most Londonban volt a királynő jubileumán, s mutatta is Salisburynek egy hozzá intézett levelét; Londonból keletnek megy, egy kis vargabetétté tévén, hogy Konstantinápolyt s majd a szent sírt, Mekkát bejárja s úgy térjen haza még hónapok előtt elhagyott megyéjébe. (Képzélhetni, mennyi sikasztás lesz ott azalatt!)

Nazredin úr kitűnően beszél angolul, s úti tapasztalatairól naplót vezet; kivált a névjegyeket mohón gyűjtötte.

Beöthy Algernonnál véletlenül éppen nem volt névjegy, de azért adni akart neki egyet, s keresgélte a tárcájában. Meg is találta éppen a Zichy Jenőét.

— No, ezt adom neki. Ennek ő is megőrül, Zichy Jenő is.
— Nem, nem — ellenkezének a Nazredin úr kísérői —, gentleman ember, nem szabad bolonddá tenni.

— Ejh mit — vág vissza örökké fűrgé eszével Aldzsi.
— Én abból a szempontból indulok ki, hogy Domahidy Ferit is okvetlenül bolonddá tennék az indusok, ha odamenne.

Az indus elragadtatva beszélt a magyar fővárosról és asszonyai szépségéről.

— Tehát nem bánta meg, Sir, hogy kiszállott? — kérdék.

— Nem. Annyival is kevésbé, mert soha életemben nem hallottam, hogy egy ilyen nevű ország és város léteznék a világon.

Így élénkíté meg a Hangl-kioszk egyhangúságát az indus főnök. Folyt a triccs-traccs szavakkal, jelekkel egész éjjelig. Végre oltogatni kezdték a gázakat. lassankint szétszéledtek a vendégek, az indus hazament a vendéglőbe lefeküdni, de még azután is sokan az utcákon, ahol két ember találkozott, okvetlenül azzal szólította meg egymást:

— Nos? Látta ön az indus főispánt?

Bizony, bizony, mondom nektek, hogy az emberséges Nazredin nincs olyan messze e pillanatban az ő meggyéjétől, mint amilyen messze vagyon Pest a világvárosiasságtól.

AZ ÉGBEN

A leggazdagabb ember mondott csődöt. Ha Mackay vagy Rothschild öngyilkosokká lesznek »rendezetlen anyagi viszonyok« miatt, nem lett volna olyan meglepő és csodálatos, mint az, hogy Balázs Sándor unta meg az életét és méreggel ölte el magát. Hát elfogyott kedélyessége? Lehetetlen az! Hiszen neki volt ebből a portékából a legtöbb talán az egész országban.

S mégis elfogyott.

Mi volt az a gyógyíthatlan baj, amiért el akart menni innen? A pénz? Nem; hiszen ez neki sohasem volt. Pnyen idült baj nem vihette a sírba. Fittyet hányt ő annak.

Hiszen annyi biztos terve volt pénzhez jutni, hogy mire az egyik dugába dőlt, már akkorra hat új ötlete támadt:

még a jó barátjait is milliomosokká tette velük, hol az egyiknek, hol a másiknak ajándékozva el eszméit.

És ha e tervek nem lettek volna is, melyek mint csalóka lidércfény előtte világítanak a kalandos lelkeknek egész a sír széleig, itt volt a kis lutri: az örökös reményforrás. S ha nem sikerülnek a »nyári számok« (mert más számokat rakott nyáron, mint télen), majd megjön a tél, és bevágnak a »téli számok«.

Nem, nem a pénz baj volt az a gyógyíthatlan betegség, mely őt arra a szomorú útra vitte, s mely teljesen megfelel azon romantikus iskolának, amelyből nőtt az ötvenes években. Reá borult évek előtt elhalt leánykájának a sírjára, és ott itta meg a méregitalt. Éppen egy ötvenes évekbeli érzékeny novellának a vége.

Mi volt az oka? Ki tud olvasni a szívek redőiben? Mit tudjátok ti azt, hogy ez a víg ember, aki folyton nevetett és neveltetett, mit érzett belől? Mi volt annak a szívnek a fenekén, ahonnan örökké csak a jókedv buborékai fakadtak fel?

Utolsó üzenete némi világot látszik vetni az indokra. Utolsó üzenete elvált nevéhez szól, akire szerelemmel gondol a megdöbbenő elhatározás percében is. Hiszen a kis sír is, az utolsó vánkos, ahova a szegény író a haldokló fejet letette, arra mutat, hogy a szétdúlt családi fészek játssza a főszerepet ebben a drámában. Az egyedüliség keserű érzete, a sivár elhagyatottság érlelte meg benne a megdöbbenő elhatározást, itthagyni a világot, melynek tarka-barkaságát senki sem volt fogékonyabb a legvígabb oldaláról fogni fel, mint éppen ő.

Nevelhette természetesen kedélyvilágának komorságát anyagi helyzete is, mert noha már ötvenhét éves volt, még mindig ott állott, amint mondogatni szokta:

— Kezdeni kellene valamihez. Mert bizony-bizony kifogyok az időből.

Még mindig »forrt«, s amint évről-évre jöttek a fiatal írók s elhelyezkedtek, hogy úgy mondjam, konszolidálódtak a társadalomban a régiek, ő mindig a fiatalok közt maradt, akik forrnak.

Sajátságos vonásokból volt összeállítva egész lénye. Nem szeretett semmi pozitívumot, mindig csak olyat, ami lesz, és semmi olyat, ami van. Tagja volt a Kisfaludy Társaságnak,

mely elbeszélői érdemeiért mintegy évtized előtt választotta be, mikor Balázs in floribus volt, de ő e Társaságot, mielőtt tagja lett, azonnal elunta s egy másiknak az alapításán fáradozott. Sikerült neki összehozni a Petőfi Társaságot, de mielőtt megvolt, azt is nyomban elunta s egy harmadik társaság alapításán törte fejét. Az is megalakult harmadéve »Auro-ra« név alatt.

Igazi fékezhetetlen írói temperamentum volt, akinek a »pegazusa« nem ismert se kantárt, se nyeret s rendszeres munkára szorítani nem lehetett. A redakciókban, ahol a munka mégis bizonyos órákhoz van kötve, sohasem bírt hosszabb ideig megmaradni.

Csak inspirációinak engedett, de a kötelességet nem ismerte. Jól jegyezte meg róla egy ízben a megboldogult Tóth Kálmán:

— Ha a Sándornak tízezer forintot fizetne valaki évenként azon szigorú kötelezettséggel, hogy minden héten egyszer végigsétáljon a Váci utcán, éveikig nem látnátok a Váci utcában.

Pedig nem lehetne mondani, hogy improduktív volt. Eleget írt s ezek közt érdemes, sőt maradandó becsű dolgokat. Az »Égben« című darabja még soká marad a játékronden, a »Strike« részeges takácsa a legzseniálisabb népszínműi alakunk, novellái közt egypár az ő költői felfogásának, meleg szívének s egészséges humorának becses alkotása. Mint írónak csak az az egy baja, hogy túlságosan utánozta Dickenst és Thackeray-t.

Társaságban vidám poharazás közt nem volt párja. Ővele vacsorálni fejedelmi multság volt. Ötlet ötletet ért. Játszi elméje szikrázott és pattogtatta az elmésségeket. Többnyire a szeretetreméltó naivság köntösében űzte bohókás pajzánkodásait papucshősnek, együgyűnek, fősvénynek és tőkepénzesnek játszva magát. Ezek voltak a kedvenc témái.

De amint nem volt igaz, hogy ő együgyű papucshős és tőkepénzes, úgy nem volt igaz semmi sem. Mindennel figurázott.

Még a víg kedélye sem volt igaz. Az is talán csak fölvert szerep volt, amivel elámította a cimborákat és az uzsorásokat: mert csak ezzel a kétféle emberfajjal volt összeköttetése, és a

Múzsával, akit szintén rászedett, mert a víg Múzsának udvarolt, pedig titokban talán a szomorúval ölelkezett.

Most már az égben van szegény. Nyugton, csöndesen, békességben a kis Rózával. Mert van még egy mecénás, akihez bizalommal fordulhat a magyar író — s aki megszabadítja nyomasztó gondjaitól.

A halál.

JÓ ÓMEN

(Külpolitikai csevegés)

A Nándorok nagyon szerencsés emberek. Itt van például Szederkényi Nándor, aki megbuktatta Jókait, itt van Sir Nándor, aki megnyerte a sorsjegyet és itt van Koburg Gotha Szász Nándor, aki elnyerte a bolgár koronát. Azért írom a »Szász« nevet ritkítva, mert előre tudnivaló, hogyha valami üresedés van, azt okvetlenül egy Szász nyeri el. (Ha mindjárt nem is Károly vagy Domokos.)

Mondom, lehet, hogy a Nándorok szerencsés emberek, de mondhatnám azt is, hogy szerencsétlen emberek. Mert Szederkényi Nándor egy olyan nyilatkozatot írt a választás után Jókai ellen, amivel tökéletesen tönkretette magát, mert Sir Nándor olyan bajokba bonyolódott a nyerevénye miatt, hogy egész élete meg van keserítve, és mert Koburg Nándor olyan koronát kapott, hogy nem tudom, miképp teszi fel a fejére.

Vagy talán nem is teszi fel semmiképp. Elvesz a korona. A feje nélkül. Lehet, hogy a fejére teszi és akkor elvesz a feje is a koronával együtt. Denique semmi sem bizonyos.

Csak egy bizonyos, az, hogy immár elutazott.

Először a pakktáskái mentek el. Maga a herceg anyja intézkedett a csomagolásnál.

— Ötven inget tegyetek — rendelte az ebenthali frajjoknak —, hogy ne kelljen a fiamnak Bulgáriában mosatni. Nem, nem, tegyetek mégis hatvan inget — hátha két hónapig is eltart az uralkodása.

Azután a szakácsot látták elutazni a szemfüles reporterek.

De még akkor sem volt bizonyos. Hátha a szakács csak arra való, hogy még egy hétig tartsa féken a bolgár közvéleményt.

Bizonyos a dolog akkor lett, mikor végre megjelent a »Budapesti Közlöny«-ben a herceg leköszönése a főhadnagyi állásáról.

„No, ha már Salamon Ferenc bátyánk is kioldozza a honvédségi kötelékből, akkor okvetlenül lesz valami.

Jól okoskodtunk, a herceg ma végre elment. Az ebenthali kastély megint csöndes lesz és szomorú. Senki sem fog beleskelődni többé a rácsokon.

A mama könnyezve búcsúzott el fiától, s még az utolsó percben is marasztalta:

— Ne menj el. Majd meglátod, nem jó vége lesz. Rossz álmaim voltak.

— Megyek anyám. Mennem kell.

— Hasztalan lesz az utad, édes fiam.

— Én bízom, anyám. Ámbár az mellékes, mert nem annyira a bolgár trón miatt megyek én, hanem az élclapok miatt.

— Nem félsz a muszka cártól?

— Félek, de az élclapoktól még jobban félek.

— Legalább eredj be Bécsbe Kálnokyhoz és konferálj vele még egyszer: kérdezd meg, fürkészd ki, vannak-e kilátások. S ha nincsenek, fordulj vissza, fiam! Megígéred?

— Jól van, megígérem.

S aztán csakugyan találkozott a herceg egypár percre Kálnokyval, ki titkon, álruhában a vonathoz érkezett, és a képéjébe osont.

— Hogy állunk? Mit gondol ön?

— Én semmit sem gondolok — mondá Kálnoky. — Tehát ön megy, hercegem?

— Igen, megyek. S mit mond ön ehhez?

— Hm.

— És a hatalmaknál állott-e be valami változás?

— Nem gondolnám.

— Mindegy, én megyek.

— Elmenni könnyű, hercegem, de visszajönni.

— Nos, visszajönni?

— Visszajönni is könnyű jegyzé meg a nagy kül-
ügyér , de.

De ?

De ott maradni . . .

Nos, ott maradni ?

Ott maradni is könnyű.

Őn szerint tehát minden könnyű. De legkönnyebb,
úgy látszik, külügyi politikát vinni.

Nem éppen. Egy külügyérnek sajátságos ösztönének
kell lennie. Ezt szerezzé meg a herceg. Én egész külügyminisz-
terségem óta kabalákkal dolgozom.

Mik azok a kabalák ?

Megmagyarázom önnek.

De siessen ön, mert már csengetnek.

Nos lehet, idehallgasson. Vegyük például a fenségéd
dolgát. Biz az meglehetősen bizonytalan. Hanem hát mégis
megvan a módja megtudni a titkos jövőndőt: lesz-e ön bolgár
fejedelem vagy nem ?

Hogyan ?

Őn keresztül fog utazni Pesten.

Nos, igen.

Pesten a bolgár fejedelmeknek van egy permanens
barátja. A fejedelmek változnak, de az ő barátsága nem válto-
zik a fejedelmek iránt.

— Ki ez a derék ember ?

Ez gróf Zichy Jenő.

Ah.

— Ha tehát fenségéd Pestre ér ma, nézze meg az indó-
háznál, hogy ott van-e Zichy Jenő vagy nem. Ha nincs ott,
forduljon vissza. Akkor önből sohasem lesz fejedelem. Zichy
ezt nem tudja, de megérzi. Ez az én kabalám.

Köszönöm, gróf.

Mikor a vonat ma délután berobogott a pesti indóházba,
a herceg izgatottan szólította be Dobnert:

— Hajoljon ön ki, nézze meg — szólt a fejedelem lázas
hangon. Itt van-e gróf Zichy Jenő ?

Itt van, fenség. Velünk fog utazni.

— Hála Istennek ! — kiáltá Nándor herceg. — Most már
remélek.

- És itt van Futtaki is.
- No, ez derék.
- Sőt Pálmai Ilka is velünk jött.

A herceg kacagva, vidáman dőlt hátra a vörös bársony kupé-pamlagon.

— Teringette. Hiszen ilyen fölséges szimatoló! Hiszen akkor egészen bizonyos a dolgunk, kedves Dobner. Gyűjtsunk szivarra és menjünk tovább.

A »MAGYAR KONGÓ«

Nagy riadalom van most Háromszéken a szép Sepsiszentgyörgyön, ahol ma tartja közgyűlését a kultúregylet, és ahol a tömérdék vendég közt ott van az írói és művészi kör.

Igazán sajnálom, hogy egészségi állapotom miatt nem lehetek most ott, ámbár ha ott volnék is, édeskeveset lendíthetnék, mindössze talán megnézném az egylet évi működésének eredménye gyanánt azt az egy megmagyarosított oláhot, akit tavaly még elő nem bírtak mutatni.

Mikor aztán kibámulnám magam azon a jámbor oláhon (ha ugyan megvan már), elővonném az én Málik barátom redakciójában a kalamust, és megírnám a »Pesti Hírlap«-nak a tudósítást Szentgyörgyről, Előpatakáról, a banketről, a toasztokról úgy amint azt a többiek teszik.

Nos, hát a tudósítást meg lehet írni itthon is.

Mernék rá mérget venni, tisztelt olvasók, hogy sehol sem fogadták az írókat olyan szívesen, senki sem örült a mostani odajövetelüknek jobban, mint a székelyek.

Csak én örültem még náluknál is jobban, hogy *most* mennek oda — és nem ezelőtt három hónappal. Mert ha ezelőtt három hónappal lett volna Háromszéken az írói kör, semmi esetre sem választottak volna képviselőnek írókat. S ezt én bizonyos okokból nem nagyon szerettem volna!

Hogy azonban áttérjek tudósítói tisztemhez leírom, milyen város az a Szentgyörgy.

Igen, igen, mert azt mind meg fog kellene írni apróra. Hiszen éppen abban van a legnagyobb humor, hogyha a magyar ember kimegy a Salzkammergutba s onnan ír, nem kell

kommentárt adnia a színhelyről, de ha Erdélybe utazik, hát ismertetni szükséges a vidéket, a helyeket, ahol megfordult.

A derék Horváth Gyula, mikor a »Partikularizmus« című gyönyörű könyvet megírta Erdélyről, erővel azt a címet akarta neki adni: »A magyar Kongó«. Én beszéltem le róla, azon alaptételből indulva ki, hogy nagy igazságokat sohasem kell egyszerűen kimondani.

De menjünk tovább. Szentgyörgyről van szó. Hát igen Szentgyörgy a második fővárosa Székelyországnak, azonban mégis oly szűk anyagi viszonyok közt él, mint egy huszadrangú magyar mezővároska. Ha egy toronyórát akarnak csináltatni, évekkel előre tervezgeti ki Császárs Bálint, mint a szegény ember, ha tehenet készül venni: milyen lesz, tarka lesz, a szarva kajla lesz.

Pedig külsejére csinos város, néhány szép emeletes házzal. A vidéke pláne gyönyörű; míg ott közte csörög el a Debren patak, jobbról az Örkő mereng le, s onnan kezdődik a gyönyörű fennsík, a »szép mező«, egy a havasoktól körülvelt róna, melyen nyár közepén pajkos délibáb játszadozik. Ez az egyik tündér, a kedves, az enyelgő. A másik tündér a gonoszabbik, a híres Nemere, amelyik hét bundán keresztül is kifújja az utasból a lelket, s felfordítja a székely fuvaros szekerét.

Ez a székelyek klasszikus földje, véres csatákról beszélő vidék, hol ezer emlék hullámoztatja meg a szívet. Erdély szép történelme végigcsillámlik. . Ott van Köröspatak, a régi harangjaival és a Kálnokyak kastélyával, emitt Uzon Béli Pál házának romjaival, amott a havasnál Oltszem a festői Mikó-kastéllyal, melynek homlokzatán oda van vésvé a vers:

Zordon vadság végeztébe
A nyíltságnak kezdetébe
Óvéinek emelte,
Barátságának szentelte
Hidvégi gróf Mikó Miklós
Ezer nyolcszáz huszonhatban.

(Biz ez nem valami szellemes versezet. De a leutazott íróknak elég jó. Olyan »Útilapu«-féle nívón áll.)

A vendégek nagyobb része az előpataki fürdőbe van elszállásolva. Hát ez a fürdő is egy élő szemrehányás — a ma-

gyaroknak, kik kimennek csavarogni mindenfelé, de a sajátjukat nem tudják megbecsülni.

Előpatakot, mely Szentgyörgytől egy órányira, a földvári vasútállomástól pedig alig másfél órányira fekszik, a múlt században kezdték kiépíteni, s utóbb oly lendületet vett, hogy ma már több mint száz villa van a kies völgyben, némelyik európai komforttal berendezve. De mire a villák megszapordtak, a vendégek fogytak el. A becsületes oláh bojárok, akik hajdan nyaranta ellepték Előpatakot, itt költvén arányaikat, apródonkint észre tértek és otthon mosakodnak hazai fürdőikben, míg ellenben a magyarok apródonkint sem tértek észre, és még most is a külföldre járnak. Így hanyatlik és pusztul évről-évre a jobb sorsa érdemes Előpatak.

S ez a szomorú hanyatlás mindenütt látszik a falvakban. Kidült-bedült úri kúriák búslakodnak a szegényes, de tiszta székely házikók között. Elhanyagolt úri parkok gyomja és tövise kiáltoz rád: »Itt baj van!«

S künn a mezők is mintha ezt beszélnék. A sűrűn következő határbarázdák olyanná teszik a székely mezőket, mintha egy csíkos nadrágszövet lenne. Csupa csík. A csíkok évről-évre sűrűbben jönnek. A népesség egyre több, a barázda is egyre több, de a föld nem több, csak annyi, s minden új osztálynál keskenyebbé válik, ami egyre-egyre jut. Néha olyan kis darab, hogy nem érdemes az ekét beleállítani.

A földet persze nem lehet kitágítani (pedig csak ez segítené gyökeresen a székelyeken), hanem a mezőgazdaságra mégis jó befolyással lehetne, ha minél előbb keresztülvinnék a tagosítást.

Noha, mint minden újításnak, ennek is nagy ellensége a székely. Zöld Ferenc ő uram kegyelme nem átallotta elem állani a választás után:

— Már most csak egyet mondok instálom — így szólt —, de az aztán nagy szó lesz.

— Csak ki vele, Zöld Ferenc uram.

— Tessék megmondani odafönn a tekintetes Tisza Kálmány úrnak, hogy én mit üzentem.

— Ha valami okosat üzenne kegyelmed.

— Azt üzenem neki instálom, hogy eddig még minden jól van, ahogy van, és jól is lesz úgy, ahogy lesz, de már azt az

egyét meg ne tegye, hogy a matyikuszt ideállítsa a földjeinkre, mert embere vagyok a szavamnak, de belevágom a vasvillámat.

— Nem úgy van az, Zöld Ferenc uram mondom neki. Elhamarkodja kegyelmed a dolgot.

Mármint én?

Kegyelmed bizony. Mert azt olvastam a régi iratokban, hogy Mária Terézia alatt a székelyek nem akartak krumplit ültetni.

— Hát aztán?

— Hát aztán a királyné megharagudott emiatt és megparancsolta, hogy erőszakkal is rá kell a jóra a népet vinni. Huszonöt botot vágta arra a székelyre, aki a krumplültetést megtagadta.

Zöld Ferenc uram szörnyülködve csóválta a fejét.

Erre természetesen nekifogtak a krumplitermesztésnek, és ma már igen sok krumplis földet láttam az ilyefalvi határban.

— Az ám.

— Pedig nincs is meg már a hajdú, aki a huszonöt botot kiszolgáltassa.

— Uhm, hum. Mond a képviselő úr valamit.

— De nem úgy van az, Zöld Ferenc uram. Most már csak okoskodjunk tovább. Mit szólna ahhoz kegyelmed, ha most Tisza Kálmán egyszerre betiltaná a krumplitermesztést?

— No, azt szeretném én látni.

— De hát arról jót áll-e nekem kegyelmed, hogyha majd száz év múlva valaki ilyen apróra akarná széthasogatni a tagosított földjeiket, amilyenek most, nem akadna-e arra is egy Zöld Ferenc, aki közbekiáltson: »No, azt szeretném én látni«.

Zöld Ferenc megütődék egy percre, de csak mégis azt nyögte ki végre nagy fejrázással:

— Nem lehet az. Lehetetlen az, hogy olyan Zöld Ferenc legyen valamikor.

— Gondolja meg jól.

Meggondoltam, instálom. Csak tessék mégis megmondani a tekintetes Tisza Kálmány úrnak.

A ragaszkodás a régihez szép költői jellemvonás a magyarban, de már nagyon sok kárát vallotta.

Jó, hogy a kultúregylet éppen azon a vidéken tartja ez-
idén a közgyűlését, ahol legégetőbb alakban jelentkeznek az
erdélyi bajok. Egy kis megfigyeléssel és valamivel szélesebb
látókörrel innen szabhatja meg működése irányát. Nem
az oláhokat kell szorítani, hanem a magyarokat kell meg-
tartani.

De a kultúregyletnek is ki kell még magát előbb fornia.
Tisztába jönnie a célokkal és az eszközökkel.

És ez lassan és nehezen megy, mert ott is vannak Zöld
Ferencek.

AZ ALMA MATER

(Hiábavaló csevegés)

Ma nyílt meg az egyetemi tanév. Megélenkülnek a fő-
város utcái nemsokára. Az alma mater gyermekei összejönnek
anyai áldással, atyai tanácsokkal és flóresekkal s egy rózsás
jövőnek a reményével.

Az anyai áldás sokat ér, és talán nem fogy el sohasem, az
atyai tanácsok azonban hamar kiröpülnek az amice fejéből, de
azért mégis sokkal később, mint a flóresek. Ami a legállan-
dóbb az egyetemi kurzusban: az a remény, hogy a jogász olyan
nagy semmi, amiből minden lehet.

Nem is szándékozunk most mi belekötni sem az atyai
tanácsokba, sem a flóresekbe (majd beleköt azokba az új
»Központi«-nak a fizetőpincére), hanem megvalljuk őszintén
a reményt, azt a bohókás atyai-anyai képzelődéssel hízlalt
reményt szeretnők egy kicsit megcsappantani.

Mert nem úgy van ám az már, mint régen volt, mikor még
az egyik kedélyes jogi professzor így szólította meg a tanít-
ványokat:

— »Excellenciás, méltóságos, nagyságos és tekintetes ura-
im ! Mert tibelőletek mindez lehet.«

Azelőtt jó gondos anya volt az »alma mater«. Aki őhozzá
dörzsöldött néhány éven át és testimoniumot kapott arról,
hogy a kötényével volt valamikor betakarva, az »úr« lett eb-
ben az országban. Legalábbis tekintetes úr.

De az alma mater gyermekei annyira felszaporodtak, hogy ma már az egykori professzor úr, ha még élne, bízvást kitoldhatná a titulusát: »Kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes uraim, proletárok, koldusok, páriák, szerencsétlen flótások« stb. (Nem is merem folytatni, mi minden lehet a »haza virágjaiból«.)

Egyszóval meg kellene már egyszer értetni a magyar középosztállyal, ne nevelje mindenáron fiait az úgynevezett lateiner pályákra, melyeken már ma megdőböntő arányokban mutatkozik a túltömöttség.

A magyar embernek egyáltalán nincs érzéke a pályák becsének felösmerésében. Egy része a dzsentrinek belepenészedett abba a felfogásba, hogy az ő csemetéihez minden más foglalkozás méltatlan, csak a hivataloskodás bent a »vármegye urai« vagy az »állam szolgái« közt. Tertium non datur. És hogy csak egy könyv van a világon és az a »Corpus juris«. Minden más könyv adhat kenyeret, de kalácsot csak ez az egy. A módos dzsentri minden gyermekében főispánt vél lapangani.

A szerényebb anyagi sorsú dzsentri már kezdi magát megadni annyiban, hogy egy kicsit körültekintget, vajon a megváltozott, ocsmány világban mégis melyik volna a legkevésbé bizonytalan pálya, de persze csak az úri pályák közt. Hátha mérnöknek adná a fiút vagy doktornak? Ezek már a modern apák, de ezek sem találják el soha a pályákat, rendesen elkésnek. Az én szülővármegyémbe például a velem egyivású fiúk, akkoriban folyván a határtagosítások, többnyire a mérnöki pályára léptek. S mi történt? Az, hogy mire kitanultak, már akkor az a pálya nem ért semmit. Ma már csupa végzett mérnökökből telnek ki nálunk odahaza a díjnokok.

Még jobban megtört a vagyontalan dzsentri, és ez a nagyobb rész: megtört, semmije sincs, de annyira mégse tört meg, hogy a *külszínt* feladja. Pedig ebben van a társadalomnak minden átka. Csak egyetlen jelszó kellene, hogy vérré váljék, s le volna győzve ennek a nemzetnek a legnagyobb ellensége.

»Le a külszínnel!«

De térjünk vissza a legszegényebb dzsentri osztályhoz. Nos igen, ezek már lemondtak arról, hogy a fiaikból »kasté-

lyos» urak legyenek, nem ábrándoznak fiaik karrierjéről és arról, hogy az elkopott címer új fényre derüljön, hogy a szaladó hétszilvafát a gyerekek megállítsák, de megnyugszik abban, hogy a fiai »írnokságokat« kapjanak, egész életükben küszköd-
vén görnyedten a keserves kenyéért.

És ezeket hiába kapacitálja az ember:

— De kedves bátyám, hát nem jobbat tenne ezekkel a szegény gyerekekkel, ha mesterségre adná őket? Hiszen jobb pálya az. Az írnok a legutolsó ember a világon. Milyen gondolat írnokká nevelni a gyereket. Hisz az annyi, mintha szándékosan koldussá nevelne valakit. Írnokká lehet az ember le-
esőben, mert az egy szerencsétlenség, mintha a lába törik el valakinek, de hogy egy egészséges gyerekek maga az apja készakarva törje el a lábát, ez borzasztó lelketlenség.

— Hüm, hm — ümget ilyenkor a tönkrement bocskoros kedvetlenül.

— Ami pedig az iparost, a kézművest illeti, az, ha jól érti a mesterségét, úr a maga nemében. Az írnoknak még előbb állást kell kapnia, protekciót keresnie, de a kézművesnek a két kezében van a protekciója, mindig magával hordja.

— Igaz, igaz, de mikor az írnok mégis az úrféléhez tartozik, szalonkabátban jár és nincs a famíliának szégyenére. A kézbesítő tekintetes úrnak szólítja, sőt a levélcíme is az.

— Hanem azért, urambátyám, mégsem látott soha meg-
gazdagodott írnokot, de meggazdagodott lakatost eleget.

— Igaz, igaz — ötöl-hatol az öreg —, magam is belátom, hogy így van, de nem lehet, nem tehetem, tetszik tudni, a világ miatt. A feleségem, az anyjuk talán meg is örülne, ha bőrkötő-
be látná a gyerekeit, s kiugrana dühében a bőrből, ha mester-
ember kérné meg a leányait.

Ez a felfogás meg van már csontosodva. S lesznek a fiúk írnokok, díjnokok, sikkasztók és váltóhamisítók, a leányok pedig tanítónő diplomát szereznek, amellyel megszerzik a boldogtalanságot, és egész életükben elcsavaroghatnak egyik kü-
szöbről a másikhoz, míg helyhez jutnak.

A legközelebbi napokban a magyar sajtó jól kimérgelődte magát az orosz ukázon, mely a szegényebb sorsú emberek fiai előtt elzárja a főiskolák ajtaját: hogy micsoda gyalázatos in-
tézkedés az a XIX-ik században?

Pedig talán nem is olyan egészen bolond ukáz az. A muszkának mindig volt magához való esze.

Csak a minap panaszkodott előttem is egy miniszterünk, hogy amikor egy írnyi állomás megüresedik, százával lépik el a miniszteriumot a folyamodók, javarészből diplomás emberek. A hivatalokért folyamodó s elutasított kérvények száma évenként ezerekre megy egy miniszteriumban.

Ezek mind az állam kenyéréből akarnának enni.

— Boldog isten — sóhajtott fel az illető miniszter —, mekkorának kellene e kenyérnek lennie, hogy mindenkinek jusson.

Így áll a helyzet. Elég szomorú. S miután a kenyér nem igen lehet már nagyobb, szükség, hogy az éhesek száma fogyjon meg. Ide vág az orosz ukáz.

S ki tudja, ha így megy, nálunk is nem fog-e kelleni bedugni a tölcseréket, melyeken át a tudományokat eregetik a fiatal szittyá koponyákba?

Azért hát, kedves urambátyáim és asszony nénéim, fogadjanak nekem szót, s ha már az öregebb gyereket fel is pakkolták vagy már le is helyezték az alma mater ölébe, ne sokat teketóriázzanak azzal a többi cseperedővel — rá kell adni azt az ördögadta bőrkötőt. Nem hal bele abba a gyerek, hanem megél általa: mégpedig talán sokkal jobban, mint a bátyja.

Ami pedig azokat az úgynevezett »lélekemelő példákat« illeti, hogy itt is, ott is egy-egy szegény ember gyereke nagyra vitte a lateiner pályán — pedig abban sem volt különbség talantum stb. — az önöket éppen ne alterálja, mert az egészen a vakszerencse dolga.

Éppen most ül a nyakamon egy exképviselő barátom, aki őszinte bonhomióval panaszolja:

— Jó program, rossz program, sok ész, kevés ész, mind bolondság, mind nem ér semmit. Nekem nagyon megtetszett Széll Kálmán idejű programbeszéde, megtanultam és elmondtam otthon a kerületemben. Hát mi történt? Valóságos nevetés. Ő meglelt, én pedig megbuktam vele. Pedig szörül szóra szakasztott az a program volt.

Hóhó! Bocsánat, nyájas olvasó, hogy e komolyan kezdett cikkben úgyiszólván akaratlanul a humor terére csavarodom.

Ámbár hiszen jeleztem kissé a címben, hogy »hiábavaló csevegés«.

Igenis az. Ösmerlek, kedves magyarom, és nem is merlek hibáztatni, mert mikor az én fiam felnő, hát félek. . mert hiszen végre is közületek való vagyok, félek, hogy én is oda-viszem az agyontömött alma materhez.

Könnyű fecsegni, prédikálni, de hova vigyem egyebüvé ?

MOSOLYGÓ EMLÉKKÖVEK

(A kisebbség és a többség. A vacsora és az uzsonna)

Valamelyik pécsi püspök csinálta meg azt a tréfát: egy máriás tallért hordott a zsebében azzal az eltökéléssel, hogy mindjárt odaadja a koldusnak, ha valahol olyan férfitársaságba vetődik, ahol frivol dolgokat nem emlegetnek.

Az érdemes püspök örökké megtartotta a tallérját, vele is temették el.

Nem azért hozom ezt fel, mintha azt akarnám demonstrálni, hogy a többi püspököknél is vannak ilyen tallérok. Ámbár némelyiknek valamennyi tallérja ilyennek látszik.

De semmi közöm a püspökök tallérjához, csak a szituáció kedvéért említettem, mert nekem magamnak is lehetne egy ilyen örökké tartó tallérom, ha ahhoz kötném a tőle való elválást, hogy egy óráig kerüljek olyan politikusok közé, akik az öreg Deák Ferencet ne emlegetnék.

És pedig nem a beszédjei azok, amik az ő alakját minduntalan életre hívják (azokat kevesen olvassák), se az alkotásai, a kiegészés (annak nem sokan örülnek), hanem az ötletei, melyeket mindenki szeret. Még a Olayak szája is mosolyra szelídül azoktól.

Mindennap fölszínre csillan egyik-egyik az öregek emlékezőtehetségének homokjából. Hogy ült ott az öreg a folyosón, vagy a klubban akkor és akkor és akkor és mit mondott. Mítosz már ennek a fele. Az adomáknak is a fele bizvást succrescentia. A világba szétszaladt Deák-ötletek összeházasodtak más idegen emberek ötleteivel, s a Deák-cég alatt floreskálnak.

De azért a valódi szakértő legott felösmeri a Deák igazi

mondását a hamisítottól, s bizony halálos vétek, ha össze nem fogdossa a sok vándorló humort és bölcsességet.

Az öregúr szobra nemsokára készen lesz. Bizony gyenge monumentum; az egyedüli eszme benne, hogy háttal van fordulva a liberális klub felé.

De ha szobra se volna, mondásai, képei és hasonlatai örökké üdén tartanak emléket.

Beszédjei csak amíg élt, addig védték a kiegyezést, politikai bonmot-jaival azonban, minő a Madarásznak mondott argumentum az ágyúkról, Csengerynek a kamarilláról, melyek szájról-szájra mennek, unokáról-unokára szállnak, még a holt után is békíti a nemzetet a királlyal.

Ámbár hiszen ma már fölösleges munka. Ma már olyan nálunk őfelsége, hogyha titkos plebiszcitummal szavaztatnák meg a lakosságot, ki legyen a király, ő-e, vagy Kossuth Lajos — föltennem azt az egy tallért, amiről a tárca elején szoltottam egy rézkrajcár ellen, hogy őfelségének lenne majoritása.

De addig-addig fecsegek itt minden másról, hogy voltaképpen el is felejtettem a célokat: Deák egypár mondását följegyezni az életírója számára.

Egyrészt a közönség sem hallotta még, de másrészt ha a jövő kor valamelyik Deák Farkasa rájok bukkan, az nagyon megörül nekik.

Hát miért ne okozzak a szegény jövendő Deák Farkasnak egy kis örömet?

Élete utolsó éveiben történt, hogy már beleesett pártjába a szétzüllés férgé; különböző alkatelemekre kezdtek szétbontódni, az elhúzó emberek napról-napra szaporodván.

Deákon meglátszott, bántja a közeledő szomorú proceszusz. Hiába vigasztalta és nógatta egyik bizalmas barátja:

— Az onnan van, mert kevesebbet érintkezel az emberekkel, sohasem mondod, mit akarsz, hanem csak duzzogsz utólagosan.

— Nem érintkezem — morogta az öregúr —, mert rossz az emberek. Akivel én szóba állok, arra én veszedelmet hozok, mert mindjárt azt hiszik róla, hogy abból ő valami nagy hasznot fog húzni és irigykednek rá.

Máskor Bónis Samu interpellálta meg:

— Mert nem tesz úgy, urambátyám, az elégedetlen, fész-

kelődő párttagokkal, mint Tisza Kálmán tette Ugronékkal, kiket kiugrasztott a pártból?

Deák nagy, szapora füstöt eresztett a kabanoszából, s nyájasan, atyáskodón cirógatta meg Bónist:

— Nem úgy van az, fiam. Nem érted te azt, Samu. Mert lásd, ha a kisebbségből akármennyi ember megy is el, azért az még mindig megmarad kisebbségnek. Igaz-e, Samu? De ha a többségből el találnak maradni némelyek, az aztán nem mindig marad ám többség, Samu.

Erre természetesen megadta magát Samu.

Deákot később elhagyta a pártja, de humora sohasem hagyta el, még úgyszólván a halálos ágyán sem.

Már akkor nagyon beteg volt, mikor a »Pesti Napló« a jubileumát tartotta, s őhozá is egy küldöttség ment, mely a családi ünnepélyre meghívja.

— Elmennék — mondá az öregúr, karosszékében fekvé begöngyölgetett lábakkal —, ha lehetne. Mindig szerettem a Naplót és Kemény Zsigát. Ej, az a Zsiga! Élhetne az még most is, ha a gyomra nem viszi a másvilágra. A nagytűség volt a megölő betűje. Egyszer eltiltották az orvosok a vacsorától. Éppen ebben az időszakban vetődöm hozzá egy estefelé valami ügyben. Hát amint benyitok, látom, hogy egy font rostélyos, egy óriási büfستök, egy halom szalámi, két lerágott sonkacsont van előtte, s a farkas mohó éhségével falatozik.

»Mit csinálsz Zsiga? — förmedek rá.«

»Hát, barátom — szuszogta siránkozó hangon —, az orvosok eltiltottak a vacsorálástól, hát uzsonnálak.«

Ilyen pompás üde humora volt annak, akit harminc éven át a »haza bölcsének« neveztek.

Ő maga túlélte pártját, de a közösügyek szerencsésen túléltek őt magát, ötletei és velős mondásai pedig túl fogják élni a közösügyeket is.

A LOJÁLIS SZÍNEMŰ

(Rebellis tárca)

Megjelent én lapunkhoz beküldetett Jókai »Keresd a szíved« című drámája; a kiadó Révai testvérek igen csinosan adták ki a négy felvonásos művet, melyet szerző »A kőszívű ember fiai« című, az 1848-iki időkből merített regényéből dolgozott át, de amelyet a közönség most már nem fog a színpadon látni, mert noha Woraffka, Kropacsek, Tocsek és Mocsék stb. Bach-korszakbeli cenzorok nehéz örök álmukat pihenik már, az új idők kitoltak egy másik cenzort, gróf Keglevich Istvánt, aki a darab előadását, mint azt tegnapi tárcánkban már jelentettük, meg nem engedte. Éspedig miért nem?

Mert a darab a lojalitás ellen vét.

Mikor én (ti. én az irodalmi rovatvezető) ezt a dolgot reggel a »Pesti Hírlap«-ból megolvastam, elkezdtem a homlokomat, szememet dörzsölni, aztán kikiáltottam a szobalányra:

Náni, hozzon be egy kancsó vizet és locsoljon meg, mert én álmodom.

— Dehogyan álmodik a tekintetes úr; hisz olvas.

Hogyne álmodnám, hisz az csak teljes lehetetlenség, hogy a valóságban akadjon ember, aki Jókai Mórt nem találja elég lojálisnak.

És mégis úgy van.

Ez a kolosszális gondolat a Keglevich István ötleteinek raktárából került ki.

Elkezdtem kacagni. Majd újra megnéztem a »Pesti Hírlap«-ot, különösen az évszámot rajta. Hátha átaludtam, mint Ripp, vagy harminc esztendő?

Mert harminc esztendő múlva már lehetséges, ha így haladunk, hogy Jókai nem lesz elég lojális, ha így marad.

De mégsem aludhattam át harminc esztendőt. Mert harminc esztendőt csak tán ki nem tölthetett Keglevich az intendánsi széken. Hiszen lefekvésemkor már harminc hetet sem adhattam volna neki józan ésszel.

Úgy van, 1887. év áll a lapon. Idő tehát a jelenkor.

Nosza hamar beszólítom a legöregebb fiamat nagy fejcsóválások közt:

— Hozd ki csak gyerek a könyvtárból a Jókai új színművét, a »Keresd a szíved«-et. Hadd lássam, mit ír az *öreg lázadó*.

Nekiestem nagy mohósággal és elolvastam egy huzomra. Érdekes dolog. Nem akarok Gyulai Pállal veszekedni, hát nem állítom, hogy mint színmű valami remek lenne, de több ötlet, több poézis, több szépség van benne, mint ötven más színdarabban. Biz ebbe nagy gyönyörűsége lett volna a közönségnek. Sok szín, sok tarkaság, hatásos, sőt megrázó jelenetek egész sora. Teringette, hogy tudnak ezek az emberek szeretni, lelkesedni. Ejnye, de sok rendkívüli kitűnő perszóna jött itt össze!

De nini. öntudatlanul magával ragadott az édes mese-szövevény, észre sem vettem útközben, hol van hát az a rebel-liség.

Újra előlről kezdtem olvasni, már akkor csász. kir. szemekkel, s végre megtaláltam a második felvonásban a corpus delictit.

— Ide zsandárok! Megvan! Megfogtam. Ez az öreg-asszony csinálta a botrányt. Hapták! Szuronyt szegez! Fogjátok meg!

Ez az öregasszony Baranghyné, a színmű egyik hősné. Baranghy Richárdnak az édesanyja, aki Richárdot a császári királyi kapitányt (kit nyilván a Lenkey-reminisztranciák hatása alatt rajzolt Jókai) igyekszik a fölkelő magyarokhoz elcsábítani.

Baranghyné megjelenik a császári táborban, s ilyenformán szurkálja Keglevichet, akarom mondani kapacitálja Richárdot:

BARANGHYNÉ

Lélekeserélő idők járnak, fiam! Mindnyájan más emberek lettünk. Még a kőnek is szíve van most és fáj. Azt akarták, hogy annak, aki fegyvert hord, ne legyen. Hisz az örök anya, a haza néma, nem kiált: fiam segíts! De nem gondoltak arra, hogy minden egyes kardviselőnek van egy édesanyja otthon, és ha kétszáz ezer anya elkezd jajt kiáltani, azt majd meghallja a nagy gyermek. Mi kiáltottunk. És a fiak meghallották szavunkat. — Csak te, csak te egyedül nem hallottál meg minket.

RICHARD

Hallgatlak, anyám.

BARANGHYNÉ

Nézd. Itt van egy fiatal leány: gyermek még. Ez meghallja, mihelyt titkosan elbeszélnek egy pokoli tervet, hogyan veszítse el kedvesét. Akár tesz, akár nem tesz. Már ki van adva a parancs, hogy elfogják, ha mozdul, és töltve van ellene az orgyilkos fegyvere, ha helyt marad. És a fiatal leány nem gondolkozik, mit tegyen? Nem sír, nem esik kétségbe. Vígsgát tettet, bort iszik, ittasságot színlel s amint magára hagyják, nekifut a sötét éjszakának, hogy felkeresse kedvesének anyját; annak lábaihoz veti magát s így szól: asszony! Fiadat meg akarják ölni! Rettenetes, gyalázatos halállal! Siess! Keresd fel. Válassz számára szebb halált.

RICHARD

Óh, Edith!

BARANGHYNÉ

Én választottam, fiam. — Van még mező, hol az ilyen fiak, ha feláldozták magukat, anyjuk nem sír utánuk, csak édes könnyeket.

RICHARD

Mit tegyek?

BARANGHYNÉ

Tanuld meg közkatonáidtól. A teáltalad kiadott jelszón kívül egy másik is van: »Nyergelj, indulj»

RICHARD

Én hűtlen legyek zászlómhoz, mely alá esküdtem? Ki soha egy bajtársnak adott szavamat meg nem szegtem, most törjem meg a hűséget, mellyel a királynak tartozom; ki rendjét mellemre tűzte.

BARANGHYNÉ

Nagy fájdalom, hogy a hűség kétfelé szakadt; de a címeres rész a hazáé maradt. A haza parancsol.

RICHARD

Nem értem én azt! Mit tudom én, miért keltek fel otthon. »Alkotmány, szabadság» nevek, amiknek viselőjét nem ismerem. Mi ösztönzi a békés polgárpépet, hogy fegyvert fogjon? Nem tudom, nekem az olyan magas tudomány, amit nem érek el. Lehet, hogy ők jobban tudják. Lehet, hogy szent hitük, meggyőződésük, ami harcba

vezeti őket. Elhiszem. Dehát harcoljanak az igazságuk mellett fegyverrel emberül. Vágjanak bennünket karddal, vagy kaszával, ami kezükbe akad; de ne tántorítsák meg a hűséget közöttünk. Én nem értek az államtudományhoz. De egyet tudok, azt, hogy a katonai eskü, hűség, parola szentsége a fundamentuma minden országnak. Ha azt megtörjük, minden utána dől.

BARANGHYNÉ

Elhíheted fiam, hogy amiért annyi százezer szívet meglepett az a láz, melynek gyógyszere »vér«, az nem hiú ábránd. Bátyád, Ödön, egyik vezéralakja táborunknak. Pedig neki ifjú nője van; két szép gyermeke: az egyik most kezd gagyogni. Éa ő elhagyta őket; s ment oda, ahol nem egy alakban vár rá a halál.

RICHARD

Ő nagyeeszű, magas szellemű férfi. Ő tudja, mit cselekszik. Nekem nem jutott az eszéből. Én csak egyszerű katona vagyok.

BARANGHYNÉ

Ha mint ellenség jössz hazádba, bátyádat ott fogod találni talán az első ütközetben, veled szemtől szembe.

RICHARD

Azt megteszem, hogy honfitársamnak sebeket nem osztok; de ami sebet ők fognak nekem adni, azt fogadom hallgatag.

BARANGHYNÉ

Ez utolsó szavad?

RICHARD

Nem tudok mást mondani. A hűség ösztön, nem kényszer. Amit királyom, vezérem iránt érzek, olyan, mint az az érzés, ami apámhoz kötött; aki ha parancsolt: nem bíráltam, engedelmeskedtem; ha megfenyített: nem panaszkodtam, elviseltem. Nem tehetek másként.

BARANGHYNÉ

Akkor minket egy világ fog egymástól elválasztani. A te világod boldogabb lesz, mint a miénk. Te ott szeretsz, ahol boldogságot, hírt, nevet ígérnek. Az, amit nekünk ígér a sors, az mind sötét és keserű. Nem kényszerítelek, hogy vedd ki belőle a részed. Ahogy te a magasba emelkedni fogsz, úgy süllyedünk mi a mélységbe le. Hűségednek fényes jutalma meglesz. Hogy minket, hazádat, bátyádat, engemet hogyan temet el a balvégzet, azzal ne fájdítsd meg a szíved. De egyet mégis ígérj meg, fiam. Bátyád, Ödön mindent kockára tett:

életét, vagyonát. Ha elbukunk, az az egy vigasztal, hogy a Baranghy-címert, melyet mi porba ejtünk, te újra felemeled s az ősi birtokot hűségédért mind magad elnyered.

RICHARD
(Zavarodottan)

Anyám!

BARANGHYNÉ

Majd akkor, édes jó fiam, midőn hatalmas úr lészesz, midőn boldogságod fényében úszni fogsz; emlékezzél ez órára: anyád könnyörgő szavára! Fiam! Bátyád értatlan két kis gyermekét koldulni ne engedd!

RICHARD
(Arcára teszi kezét, egy zokogó hangot fojt el.)

Győztél, anyám! Eltaláltad az egyetlen fájó részt szívemben. Hogy én tegyem koldussá bátyám két gyermekét! Nem, arra nem gondoltam én soha: hogy a hűségnek még jutalma is van: — és ilyen jutalma! Törjön hát össze régi jellemem. Válgak hát porrá s te, aki szültél, alkoss belőlem új embert megint; aki a múlt órára nem emlékszik. Eskü, kézcsapás, becületszó legyen füst és pára, forogjanak a csillagok visszafelé: s Baranghy Richard akkor hordozza a fejét legmagasabban, amikor legjobban szidalmaazzák! Pál! Add ki a jelszót: »Nyergelj, indulj.«

Ebből a mutatványból kilátszik, hogy voltaképpen maga Richard is egy minta lojális ember volt, aki bátran lehetne ma belső titkos tanácsos, a nyilatkozatai nyomán. A grófné, az igaz, »rosszra« csábítja a gyereket a dienst-reglement ellen — de ilyen »rossz« asszonyok csakugyan voltak.

Én nem hiszem, hogy abból valami nagy veszedelem származott volna a Monarchiára, ha ezt Felekyné elszavalja. Nem olyan veszedelmes már Felekyné.

Ami pedig Jókait illeti, hogyan csináljon ő háborút a színpadon, ha az ellenséget nem szabad akként rajzolnia, hogy az a másik félre haragudjék?

Mindezekre a kérdésekre feleljen meg Keglevich István, aki teljesen neveltségessé tette magát ezzel az intézkedésével.

Mert ha az idézett jelenet miatt (mely a legrebellesebb) tagadta meg a darab előadását, akkor abban roppant komikum van.

De ha nem politikai vonatkozásai miatt vette le a másor-

ról, hanem azért, mert talán gyenge darabnak tartja, abban meg aztán kolosszális komikum van.

Bátran nyugodt lehetett volna a tisztelt intendáns úr.

Ha Jókai akár politikai tapintatlanságot követ el, akár rossz darabot ír, megvan még ő akkora nagy ember, hogy a hiba súlya egészen ráessék. Higgye meg, senki sem fogna így szólani:

— Hogyan engedhette a nagy tapintatú Keglevich István, hogy ez a lázító darab előadassék?

Sem azt nem mondaná senki, ha a darab nagyon gyenge lenne:

— Hogy adathatta elő Keglevich, a kitűnő műértő, ezt a fércmunkát?

Hanem így szólanának az első esetre:

— Jókai kezd fordulni *hosszánk*.

Vagy szidnák a második esetben:

— Ejnye, de gyenge dolgot írt ez a mi Jókaink.

És Keglevich neve szóba sem jönne. Biztosítom. Nem együtt emlegeti ezt a két nevet a magyar nemzet.

A KÉT BRONZEMBER

Tegnapelőtt virradóra a közös ügyeknek valami ellensége, mint a lapokban olvashattuk, meglopta az öreg Deák Ferencet: levén rőla a lepedőt, amelybe betakarva kellett vára-koznia a nagy hazafinak, míg az ünnepélyes napon őfelsége int a kezével, s lehull rőla a burok.

Az öregúr szétnézett, amint a lepedő lehullt rőla.

Szent Isten, hol vagyok? Köröskörül éj volt, nem látott semmit. Az égen barna felhők úsztak, a friss hajnali szél köte- kedve süvített, s csapkodta fényes bronz arcát.

Egypár elkésett mulató bandukolt hazafelé. Az egyiket felösmerni vélte. Nini, ez alighanem az Aldzsi. Már hol volt megint az az Aldzsi?

A tolvaj ezalatt lélekszakadva futott a lepedővel.

Ej, ej, mormogta magában az öregúr. Az a Thaisz Lexi még most is olyan gondatlan ember. El hagyta lopatni a hüvelyemet. Pedig mennyit tettem érte.

Lassankint pirkadni kezdett. Az ég fölvette keleti szélein a frissen fejt tej üde színét. Az öregúr megint szétnézett.

Aha! Hiszen én voltaképpen a Lánchíd terén vagyok. Mennydörgettét! Hisz ez itt a saját klubom a hátam mögött. Ez meg ott az Akadémia. Jó reggelt, jó reggelt, kedves gróf!

Az öregúr észrevette Széchenyi Istvánt, aki üdvözetet integetett neki a kezében levő irattekerccsel.

— Jó reggelt, szomszéd. Hát ön már itt van. No, hála istennek. Legalább nem leszek többé egyedül.

— Miféle tekercs az a gróf kezében?

— Ez az az adománylevél akar lenni, amelyben az Akadémiára ajánltam fel azt a bizonyos hatvanezer forintot.

— Miért van ön háttal fordulva az Akadémiának?

— Alkalmasint azért tétettek ide úgy az akadémiások, hogy ne lássam őket, mit csinálnak. De ön is, kedves Deák, háttal van a klubnak.

— Alkalmasint én is azért. Pedig szeretnék oda benézni estelenként, mit csinálnak a képviselő urak.

— Higgyc meg, nem látna sokat. Legfeljebb a Nedeczky Pista piké játékát.

— És mégis, tudja mit csináljunk, kedves gróf? Most már ketten vagyunk, segíthetünk egymáson. Ön vigyázzon a Klubra, én meg az Akadémiára fogok ügyelni. Aztán éjjelenként, mikor mindenki alszik, mikor mély csönd van, elbeszéljük egymásnak a tapasztalatainkat.

— Csakhogy az a dolog bibéje, hogy itt soha sincs csöndesség. Az imént is egy csomó uracs zavargott itt az utcán. S mikor a rendőr kérdőre vonta őket, azt mondták, hogy »coki rendőr, mi kaszinótagok vagyunk«. S a rendőr elsompolygott. Saperbleu! Hát azért kellett nekem alapítanom a kaszinót?

— De hisz ön bármely irányba tekint, egyformán büszke lehet. Akinek sok műve van, nem baj, ha egyik-másik nem sikerült is. Ím itt a Lánchíd.

— Hagyja el, kérem, domine spectabilis. Abból is kevés az örömöm. Így éjjelenként gyakran látom, amint jó magyarjaink leugrálnak az oszlopokról a víz mélyébe egy-egy velőthasító sikollyal. Sok itt a szegény ember, spektabilis. Unom már az egészet.

Deák: Hogyan, ön unalmasnak találja ezt a szoborállapotot. Ez nem biztató rám, kezdőre nézve.

Széchenyi: Végtelenül. Önnek még könnyű, mert ön legálább ül, de nekem itt kell állnom. Mégpedig szégyenszemre. Valahány idegen idejő és reámnéz, mind csak azt mondja: »Micsoda izléstelen bronzember ez«. Csak már megszabadulnék.

Deák: Tehát ön nem tart az örökkévalóságtól?

Széchenyi: Biztos vagyok benne, hogy el fogok innen menni.

Deák: Mikor?

Széchenyi: Mihelyt csak egyetlenegy izléses szobrot látnak a pestiek, tudom mindjárt megutálnak. Megvallom, bíztam önben, mikor hallottam, hogy idehozzák. Azt hittem, olyan rosszul fogom magamat kivenni önnel szemben, hogy rögtön eltávolítanak. De fájdalom, csalódtam. Ön is rosszul néz ki, kollega. Összeillünk. Apropó! Miféle környezetben van ön? Mert én alám valami unalmas mitológiai alakokat ültettek, akik bárgyú képpel báméskodnak nappal a világba, s éjjel irtóztató hortyogást visznek végbe. Nem látták ezek soha az Olimposzt.

Deák: Nekem négy személyből áll a kíséretem. Csupa asszonyok. Az egyik a vén »Iustitia«, Fabinyának a napa.

Széchenyi: Csevegjünk egy kicsit róla. Hogy néz ki? Jó karban van?

Deák: Nem nagyon vaskos, mert a legvaskosabb a »Kiegyezés asszonyság«. Ez a szipirtyó éppen 23 métermázsát nyom. A legsoványabb a »Hazaszeretet kisasszony«, ez csak 16 mázsás. Szegény kis hektikus. Rossz bőrben van.

Széchenyi: Saprísti, nem hittem volna, hogy az ön hölgyei ilyen súlyosak. 23 mázsa a Kiegyezés? Derék teher! De beszéljünk az asszonyokról. Találja ki, miről gondolkodom most?

Deák: Nem is képelem, gróf úr.

Széchenyi: Az jár eszemben, hogy vajon kire várjunk mi ezután, ha már itt kell ácsorognunk, ki lesz majd a harmadik kollega.

Deák: Alkalmasint Kossuth Lajos vagy valami poéta.

Széchenyi: Kossuthot nem gondolnám, még kevésbé valami poétát. Isten ments attól, hogy itt szavaljon örökkön örök-

ké. Mindent, csak poétát és Zichy Jenőt ne. De én Andrássy Gyulát gondolom.

Deák: No, az nem is lenne rossz. Elég mulatságos ember.

Széchenyi (mosolyogva): Mit gondol, kedves Deák, az ő szobra alatt ki fog guggolni?

Deák: Dóczy?

Széchenyi: Dehogy. A deficit. (Fölkacag). Teringette, hány mázsa lesz az! Mit gondol, kedves Deák?

Deák: Ne nevéssen, kérem, olyan hangosan a gróf, ne gúnyolja a deficitet olyan nagyon, mert itt hallgatódzik alattam az édesmamája, a »Kiegyezés«. Ne szomorítsuk az anyai szívet, hogy olyan monstrum gyereke van.

HERMAN OTTÓ ÉS A VASÚTI BAKTEROK

A kiérdemesült néptribun és jeles tudós az ő emlékezetes bukása után ismét a tudományhoz fordult.

A nagy természet, melyet bűvárol, méltóbb is az ő érdeklődésére, mint a fölséges nép. A természet hű és változatlan; minden évben egyformán öltözködik, egyformán vetkőződik, ugyanúgy virul, hervad, érez és gondolkozik, mint az előző évben s az előző országgyűlési ciklusok alatt; ellenben a tisztelt választóközönség ingatag, köpönyegforgató s minden évben jobban szereti a potyát, mint az előző országgyűlési ciklusok alatt.

Mily szeszélyes a sors. Egész addig, amíg a népszerűtlen pókokról, az állatvilág e zsarnokairól írt könyveket, igaz, hogy megvolt a »pókász« cím is, de megvolt a szegedi mandátum is. S íme, hogy a demokrata halakhoz fordult, elhagyták a választói. Pedig a hal mint kiválóan szegedi termék, alkalmasabb volt arra, hogy népszerűségét emelje a civisek előtt, mint a pók, mely csak abban a színdarabban nyer szegedi polgárjogot, melynek címe: A szegedi menyecske és a pók. (Nem ismervén a darabot, magam is kíváncsi vagyok arra, miképp idézett elő a szerző drámai jeleneteket a menyecske és a pók között.)

A volt képviselő úr legutóbb éppen Felső-Magyarországot járta be, hogy új halászati műve számára adatokat gyűjtsön.

A csörgő kék színű patakok a habjaikban úszó virgonc pisztrángokkal, az acélos nyugodt vizű tavak az iszapot-túró ezüsthasú pontyokkal, márnákkal, a zuhatagok víg csík- és angolna-faunáikkal, a szomorgó nyírek, a pirosas hársak, az ünnepélyes fenyők, — mindez igen alkalmas környezet arra, hogy feledtesse a bukást.

Feledni jó! Kivált a kibukott képviselőknek, mert íme itthon örölkük is megfeledkezett már a hálátlan világ. A vak csillag, ez a vén föld nyugodtan tovább forog keserű levében, mintha mi sem történt volna a kimaradt képviselőkkel, az elröppent mandátummal, meg a szegény hazával.

Csak a Hangban merül fel néha hazajáró lélekként egy-egy megbukott képviselő emléke, s a pártklubokban bukkann föl néhány igen búskomor s többnyire megriadt alak, aki a dupla kerületekre vadászik. (Drága vadak azok az idén!)

Feledni jó! Azt tartotta Szeged volt érdemes képviselője is, mikor fönn járt a fenyvesek közt. De neki nem lehetett feledni. Nem azért, mintha az ő sebe mélyebb lenne a többi százhatvanénál, hanem egyszerűen azért, mert akármerre járt, akár a legvadonabb vidéken, akár csupa sült tót közt, mindennütt ráakadt az ő szegedi polgártársaira, *akik őt megbuktatták.*

Ezek az ő szeretett (no nem tudom bizonyosan, »szere-tett-e?») polgártársai — a vaspályák bakterei voltak.

A dolog megértésére tudni kell, hogy Szegeden mintegy háromszáz vasúti munkást és alkalmazottat bevettek a választók közé, lefizettetvén velük egy évre a kívánt adót. Ezzel az egyszerű eszközzel, melybe még bele se lehet kötni, meg lehetett törni az ő szélsőbali kerületet. A vasutasok időközben a pályák irányában széthulladoztak (minek Szegedre annyi vasúti ór!), s csak a választásra vitték őket vissza.

Ezért bukkant folyton a derék Herman Ottó a vasutak mentén az ő szeretett polgártársaira. De ha már rájuk bukkant, hát meg is bosszulta magát rajtuk.

Mikor Znióváralján járt, hogy megtekintse az ottani pisztrángtenyészetet, tisztelői, akik körülvették, azt mondták neki:

- Nem csoda ám, ha az úr megbukott Szegeden.
- Miért?
- Mert még a mi állomásunk bakterját is elvitték az úr ellen szavazni, pedig mennyire van Znióváralja Szegedtől!

Herman Ottónak nagy kedve kerekedett meglátogatni a polgártársat.

— Hm, merre van az a bakter? Meglátogatjuk.

Úgy is lett. A szegény bakter ijedtében majd lenyelte a bécsi bicskát, amivel szalonnázott, mikor mint valami kísértet, szobájába látta lépni a Herman Ottó urat.

— Adj' isten Gubacs Pál uram! — köszönté a belépő a baktert. — Régen vágytam látni egy önzetlen kormánypárti embert, hát eljöttem megnézni magát.

— Mármost engemet? — nyögé a bakter.

Magát, Gubacs Pál barátom. Mert hiába, meg kell adni, szép az, ha a szegény ember annyi áldozatot hoz az elveinek, hogy Znióváraljáról Szegedre utazik polgári jogait érvényesíteni.

— Iszen kérem alássan — szólt a bakter mentetőzön —, tetszik tudni, már csak kimondom, hogy meg ne haragudjon, nem az én költségemen utaztam.

— Nem-e? Ej, ej Gubacs Pál, Gubacs Pál! Hát talán maga nem is kormánypárti érzelmű ember?

— Nem én. Sohase is volt semmiféle fajtám az.

— Hm. Hát ilyen hazafi maga, Gubacs Pál barátom? Balpárti és mégis a jobbpártra szavazott!

— Muszájból mentem, kérem alássan, nem az én akaratomból — mosogató magát szorongva a szegény bakter, aki azt hitte, hogy már elvonult a vihar az érzelmei beismerésével.

Herman Ottó azonban nem hagyta az áldozatát.

— Muszájból? Hát aztán tudja-e maga, Gubacs Pál barátom, ki az a Kossuth Lajos?

— Hogyne tudnám, kérem alássan. Ott van az arcképe a falon. Tessék csak megnézni.

— Szép, szép, Gubacs Pál uram — folytatá kéréseketlenül a vallatást Herman Ottó. — Ha azt tudja, ki volt Kossuth Lajos, talán azt is tudja, mit tett ő a népert?

— Igenis, könyörgöm, azt is tudom. Még az apám mesélte.

— Hát azt mondta-e az apja, hogy ha Kossuth Lajos föl nem szabadítja a népet, hát akkor magát most akármelyik nemes úr lehúzathatná a deresre és huszonötöt hegedültethetne a másik felére?

Azt is beszélte az öreg — mormogá a szegény ember, nem tudva, mi sül ki a dologból.

— Meg hogyha Kossuth Lajos föl nem szabadítja a népet, akkor maga sose kapott volna szavazati jogot.

— Igenis, úgy igaz.

— No már most Gubacs Pál, magának rettentő nagy szerencséje van, hogy Kossuth Lajos nem tudta, hogy maga *muszályból* fog szavazni.

— Miért, instálom?

— Mert akkor úgy szerkesztette volna a törvényt: és az egész nép fölvetetik az alkotmány sáncai közé — kivéve Gubacs Pált.

A szegény bakter amúgyis meg volt rökönyödvé a rettentő ember alkotmányos ekzamentjétől, még csak az kellett neki, hogy Kossuth Lajost is ellene ingereljek. Fogadkozott, hogy őt ugyan többet rá nem szavaztatják a kormánypártra, csak most az egyszer nézze el a nagyságos úr a hibáját.

S másnapra az egész vonalon el volt terjedve a vasutasok közt az a rémhír, hogy jön Herman Ottó, jaj azoknak, akik ellene szavaztak.

Az érdeemes tudós már visszaérkezett a napokban a fővárosba.

— Fogtál-e sok pisztrángot? — kérdezgették az ismerősei.

— Fogtam, de még több baktert.

— Micsodát?

— Vasúti baktert, aki ellenem szavazott. Az én egész alföldi ellenpártomat megtaláltam a tótok közt. Egy vigasztaló mégis van benne.

— Micsoda?

— Mégiscsak jobb tudni, hogy nem a *szegedi halászhok* buktattak meg engem, hanem a vasúti bakterok.

A KRAKKÓI ÚTRA

(Gyerektörténet)

Éppen a héten fordult meg a lapokban elmésségnek, hogy valakitől azt kérdezték: »Tudna-e olyan szépen írni, mint Jókai?« — mire így felelt volna az illető: »Tudok biz én még szebben is, csak akadjon, aki diktálja.«

Hát én találtam ilyen diktáló zseniket. A gyermekek azok. Csak aztán akadjon, aki tud diktandó írni.

Igazán mondom ezt a gyermekekről. Nagyobbak a költőknél. Údább, ragyogóbb a fantáziájuk, kedvesebbek az ötleteik. A költők gondolatai bármilyen szűzek legyenek, mégis meg vannak már hempergetve a földön, de a gyerekek a magukét egyenest az égből hozzák.

Innen is van, hogy míg a gazdaságnál csak tizenöt éves korában kezd a gyerek segíteni, a csizmadiaság és lakatosság-nál is legfeljebb tíz éves korában, akkor is a lábszíz és a fülhúzogató ádáz nyomása alatt, addig az írómesterember már a hároméves gyereket is befoghatja, hogy a pegázusnak abrakot adjon.

Lakik a mellettünk levő udvari lakásban egy nagy szakállú bácsi, aki foglalkozására nézve francia nyelvmester, de az üres óráiban lengyel mártír, s mikor más idevaló ember úgy vasárnap délután egy-két víg órát csinál magának, borozgatás mellett szidván a kormányt és a közös ügyeket, ő söröcskét iszik és hazafias lengyel dalokat énekel olyan szomorúan, érzékenyen, hogy néha zokogásba tör ki, s könnyei végigperegnek deres mikulási szakállán.

A kis Lacika is mulat ilyenkor: két nádszékot fog be az ambituson, s lógatván a madzag-gyeplőt, utazik a »cocókon« városról-városra, most a nagymamához Mohorára, majd a király bácsihoz Bécsbe, hogy az eltört fejű katonájáért adjon egy egészségeset, de akármilyen messze földre ért is, azért a vajás kenyér-osztogatásnál mégis itthon terem, s mialatt a kenyeret majszolja nagy megelégedésében, nem szívelhetvén a búsuló embert, odaáll a nyelvmester kinyitott ablaka elé és megkérdi:

— Ki verte meg, bácsi?

- Senki, fiacskám.
 - Minek bőg hát, bácsi?
 - Nem bőgés az, te kis golyhócska, dal az.
- A gyermek a fejét rázza:
- Hogy lehetne az dal, mikor németül van.
 - Lengyelül van az, édeském.
 - Mi az a lengyel? — kíváncsiskodik a fiú.
 - Az egy nép, sok, sok ember együtt.
 - Azokról van az az ének?
 - A szabadságról és őrölük.

Lacika gondolkodva ráncolja össze homlokát, melyre kuszán omlanak szőke fürtjei.

- Mi az a szabadság, bácsi?

Az öreg nyelvmester zavartan keresi egy percig a szavakat.

— Hej, ha én azt meg tudnám mondani! Ej, ha te azt meg tudnád érteni... A szabadság, látod, valami nagyon szép, nagyon drága és kedves, amit a világon a legjobban szeretünk. A lengyelek elvesztették és most keresik... keresik...

A gyermek közbevágott:

— Aha, tudom már bácsi, az az ő édes mamájuk.

Ördög adta kölyke! Hát honnan szedi ez az ilyen veszélyes ideákat hároméves korában? Az egész ambitus elérzékenyült és elhatározta, hogy a kis Laciból nagy hazafi lésszen, és hogy ő fogja felülmúlni Madarász Józsefet, ha az isten megélteti.

A KIRÁLY ÉS A KÜLDÖTTSÉGEK

Minden királyjárás után marad egy csomó bonmot. Vagy a király kérdéseiből vagy a megszólítottak feleleteiből. Egy szóval ott, ahol a történelmet csinálják, mindig sok böngészni-valót talál Jocus és Momus is. A mostani kolozsvári útról is maradt ilyen. Őfelsége azt kérdezte egy országos képviselőtől a kolozsvári templom megtekintésénél:

— Milyen régi ez a templom?

A képviselő zavarba jött.

— Körülbelül felség, azazhogy. .

S ezzel *con amore* odafordult hátrább álló képviselőtársaihoz, megszólítván közülök az egyiket:

Gyula te, mikor is építették ezt a templomot?

A megszólított Gyula természetesen sietett elmenekülni az alkalmatlan és őfelsége jelenlétében szokatlan kérdezősködés elől.

Még érdekesebb eset a másik.

Udvarhely megye küldöttsége közt őfelségének be lett mutatva Ugron Gábor országos képviselő is, mire nyájasan kérdé a király, először látván maga előtt a szélsőbal daliás fiatal vezérét:

— Ön most először van megválasztva?

Ez annál is inkább feltűnt, mert őfelsége talán egész birodalmában a legjobb emlékezőtehetségű ember, aki a közélet kevésbé jelentékeny faktorait is jól ismeri. Sokan hiszik, hogy a király e kérdéssel Ugron Gábor addigi tartózkodását az udvartól akarta finom alakban felpanaszolni.

A KEDÉLYES DEÁK

A múltkor találkozem a redakciónkban Eötvös Károlylyal:

Mit írsz?

Az utolsó »Deák-anekdotá«-t írom.

— Lehetetlen az. Esküdj meg.

— Szavamra mondom, hogy a legislegutolsó. Többet már nem tudok. Több már az öreggel nem történt.

Szinte megkönnyebbültem, hogy immár örökre megszűntek a Deák-adomák. Békén alhatik miattuk az öregúr.

S mikor rá egy napra leleplezték a Deák-szobrot, azzal a hittel mentem el onnan, hogy ez volt az utolsó csúfság, ami a »haza bölcsé«-t érte.

S íme nem az volt az utolsó.

Ma egy költemény került a redakciónkba. Deák utolsó anekdotája után a Deák első költeménye, mely valaha megjelent.

Deák és költemény! Nemde furcsán hangzik egy kicsit? Képzeljék el önök Deákot zongorázni vagy danolni. Mily csapongó fantázia. Önkéntelenül mosolyra ferdül az ember ajka.

Hát még Deákot verselve képzelni! No, az már merő lehetetlenség.

És mégis igaz. Itt van az öregúr szép fonott betűvel leírva, s a borítékon, melyben a már kissé gyűrött kéziratot őrizték, rajta áll gyöngéd nőírással: »Deák bácsi költeménye«.

Deák tudvalevőleg szerette a költeményeket olvasni, de mikor egy ízben azt kérdezték tőle, miért olvas el minden verset, nem éppen úgy felelt, mint azt a poéták elvárnák:

— Azért olvasok el minden verset, mert azt gondolom egy-egy nevet látva nyolc vagy tíz sor alatt, hogy mégiscsak valaminek kell ott lennie. És még eddig sohasem bírtam rájönni, mi az, mit olyannyira őriz az illető lelakatolva magának a nevével.

De hogy Deák valaha maga is »elkövette« volna ezt a gyengeséget, az csak most sül ki.

Igaz, hogy ő nem a saját nevét írta a vers alá, de a Nedeczky Jenőét, akivel kedélyeskedni akart. A nagy ember ugyanis Pakson a rokonainál időzött, s Nedeczky Jenő fiatal tanuló, aki a Szentés intézetébe volt menendő, egyik kis húgának tette a szépet, és szerelménél hihetőleg a vakáción át csak az étvágya volt nagyobb.

Az öregúr egy délelőtt szobájába vonult, s megkalapálta a következő klapanciákat a Jenő gyerek nevében és ebéd előtt a kis húga tányérja alá tette.

Képzelem, volt nagy derűlség, irulás-pirulás mikor a verset megtalálta a kiskisasszony, s hangosan felolvasták az asztalnál a következőkben:

Isten veled Angyal, én Szentéshez megyek
Csak Te el ne felejts, ott is híved leszek.
Majd ha ebéd után üres gyomrom korog
Szívemben egyedül a Te képed forog,
Eszembe jut a sok ízes paksi ebéd
S visszarepül szívem sóvárgása feléd
A sótlan leves Szentés asztalánál
Mely rosszabb a paksi konyha moslékjánál
Gyomromban oly érzést fog gyakran okozni,
Mely szívem érzelmét fel fogja fokozni.

S ilyenkor egyedül utánad sóhajtok,
Szent es uram intó szavára nem hajtok.
Isten hozzád! Tarts meg emlékezetedbe
Minden jó ebédnél én jussak eszedbe
Kivált ha pillantesz rántott birka főre
Gondolj szeretettel a szegény Jenőre.

N. Jenő

PÁRIS ALMÁJA

(Roszner Ervin báró könyvéről)

Sehol sem oly szerencsétlen a tudós, mint nálunk magyaroknál. Mert itt kinevetik a tudatlant is, aki kevesebbet tud, mint kell, de még jobban kicsúfolják a tudóst, aki többet tud, mint kell. A könyveken hízott elme olyan kevésbe vétetik, mint az arzenikkummal hízlalt lúd. Annak azt mondják, nem elég ízletes a húsa. Itt azt kívánják az embertől, hogy legyen esze és tudjon is mindent, de mint a boron kellemetlen a hordószag, ne éreződjék tudásán a könyvszag. Egyszóval ebben az országban, ahol többet is lehet valakinek tudni, mint amennyit kell, miután ez se jó ajánlólevél, többnyire olyan tudósaink támadnak, akik kevesebbet tudnak, mint amennyit kell. Mert ha egy érte a fizetség, ha mind a kettő hiba, hát van az embereknek annyi eszük, hogy a két hiba közül azt szerzik meg, amelyikhez könnyebben hozzájuthatnak. Itt nem ritkán esik meg, hogy komoly nagy emberek is kénytelenek a tudományukat eltitkolni, ha hatni akarnak. Még Tisza is, aki pedig sokat olvas és sokat tanulmányoz nagy autorokból, mintegy mesterségesen eltakarja ismereteinek alapos voltát, s száz gondolkozó elmén átszűrt nézeteit úgy tudja elmondani, mint-ha naturalista lenne, akinek azok véletlenül éppen most ötlöttek eszébe.

Sőt nekem magamnak is onnan van az írói népszerűségem (már amennyiben van), mert soha semmi okos dolgot nem írtam, és soha semmiféle autort nem idéztem.

Most is a Roszner Ervin báró könyvéről »A régi magyar házassági jog«-ról elmélkedve, nem lehetetlen, hogy szakszerű, komoly bírálatot is tudnék írni (mert ki tudhatja azt, mi lakik

bennem), de érdekemben állván a hatás miatt eltitkolni, hogy értek hozzá, egyszerű csevegésre szorítkozom.

Egy ménkő testes könyv fekszik előttem 500 nagy negyed-rét lap, rendkívül elegáns kiállításban, velin-papíron. Szinte feltűnő, hogy nem a tudós szürke színű ruhájában jelenik meg Roszner Ervin, hanem mágnásos díszöltönyben. De mindegy, az egyszerű köntös nem okvetlenül szükséges a tudományos embernek.

Boldog isten! Ha külföldön ekkora munkát lát az ember, mennyire irigyli a szerzőjét, akiről mindenfelé beszélnek, aki a nap hőse, keresett, magasztalt — nálunk sajnálkozva sóhajt fel a keresztény lélek, a szerzőre gondolva:

— Mennyibe kerülhetett ez annak! Milyen vastag könyv, milyen pénzpocskolás! Aztán, hogy fogják ezt most ütni, szegényt a többi tudós kollégái.

De úgyszólván. Egy fél élet tanulmányát befekteti valaki egy ilyen könyvbe, rákölt egy kis vagyont a kinyomatására, s mi az eredmény? Valamelyik kezdő újságíró körülnézetet, egy-két sort olvas benne, s aztán a szeszélye szerint megírja róla két sorban, hogy megjelent Roszner könyve. Ára ennyi vagy annyi. S még grácia tőle, ha odalöki, hogy »csinos munka«. Ez fölötte a bölcsődal, de ez a nekrológ is. Ott eszi meg a penész a könyvesboltok polcán.

Pedig igazán nem hogy ügyes, de felette kiváló munka a Roszner könyve, melyet élvezettel olvashat végig a laikus is. Már maga a tárgy szélesebb olvasókörre számíthatna.

Szakavatottan kezeli tárgyát a fiatal tudós oly világos és jó magyarsággal, hogy az olvasó szinte belemelegszik, s éber figyelemmel kíséri végtől-végig, hogyan nőstültek ősapáink és ősananyáink. (Hát biz a házasság, megsúgom, már akkor is nagy nyűg volt.) Visszamegyünk vele az ősz hajdanba, a lányszöktevés regényes korszakába, aztán az adás-vevés idejébe, míg nem végre eljutunk a házasságtörésig. No, itt már otthon vagyunk.

Denique az asszonyok mindig ilyenek voltak. Csak a házassági jog volt más. A tudós szerzőnek öt ujjában van a tárgya, a régi intézmények tömkelegében nagy biztonsággal jár, s filozófiai erővel mutatja ki azok rendeltetését, látja azokat a finom szálakat, amelyekkel összefüggésben voltak. Helyesen obszer-

vál, kitűnően analizál, s igen szerencsésen absztrahál. Ezek a Roszner kiváló tulajdonai mint tudományos írónak. S ez nem tréfadolog ebben az országban, ahol Pompéry János kedves bátyánk is nagy tudós hírében állt, de a nagy tudománya mellett mégis elkövette azt a renonoszt, hogy egynek gondolta a két Pittet, s midőn tanulmányt ír róla, feletle csodálkozik vala, hogy olyan öreg korában is milyen szép beszédeket tartott őlordsága. (Hanem biz az már akkor a másik Pitt volt.)

Kevésbé erős és talán nem is a munkába való a gyakori polémia, melyet Roszner más szerzőkkel, de kivált Kováts Gyulával folytat, mert ehhez okvetlenül az lett volna szükséges, hogy a Kováts Gyula munkáját is hozzá nyomassa az övéhez. (Azt pedig tudom, nem teheti a tudós báró.)

Hanem fölötte érdekes aztán a »Függelék«, mely közel kétszáz lapot foglal el a derék, úgyszólván monumentális munka végén, s tele van régi, igen becses és jellemző házassági okmányokkal, melyek pompásan, rendkívüli ügyességgel vannak megválogatva. Ősanyáink sok skandaluma vagyion itt följegyezve. Fiatal leányok kezébe hát nem való. Azaz hogy ebbe sincs igazam, mert ez a része majdnem kivétel nélkül latinul van.

Ennyi az, amit röviden akartam mondani e munkáról, mely Roszner Ervin számára kétségen kívül a tudósok közt is tekintélyt, az Akadémiánál pedig okvetlenül egy széket szerez.

Meg is érdemli mind a kettőt.

Sőt talán a *harmadikat* is — de ez még titok.

Minthogy azonban a leleplezések divatját éljük, talán nem leszek indiszkrét, ha elfecsegem az olvasóknak.

Ugyanis van az egyetemen egy üres katedra: a kánonjogi.

S az a nevezetes, hogy amíg más katedrákra többnyire úgy nevezik ki a professzort, hogy Trefort végiggondolva az összes ismerősein, fölteszi találmra az egyikről, hogy beválik és azt nevezi ki, legtöbbször a tudatlanok közül választván a tudósokat, — addig az üresedési kilátással mosolygó kánonjogi katedra számára egyszerre három jeles fiatalember cseperedett fel a tudományos körök szeme láttára. Az egyik Timon Ákos, a másik Kováts Gyula, a harmadik Roszner Ervin.

Egyforma derék ember valamennyi, egyformán emlegetett örököse a katedrának mind a három.

Ekkor fogja magát Timon Ákos, és ír egy vastag egyházjogi munkát.

Most már Timon Ákos lett a legerősebb pretendens.

Nosza nekiiramodik Kováts Gyula, és ő is ír egy nagy egyházjogi munkát.

No, most már elmaradt a szegény Roszner Ervin.

Csakhogy Roszner Ervin se rest. Íme ő is elkészítette a maga egyházjogi munkáját.

Hollá! Megint egyenlők a sanszok!

Timon Ákos a maga munkáját tartja a legjobbnak, a Rosznerét meglehetősennek, a Kovátsét gyengének. Roszner a magáét a legjobbnak, a Kovátsét meglehetősennek, a Timonét gyengének, Kováts ellenben a maga munkáját tartja a legjobbnak, de a többitől nem tart semmit.

Egyszóval a sanszok egyenlők. Miniszterek, tudományos körök hiába törik rajta a fejüket: kié legyen igazságosan a katedra.

De a tudósok nem pihennek. A versenynek folyni kell. Ha az egyik tesz valamit, nyomban utánacsinálja a többi.

Timon Ákossal eközben az történt, hogy megházasodott. Ez szeget ütött a Kováts Gyula fejébe.

— Hátha az előny lesz ennek az Ákosnak. Mert aki a házasságról ír egy nagy művet és maga nem házasodik, ráfoghatják, hogy bort prédikál, de vizet iszik.

S uccu, megházasodott Kováts Gyula.

Ezt látván Roszner Ervin, fogta magát hirtelen, ő is jegyet váltott, és most boldog vőlegény.

Megint egyenlők a sanszok!

Timon fellépett Karcagon képviselőnek.

— No, már ezt nem engedhetem — gondolta magában Roszner Ervin, és ő is fellépett Szécsényben.

Timon megbukott Karcagon — de már ezt az egyet Roszner nem akarta utánacsinálni, s félek, ez lesz majd ártalmára.

De a sanszok még azért mindig egyenlők.

Mert Timont kárpótolni kell azért, hogy megbukott, Kováts Gyulát respektálni kell azért, hogy föl se lépett, Rosznernek pedig kedvezni kell azért, mert képviselő.

Szegény jó kultuszministerünk, nem tudom, mit fog tenni, nagy gond, nagy feladat, kinek dobja oda az alma mater almáját.

Mert akárkinek dobja, egyenlőn igazságtalanul mellőzi a többi kettőt, noha igazságosan nevezi ki a harmadikat.

Hanem e zavarért, tudom, eléggé kárpótolja az a nagy lelki öröm, hogy ilyen három derék legény közt válogathat.

BAROSS MINT HÁZASÍTÓ

Az egész kabinetben Tisza után Baross a legérdekesebb ember.

Más ember addig szelíd, barátságos, egyszerű, amíg semmi. Mikor már sokra viszi, gőgös lesz és összeférhetetlen.

Baross megfordulva cselekedte, addig volt rátartó, barátságatlan, míg nem volt semmi. Most lett egyszerűvé, barátságossá, mikor már miniszter.

De hagyjuk ezt — nem a tehetségeit és közlekedésügyi politikáját akarom én most szellőztetni, hanem ami a közlekedésügyi politikánál is nagyobb dolog (előttünk hóbortos poétaemberek előtt), a szívét.

Házassági történetről lévén szó, természetes, hogy a szereplők közt kell egy vőlegénynek lennie, egy menyasszonynak s miután egy miniszter a házasságszerző — tehát a miniszteren kívül egy képviselőnek is, aki közvetít.

Ha pedig képviselő is benne van a történetben, házasságról lévén szó, ki lehetne az más, mint Vadnai Károly.

Ha pedig Vadnai Károly van benne a történetben, ki lehetne más akkor a menyasszony, mint egy szép miskolci hajadon? (Sőt fogadni mernék, hogy a vőlegény is az Avas aljában született.)

Mert Vadnai Károly valóságos édesatyja az ő választóinak és valóságos kísértő réme a minisztereknek: mindig van valami kérnivalója választói érdekében.

Egyszer a múlt országgyűlési ciklus végén mélabúsan panaszkodott a képviselőház folyosóin e sorok írójának:

— Nehezen lépek fel jövőre.

— Miért?

- Elfogytak, barátom, a levélpapírosaim.
- Miféle levélpapírosok? Nem értem.
- Harmadéve Londonban járt a feleségem, s hozott a számomra egy nagy doboz levélpapírost. Éppen akkor lettem meg képviselő. Felbontom a csomagot, s elámultam a levélpapírok csodálatos eleganciáján. Mondom a feleségemnek: »Ember legyen, akinek én ezekre írok. Hollá, megvan! Ezeken fogok a minisztereknek írni a választóim érdekében. Mennykő nagy doboz. Erre a célra elég lesz holtig. Mikor az utolsó is elfogy, akkor én már öreg leszek és lelépek a közpályáról.«
- Ohó!
- Én ezt akkor megfogadtam. S most látom megdöbbenve, hogy a levélpapírok elfogytak.
- Más szóval, a Tisza-kabinet nyugodtabb napokat él ezután.

Ez a diskurzus eleven emlékezetemben maradt, azóta se beszélünk erről, de azt látom, hogy Vadnai mégis meggondolta magát, és úgy látszik, még egy doboz papírost hozatott Londonból. Vagy talán az ötéves ciklus elejét levélpapír nélkül is át lehet szenvedni.

Nem tudom. De annyi bizonyos, hogy még akkor megvoltak szép levélpapírosai, talán éppen a legutolsóira írta Barosshoz azt a kérést, hogy egy miskolci fiatal hölgyet nevezzen ki távirásznőnek.

Elmondta a levél, hogy öt árvát kell a leánynak eltartania abból a keresményből. Öt leánytestvérét, egy nagyobbacs-kát, kettőt egészen picinyet, kettőt meg a tíz-tizenkét év körül.

A miniszter hajlott a szép levélre, és kinevezte Mari kisasszonyt. Mondjuk, hogy így hívják.

Derék hivatalnoknő lett belőle, nem fecsegte ki a hivatali titkokat (kivált ha sifírozva voltak), az öt testvérét pedig nagy szeretettel nevelte. Egyszóval boldog volt. Azt hitte, sohase szorul többé az életben Vadnaira.

Hanem a sors könyvében az volt róla megírva, hogy: hadd legyen még boldogabb.

S ebből származott a boldogtalansága.

Mari kisasszony, zárjelben legyen mondva, igen csinos teremtés, szép szemei vannak s gyönyörű hosszú haja.

S Ámor, ez a pogánykori gonosz csont, nem riad vissza a modern intézményektől sem, odaférfkőzött a távirógép mellé, szíven lőtte. Szóval szerelmes lett egy derék vidéki fiatal-emberbe, aki egy nap szép bokkrétával megjelent a Mari szállá-
sán és megkérte nagy pirulással (éppen úgy, mint a Fővárosi
Lapok novelláiban szokás) a kezét, azt a hófehér, kedves kezét,
amelyet az állam árendál, s mely az öt vagyontalan testvérnek
a kenyeret szerzi.

Igent rebegett a leányka, nem olyan bariton »igen«-t,
mint a mamelukok, de olyat, mint egy tündérfuvola.

Igen ám, csak hogy akkor ott kell hagyni a telegrafista-
ságot, mert a vőlegény falusi gazda. És el kell hagyni veszni
az öt testvért, mert a vőlegény ezeket nem veheti ma-
gához.

Eddig ez mind csak egy regény kezdete volt, de most jött
a konfliktus: a sírás-rívás és kétségbeesés.

Végre is abban állapodtak meg, hogy arra való a kép-
viselő, aki maga is novellaíró, s tudja a bonyodalmat kigom-
bolyítani. Beállítottak hát hozzája. Vadnai megörült az érde-
kes regénytémának, és eleven eszével legott hozzákomponálta
a megoldást:

— Hány éves a legidősebb leánytestvére?

— Huszonegy.

S nyomban sietett Barosshoz a miniszteriumba.

— No, mi újság Miskolcon?

— Nagy kérelemben vagyok, kegyelmes uram. Emlék-
szel a Mari kisasszonyra?

— Akit a telegráfhoz neveztem ki? Emlékszem. No, mi
baj van vele? Érte kell valamit tennem?

— Igen, férjhez kell őt adnod.

— Nekem? — pattant fel a miniszter. — Hát azt hiszed
te, hogy én vagyok a miskolci kiházasító egylet?

— És mégis neked kell őt férjhez adnod, mert úgy áll a
dolog, hogy szerencséje akadt, derék, becsületes ember.

— Hát akkor menjen.

— Igen, de a testvérei miatt nem hagyhatja el a hivata-
lát.

— Az is igaz; hát akkor ne menjen.

— Örökre szerencsétlen lesz, elsorvad, belehal.

— Hát eltemetik.
 — Igen, de kire marad az öt árva?
 — Az is igaz. De mit tehessek én ebben az ügyben?
 — Add férjhez.
 — Hiszen adnám már, de ha nincs rá mód. Mert az én szívemet is nyomja az az öt árva.
 — Egyetlen mód van. Én kigondoltam.
 — Mit?
 — Négyre kell az öt árvát leapasztani.
 — Csak nem akarsz egyet agyonütni közülök?
 — Nem. De ha például a legidősebb leányt kineveznéd a nénje helyére.

— Nos?
 — Akkor férjhez mehetne a legöregebb leány, négyre apadna le az öt árva, s újra meg lenne a gondviselőjük.

A miniszter elmosolyodott a különös kívánságon, minőt még képviselői szájából nem hallott.

— No jól van, Károly. Megteszem. Férjhez adom a Marit, s kinevezem a kisebbiket, noha már neki gyengébb az igénye, mint a nénjéé volt, mert ő már csak négy árvát mutathat fel. Hanem azt megmondom aztán, hogy ez legyen az utolsó házasság, amibe te engem beugratsz.

Így esett meg ez a történet.

A menyasszony megkapta a vőlegényt, a vőlegény megkapta a menyasszonyt, a kisebbik leány megkapta a telegrafistaságot, Vadnai megkapta a regénytémát.

Én pedig megkapom érte a honoráriumot a szerkesztőtől.

SZÍNHÁZLÁTOGATÓK

A habitué

Rendesen az első sorban foglal helyet. Látcsöve impozáns, feje kopasz és fényes, mint az acél, öltözete fekete szalonkabát, kivágott mellény és fehér nyakkendő. A szabadalma tömérdek. Ha hallasz előadás közben éktelen trombitaharsoást, mely nem az orkesztrumból származik, biztos lehetsz

benne, hogy ez ő: a habitué. Ha hallasz krákogást, mely túl-viharozza a nagydobot, ez ismét ő: a habitué. Nem beszél sokat, nem is tapsol, hanem ha valamelyik színész nő (mindegy akár primadonna, akár kardalosz nő) tetszetős trikóban lép a színre, fogait szíva dűnyögi:

— Szappermoá!

Az előadással, lapokkal, kritikával, igazgatóval, inténdánssal nem sokat törődik, hanem annál többet a balettel, meg a kórussal. Csak néha szól a kritikába, mikor már nem tűrheti a sok fekete emberszólást.

— Mit akarnak ezek a kritikusok Pártányinétől? Hogy nincs benne drámai erő! De már ez abszurdum. Annyi abban az erő, hogy én se mernék kikötni vele, szappermoá.

Egyre látcsövez, s csöndesen szívja magába a színpad izgékony levegőjét a pillangós cipőcskéekkel, rózsaszín szoknyákkal, kacsintó szempárokkal, piros ajkak közt ragyogó fog-sorokkal; széles ábrázatán olyan elégedett kifejezés honol, mintha Brillat-Savarin asztalánál ínyenkednék, s mikor ígyen megtelik a látvánnyal, hátradől székében, s szemeit behunyva — mint egy boa konstriktor a lakoma után — emészt.

Csak mikor a köszvényes lába megsejdul egy ajtónyitásra, jut eszébe, hogy mindez neki — savanyú szőlő.

A szomszéd

Folyton izeg-mozog, megüti a könyökével az oldalbordázatodat vagy a füledet, s még ő vet rád olyan tekintetet, mintha neheztelne, amiért láb, illetve könyök alatt vagy. A lábával is folyton vándorol, hol egymásra rakja, hol kirugasztja őket a harmadik padsorig, hol fölrakja az előtte nyúló padtámlára, s mindannyiszor orron rúgja a tyúkszemedet vagy lelöki az öledből a kalapodat.

— Pardon! — hörgi ilyenkor bosszúsan, s úgy tesz, mintha a legördült kalap után nyúlna kézzel-lábbal, pedig a nyomorult csak felhasználja az alkalmat, hogy keresés közben az egyik sarkával belelépjen a kalapba.

Majd megszólal leereszkedően:

— Kérem egy percre a színlapot!

— Tessék — és ezzel nem látod többé színlapodat, mert mire visszakerénel, szőrin-szálán eltűnt, illetőleg a negyedik padban ül rajta egy terjedelmes dáma. Hogy került alája, a jó ég tudja.

De a szomszédot ez nem zavarja, újólag hozzád fordul protektori orrhangjával:

— Szíveskedjék egy minutumra idekölcsonözni a látcsövet.

— Tessék — és bánatosan irigykedve nézed, mint delectálja magát a szomszéd látcsöveddel órahosszat.

S mikor látja, hogy téged már alaposan megkínzott, s a másik oldalon ülő szomszédot kezdi ki s hallik időközökben onnan is töredezett szava:

— Kérem a színlapot. kérem a látcsövet. oh, ezek a hitvány kalapok! Ezer bocsánat!

A fertálmágnás

A felvonásközök alatt felkel helyéről, hátrafordul s megáll, mint a cövek. Inge vakító fehér, gallérja az állát hóhérolja, kabátja kifogástalanul feszül. Kis kokett bajusza elegánsan ki van hegyezve, kis pisze orra merészen emelődik az égnek, szemei álmatagok és bűvölők. Tekinteteivel nem fukarkodik, lágy, égő pillantásokat röppent a páholyokra s mindenütt átszegzi velük a hölgyi szíveket.

De csak a páholyok szép nőit gyilkolja — a burger elem számára nem létezik. Hanem a grófnéokra, bárónéokra kész veszedelem. A kilencágú koronás szívek egy darabig vergődnek az ő delejes tekintete alatt, azután megadják magukat — megtelnek az ő égő tekinteteivel, kokett bajuszával s róla álmodoznak.

Ismeri az egész arisztokráciát. Nyájasan bólogat maga elé:

— Ah, a kis Mici baronesse. . . nini, a Dóra grófné már megjött Párizsból. . . ah, ah a kis Kesztölczy komtesse. szervusz kicsikék, csáj!

Ha azonban nem jött el az arisztokrácia, bosszúsan csapja le a széket, látcsőt, s unatkozva távozik a színházból.

Ha a foyer-ben megkérdi tőle egy most érkezett ismerőse:
— **Vannak-e odebenn?**

Ásítózva felel:

— Nincs a színházban egy lélek se. senki. csak
éppen a Katinka báróné szobalánya.

Pedig zsúfolva van a nézőtér.

Fiatal leányok

A tizenöt éves ártatlanság (föltéve, hogy még nem olvasta Nanát) sok mindent nem ért meg az előadásból, s mohón tudakozódik környezetétől, mit jelent — a fehér lap a Lili naplójában?

— **Mi az? Min nevetnek? Nem értettem.**

A mama köhint s nem oda való tárgyról kezd beszélni. A papa nagyot kacag s rejtélynek hagyja a kérdést. Az udvarló pedig (ha történetesen egy romlott lelkű agglegény) szíve mélyéig ható megindulást érez, s a Heine áldását adja az aranyfürtös fejcskére: légy mindig ily szép, ily ifjú. .

Kétségtelen, hogy a kisasszony hamar meg fogja tudni, mit jelent az a fehér lap. Segítségére jönnek azok a dévaj szövegű melódiák, melyek aranyszínű hullámaikon egy csomó szemtelenséget ringatnak. Beleavatják a titokba Dumas és Sardou urak, akik orrára kötik a kedves gyermeknek, hogy madame Riverolles-nak mily rettenesen nagy joga lenne egy chambre séparée-ban bosszút állni a — férjén. S végül, ha mindez nem elég, betetőzi a munkát az ő saját Éva-természete.

Az igazat megvallva, nem hiszek feltétlenül a színházi pikantériák romboló hatásában, mert akárhány asszonyt ismerek, aki lánykorában állandó közönsége volt az operettnek s a francia társadalmi drámának, s mégis hű feleség és gyöngéd anyja vált belőle.

Az is igaz, hogy az ilyen anyák nem viszik az ő tizenöt éves leányaikat — mindenféle darabba. Sokkal féltékenyebben válogatják meg a színműveket, mint az ő mamáik.

A nagymama

Az unokái kedvéért jár a színházba. Az arcáról le lehet olvasni, hogy szívesebben lenne már otthon az ágyban, s néha ravaszul úgy teszi az orrára a fekete lornyettet, hogy annak mögöttes észrevétlen be lehet húyni a szemeket és egy negyed-órára átengedni magát a nélkülözött, az édes szunyókálásnak.

Ajka körül mosoly játszadozik, nyakát egyenesen tartja, senki a világon észre nem venné, hogy a jó, a ravasz nagymama alszik.

Megtörténik azonban (népszínházi előadások alatt), hogy ilyen szunyókálás alkalmával a mosolygó arc elborul, ijedelem kifejezése látszik rajta, s félálomban halkán felkiált:

— Náni. Jesszus. . . a fazekak. . .

— Mi az, nagymama? — fordulnak feléje a leányok.

A nagymama ekkorra már magához tér, és mosolyogva mentegetőzik:

— Semmi, semmi. azt gondoltam, hogy a Náni a fazekakat tördesi odahaza.

Pedig csak a népszínház legújabb akvizíciói produkálják a hangjukat a színpadon.

A tapsonc

A legkiállhatatlanabb az önkéntes tapsonc. Akár van rá ok, akár nincs — tapsol. És hogyan! Ha mozsarakat sütnének el a füled mellett, nem szólna nagyobb, mint mikor ő össze-csapja két nagy vörös tenyerét. Amint valahol elejt valaki egy halk tapsot, mint a vadász a nyúl után, úgy rohan ő is utána tenyerütegeivel — de többször ő kezdi s végzi. Taps közben többször a markába fú az erő és hangzatosság növelésére. Tenyerei kivörösödnek, szemei kidüllednek, liheg, és szuszog, de nem enged.

Legtöbbször azonban, mikor már kidühöngte, kitapsolta magát a színész egy rögtönzésén, ártatlan arccal fordul hozzád:

— Ugyan kérem, mit is mondott?

— Kicsoda?

— A színész. mi volt az, aminek tapsoltunk?
Javíthatatlan.
Szomszédok réme, színészek öröme.

Az ezredes inasa

Ott van minden premieren a karzaton. Az öreg ezredes ugyanis nem áldozza fel az esti preferance-át a világ minden színházáért, de hogy mégis legyen valami teátrális élvezete, elküldi az új darabokhoz Jánost, az inasát, akinek kötelessége színház után referálni a darabról. Így kettős az élvezet. Először megtudja, mit komédiáznak a teátrumban, másodsor a darab átgyúródik a János saját világnézete szerint, ami nem utolsó mulatság.

János hűségesen meg is felel a bizalomnak, alaposan megjegyyez mindent az előadásból, s beszél olyan csodákat az ezredesnek, amiktől azt majd szétveti a vidámság.

Néha azonban megtörténik az is, hogy János becsapja az öreget, a jegy árát elissza az »Ezüst Gólya«-ban, és egy saját maga komponálta történetet mond el az ezredesnek a darab helyett.

S az is megtörténik ilyenkor, hogy az ezredes így szól:

— Ejnye János, ezt a darabot megnézzük. Úgy látszik, kezdenek már jó népszínműveket írni.

A Juci

A leghálásabb publikum. Nincs az a siralmas nyávogás, amire a Juci leányasszony elő ne venné a drága selyemkendőt s tele ne sírná omló könnyeivel. Viszont azonban ha vihogni, kacagni kell, ott is ő adja a hangot. De leginkább a szomorú darabokat kedveli, s nem is ér az ő szemében de semmit az olyan darab, amiktől legalább három zsebkendőt csuromvizesre nem muszáj sírni.

Juci különben formás, csinos teremtés, kerek, hamis szeimei vannak, amikkel mikor végigvonul kényesen, mint a páva, a színházi foyer-n, megperzseli az ott ácsorgókat. Hajadon,

vagy pedig menyecske, néha szobalány, legtöbbször azonban vidékről felkerült dajka. A karzat vasárnapi állandó habituéja.

A darabot élénk figyelemmel kíséri s föl-fölsikít, ha a hőst valami veszedelem éri. Az intrikusra halálosan haragszik, s ha nem lenne olyan messze a karzat a színpadtól, bizony kikaparná a pokolbéli fajzat szemeit. Ha a darabban a férj féltékenykedik nejére, bosszúsan kiált föl:

— Ez is olyan számár, mint az én Pistám!

Ha pedig a szegény ártatlan asszonyt elkergeti a férje, villámokat szórnak a szemei, gömbölyű karján megfeszül a rékli ujjja, s harciasan sziszegi:

— No hiszen, majd adnék én neki, ha az én uram lenne!
És el is lehet hinni, hogyha ő mondja.

Amint tehát kitetszik, a Juci igen jószívű teremtés. Ha nagyon szomorú a darab, s ha kisírta, ha kikereseregte magát olyan emberek búján-baján, akiket sose látott, elfelejti a saját bánatát, s olyan édes érzemény önti el keblét, mintha odahaza lenne szülői házában, s az ablakon beszólnának a vecsernyére hívó harangok. . . Be kár, hogy oly hamar vége van a darabnak, be kár. Még egyszer meghányja-veti fejében a látottakat és hallottakat, még egypár könnyet morzsol szét szemében, s azután ő is felkel helyéről a többivel, miközben felsóhajt:

— Istenem, de szép darab. be gyönyörű — talán, talán nem is igaz!

A SZEGEDI FŐISPÁN SÜRGÖNYE

— Hah. . . ismét egy főispán! — gondolja az olvasó. — Mennyit költött? Mit írt? Ki lopta el a levelét?

Nem, uraim, a szegedi főispán nem írt semmi könnyelműt, nem lopták el a levelét — no, hogy nem költött-e a választáson? Azt ha én állítom is, úgyse hiszi el Herman Ottó.

Azt, hogy ilyen veszélyes időben belekerül (ezennel) az omlegetett főispánok közé, mindenesetre szintén egy levél oko-

zá, de azt nem Kállay főispán írta a miniszternek, hanem a miniszter írta a főispánnak, tudatva vele, hogy Szeged megkapja májusra a *vasúti üzletvezetőséget*.

Ezzel Szeged egyik vágya teljesült. S hogy Szeged megkapta az impozáns hivatalt, az Kállay érdeme.

Kállay Albertről el van terjedve a hír, hogy a legjobb főispán az országban.

A kormánykörökben azért tartják jó főispánnak, mert azt hiszik, hogy Szegeden szeretik. Szegeden pedig azért, mert azt hiszik, hogy a kormánykörökben szeretik.

Irgykedve emlegetik a többi főispánok, kiknek otthon mérges ellenzésekkel kell marakodniok, és azért még sincsenek velük megelégedve a kormánykörök.

Pedig nincs okuk irigykedni. Mert könnyebb elviselni a haragos dikciókat, mint az örökös panaszt. A panaszt, mely ott lebeg minden arcon, minden szóban, a közgyűlésekben, a társaságokban, a házak ablakaiban, a boltok ajtajaiban, ahol még a cipők is panaszosan nyikorognak az utcákon.

Nehéz ott élni, ahol tíz esetben kilencszer így válaszolnak e kérdésre:

— Mi újság, kedves öregem?

— Köszönöm szíves kérdését, ezekválnak holnapután.

Nagy dolog hetvenezer adós emberrel elhithetni, hogy nekik most tulajdonképpen kitűnően megy a dolguk, semmi bajuk sincs. Pedig Kállaynak ezt kell tenni.

Az még hagyján, mikor csak a közgyűlésen hangzanak a panaszok, vagy az újságokban, vagy bizalmas értekezleteken. Hanem mikor bekopog a panasz a főispáni szoba ajtaján, egy gyászruhás hölgy, akinek meghalt férje, egy elkeseredett iparos, aki a kormánypárt szekerét tolt, egy éhenhaló családapa, aki azelőtt tokás polgár volt; akkor bezzeg keserű a szegedi főispánság. Ezeket nem lehet megnyugtítani azzal, hogy az országgyűlésen most nem kedvező a hangulat Szeged iránt.

Kivált az asszonysírással van megakadva a főispán úr. Mert ezzel egyáltalán nem lehet beszélni. Az asszonyi könnyekben minden benn van: esdeklés, panasz, polémia, harag, átok. Akármint feleljen az ember, a könnyekben az argumentum feloldódik, mint a só a vízben és csak keserűbbé válnak.

És hiába, legtöbbször nem lehet segíteni a könnyeken, bár a főispán gavallér ember, akinek van érzéke a szemek és szájak beszéde iránt, kivált ha azok szépek.

Nem ritkák a »kényes jelenetek« sem.

Egyszer egy fiatal hölgyet kellett elutasítani kérelmével. Ez kényelmetlen dolog. Sebet verni udvariasan, csalódás tüskéit osztani kénytelen-kelletlen.

A menyecske azonban harcias hajlamokban sem volt az utolsó.

Nagyot dobbantott lábával a tükörsima padozatra, kezeit csipőjére rakta, s úgy lépett kigyulladt arcával a főispán elé, mint egy amazon.

Ami következett, előrelátható. A fellobbant hölgyecske alaposan lehordta öméltóságát, pittegetve-pattogva, egyszerre kiadva mindazt, ami a szívében volt.

A főispán nyugodt flegmával engedte elvonulni feje fölött a vihart. Egy izom se rándult meg a szokatlan jelenet alatt arcán. S csak azután tett megjegyzést az »előtte szóló« szavaira, lekötelező udvariassággal, ekképp:

— Ilyen szép asszonynak nem áll jól a harag.

A hölgy le volt fegyverezve. Szótlán távozott. Többé nem is mutatta magát.

Pedig Kállayban van szív. Mert van benne humor. Ez a kettő együtt jár. Csak a száraz emberek a szívtelenek.

A következő kis eset is azt bizonyítja, hogy a szegedi főispánban ki van fejlődve a jó kortes mellett a humorista is. (Ha a Talliánokban is ki lenne fejlődve ez az utóbbi a jó kortes mellett, akkor nem érné őket somogyi eset. A humorista játszva siklik át mindenben. Afölött egy külön gondviselés őrködik. Először is a saját nagyobb furfangja.)

Nem nagyon régen a főispán úr a fővárosba utazott Szegedről. (Okos főispán *így írja* a somogyi leveleket.) Az unalom elűzésére útközben ő és útítársa piketírozni kezdtek, s folyt a játszma változó szerencsével.

Félegyházán beszállt az első osztályú kupéba egy huszárkapitány, egy jóképű alak, aki azonnal érdeklődni kezdett a játszma iránt. Eleinte csak mint csöndes szemlélő szerepelt, szemeivel mohón követte a színek járását, s csakhamar dühös gibiccé alakult át a főispán háta mögött.

A kapitány szívvvel-lélekkel gibickedett. Ha szép színek jártak, elégedetten dörszölte kezeit.

Nagy ütközet konstatálta.

Ha ellenben rosszul járt a kártya, dühösen harapdálta ajkait, egészen elszontyolodott és csüggedten mondotta:

— Nagy vereség!

Kecskemétnél a másik partner már háromezer point-nal volt előnyben. A kapitány vígasztalhatlan volt. Elvesztette minden reményét a játszma iránt, le volt hangolva, mintha az ő bőrére ment volna a játék úgy, hogy végül a főispánnak kellett bátorítani.

Ceglédnél a főispán partnere már ötezer point-nal volt előnyben. A kapitánynak itt ki kellett szállnia. Előbb bemutatta magát.

Kerék János huszárkapitány vagyok. Sajnálom, hogy ilyen rossz kártyajárást hoztam.

Hiszen majd megjavul az — szólt a főispán.

— De ötezer point! Ötezer!

Pestig behozzuk.

— Nem lehet azt már Párizsig se behozni — sóhajtott a kapitány, leszállva a vonatról.

A kártyajárás az út további folyamán csakugyan megjavult. Kőbányánál már a főispán volt nagy fórban úgy, hogy mire a vonat berobogott a Váci úti pályaudvarba, a győzelem teljes volt.

Amint kiszálltak, a főispán bement a pályaházi távirdába és a következő sürgönyt adta föl:

»Kerék János huszárkapitány úrnak Cegléden.

Behoztuk. Ötezer point-nal előnyben. Nagy diadal!«

Aki azt se tudta elviselni a lelkén, hogy a gibice sokáig bizonytalanságban maradjon a parti sorsa fölött, képzelhetni, mint sietett tudatni a szegediekkel a miniszter levelét az üzletvezetőség dolgában.

Azóta Szegeden nagy az öröm. . . gyűlésezés. . . a lapok cikkeznek. . . a polgárok meszeltetik a szobákat az új vasúti lakók számára.

Csak egy bökkenő van a dologban. Kállay ugyanis nemcsak Szeged, hanem *Szabadka* főispánja is, amely város bírta mostanig az üzletvezetőséget.

Amit tehát megszerzett Szegednek, azt a másik városától vették el.

Hogy fogja ezt elviselni a lelkén? Mivel kárpótolja Szabadkát?

Alighanem avval, hogy Szabadka pedig visszakapja -- *Horváth Mórictól*...

A Horváth Móric dolgán kívül egyébbel most úgyse tördnek a szabadkaiak.

[ELŐSZÓ AZ 1888-AS ALMANACH-HOZ]

Almanach!

Úgy hangzik, mintha a dédapját szólítaná valaki: Jó napot Almanach! Ni, öregapó, hol veszed itt magadat? Mi történt veled, hogy megint visszajöttél?

Iyenforma riadalom lesz a könyvek közt a könyvkereskedések polcain, mikor e kötet megjelenik.

— Éjnye, vén kópé! Hiszen te a mi legékesebb modern ruháinkba öltözöl. Honnan jössz? A temetőből?

— Még csúfolódní mersz — kiált az Almanach egy két-kötetes regényre. — Hát ti nem a temetőben vagytok itt?

— Mondasz valamit, öreg — felel búsan egy verskötet.

— Helyet kérek.

— Helyet? Köztünk? Talán eltévesztetted az ajtót, jó Almanach, s egy antikvárius bolt helyett nyitottál közénk?

— Egyenesen idejöttem.

— Mit akarsz?

— Azt, amit ti. El akarok fogyni.

— Ne bolondozz, apó. Mi azért vagyunk halhatatlanok, mert elfogyhatatlanok vagyunk.

— Ejh, nem tudtok semmit, ti tacsók. A ti kedvetekért jöttem, hogy megint összehozzam a publikumot. Elrontottátok. Mindenitek a maga szakállára dolgozott. Szerencsétlenek!

Van is nektek olyan nagy szakállatok! De hogy is jutott eszetekbe ilyesmi, itt a küldöttségek, testületi parádék országában. Eljöttem, hogy megmutassam a régi metódust.

— Halljuk! Halljuk!

— Mert lássátok, hogy egy forintot ki lehessen vasalni a magyar olvasótól, oda nem elegendő egy író, oda deputáció kell. Azért vagyunk mi most itt tizennégyen.

És ezzel a diskurzussal, amit a szegény türelmes felvágatlan nyelvű könyvekre kentem rá, körülbelül le van rajzolva a sorok közt a magyar irodalom szomorú helyzete.

Az írók nem produkálnak annyit, hogy mindenik egy könyvet adhasson ki évenként. Ez a szellemi szegénység.

Az olvasók nem költenek annyit, hogy minden jóra való könyv vevőre számíthasson. Ez az anyagi szegénység.

Tehát vissza kell menni a régre. Együtt adni ki minden író, s egy kalap alá gyűjteni minden vevőt.

Ezért jelent meg könyvünk a negyvenes évek Almanachjának képére szabva, csalogató mellékletével. Mintha mondaná elől a tizennégyes küldöttség szónoka: »Mi képviseljük itt a jelenkori magyar elbeszélő irodalmat, lássanak bennünket uraim szívesen, hiszen nem vagyunk egészen idegenek, mert a Kalendárium is velünk van!«

Ez volt a kiadó ötlete.

Szívesen engedtem ráírni nevemet a könyvre, melynek szerkesztésében már a dolgok természeténél fogva is alig lehetett valami részem, de tetszett nekem a gondolat, holtakat küldeni el, hogy az élőket ébresztgessék. És látok abban némi hasznot, ha egy olvasó beugrik valamely kedvenc írója miatt, s kénytelen aztán megismerkedni ennek a révén a többi tizenhárommal is.

Eredj hát gúnyoló, szemrehányó könyv a nagyközönség közé, s hívd össze őket még egyszer az oltárhoz. Hátha neked is szót fogadnak, mint a régi jó öreg Almanachoknak.

LEVÉL A SZERKESZTŐSÉG ÖSSZES TAGJAIHOZ

Kedves barátim!

Hát mi az ördögöt csináltok ti velem az újságunk mai számában? Melyitek írta azt a fatális »szerkesztői üzenetet«? Mit vétettem én nektek, hogy minden kihallgatás nélkül rögtönösen számúztok a magyarok közül? Vagy a hatodik nagyhatalom területén mindég statárium van?

Azt üzenitek valamelyik olvasónknak, aki amint kivesszem, a tótok kiirtását vette célba, hogy ne bántsa őket, jó faj az, mennyi derék embert adott már a magyarnak, példának okáért Barossot, Simort, Mikszáthot. . .

Köszönöm alássan. De ne dicsérjétek, kérek, olyan nagyon!

Azt még csak beismerem a kedvetekért, hogy derék ember vagyok, de a tótságot, azt csak hadd ismerje be Simor János.

Én tiltakozom ellene.

De miből is merítettétek? Miféle gyanú-okaitok lehetnek ellenem?

Hiszen nagy észlelők és pszichológusok kétséget kizárólag megállapították már, miről lehet a tóra ráismerni:

Hogy sárgarépat hord a dohányzacskójában. (Látjátok, nekem dohányzacskóm sincs.)

Hogy a fűrheces kocsira bal lábbal lép fel (azt már nem mondhatom, hogy bal lábam nincs, de a követválasztási eredményből nyilvánvaló, hogy a *jobb lábammal* léptem fel a fűrheces kocsira.)

Hogy a tarokkpartiban, ahol két tót van, kritikus pillanatokban, fontos kiadások idején, okvetlenül tóra fordítják a beszédet.

Hivatkozom tisztelt barátom Krajszik Ferencre, akivel sokszor játszottam már tarokkot, hogy megszólítottam-e valaha tótul — akármilyen veszedelemben volt is a pagátom?

Nem szólíthattam, mert nem is tudok tótul.

De ti magyarok lévén, hátha éppen arra alapítjátok a tót voltomat, hogy bal tótul nem tudok. (A magyaroknál a »nem tudás« nem argumentum.)

Igen, de svédül sem tudok. Hát mért nem vesztek svédnek?

A nevem vezetett volna benneteket erre a hitre?
No, az meg éppen lehetetlenség. Hiszen nemrégén sütötte ki az én tisztelt barátom Gáll József, hogy oláh vagyok, mert a »Mik« – kicsit jelent, a »szát« pedig falut.

Én ebbe is belenyugodtam, legalább közel járok ebben az oláh köntösben Kisfaludyhoz.

De hogy miért hány-vet engem a világ a nemzetiségek közt, majd ide, majd oda lökve tetszés szerint, azt igazán nem értem, az egy speciális malőr!

Jókai azt szokta mondani:

– Ide vigyázz, te »góbé«! (Erre a névre is hallgatok a székelly voltomnál fogva.)

Tibád Antal, aki igazi góbé, messziről kiáltja rám az utcán:

– Hová mégy, te palóc?

Szontagh Pál, aki igazi palóc, azzal szokott fogadni:

– Hogy vagy, te barkó?

Látom már én azt, hogy engem sehová be nem vesznek.

Hanem, hogy ti méritek rám, kedves barátim, a legérzékenyebb csapást, ti, akik jól tudjátok, hogy semmiféle eleven nyelvet nem tudok a magyaron kívül – és azzal kompromittáltak az olvasó világ előtt, hogy tót vagyok, azt már apprehendálok tőletek.

Erre okvetetlen »dementi« kell. Nem hagyhatom, belát-hatjátok, magamon száradni.

Adjátok ki tehát ezt a levelemet valahol hátul a lapban, hadd lássa a publikum, hogy én is dühbe tudok jönni.

Igaz barátotok
Scarron

A KIRÁLYFI ÉLETÉBŐL

A trónörökös egyik nevelője a következő két érdekes epizódot beszélt el lapunk egyik munkatársa előtt:

Egyszer, nyolcéves korában felséges anyja Schönbrunnban így szólt hozzá egy séta alkalmával a kertben:

– Miért veszed fel fiam megint ezt a csúf kalapot, mely sehogy sem illik arcodhoz? Ne lássam többé e kalapot a fejedben!

A trónörökös fogta a kalapot abban a percben és behajította a tóba, s hajadon fővel ballagott anyja mellett, míg a kíséret közül valaki másik kalapot hozott számára.

Sokkal jellemzőbb a másik.

A királyi családban szó volt egyszer I. Napóleonnól, mire a tizennégy éves királyfi felszólalt:

— Én nem tartom nagy embernek.

Minden szem feléje fordult. Maga a király öfelsege mosolyogva kérde:

— Nono! Talán kissé nehéz álláspontot választottál.

— És miért? — kérde Gizella főhercegasszony.

A trónörökös nyugodtan felelte:

— Mert szigorú törvényeket hozott az elválás ellen, és aztán ő maga is elvált a feleségétől.

A CÁR BESZÉLGETÉSE BISMARCKKAL

(Külügyi csevegés)

A berlini udvarnál, hol most mindenkinek a San Remo-i betegen jár az esze, nagy ünnepélyességek verték fel a nyomasztó rettenetes csöndet. A világ legszerencsétlenebb emberét fogadták: a fehér cárt, aki sok hírlapi herce-hurca után végre mégis odaérkezett egész családjával, a kis cárevicsekkel és finom, vékony arcú, nagy szemű, karcsú feleségével.

Igazán érdekes volt az a díszebéd a császári palotában, ahol a világ legnagyobb urai étkeztek — kik az egész világot meg akarják enni, de itt talán beérték egy-két falattal.

Berlinben a nép nagy rokonszenvvel fogadta a cárt, az igaz, hogy nem is eresztették közel a népet, mert annyit már a berlini rendőrség is tud, hogy a derék *orosz atyuska* nem valami nagyon népszerű ember, se odahaza, se másutt.

Az atyuska is szepegett, de a rendőrség is szepegett. Isten ments, hogy Berlinben történjék valami merénylet.

És történt, noha a lapok eltitkolják. Gróf Kálnoky követelte el a merényletet. Egy phonofont állított fel a cár szobájában, a lemez fölvette a cár hangját, egy másik az öreg Bismarckét, s így most összeállítható lett az egész párbeszéd, amit folytattak.

A lemezekről leolvastván Kálnoky a két nagy faktor beszélgetését, érdekében valónak találta, hogy az a lapokban napvilágot lásson, minélfogva leküldte a magyar belügy-miniszteriumhoz, hogy itt őrizték a világhírű lemezeket, s tartsák a tartalmukat titokban.

Így aztán mindjárt egy óra múlva mi is megtudtuk a diszkurzust, és itt közöljük:

A cár (a belépő Bismarckhoz): Isten hozta. Hallottam, hogy ön itt járt, s azért küldtem el önhöz Cserevint.

Bismarck: Igen, voltam bátor tiszteletemet tenni.

A cár: Üljön le, kedves Bismarck.

Bismarck: Köszönöm, nem fáradtam még el.

A cár: Én pedig azt hallottam, hogy ön már el van fáradva. Ebben a körben.

Bismarck: Adja isten, hogy ne kelljen felségednek az ellenkezőről meggyőződnie.

A cár: Ej, ej, öregúr, ön túlságosan bízik az erejében. Hát jól van, no. Húzza ide közelebb a székét, és hozzuk tisztába a jövőt.

Bismarck: Én már tisztába hoztam.

A cár: Ördögös ember, hát mit akar ön?

Bismarck: A békét. És felséged?

A cár: Én is azt. De Bulgáriában előbb még okvetlenül tennem kell valamit. Mit gondol ön?

Bismarck (közömbösen): Nem gondolkoztam még a tárgyról.

A cár: Egészen felingerelt Koburg Nándor. Azt olvasom, bútorozza magát a gyerek. Ez már sok!

Bismarck: Bízik.

A cár: Miben?

Bismarck: A konstellációkban.

A cár: Mit törődöm én a konstellációkkal.

Bismarck: Igaz, de a konstellációk azért mégis megmaradnak konstellációknak. Ausztria nem enged semmi beavatkozást. . .

A cár: Nem enged? Hát lehetséges ez? Ausztria? Hahaha! Mit képzel ön Ausztriáról?

Bismarck: Én meg vagyok róla győződve, hogy nagyon erős.

A cár: Miből gondolja?

Bismarck: Onnan, mert azelőtt mindég maga Ferenc József császár veregette meg a delegációk szessziója alatt az Andrássy Gyula vállait.

A cár: És most?

Bismarck: Ez idén már csak Falk Miksával mondtattak neki néhány bókot.

A cár (elgondolkozva): Ez rossz jel. Ez megingat. Teringette, herceg, ön gondolkozóba ejt. Csak még egyet kérdezek.

Bismarck: Parancsoljon, felség.

A cár: Azt az egyet szeretném csak megtudni, hogy beszélt-e [már Beöthy Ákos, és hogy mit mondott?

Bismarck: Persze, persze. Ettől igen sok függ.

Itt a párbeszéd megszakadt, mert e pillanatban Kuna, a »birodalmi kutya« kezdett az ajtón kaparászni.

— Hívnak — szólta a kancellár felállva és elbúcsúzott.

A KÍSÉRTET

Mindenekelőtt kijelentem, hogy protestáns ember vagyok, hiszékeny és türelmes, lakom Pesttől egy félórányira, s járatom a Nemzetet, hogy a politikát tudjam s a nagy krajácros Journalt, hogy a német nyelvet tanuljam belőle. De amíg a német nyelvet meg nem tanulom a Journalból, addig a magyar nyelvet felejttem el a Nemzetből. Mindegy, megszoktam, szorgalmas olvasója vagyok a két lapnak, s nagy élvezettel betűzgetem Beksicset, aki fiatalkoromra emlékeztet a cikkeivel. Én is így gondolkoztam valaha.

Hanem ma nem mulattatott, sőt megijesztett. Mind a két lapban egy-egy úgynevezett »eretnek« cikk van. Kong a vészharang. A szín, a festés, a hang olyan a cikkben, hogy no most mindjárt kezdetét veszi újra a katolikusok rémuralma. Elmúlt századok letűnt réme visszajő. Rettentő idők következnek. Caraffa felüti a székét Eperjesen, a protestáns papokat gályákra viszik. (No, azt ugyan nem szeretném, mert az egyik leányom lutheránus papnál van férjnél), a mi templomainkat bezárják, az olasz-német-osztrák szövetség összeomlik, az

orosz ennélfogva betör, Kálnoky kétségbeesésében leugrik egy háromemeletes ház tetejéről.

Rohantam is mindjárt nagy hüledezve a plébániára fő-tisztelendő Kupacska János úrhoz, aki az este érkezett haza Pestről, a katolikus gyűlésről.

A főtisztelendő arcán csakugyan volt valami szokatlan kegyetlenség az inkvizitorok kinézéséből. Nagy szürke szemei vérben forogtak. Ez már tán magával is hozta a guillotine-t is.

Mi újság, tisztelendő úr? — rohantam meg mohón.

— Semmi, domine spektábilis, semmi.

— Mitől néz ki olyan zordonan?

— Mulattunk az éjjel, spektábilis. Az orfeumban voltam.

Nem aludtam ki magamat.

— Milyen a hangulat Pesten?

— Pesten? Hangulat? Nem láttam én ott semmiféle hangulatot.

— Hát a katolikus gyűlésen volt-e?

— Persze!

— És mi történt ott?

— Semmi. Elküldték a szegény öregnek az adresszet és azt a néhány forintocskát — szólt érzékenyen.

— Semmi? Hát ön azt semminek se veszi, hogy ott a pápa egyházi hatalmát proklamálták?

— Ott? Ki? — szólt elcsodálkozva. Lehetetlen az! Tegye az úr bolonddá az öregapját.

— De bizony úgy történt. Egy Zichy Nándor nevezetű gróf.

— Aha! Az bizony meglehet. Csakugyan beszélt ott egy nagyorrú zsidóképű öregúr valamit. Meglehet, hogy az is közte lehetett. Nem hallgatta azt, lelkem, senki.

— De az mégis rettenetes dolog, kérem, hogy a tizenkilencedik században ilyesmi történhetik.

— Miféle ilyesmi? Hogy valaki valamit mond. Hiszen szólásszabadság van!

— De a pápa világi hatalmát visszaállítani. Rettenetes.

— Ugyan, ne bolondozzék, spektábilis. Hát azért vissza van már az a hatalom állítva, mert valaki azt mondta?

— Csakhogy az a valaki egy gróf!

— Nevetséges! Emlékezhetik rá, hogy a francia-porosz

háború idején az egész szélsőbal indítványt nyújtott be Franciaország feldarabolásának meggátlásáról, de biz azt azért földarabolták.

— Igen, de azt vegye, kedves tisztelendő úr, hogy ez félig-meddig hangoztatva van a primás üdvözlő iratában is.

-- Hát aztán?

— És azt vegye, kérem, hogy másfél millió ember írta alá. Nagy dolog az.

— Ugyan, ugyan. Ne legyenek önök olyan képzelődők. Mindig a kálvinista kakas hangját hallják: »Protestánsok, legyetek ébren!« Hisz én ott voltam azon a gyűlésen, beszéltem az emberekkel, láttam, kik voltak, csupa derék, okos emberek.

— Akik aláírták az adresszet.

— Aláírták. Igenis, másfél millió ember írta alá az adresszet. Mert aláírásra mindig lehet nálunk embereket fogni, még a váltón is, de ha azt mondták volna ki, hogy ki megy el verekedni a pápai állam helyreállításáért, álljon ki a fórumra, hát Lonkay Antal tisztelt barátom is szépen kisompolyodott volna a teremből.

— Ej, ej, hogy mégis nem tudták lehurrogatni azt a Zichyt. Mert így mégis az egésznek az a képe, hogy egy számos tagból álló gyülekezet a pápa egyházi hatalmát proklamálta.

— Mert ilyen volt a hangulat. Higggye meg, hogy ugyanazon gyülekezettel egy másik szónok egy óra múlva elfogadtathatta volna a polgári házasságot is. Ismerni kell a magyart.

— Hát azt gondolja, kedves tisztelendő úr, hogy nem lesznek többé vallási villongások.

— Soha!

— No lám, pedig már én egészen megijedtem a mai lapoktól.

— Írnak valamit?

Eléje toltam a két újságomat. Elolvasta nagy figyelmesen a cikkeket, s így szólt fejcsóválva:

— Azt mondtam az előbb, hogy sohasem lesznek ebben az országban vallási bajok, de talán mégsem volt igazam. A félrevert harang mindig sok népet csődít össze. És sok felizgatott nép mindig sok galyibát csinál: a tisztaeszlezi ügyet is a zsidók mérgeztették el. Nem lehetetlen, hogy az újságírók,

akik cikk-téma után futkároznak, belecikkezik a közömbös emberek lelkébe is a vallási kötekedéseket. . . Hanem azért gróf Zichy Nándorból mégsem lesz soha belügyminiszter a helyreállított pápai államokban.

Olyan okosnak, megnyugtatónak találtam a plébános úr felvilágosításait a tegnapelőtti katolikus ülésről és annak intenciójáról, hogy közlöm azokat a többi, netalán megijedt protestáns ember épülésére is.

Egy kálvinista

AZ ÁLMOS DADA

(Rendőrtörténet Göndöcs Benedeknek ajánlva)

Azért ajánljuk Göndöcs Benedeknek ezt az esetet, hogy a főtisztelendő úr jóízűt mosolyogjon rajta, mire viszi az embert némelykor az álmoság.

A rendőrtörténetnek voltaképpen hőse nem az álmos dada, hanem egy féléves csecsemő. De azért ne tessék megijedni, nem lesz benne semmi sírás-rívás.

A csecsemőt »Baby«-nak hívják, és igen jóízűeket tud aludni. Mama és papa nagyon szereti a kis Babyt, és ő velök hál egy szobában. A szép zöldernyős bölcső oda van húzva a mama ágyához. Dada ellenben (minthogy mama és papa még nagyon fiatalok) a szomszéd benyílóban alszik, álmodván szebbnél szebb huszár káplárokról — ámbár a bakaórmester is elég szép téma egy-egy gyakorta megszakított álomhoz.

A Baby, ki némelykor egész éjjel nyugodtan szuszog kis vánkosa között, a múlt éjszaka váratlanul felriadott és sírni kezdett.

A mama föl nem ébredt, sem a dajka a szomszéd szobában; rémségesen mély álmuk volt.

Tehát a papa volt kénytelen felkelni, felhúzni a papucsait és betopogni a dada szobájába.

— Julcsa, jöjjön a gyereket megszoptatni.

De Julcsának ennél sokkal édesebb szavakat susogott most az álombeli káplár, és csak fület repesztő hortyogással felelt a nagyságos úrnak.

Mire az kénytelen volt odamenni és felrázni a dadát.

Dada rettentő álmosan fölcihelődvén becammogott a szobába, mint az álmjáró, fölvette a kisededet, lekuporodott vele a sötétben egy székre a nyitott siffonérkasznyni mellé, és elkezdte szoptatni.

A papa visszafeküdt, és egy darabig még hallgatta félálomban a csecsszopó csámcsogó édes szuszogását, s aztán elnyomta az álmom. A dada is lezárta szempilláit, s feje lankadtan lógott lefelé.

Csak a nagy csendből, midőn a gyermek is elaludt, vélte érezni, hogy ő voltaképpen nem ennek a széknek a hozzátartozandósága, s hogy a kezében levő tárgy akadályozza a pihenés kényelmességében. Morpheusz azt sugdosta neki: »Terpeszkedj el, Julcsa, takaróddz be, Julcsa!«

Minélfogva ösztönszerűleg letette a kezében levő tárgyat a — siffonérba; rázárta az ajtót s egész gépiesen, öntudatlanul visszakullogott az ágyába.

Reggel fölébredt a mama, mosolyra nyílik a szája, jó reggelt akar kívánni a Babynak, széttárja a bölcső függönykéjét, s ijedten kiált fel:

— Szent Isten, hol a gyerek?

Felugrik az ágyból, bekiáltja Julcsát. Julcsa berohan.

— Hol a gyerek?

— Hát a bölcsőben.

— Nincs — kiáltja az anya és felsikolt.

A dada megnézi a bölcsőt, s sóbálvánnyá rémülve áll felette.

Az úr is felriad. De a gyerek nincs. Nincs, nincs sehol.

Az egész háznép összeszalad. A gyermek odavan.

Az úr emlékezik, hogy éjjel felköltötte a dadát, a dada emlékezik, hogy éjjel megszoptatta a gyereket, s aztán letette a bölcsőbe. Minthogy nem is történhetett másképp.

Az ijedelem a tetőpontra hág, a szülők kétségbeesetten jajveszékének.

— Valaki bejött, és ellopta a gyereket.

— De lehetetlen az, nagyságos uram. Ajtó, ablak, minden zárva volt. Nem jöhetett ide egy lélek sem.

— És mégis ellopták.

— Ugyan, ugyan, az csak a mesékben szokott előfordulni, nagyságos asszony. Ki lopna el egy gyereket?

— De mikor olyan csodálatos szép és kedves volt!

A rejtély megfejthetetlen.

— Hamar, rohanjatok a rendőrséghez. Mert bizonyosan ellopták. Hogy miképpen, emberi agy azt fel nem foghatja, de mégis odavan. Tény, hogy megvolt tegnap, tény, hogy ma nincs meg.

A rendőrséget már korán reggel fölzaklatták a gyerek miatt. Az volt mai nap az első panasz. Egy eleven gyermek ellopása.

A rendőrségi tiszt jegyzőkönyvet vett fel róla, s azután elküldött egy András bácsit a helyszínére.

András bácsi nagy morogva távozott.

— Hát hol találjam én meg az ebugattát?

Kedvetlenül csoszogott fel a lépcsőkhöz, s beállított a szerencsétlen családhoz.

— Hát mért nem tudnak a gyerekre vigyázni, he? — mondá belépve az ajtón. — Hm, az állam csak a hét éven felüli gyerekekre tartozik felügyelettel. No, ne bögjenek hát. Mondják meg, honnan vezett el?

— Itt volt, itt feküdt — zokogta az anya a bölcsőre mutatva.

— Hadd lám, hogy nincsenek-e onnat valami tolvaj nyomok? — szólott András bácsi műértő arcot vágva, s nagy patkós csizmáival roppant robajjal lépegetett a bölcső felé.

A nehéz, idomtalan lépések rengésétől fölébredt a kicsike a kasznyiban és fölsírt.

— Ahun van, ni! — kiáltott fel András. — Megérezte az a kis jószág, hogy a hatóság keresi.

Nosza lett nagy öröm. A szülők odarohantak a kasznyához és kivették a gyermeket, aki rózsaszín pirosra izzadt a hosszú édes álmától.

András bácsi is régen kapott olyan borraivalót, mint ma reggel, hogy az elveszett tárgyat olyan ügyesen legott megtalálta.

A MOSÁS

Ez az a szó, amitől a fővárosi embert kileli a hideg. Mosás van a háznál! Ez annyit jelent, hogy minden fölfordult, hogy minden kényelmednek vége van.

A menyecske (ha még az) már hajnalban föl van, csattog, pattog, veszekszik a szolgálókkal. A konyhai csatara zaja föl-ébreszt, de ha nem riasztana is fel, majd kiugrat vackodból maga az asszony, rád kiabálva, ha költői lelkületű, a költőből:

— »Föl szennyes szolgál, föl hamar«! Ki abból az ágyból, mert szükségem van a vánkoscihákra! Egy, kettő, három, öltözködjék és aztán menjen el valahová a háztól. Ne alkalmatlankodjék itt! Haza se kerüljön ebédre, mert itt rá nem ér senki főzni az ilyen kákabélűnek. Ebédeljen a vendéglőben.

A ruhád megkeféseltlen, a csizmád megtisztítatlan, reggelid kihűlt, mert már hajnalban főzték meg, de azért semmit sem szólhatsz, mert hiszen mosás van a háznál. A mosás mindent kiment a világon. Örülsz, hogy az előszobába rakott piszkos fehérnemű-boglyákon keresztül, az utolsó tiszta ingeddel kiszabadulhattál valahogy az utcára.

Nem is akadt még arra élő piktör, aki egy fővárosi mosást megfessen. Rettentően visszataszító kép lenne az.

De annál idillibb a falusi mosás, melyet mai számunkban mutatunk be a Szobonya Mihály szép rajzában, ahol egy darab élet van híven odacsapva.

Egy egyszerű falusi udvar tárul elénk összes járulékaival, köcsög a karón, napraforgó a kerítésnél, csáklya függ az eszterhéj alatt, ha netán a »veres kakas« találná magát elkukorékolni a ház tetején, a létra is oda van támasztva a padláshoz.

Az »édös« pedig ott áll a teknő fölő hajolva, felgyűrt karokkal, két keze jár szaporán, dörzsöli, morzsolja a szappantól tajtékos vízben a kis ingecskét. Tetszik is a szapulás csobogása a kis Erzsikének. Nem adná a viláért, ha ő maga is megpróbálhatná. Ágaskodik lábujjhegyen, de mi haszna, kicsi a lányka, magasan van a teknő. Ej, ej pedig milyen szép játék lenne ott pocskolni a vízben. Ni, éppen most öntenek bele egy kis »kékítőt«.

Az »édös« meg-megfeccsenti a vízzel kötekedésből, mire Örsike, brr! megrázkódik, sírásra fordul a kis mályvapiros

ajka, de eközben meggondolja magát, és egy igéző mosolyban fakad ki.

Anya, én isz. . . én isz — selypíti epedő hangon.

Te is szeretnél mosni úgy, szentem? Várj, ha majd nagy lesz. Moshatsz még eleget.

Különösen a ruhacsavarás mulattatja, mikor a fölpuftadt vászondarab, ha egy kicsit megszorítja az »édes«, csuromban ereszti a vizet.

— Én isz, én isz !

— Hagyj békét, aranyom. Hiszen neked mosok. Eredj no, ne légy itt, ne helytelenkedj, még magadra rántasz valamit. . . Ott van a kis kutyka, játsszál azzal !

Tisza csakugyan ott fekszik az udvaron, nagy közömbösen két első lábát szétvetve, de az Őrszike a viláigért sem közelítené meg, durcásan nyöszörgi:

— Félek tőle.

— Akkor hát eredj szívem a pipikékhez, a tyúkokhoz. Azokkal mulatozzál !

Őrszike oda sem mehet. Azokra is van panasza:

Félnek tőlem.

A FEHÉR VÁROS

(Amerikai fotográfia)

A muszka be nem jön talán, de a muszka világ bejött.

Az egész város fehér és tündöklő. Egy lepedővel van letakarva minden. Madártávlatról nézve az egyszínű tájéket, a fehér házfedeleket, fehér utcákat, egy óriás sima fehér lappá folynak össze a háztömbök. Nem látni a tornyok csillogó bádogját, a házfedelek különféleségét.

Csak egyetlen piszkos szalag fut végig a láthatáron: a Duna; máskor ezüst volt, most rézkatlan színű.

De ki az ördög nézné most Budapestet madártávlatból; még a madár is szívesen beállna most embernek, aki a kemence mellett melegedhetik.

Nemhogy madártávlatból, de sehogy sem lehet most nézni. Mert a szél telefújja az ember szemét, részint azzal a hóval,

amit az utcákról fölragad, részint azzal, ami most esik. Mert hol szítál rézsuntosan, hol játszi pajkossággal röpköd csatacsillag képében, hol andalogva pilinkál finom pehelyé morzsolódva a levegőben.

Egész hóboglyák emelkednek az utcákon, tegnapi, tegnapelőtti és múlt heti rétegekkel. Az utcák végében átmetszések történtek, hogy a publikum járhasson. Csörgő szánok siklanak végig a hóhegyek közt.

A hideg éles, metsző; zúzmara fedi a bajuszokat, a szél süvít, s csapkodja a nyitott kapukat, lóbázza, feszegeti a cégtáblákat, s hab'helyett havat ver a borbélyműhelyek cintányérajaira.

Érdekes kép. A hófehérke regéjébe való. (De nem hiszem, hogy annak az előadatására készülne a köztisztasági hivatal.) Néhol valóságosan megakadt a közlekedés, a kocsik összetorlódtak, s van András bácsinak elég dolga, míg helyreállítja a »rönd«-et.

— Minek esik annyi! — ez az ő véleménye, s ebben fogóznak meg az illetékes közegek is.

Az utcák néptelenek ilyenkor, éppen mint Halmás-Szentbogárdon. Minden megszűnt. A boltok nyitva állnak, de vevő nincs. Aki csak teheti, ki nem mozdul a lakásából, mert a gondozatlan járdákon térdig hóban kell járnia; az még jó, ahol nem gondozzák, de az a veszedelmes, ahol gondozzák, mert olyan felületesen takarítják el, hogy a megfagyott olvadékban okvetlenül el kell az embernek esnie.

— Mekkora hó! — kiáltja az idegen, ha a vasúton idáig bírt eljutni.

— Ez még semmi! — kiáltom én. — De majd mekkora lesz a városi költségvetésben!

*

Bátran idejöhethetne most Verescsagin orosz képeket festeni.

Láthatná ezt a fehér világot . . . Hogy ugrál a csikorgó hidegben, hogy emelgeti lábát dideregve, a bőrze felett, a kis Merkur. Milyen fehér lett. Fázik szegény. No, de egy kicsit mégis *nagyon ugrál*.

Petőfi köpenyege is csupa hó. No, hát mégis eljutottál Szibériába, jó poéta; csak egy kicsit antdatálta a becsületes Manasses.

Szinte megérthetővé váltál pillanatnyira.

Most már hallok, hogy mit kiáltasz:

— Seprőt magyarok, seprőt! (Azt aztán nyílt kérdésnek hagynám, hogy a havat kell-e elseperni előbb vagy más valamit?)

A nagy havazás (már évek óta nem emlékeznek az emberek ilyenre) sok mindent megváltoztatott.

A béke fehér színével borította be a távirda drótokat, de ezek azért makacsul viszik a háborús híreket; legelőbb engedtek a természet hatalmi erejének a kofák, e gyöngéd lények, akiknek sátrai egyszerre eltűntek a föld színéről: utánuk meghódoltak a komfortáblai kocsisok, akik egy ló helyett most már kettőt fognak be.

Azután a hordárok hagyták oda »posztjaikat«. Az okosabb enged. Meleg pálinkamérések ablakaiból lesik a »megbízásokat«. Azután az újságírók adták meg magukat, akik bevették a »havazást« eseménynek, s újdonságokat írnak a viselt dolgairól.

Legkésőbbben adta meg magát a városi magisztrátus, már így gondolkozik:

— Minek hordassuk el az utcákról, hiszen itt is csak úgy elolvad az idővel, mintha egyebütt lenne.

Ami logika, az logika. És a türelem a legszebb polgárerény.

Hiszen végre is bármint didereg e zimankós fehér világban ott künn a fiákerlő, a hóban térdig botorkáló felkötött állú iskolásgyerek és a kapuk mélyedésébe húzódott koldus — még mindig maradt a természetben valami piros: az emberi orrok.

S ezen orrom számára egy kis burnót még mindig akad a városatyák szelencéiben.

Kérek belőle egy csipetnyit.

Hrksz prkszt! Minden rendben van!

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ÚJ HÁZ

(Nekrológ és beköszöntő)

Innen-onnan megnyílik az új országgyűlés — az első öt-
éves parlament. Jobbadán a régi elemek, mindössze egy ne-
gyed részében új.

Az újakról még nem lehet mondani semmi jót, a régiekről
pedig már nem lehet mondani semmi rosszat, mert elég szomo-
rúság az nekik, hogy immár képviselőkből Haluska Jánosokká
változának.

Sok jó erő kimaradt kétségkívül, s ezekből a leghosszabb
prédikációs halott Szilágyi Dezső. Éppen olyan különös, hogy
ő kimaradt, mint amilyen különös, hogy Éles bejött.

Szilágyi elbukott, de mégsem egészen jó tragikai hős,
mert sajnálkozást nem ébreszt: míg ellenben a többi bukotta-
kat legalább önnön pártjaik siratják. Sok krokodilkönnyet
ejtenek a szélsőbalon a számfejtő Enyedi Lukácsért, sok sóhaj
lebben el az ékes szavú Bartháért, a hosszú hajú Hermanért
és a bikahangú Polónyiért.

Nem szép volt a nemzettől, hogy így bánt el Polónyival,
s e mélyen elszomorító hazafiatlanság egyedüli mentségét
abban találja, ha a szimmetria kedvéért történt: — amennyi-
ben a kormánypárt is skartba tette gigászi hangú szónokát,
Vámost. (Ha nekik nincs, nekünk se legyen.)

A kormánypártnak is vannak veszteségei, de a nagy nye-
reségtől észre sem veszi ezeket. Nagy kár Beniczkyért, aki
azonban a malórjével rehabilitálta legalább a nemzetet, mert
kisült, hogy az egy államtitkárt is meg tud több helyen buk-
tatni. Halálos vétek György Endréért, akivel vége van az
egyszerűségnek a Házban. Mert eddig akármilyen kopott, gyű-
rött kabátban elmehetett a képviselő az ülésekre, gondolva
magában: »hiszen még rosszabban lesz György Endre«.

Szathmáry Miklós is a veszteségrovatba jön. Derék öregúr volt, holtig híven szavazott volna. Zsilinszky Mihály, a Ház egyik jegyzője is odavan. Örökén immár nagyban dulakodnak.

Elősoroljam-e a habarékpárt veszteségeit is? Azokat sirassam-e, akik elbuktak, vagy azokat, akik meglettek és apródonkint fognak elvérezni? Apponyi sebeire legalább termett balzsam: a Szilágyi kimaradása, de mit mondjunk vigasztalót Bittó Istvánnak, aki az idén is hiába kopogtatott a köztvélemény kapuján.

(Ő azt hiszi, azért hiába, mert mélyen elaludt a kapus, én azonban hiszem, hogy azért, mert nagyon is ébren volt.)

Ejh, végre is ne búsuljanak az urak, hiszen megmondta az öreg Deák, hogy a kisebbség csak nagyobbodik, amikor fogy, mert annál nagyobb kisebbség lesz.

Summa summarum a Ház meglesz valahogy. A pártok csakhamar hozzátörődnek a veszteségekhez, s minden a maga rendjén foly odább. Az öreg Boértól (ki igazán elmondhatja, hogy mind jobban szilárdul állásában) átveszi majd a csöngettyút Péchy Tamás, s megindul minden úgy, amint ment. Egy-két alak hiányozni fog imitt-amott. A büfében sokáig emlegetni fogják Odescalchy Gyulát, a jobboldali folyosón árván, szalmaözvegyül fog üldögélni Kemény János, a Bánffy Béla szeme keresni fogja egyszer-kétszer az elegáns Szereday Aladárt, a Göndöcs gyémántgyűrűje nem villan meg többet húsos ujjain, s a Ház gyorsírói elszoknak a »derültség« leírásától. De végre is — amint Hunyady László szerint ama bizonyos nógrádi földbirtokos (Madách) mondja: — »az ember gyenge, gyenge«, el fognak felejtteni mindenkit. Még magát Hunyady Lászlót is.

Am, ha valakinek emléke maradandó lészen: az a jó Csanády Sándor. Ővele nem egy ember, de egy egész korszak tűnik el. Mikor az ócska jegyzői atillát száműzték, már akkor volt eszemben: »No öreg, most már rajtad van a sor. A vén atillát kikészöbölték, neked is el kell múlnod.«

Ki fogja ezentúl megolvastatni a képviselőket? Ki fogja figyelemmel kísérni a protokollumot? A Ház is olvasatlan marad, a jegyzőkönyv is. És kiből élnek meg az élclapok velem együtt?

Utoljára is kisül, hogy nincs vesztes senki, csak én. Ki

adja vissza nekem Prileszkyt? Ki adja vissza nekem a nevető embert — Ságnyt?

Hát egészen kipusztították a tisztelt Házból a humort? Hol van Zimándy, a Trefort kalapácsa, hol van Róth Pál és Pantocsek? Miért kellett végképpen kiirtani a patikáriusokat? Hát már igazán nem beteg a nemzet?

De mindegy, vigasztalódjanak a tisztelt kimaradottak, nem a nemzet sujtó ítélete volt az, hanem csak a véletlennek játéka. Lám, ezelőtt három évvel éppen Komjáthy Béla, Gyóry Elek, Helfy Ignác maradtak ki. S akiknek egy kerületük sem volt akkor, ma már mindenikük kettőben duskál. Furcsa logika ez a t. néptől.

A parlament legelső hetében éppen e dupla kerületek fogják élénkké tenni a folyosót. Hogyne! Minden kimaradott magát tartja a legérdemesebbnek, hogy »behozzák«.

Éppen e kerületek, e végső menhelyek tartják még függőben, hogy a Ház voltaképpeni képét lerajzolhassuk. Hiszen még Szilágyi is bejöhet. Egyik erdélyi kerületből hihetőleg bekerül Bartha, Pozsonyból Beniczky, Nagybányáról György Endre, Karcagról Enyedi Lukács. Aztán arra is kell számítani, hogy valaki meghal azon ideig.

Hát még a megsemmisítendő választások: a szabadkai és székesfehérvári? A dunaszerdahelyit majd elfelejtettem. Megannyi nyílás, amelyen át a reménysugár veti ki csillámló fodrait.

Egyszóval kisül a végén, ha még ezek a kimaradt alakok is be találnak jutni, hogy több mint száz új ember jött be a Házba, de a régiek közül senki sem hiányzik.

S akkor aztán igazán nem lesz semmi változás.

Azazhogy egy mégis lesz. A múlt országgyűlés elején úgy találtuk a Pulszkyakat, hogy mind különböző pártan ültek.

Ezúttal pedig úgy találjuk, hogy mind egy pártan vannak. Az ember, hiába, mégis mindig talál valamit.

VADÁSZAT KÉPVISELŐKRE

(Egy nem választható, megválasztott mameluk felszólalása)

A szélsőbal körében, minthogy az ismeretes Károlyi Gábor-féle petíción kívül is, mely előrevetette árnyékát, több petíciót szándékoznak beadni szélsőbali képviselők ellen azon a címen, hogy nincsenek bent a választási lajstromokban, sajátságos mozgás van.

Igaz, hogy az most nem is tréfadolog. Mert a tavalyi Ház nagyon szigorúan változtatta meg a házszabályokat. Most már nem azoknak kell bizonyítani, akik peticionálnak, hogy »nem választó« az illető kérvénnyel megtámadott képviselő, ami sok ügyel-bajjal járt, hanem az illető megpeticionált képviselőnek kell bizonyítani, hogy ő bizony választó — most hát hamar kisül a turpisság, és a drága áron szerzett mandátumba sajtot lehet takargatni.

Hát biz az nagy szerencsétlenség, ha már valakin megessett. Sajnálatra méltó történet, tehát tragédia. De a házszabályokban benne van, hiába, nem lehet ellene tenni. Aki nincs bent a lajstromban, ne legyen bent a Házban. (Hiszen a karzatra azért még mindig eljárhat.)

A szélsőbal azonban nem úgy gondolkozik. Az a szerencsétlen és nem egészen kollegiális ötlete támadt némelyeknek, hogy: »Uccu, keressünk mi is a mamelukok közt olyanokat, akik nincsenek bent a választási lajstromokban. Keressünk azután tíz aláíró a választókból és peticionáljuk meg. Cseréljük ki a mi hadifoglyainkat az ő hadifoglyaikkal. Így lesz az jó és épületes.«

Mint halljuk, lázasan folyik a munka, a keresgélés és már eddig hat kormánypárti képviselőt találtak. Egyszóval nagyon jól megy.

Hanem hát nem elég magyaros tempó ez, tisztelt képviselő urak. A menekültek után szaglászni s azokat kivonszolni.

Aki futhat, hadd fusson.

És nem vág a dolog egészen a programba.

Mert kit üldöznek önök?

Azokat, akik az adójukat ki nem fizették.

Hát olyan nagy bűn nem adózni? Ej, ej, ne legyenek olyan rossz akarattal az ősi erkölcsökkel szemben.

Több kollegialitást és több kegyeletet a hagyományok iránt!

Önök azt vetik fel védelmükre:

— »Igen ám, de ha a mieink közül fölfalnak valakit a mamelukok, nekünk is föl kell falni valakit.«

Csakhogy ez nem elég keresztényies.

Nézzék önök. A vademberek akárhányszor megesznek egy-egy európai fehér embert, de azt még sohasem hallottam, hogy mi szelíd emberek valaha megettünk volna egy vadembert.

Legyenek önök szelídek, és hagyjanak nekünk békét!

A »SKRIBÁK«

(A t. Ház mint házasságszerző)

Ivánkovics János, akit most Herman Ottó helyett bírunk a Házban, egy mulatságos kérvénnyel fogja gazdagítani az új Ház legközelebbi munkaprogramját.

A szegedi törvényszék és járásbírótság írnokai kezdeményezésére negyvenöt törvényszék és járásbírótság írnokai, kik a szegedi kolompósokhoz csatlakoztak, petíciót nyújtanak be a parlamenthez.

Vajon mit kérhetnek a szegény nyomorgó írnokok a nemzet törvényhozó testületétől?

Ha ezt valaki feladná találós mesének, bizvást kitűzhetne ezer aranyat annak, aki eltalálja, mert nem nyerné meg senki.

Abba még a megboldogult cinkotai kántor is belesülne, ha élne: hogy mit kérnek a hazai írnokok?

Hát ugyan mit kérhetnének? Lakbérfölemelést?

Nem.

Pótlékot?

Dehogy.

Fizetésjavítást?

Azt sem.

Hát akkor ugyan mit?

Titulust, uraim, titulust. Becsületemre mondom, titulust kérek.

Előadják, hogy ez a közönséges cím »írnok« milyen rettenetes nyűg rajtuk egy egész életen. Hogy ezzel a címmel még megházasodni sem lehet, mert a leányos apák azt mondják: »Mit? Egy írnok meri emelni szemeit az én leányomra. Nem. Soha!«

Oda terjed hát alázatos kérésük a képviselőházhoz, vegye le róluk az írnök elnevezést, és utasítsa a minisztert, hogy az ő címük legyen ezentúl »*harmadosztályú irodatiszt*«.

Nem tudom, mit határoz a tisztelt Ház, de látom ebből, hogy ez országban, ahol az írnokoknak sincs egyéb kívánnivalójuk, mint a titulus, még boldog emberek lakhatnak, akiket könnyű megelégedettekké tenni.

Ha a Ház enged az ártatlan és ostoba, de idők jeléül érdekes kérésnek, úgy nem lesz többé írnok az országban, és nem lesz többé kosár a lányos házaknál.

ÚJ HONATYÁK

(Életkép)

A szabadelvű klubban, mely nyáron olyan holt volt, mint egy temető, ismét elevenség, zsibongás van. Az öregek előtt, akik a habitué címre tarthatnak jogos igényt, új varázst nyerne a termék, melyeket Móricz Pál, a gazda, igen ügyesen csinosított ki.

Estefelé megtelnek. Új arcok, szokatlan alakok népesítik be. Az új képviselők ragyogó arccal, pezsgő életkedvvel járnak-kelnek, látszik rajtuk, hogy szinte nem bírnak betelni a dicsőséggel.

Mindez olyan tündéri nekik. Az újdonság fogas, melyen hótiszta lapon, mihelyt már belépnek, a saját nevüket látják ragyogni.

Milyen csodálatos és szemképráztató minden!

E jámbor süldő honatyák azzal jönnek ide szerényen, félénken, hogy előbb megtudakolják a tapasztaltabb ismerőseiktől:

— És hol kell nekem jelentkezni?

— Hát sehol.

Ahítatosan, félénken, szorongó szívvel lépik át a szent küszöböt, s egyszerre ott találják az előszobában a külön fogast a saját nevükkel. Hát lehet még ennél valami boldogítóbb érzés?

Egyszerre otthon érzik magukat. Odabent csupa barátságos, nyájas arcok. A csillár kedélyesen szórja fényét, a kártyaasztalok reményteljes zöldje üde pompában virít.

Sok ez egy napra. A miniszterek ott mozognak, kelnek, diskurálnak fesztelenül. Maga a hatalmas miniszterelnök is, kit a fiatal képviselő (még hónapokkal ezelőtt szolgabíró) csak regeszzerű elbeszélésekből ismert, most ott van elevenen, s majd az egyik, majd a másik csoportnál áll meg és ismerkedik új táborával.

Minden belépő érdekli őket. Lassú suttogás támad köztük, mikor egy-egy ismertebb képviselő belép:

— Ni, Csernátony Lajos!

Ezer meg ezer kérdés tolul ajkukra:

— Ugye az, kérlek, Vizsolyi? Mutasd meg nekem Tisza Lajost. Nincs itt még Baross? Melyik az a Visi Imre?

Odajárulnak rendre a tekintélyesebbekhez és bemutatják magukat, de az »öregék« között elvegyülni még nem tudnak, jobban vannak ők egymás közt, közös témáikkal.

— Mégy a megnyitásra?

— Milyen színű a mentéd?

— Kivel mégy egy kocsiban?

— Honnan indulunk?

— Aztán mit kell ott csinálni?

— Bemutattak már Tiszának?

Ezeken a kérdéseken mindenik köröszülmegy.

Egyszerre a közügyekhez való tekintélyesen rideg arcot vágnak.

— Apropó! Van-e már helyed a Házban?

— Oh, hogyne!

— És hol ülsz?

— Jobbra hatodik pad, harmadik hely.

— Szent isten! Ember, hogy kerülhetél olyan messzire?

— Borzasztó, kérlek. De én nem tudtam erről idejekorán.

— Mily szerencsétlenség! Engem meg egészen a habarékhoz ültettek.

Így sopánkodnak gyönyörteljesen, tele tüdővel szívja be a megcsontosodott, petrifikált mamelukok szivarfüstjét.

Minden, amit látnak, amit beszélnek és hallanak, most még úgy éri őket, mint a szűz fehér tajtszipkát az első füst.

Persze néhány hónap múlva ezek a szűz tajtszipkák is kiszívódnak: és nem jut eszükbe sopánkodni az olyan kicsinysegeken, hogy nem kaptak »jó helyeket« a Házban. (Jó ott minden hely, csak belül legyen.)

Szemök kinyílik. Mindent más színben fognak látni.

A képviselői élet langyos tavaszi verőfénye ködbe vész. Az illúziók szétfoszlanak.

S aki most hővérűen arról álmodik, hogy három év múlva államtitkár lesz, szárnyaszegetten megelégszik azzal, ha négy év múlva »gibic« lehet valamelyik tarokk-asztalnál.

Ennyire mindenki viheti.

Nem értem persze a »rokonszenves gibiceket«. Mert az már magasabb rangosztály.

A KÉPVISELŐHÁZ ELSŐ ÜLÉSE

Minden úgy volt, mint hajdanában. A Sándor utca környéke korán megnépesedett. Kíváncsi hazafiak várták az új honatyákat, amint egyenkint szállinkozának. Csak elvértve jött egy ismerős. Már tíz óra előtt jóval megtelt a folyosó egészen. Csak még a büfé csendes és kihalt. Az új képviselők valóságosan kifáradtak az önbemutogatásban. Ösmerkedtek, de annyian annyival egyszerre, hogy a következő tournál megint mint ismeretlenek jöttek össze a folyosó más tájékain. Hiába, ahhoz is idő kell, hogy az ember annyi új arcot megfigyeljen.

Végre, néhány perccel tíz óra után betódultak a tanács-terembe, hol mindenki a maga helyét foglalta el. A jobboldal bizony valóságos erdő, úgyhogy jócskán átnyúlik a baloldalra, most már hát lesznek »baloldali jobboldaliak« is.

A Ház tömve volt, de mégis sajtátságosan nézett ki, mert hiányzott a feje. Az elnöki emelvény üresen tátongott, míg-

nem fölbukkant ott végre a visontai Kovách László alakja, aki ha Ház nincs, mégis tisztviselője marad a Háznak, s föl-kérte Boér Antalt, mint a legidősebbet, hogy foglalja el az elnöki széket.

Boér Antal az idén se tagadta, hogy a legöregebb.

Beült az elnöki katedrába, morgott valamit, s ezzel a mor-gásával egyszerre kihívta a Ház különböző tájékaíróit a hat legfiatalabb embert korjegyzóknak. De milyen csinos tejképű fiatal emberek ezek!

Boldog isten, hiszen már Tisza István is kiesett a huszon-hat évével veteránnak.

Széchenyi Aladár gróf (a miniszter fia) felolvasta a minisz-terelnök átiratát s a holnap szertartás rendjét.

Erre a szokásos duett következett. Felállott Irányi Dá-niel, elmondta a mondókáját sárga-fekete zászló és a megnyi-tás módja ellen.

Mire Tisza is elmondta a duett második strófáját, hogy 1867 óta mindig így volt, hát most is csak úgy lesz. Ezen nem lehet segíteni.

AZ ORSZÁGGYÜLÉS ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA

Már tíz óra felé fogat fogat után robogott Budára, a kirá-lyi palotába. A Ferenc József téren és a budai hídfőnél nagy tömegek gyűltek össze gyönyörködve a csillogó-villogó ma-gyar díszruhákban.

A képviselők és főrendek az udvari kápolnába gyülekez-tek, hol az ország primása mondta a díszmisét. Ófelsége a király az oratóriumban foglalt helyet, honnan többször ki-hajolt végignézni a festői képen, mely a középkor mesés pom-pájával hatott a szemlélőre.

A miniszterek a kápolna balján foglaltak helyet, jobbról a főrendek ültek és szétszórva vegyesen a képviselők. Kivált az utóbbiak nagyobb számmal jelentek meg az idén, mint annak előtte.

A mise után a lépcsőkön felállított testőrök sora közt mentek fel a trónterembe, hol sokan voltak olyanok is, akik a misét mellőzve, egyenesen a trónteremben várták be az ünne-

pélyt. Ezek közt volt József főherceg is. A kormánypárti képviselők képezték a jelenlevők zömét, de képviselve volt minden párt, s még a szélsőbalról is ott láttuk Csávolszky Lajost, Prónay Dezsőt és Győry Eleket. Az egybegyűltek mind díszruhát viseltek, kivételt csak néhány százsz képviselő tett, kik frakkban jelentek meg. Az egyik pláne a fiacskáját is elhozta a kápolnába. Ilyenek a jó családapák.

Szép ruha (mert az efféle ünnepélyeknél végre is a ruha a fődolog) nem egy volt, de a legjobban feltűnt Miklós Gyula a tigris-bőrrel, gróf Dessewffy az ízléses dókájával, Mohay Sándor a sárga csizmáival, Csekonics Endre gróf az ékszereivel, Tisza Kálmán a Benczúr-kép-féle kosztümöt viselte.

Pont tizenkét órakor végre hallatszott az ajtónálló koppánása, a szárnyas ajtók szétnyíltak, s belépett kíséretével a király. Elöl az országzászlósok jöttek a keresztrel és a felémelt karddal, aztán a miniszterek és a király, ki fehér kócsagtollas medvebőrös fővegét kezében tartva folytonos éljenzés közt lépett fel a trónra, amelynek homlokzatán, a széleken három-három struccotoll, piros, fehér és zöld jelzi, hogy az a magyar király trónusa.

Őfelsége átvevén a trónbeszédet Tiszától, nyugodt, mindeütt hallható hangon olvasta fel, mire újra fölharsant az »éljen«
Aztán levette fővegét, lelépett a trónról és eltávozott a termeibe.

A MANDÁTUMOK

Ma voltaképpen »néma ülés« volt a Házban, mert semmihez sem lehetett hozzászólni, abból állván a napirend, hogy Benedek Elek korjegyző felolvasta a neveket, s Regele igazgató beszédte a mandátumokat, melyek csakhamar irtóztató halomná növekedtek a Ház asztalán.

Mert volt azok közt egy-egy tízfontos mandátum is, amit izzadva cipelt hóna alatt az illető honatya. Voltak azonban elegáns mandátumok, melyeket csak úgy a pénztárcából húzott ki a gazdájuk (úgyis majd minden mandátumnak az a születési helye). Ezek az »egyhangúak« voltak. Néhány konvencionális sorból áll az egész.

Voltak hótiszták, voltak elgyűröttek, kivált a fiatal képviselők, kik két hónapig sokszor forgatták, gyönyörködve elnézegették, dúdolgatván hozzájuk a Boccaccióból: »Kis levélke, drága kis levélke.«

Mennyivel más a »nagyfejű« veteránok mandátuma. Az csak egy rideg közönséges papírdarab, melynek nincs semmi delejes ereje. Maga Tisza Kálmán pedig éppen csak akkor bontotta fel a folyosón. Azon módon volt még elcsomagolva, bepecsételve, ahogy Nagyváradon a postára adták. Beadta, nem is látta soha, nem kíváncsi rá.

Bezzeg az újdonsült képviselőket még most is meg lehet ijeszteni, ha egy öregebb rájuk szól:

»No, rendben van-e a mandátum?«

»Rendben van, urambátyám.«

»Hm. Rajta van-e az ötven krajcáros stempli?«

»Az ugyan nincs. Hát rajta kellene lenni? Csak tán nem?«

»De rajta ám.«

»Lehetetlen az« — lihegi legott ijedten, s felizgatva siet megnézni valamelyik ismerőse mandátumát, ahol mindjárt kislát, hogy csak tréfálódzott a vígkedélyű urambátyám, és hogy üsse meg a ragya azt a stemplit, még ide nem bírta magát bevenni. (Hanem azért ne tudja meg Wekerle, hogy itt még van egy kis üres hely.)

A mandátum-átadás voltaképpen igen unalmas aktus, de mégis pótolja az »ismerkedési vacsorák«-at, mert a felolvasott nevek viselői sorba megjelennek a Ház asztala előtt, s mintegy »bemutatódnak« az érdekesnél érdekesebb alakok.

De amilyen édes egy mandátum, olyan nagy teher »kettő«. Csapás, ha az embernek egy sincs, de még nagyobb csapás, ha kettő van. Szegény Helfyt, Győryt, Komjáthyt, akik két-két csomaggal érkezének, mint akik ikreket hordanak az emlőjükön, majd szétszedték a kimaradottak a szeretetükkel a folyosón.

Végre déltájban valamennyi képviselő megszabadult »édes terhétől«, s kezdetét vette az osztályokba való kisorsoolás.

A sok mandátum már akkor alig fért el a széles asztalon. Podmaniczky Frigyes bánatos melankóliával nézegette: »Ejnye, de régen láttam ennyi pénzt egy rakáson!«

A HÁZ ATMOSZFÉRÁJA

Kégl György szerint ugyan nincsen a világon külön levegő: se jobb, se rosszabb, mert ha a föld forog a nap körül, akkor mindennap úgyis belefordul minden levegőbe. De hogy a képviselőháznak »külön« levegője van, azt még Kégl György sem fogja tagadni.

Csodálatos levegő az, mely szédítő gyorsasággal gyúrja át azokat, akik belélegzik.

Mondjuk például, hogy Nagy János országos képviselővé választatott, és rányomatta végzetes címét a vizitkártyájára.

Nagy János eddig szorgalmas ügyvéd volt, aki reggeltől estig dolgozott irodájában, s fogadta a feleket, eljárt a tárgyalásokra, csinálta a periratokat, s ami üres ideje fennmaradt, azt is arra fordította, hogy egyes speciális jogi ágakban tökéletesítse magát és tanulmányokat írjon. Egyszóval Nagy János ügy volt ösmeretes, mint a legpedánsabb munkásságú ember, aki ernyedetlen szorgalmával nagy vagyont fog szerezni, s szép jövőt nyit meg maga előtt.

Nagy Jánost sohasem látta sétálni senki. A doktor úr mindig sietett. A kávéházban sem üldögélt, a vendéglőben gyorsan evett.

Hiába hívogatták cimborái ide-oda, ő mindig csak az íróasztalánál érezte magát jól. Ha elment is velök, örökké kirítt onnan, s többnyire megszökött a komániától. A cimborák nem bírták dr. Nagy Jánost átgyúrni.

Azután jött a szerelem. Bocsánat, ha a dr. Nagy János nősülési hajlamait így merem nevezni. A szerelem, e hatalmas láz, bevette magát a dr. úr tervei közé, de ez is csak úgy mint egy »teendő«. Meg akart nősülni. De hogy sok időt ne kelljen pazarolnia a feleségkeresésre, az apróhirdetések útján keresett és talált feleséget. Esküvője éjjelen egy nagy viszontválaszt írt a Schwarz kontra Sternberg-ügyben. A szegény menyasszony egyedül virrasztott hófehér ágyneműi közt.

Az idén megválasztották képviselőnek, s mint mondtam, ráíratta vizitkártyájára a végzetes címet »ors. képviselő«.

Ez volt a kezdet kezdete.

Most, hogy megnyílt a Ház a múlt héten, dr. Nagy János is feljött az ülésre. Ott átbumlizott részint a folyosón, részint a teremben egy délelőttet. Eleinte roppant idegenül érezte magát. Izgett-mozgott a széken. Ki-kiszaladt a folyosóra. Izgatottan húzogatta ki az óráját, negyvenszer is megnézte. Türelmetlenül kérdezősködött:

— De hát itt kell nekem végig maradni?

Úgy illik új képviselőnek.

— De az idő barátom, az idő.

— Az csak Angliában pénz.

Denique az első délelőtt mégiscsak elmúlt, úgy minden dolog nélkül. Másnap jött a megnyitás Budán, Nagy János ott volt, végighallgatta a hosszú misét az udvari kápolnában, és találgatta a belépőkről, hogy kik lehetnek: aki bejött és keresztet vetett magára, az bizonyosan habarékpárti vagy főrendi tag; aki nem vetett keresztet, hanem megcsörrentette a kardját, az nyilván valami kálomista kuruc.

Mise után meghallgatta a trónbeszédet, hazament, gyorsan evett, s aztán újra hajtatott a Deák-szobor leleplezésére. Az előszobában több ismert kliens várta.

Az első írnok (bocsánatot kérek a t. írnok úrtól, de már csak így szólítom) belépett hozzá:

— Itt van Burnusz János, Strobel Regina, Kukla Demeter, a Brókát cég főnöke.

— Mit akarnak?

— Beszélni akarnak a principális úrral.

— Nem lehet.

— Nem lehet? De kérem, roppant fontos ügyben jöttek.

Mit mondjak nekik, miért nem lehet?

— Azért, mert képviselő vagyok.

S ezzel fogta magát, kiosont a hátsó ajtón, úgy ment el a szobor leleplezésére.

Eltelt egy egész nap.

Szombaton be kellett adni a mandátumokat, kisorsolták az osztályokat. Nagy János megint átbumlizott a folyosókon egy fél napot.

Ma reggel már fél tízre ott volt a folyosón, és várta az ülés megnyitását.

— Ma választjuk meg a tisztikart — mondá, kezeit vígan dörzsölgetve.

Aztán meg-megállt egy-egy diskuráló csoportnál. Hallgatta adomáikat, s maga is mondott. Az idő pompásan telt.

— Hátha átnéznénk a büfébe is.

Menjünk. Míg az osztályjegyzők elreferálják az igazoltak névsorát. Az úgyis unalmas.

Nemsokára megkondult odabent a csöngettyű.

Menjünk be választani.

Tisza valóban felállt, és a rögtöni választást indítványozta, de a jó öreg Irányiéknál még nem készült el mára a jegyző, minélfogva a Ház elhalasztotta a tisztviselőválasztást holnapra, és az ülés váratlanul hirtelen véget ért.

Nagy János bosszankodva kelt fel helyéről:

— Hát már most mi az ördöggel töltse az ember a délelőttet?

Kiment a többi képviselőtársaival sétálni.

— Hova még y te erre — kérdem tőle, amint éppen találkoztunk a Huzela kereskedése előtt.

— Tudom is én — mondá —, csak úgy kószálok.

— Hát hogy van az, hogy te most nem vagy otthon? Talán mosat a feleséged, vagy a lakást festik?

— Nem biz az — szolt akadozva —, hanem hát izé. *képviselő vagyok.*

És még tán mostanáig is ott sétál céltalanul a Váci utcán, ha ugyan nincs a klubban, várván a délutáni pártkonferenciát.

A SOMOGYI LEVÉL

Azt lehet mondani, hogy szinte kellett ez a levél. Az idén sem Albrecht főherceg nem mondott toasztot, sem valamelyik közös generális el nem szolta magát, nem volt semmi téma exordiumnak a felirati vitához, nem volt semminemű fundamentum, amelyből az ellenzékeik támadjanak és a mamelukok védekezzenek. Ez a botránykó hát tulajdonképp köszörűkő, amelyen a »bemutatonál« eszüket élesíthetik a különböző pártállású követek. A vita meg van mentve. A »löllei konferencia« klasszikus földjén, hiába, mindig történik valami.

Úgyis vétetik ez a levél minden párton mint szükséges élénkítőszert. Csak talán Tallián főispán restelli egy kicsit és Orczy, a belügyminiszter. Pedig a főispán nem hibás, mert ami abban a levélben van, az mind olyan, ami bátran benne lehet a többi főispánok leveleiben is. Egy úgynevezett »bizalmas« főispáni levelet nem is képzelhet az ember anélkül, hogy efféle titkok ne legyenek benne, mert különben miért lenne »bizalmas« ?

Azt, hogy a kormánypárt is költ, de az ellenzék is költ a választásoknál, ma már minden bolond ember tudja, csak nemrég olvastuk hitelesen egy kormánypárti lapban a Horánszky úr számláit. Ami pedig azt a főispáni óhajt illeti, hogy a kaposvári választás ne semmisíttessék meg, képzeljenek, önök uraim, olyan főispánt, aki nagy erőfeszítéssel keresztülvisz egy jelöltet, de azt aztán kész szívvel hagyja idefent kibuktatni.

Ilyen főispánok nincsenek és nem lesznek még Apponyi miniszterelnöksége idejében sem. (Pedig addig még ráérnének születni.)

Egyetlen nyereség az egészből, hogy a felirati vita élénk lesz, és hogy a közönség nagy érdeklődéssel várja az Orczy választást.

Orczy ugyan nem fog válaszolni, csak post festa, mikor már a kaposvári választás vagy igazolva lesz a bizottságok által, vagy megsemmisítve, nehogy ezáltal prejudikáljon az illető bíráló bizottságnak, mely végre is esküt tett, hogy igazságosan fog ítélni, némelyik bíráló bizottsági tag, mint például Jellinek Artúr, pláne két személyben is esküdött, amennyiben ti. egy mellette álló szittyá (báró Wasmer Adolf), aki hűségesen morogta Tibád után az esküszavakat, eltévesztette némileg a dolgot.

— Én. — olvasta elő Tibád.
— Én — visszhangoztak az esküvők.
— Itt mindenki a nevét tessék mondani. Esküszöm.
— Én Jellinek Artúr esküszöm — ismétlé engedelmesen Jellinek Artúr.

Mire a mellette álló lassú szittyá, aki ugyan nem Tibádtól, de oldalt Jellinektől hallotta a Jellinek Artúr szót, gépi-esen morogta:

— Én Jellinek Artúr esküszöm.

Így esküdött meg két Jellinek Artúr. (De a III-ik bizottságba sajnos csak az egyik jutott.)

Hogy dől el hát a kaposvári mandátum sorsa, tudni nem lehet, még bajosabb volna eltalálni, mit felel Orczy, de ha én volnék Orczy, hát a Péchy Tamás egyik történetkójét mondanám el az ellenzéknek.

Péchy Tamás ugyanis azt meséli, hogy az ő fiatal korában volt Abaújban egy adminisztrátor, aki valamelyik kedvenc emberét akarván megválasztatni követnek, annak az ellenjelöltje ellenében mindenféle eszközt fölhasznált. Többi közt majd mindenik főemberhez írt egy »bizalmas« magánlevelet, amelyben az ellenjelöltet mindennek elnevezte a világon, csak becsületes embernek nem.

Egy ilyen levelet elfogott valahogy az ellenjelölt, minélfogva mérgesen rohant nyomban az adminisztrátorhoz:

— Uram, elégtételt kérek — kiáltá. — Fegyveres elégtételt!

— Miért? — kérdé a főispán hidegen.

— Ezért ni! — szólt s meglöbögötte kezében az adminisztrátor levelét. — Ezt az úr írta.

— Valóban, én írtam a levelet, *de nem önnek*. Nézze csak meg a címet, kinek szól.

— Tekintetes MocsKay János úrnak.

— No, lássa. Ha feltörte és elolvasta a levelet, amely nem önnek szól, akkor azért nem adok elégtételt, mert nem tartom becsületes embernek, akivel vívni lehetne. Ha pedig nem olvasta, akkor azért nem adok elégtételt, mert nem tudhatja, mi van benne.

— Hm. Uhm. — dohogta fejkavarva az ellenjelölt.

— Hát most tisztázzuk a dolgot. Olvasta az úr, vagy nem olvasta?

— Nem olvastam — hörgé hirtelen elhatározással az ellenjelölt.

Ilyen az abaúji felfogás. Nem tudom, milyen a t. Ház felfogása.

Azt az egyet azonban vaktában is látom, hogy legjobb lenne, ha a főispánok nem tudnának írni, s az ellenzékiek nem tudnának olvasni.

A KÉPVISELŐSÉG MESTERSÉGE

(Hasznos tanácsok az új képviselőknek egy öreg képviselőtől)

Bevezetés

Még egészen friss a mandátumotok, gyerekek, egészen hótiszta, ahogy mondani szokták. Még a választási elnökök porzója is rajta van. Csak közönséges homok, pedig bizony aranypor is lehetne azért a pénzért. . .

De mindegy, úgylis aranyos papír az, nem csoda, hogy annyian törik magukat érte, mert olyan, mint a wolwichi bűvös kancsó, melyből mindenki olyan nedűt iszik, aminőre a szíve vágyik.

A szegény együgyű ember csak a napidíjakat látja benne. A számító, okos ember elébe tett létrának becsüli, melyen a magasba mehet, ha eresztik. A szónoki temperamentum kevély rá, hogy immár az egész ország színe előtt mennydöröghet, és a sztenográfusok jegyezni fogják szavait az utókor számára. Van olyan species is, aki az udvari estélyekre való meghívást becsüli az egészben a legtöbbre; az ügyvéd a klientelája nagyobbodását, a partihajhász a megnövekedett sanszait látja ebben a papírban.

Sőt nekem magamnak van egy ismerősöm, züllött alak, garázda vén korhely, utcai botrányokat csináló, aki meglátván minap a mandátumomat, elábrándozva sóhajtott fel:

— Nekem de jó volna !

Azt hittem, a napidíjakat áhítja, hát csak úgy a szokás kedvéért kérdeztem a szegény ördögtől:

— Ugyan mit csinálna vele ?

— Mit ? — kiáltá és a bedűlt szemei lázas fényben csillogtak. — Minden este összetűznék a rendőrséggel és sohasem *vihetnének* be.

Lám még ennek is becses lenne a mandátum, csakhogy megint más szempontból. Egyszóval, úri dolog az, gyerekek. Csak egy baja van, hogy megszerezni nem nagyon könnyű, de megtartani nagyon nehéz. Mert sok csinja-bínja van. Vagy az ember un rá a választóira bizonyos okoknál fogva,

vagy a választók unnak rá az emberre némelykor ok nélkül; de tegyük fel, hogy a választók is szeretik az embert, az ember is a választókat, akkor esetleg a minisztereket nem szereti (ami egyébiránt a mi pártunkon nagy ritkaság) vagy a miniszterek nem szeretik. S ez mind olyan, ami halálos kimenetelű lehet.

Azért hát a legfőbb dolog a fiatal képviselőnek, hogy hosszú életű lehessen, kettőt megtanulni, először:

Hogyan kell bánni a választókkal?

Az asszonyoknak kezet csókol az ember, de egyiknek sem udvarol. A miniszterekről fumigatíve beszél otthon és fenyegetődzik, hogy csak ezt merje tenni egyik vagy másik, ő akkor ellene fog szavazni. Ez örökké imponál a választóknak.

A főemberek nevenapjára üdvözlő sürgönyt küldjön. A választási elnök gyerekeinek egy-egy barackot el ne felejtсен nyomni a fejükre. Egy disznótorra minden évben elmenjen.

A képviselő mindennap korán keljen, hogy a »Budapesti Közlöny«-t átolvassa, s ha van benne valami kerületbeli kinevezés, azonnal értesítse az illetőt táviratilag, hogy az abban a gyanúban legyen holtig, mintha a képviselőnek is köze volna a kinevezésben.

Minden új képviselőnek föl kell állítani otthon tervbe egy leendő minisztert a belső barátjaiból, olyant, akiről meg van győződve, hogy sohasem lesz azzá, s ennek a büdzséjéből építeni a légvárat a választók számára ilyenformán:

— Most nehéz viszonyok vannak. Elhanyagolnak bennünket. De ez nem sokáig tart, csak míg Tisza a kabinetjét rekonstruálja, amikor az én tisztelt barátom (itt az illető képviselő vezeték- és keresztnéve következik) veszi át (itt a tárca neve következik). Már megígérték neki. Bizonyos. Csak az időpontot nem lehet tudni. A t. barátom határozott ígérését bírom, hogy elsősorban (s itt következik a kerületnek minden kívánsága) ezeket veszi a programjába.

A választók két-három cikluson át rendesen türelmesen megvárják az illető jó pajtás miniszterségét, mely csodálatos konfliktusok miatt mindig a küszöbön van, de mindig elodázódik.

Mert a választó olyan kétlábú tollas lény, akinek a »várakozás« a tápláléka. Más ember akkor nyugtalan, ha valamit vár. A választó akkor kezd nyugtalanzkodni, mikor már semmit se vár.

De hát ez csak az egyik fele, még azt is tanuljátok meg:

Hogyan kell bánni a miniszterekkel?

No, ehhez aztán sok tapintat és nagy invenció kell, fiatal barátaim. Elmondom nektek példákban a magam praxisát.

A minap kapok kerületemből egy megbízást, megyek is rögtön Fabiny miniszterhez, s előadom neki, hogy X aljegyzőt nevezze ki albírónak, ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

— Hm — mondá a miniszter megnézve a kérvényező iratait —, hiszen ennek még alig van valami szolgálati ideje. Hát azt gondolod te, hogy olyan könnyű bírakat kinevezni! Nem tréfádolog az, barátom. Nem lehet, punktum.

— Jól van, kegyelmes uram — mondám hirtelen feltalálva magamat —, ha nehezedre esik kinevezni egy albíró, paratus sum, van nekem olyan megbízásom is, hogy csapass hát el egyet, Y albíró. Ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

Mire a meglepetés zavarával ugrott fel székéről a miniszter.

— Elcsapni bírót? Hova gondolsz? Hisz az még nehezebb!

— Hja, kegyelmes uram — mondám bánatos panaszló hangon —, ha se kinevezni, se elcsapni nem lehet. akkor. . .

— Akkor hát — vágott szavamba nagy kegyesen —, akkor mégis inkább kinevezek egyet. —

S ki is nevezte a védencemet. Kénytelen volt. Olyan ügyesen állítottam az alternatíva elé.

De ez csak az egyik griffem volt. Van nekem ilyen száz is. Tíz évi képviselőködés alatt az öt ujjamba gyűjtöttem minden praktikus rafinériát.

Ha én valamit ki akarok vinni, egy dolgot, hát addig elő sem adom az illető szakminiszternek, míg én a magam eszétől

ki nem gondolok hozzá még egy másik dolgot. Éspedig egy nehezebbet.

Akkor aztán odaállok a miniszter elé nagy bocsánatkérésekkel:

— Engedd meg, kérlek, kegyelmes uram, hogy egyszerre két dologgal rohanlak meg, de a kényszer, a kötelesség stb.

— Mi az? — kérdezi a miniszter rendesen savanyú arccal.

Elmondom először a könnyebb dolgot, az igazit, azután elmondom a nehezebb dolgot, a fikciót. A miniszter arca elborul, kedvetlenül vakarja a fejét. Dörzsöli kezét, morog, izgatottan kalimpál a lábaival.

— Bizony barátom, nem tudom én. . majd utána nézek, majd meglátom. ez mégis szörnyűség. Hiszen ha csak magad volnál. . .

Eközben diplomatikus visszavonulással, mintegy megsajnálva, hogy a szegény miniszter milyen nagy zavarban van, nagylelkűen lemondok az egyik kérésemről, a nehezebről, a kigondoltról.

Erre kiderül a miniszter ábrázata, a kezembe csap, megszorogatja érzékenyen és így szól:

— Te mégis jó ember vagy, Károly. Meglesz a *másik* kívánságod.

Csalhatatlan metódus, egy kincs, amit én most nektek elárultam, mellyel minden minisztert meg lehet fogni, mellyel mindent el lehet érni s még a miniszter van az embernek lekötelezve — de ezzel a metódussal csak a magamforma malőrös ember élhet.

Mert amilyen szerencséje van némelyiteknek, egyszer a miniszter meg találja tenni mind a két kívánságotokat s akkor jöttök aztán zavarba a nem létező védencsel, és kisül az én nagyra híresztelt befolyásomnak a titka.

Vigyázzatok, kérlek, rá ne jöjjön a kormány még legalább ebben a ciklusban.

A FŐRENDIHÁZI »VITA«

Ma volt az első komoly ülés a főrendiházban, mely ezúttal megelőzte a képviselőházat, tárgyalásra tűzvé ki a felirati javaslatot.

Csendesen bóbiskáltak a méltóságos urak székeikben, ami nem is csoda, mert álmosító morcosos őszi idő van odakünn. Brr! Az embernek szinte a hideg fut végig a hátán e barátságatlan teremben. Szinte érezzük, hogy ez a temető előszobája.

Mind a régi alakok. Semmi különös, semmi feltűnő. Csak az elnöki székekben ül a halálfejú Sennyei helyett a jóképű aggastyán, báró Vay Miklós.

Gyulai Pál olvassa a felirati javaslatot, olyan keserű hangon, mintha restellne öfelségével szóba állani. Üres, de elég lendületes frázisok.

A felolvasás után néma csend következik.

Az elnök fürkésző tekintettel néz szét:

— Kíván valaki a javaslathoz szólani?

Semmi nesz, semmi mozgás. Dehogy kíván, dehogy.

Vay Miklós kétségbeesve integet a szemöldökeivel a szónokhírben álló méltóságok felé.

»Istenem, istenem, csak legalább egy felszólaló akadna, hogy meg legyen mentve a becsület, hogy nyoma legyen a mai tárgyalásnak az annálékban.«

Zichy Nándor grófra hatott az elnök szemöldökmozgatója és könyörgő tekintete. Felállt és elmondott egy »Pesti Napló«-beli vezércikket. (Értem, nem a »Pesti Napló« hasábjait, hanem az Urváry papírkosarát.)

Hogyan szerezte meg a papírkosárból a nemes gróf e gyöngességben szenvedő cikket, azt csak az utána következő szónok, Somssich Pál tudná megmondani, aki mint somogyi ember, praxist szerezhetett az effélékben.

Igen, a nagy Somssich is felállt, de ő is, mint Zichy, csak azt mondta el, hogy nem kíván semmit se mondani a javaslatról.

S ezzel az általános vita minden izgatottság nélkül véget ért.

Az elnök ekkor így szólt:

— Akik a javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállni. Mind felálltak. És ebben nem volt semmi érdekes.

De ha az elnök azt mondta volna:

»Akik a javaslatot elfogadják, méltóztassanak prüsszen-teni« mind prüsszentett volna. És az legalább mulatságos intermezzo lett volna.

Ezután a részletes tárgyalás következett, mely idő alatt így morfondírozott magában Hunfalvy Pál:

Haj jaj, a macska féljen, de nem én! Megvillogtatom ma az eszemet. Megmutatom ezeknek a laikusoknak, hogyan kell tömören magvas eszméket csempészni bele egy üres, kongó irományba.

És felállván, a harmadik kikezdésnél egy közbeszúrást javasolt, hogy a pénzügyek javítását »a kormányzat és igazgatás rendszerének egyszerűsítésével is óhajtjuk elérni«.

De Tisza Kálmán nem az az ember, aki azt megengedné (hogy valaki, pláne olyan valaki, akit Pálnak hívnak), előre megkösse a kezeit, minélfogva kijelentette, hogy az eredeti szöveg sokkal jobb.

Az eredeti szöveg tehát megmaradt úgy, ahogy volt. És ezzel véget ért a vita.

Nyugodt lelkiismerettel ment haza mindenki, mert hiszen megmondta Zichy Nándor, hogy:

»Minek a sok beszéd, bekövetkezett már a tettek kora«.

Ezt a mai tárgyalásnál mondta, ahol beszélni kellett volna.

Félek, hogy ahol majd tenni kell, ott megint mond Zichy Nándor valamit.

A T. HÁZBÓL

[okt. 18.]

Salutem lectoribus stb.

Vagy száz levelet kapott már e rovat írója e nyáron, melyekben az olvasók visszaemlékeznek rá a múlt évekről és kérdezősködnek: »vajon folytatni fogja-e még a rovatot?«

Hát hogyne folytatná, amíg önöknek tetszik? Avagy kihaltak-e már a mamelukok? Avagy nincsenek-e még mulatságos alakok a habarékpárton és szélsőbalon?

Őnőket alkalmasint az konfundálja, hogy maga a szerző is mameluk képviselő lett.

Ne tessék amiatt aggódni.

Annyian vagyunk mi hála istennek, hogy bizvást megengedhetjük magunknak azt a luxust, az igazat megírni egy-másról.

És ha tán imitt-amott ki is szalad a tollból egy-egy ellenzéki hang, nem veszi azt ott nálunk senki zokon. De miért is vennék?

Hiszen az ellenzéki zsurnalisztika írta össze ilyen rettenetesen nagyra ezt a pártot.

De meg látom én azt, ha csak magunk nem ellenségeskedünk egymással, bizony nem tudom én, kivel fogunk akkor verekedni.

Itt van mindjárt az első ülés. . .

Azt hittem, csatát fogok leírni. Ellenséges ágyúütegek rombolását, lándzsák villogását, kardok csörgését.

Kerestem Mars asztalfiókjában a színeket, hogy méltón lefesthessem az ádáz küzdelmek első hevét. A rémletes szörnyű pillanatot, mikor a két tábor először csap össze.

S íme mi történt?

Az, hogy Falk Miksa beült az előadói székbe, egypár szóval ismertette a javaslatát, aztán közönyösen behunyta a szemét, mintha mondaná: »Most pedig menj a világba, szegény magzatom.« (Minden három évben szokott szülni egyet.)

De bizony ott terem Irányi Dániel is méltóságteljesen, s kibontja ő is a fakóvörös pólyákból szülöttjét, melyről azonban előre lehet tudni, hogy sohase lesz »kir. tanácsos«.

A keresztelési beszédet bizvást el is hagyhatta volna az öregúr. Nem hat ma már ez a hang. Kevés a naiv ember, és aki van, az se szófogadó.

Milyen főségesen mennydörgé a mamelukokra: tegyék le mandátumukat, mert erkölcstelen alapon bírják; — szét-néztem: de egynél sem vettem észre semmi ilyen szándékot. Még Éles Henrik, a »holt lelkek« képviselője is fagyos gúnnyal mosolygott.

Sokkal inkább megfelelt az alkalomnak Apponyi Albert gróf rövid általános kritikája, melynek kapcsában ő is be-nyújtá a harmadik felirati javaslatot.

Együtt volt már mind a három javaslat. Péchy Tamás hátradőlt székében, jámbor megadással lecsendesíté a napi lármát a csengettyűjével s nagy, mély lélegzetet vett, mint ő hitte a békés levegő legutóljából: »Most aztán hadd jöjjön a viadal!«

Fluger Károly a nagytermetű, daliás szőke levente lépett elő elsőnek, s mint a kormánypárt előőrse, meghajtá a zász lobogót a Falkék javaslata előtt.

No, most jön már az igazi roham.

A jegyző felolvasta az első tigris nevét:

— Beöthy Ákos!

Mély temetői csönd támadt a teremben. Hátakat borsóztató hideg szél lebbent meg a kormánypárti oldalon. Olyan volt ez a név, mintha egy éles kardpengét húznak ki a hüvelyből, mely hosszú íveket ír le suhogva-villogva a levegőben.

Fölállt Beöthy Ákos, hátravetette a fejét délcegen s mondá:

— Tisztelt Ház! Én ugyan kész vagyok támadni, de csak holnap. Ma még nem lehet. Ma még semmi rosszat nem mondhatok a kormányról, se a javaslatról. Hanem majd holnap.

A mosoly derűje egyszerre démoni rútakká festé a kormánypárti arcokat. Oh, hogy csillogtak, vigyorogtak ördögi szemeikben azok a gonosz apró gnómkok.

Az elnök zavartan nézett szét a Ház összes vidékein: hogy ki akar hát szólani.

Senki, senki!

A jegyzők kíváncsian fordították befelé az elnöki katedra két fekete táblácskáját, ahová a szónokok neveit jegyzé a Szathmáry Györgybe bújt Klió.

Olyan fekete volt a tábla, mint az ében. Egyetlen név sem fehérlett rajta.

Az ellenzék összes nagy szónokai röstelkedve húzogatták fejüket a váll-lapockáik közé, mintha mentetegetőznék minde-nik: »Non sum paratus.«

Tisza maga is meghökkent, és így tűnődött magában:

— Ezeknek az én ellenfeleimnek vagy a puska poruk kevés, vagy a támadási anyagjuk nem elég. Puska port nem ad-

hatok nekik, mert azt is adnék, ha lehetne, de támadási anyagot, azt miért ne adnék? Adok is nekik. Ha semmit sem tudnak megtámadni ma, hadd támadják meg holnap legalább a mai beszédemet.

S ezzel fölkelt, és egy nagy hatású polemikus beszédet mondott, cáfolva főleg Irányi túlzott vádjait.

A T. HÁZBÓL

[okt. 19.]

Megteltek a padok és a karzat. A miniszteri szék valamennyi.

Sőt hogy semmi híja ne legyen a parlamentarizmusnak, elkészült Beöthy Ákos is. Egy átvirrasztott éj nyomai látszottak meg tüskés arcán.

Noha valóságos beszédínség ütött be a tisztelt Házba, mégis bizonyos ellenséges indulattal hallgatott meg ma minden beszédet.

Pedig Beöthy Ákos olyan kedves volt, őszintén diskurált, mintha a Hangl-asztalnál ülne. Elnevezte Tiszát varázslónak, aki a mesebeli kisasszonyt, a közvéleményt, megbabonázta. Elpanaszolta, hogy nincs számbavehető befolyásos ellenzék. (Helyeslés a jobboldalon.) Lefaragott egyet-mást Tisza Kálmánról, kiegészítette Deák Ferenc egyik mondását. (Hm, most már teljes az öreg Deák.) Kimondta a történelem verdiktjét. s felhozott rapszodikus előadásában sok mindenfélét, olyant is, ami pártjának sem tetszett. . . De őneki magának minden nagyon tetszett, amit mondott.

A Ház már elunta a beszédje közepén, bekövetkeztek hát azok a rémítő ásitások, amelyekbe minden hatás belepottyán. Fel-feltört az emberi keblekből az önző óhaj:

— Bár csak bevégezné már.

— Nem lehet az — mondá a tapasztalt Csernátony — még hátra van a *hidrafej*.

Hát csakugyan elő is csillan egy negyedóra múlva a körmondatok és hasonlatok tömkelegében a hidrafej. . . a hadsereg.

— No de most már csak vége lesz.

— Nem lehet az — mondá újólág Csernátöny —, mert még hátra van a *fenixmadár*.

De már a főnixet kevesen várták meg, a folyosókra tódultak ki a képviselők, mígnem új szónokot jelentett az elnöki harangszó.

— Ki az? Ki beszél?

— Asbóth János.

— Micsoda? Asbóth János! Szűzsónok. A Ház angolja. De már azt meg kell hallgatni.

Sok jó alak van az új képviselők közt, sok érdekes arc, köztük igazi báli szépségek, mint Pap Samu, a bájjos doktor. Annak talán még a körme is rózsaszínű. Aztán ott van Kiszely Vendel. Csak a mézeskalácsos szíveken láthatni olyan arcokat. Szép délceg levante Földváry Elemér; székelyben, noha mindnyájunk előtt Tibád a minta, mégis valljuk be, jobban veszi ki magát Mikó Árpád. Sugár termetével ékesen magaslik ki, mint a libanusi cédrus, Koczkár Zsigmond. Szendén kéklenek a Hock János szemei, mint a damaszkuszi halastavak. . . Egyszóval, múlnak az évek. . . Istenem, hol van az az idő, mikor még Krajtsikot is »szép Krajtsik«-nak nevezték. .

De ha még százszorta szebb legények ülnék a honatyai székeket, egynek se volna olyan okos, sokat ígérő ábrázata, mint az Asbóth Jánosé.

Az pedig szörnyű szerencsétlenség.

Mert vegyük például, hogy egy embernek ostoba arca van, az már egy elővélelmet teremt, hogyha megszólal, nagy esztelenségeket fog mondani, s ha csak valami meglehetőset mond, mindenki elbámul rajta: ninini, nem olyan bolond ember ez.

De jaj az okos arcú embernek. Beszélhet az ékesen, mint Démoszthenész, csöppentett színméz logikával, mint Deák Ferenc, szellemesen, mint Fenyvessy Ferenc, annak mégis vége van — mert az ábrázata még magasabb skálát mutogat.

Én mindjárt gondoltam, hogy Asbóth János nem felel meg a várakozásoknak. Lehetetlen az arca miatt.

Beszédjét úgy kezdte, hogy ő sincs elkészülve.

Pedig jobb lett volna, ha azzal kezdi, hogy el van készülve — és el is lett volna készülve.

De mint gentleman, hiába, csak igazat mondhatott. Ki is világlott kifogástalan gentlemansége — noha, kivált a beszéd második része, nemcsak magvas volt, hanem néhol lendületes is. Csak azzal a szerencsétlen tarokkal ne személyeskedett volna.

Utána Eötvös Károly emelt szót. Igazi pihent ész. Öntötte, ami három évig meggyúlt benne.

Jóízű hangja, tőrül metszett kiszólamlásai a régi céhbeli atyamesterekre emlékeztetnek. Vagdalkozott jobbra-balra, hátra, előre, köröskörül, felöklelte a habarékpártot, nekiment a kormánypártnak, a minisztereknek, megcsipkedte Asbóth Jánost, de megkegyelmezett Falk Miksának, hasonlítván őt jó Toldy Miklóshoz, aki mindig eljött, ha az ország címere veszélyben volt, a címert megmenteni.

Beszélt, beszélt. . az óra lassan mászott a zöld mennyezet felett, a percmutató bejárta egyszer körbe az egész mezőt, s Eötvös még mindig beszélt.

A képviselők fejei lankadtan ereszkedtek le a padokra. Krajtsik elaludt, a miniszterek kiszóktak, a szélsőbaliak kényelmetlenül feszengtek székeiken — Eötvös azonban még mindig beszélt. Már vége felé nem volt témája se, hanem azért mégis beszélt.

De mert a természetben semmi sem örök, minden megszűnik, végre Eötvös is megszűnt beszélni.

S milyen szerencsétlenség! Nem lévén több szónok, Tisza hosszabb polemikus felszólalása és az előadók rövid beszédjei után be kellett rekeszteni a felirati vitát.

No, erre meg aztán én nem voltam elkészülve — aki gyönyörűen elterveltem magamban, hogy fogom bemutatni az olvasóknak rendre a vita folyamán az érdekesebbnél érdekesebb új embereket. Most pedig be kell érnem, hogy mint egy hirtelen bevégződött vadászat után szokás, sovány jelentést tegyek a mai eredményről.

— Elesett, uraim, egy hidra, egy főnix, két ellenjavaslat, megsebesült egy hajtó és egy szűzsónok.

A T. HÁZBÓL

[okt. 20.]

Sok tarka jelenete volt a mai ülésnek. Eötvös, aki tegnap vehemensen kergette a habarékokat az üres fazekak mellől a húsfazekakhoz, ma az Apponyi tegnapi lendületes visszavágására válaszolt, új pótvitát provokálva. Az előadók apró-cseprő dolgokról jelentéseket tettek. Általában nagy nyüzsgés-mozgás észlelhető a földszinten. Haluska Jánosok, szép asszonyok és érdeklődő fiatalság tömte meg a kakasülöket. Nehány főispán kis eljött, mert hiszen éppen főispánakasztásra folyik a készülődés.

De még addig sok cigarette fogy el a folyosókon, hol mosolyogva nézegetik a szerencsétlenül járt Gosztonyi kiragasztott kiáltványát: melyben szomorodott szívvel jelenti, hogy ötszáz osztrák forintokat elvesztett a Ház helyiségeiben, s kéri a megtalálót, adja vissza nevének titokban tartása mellett, az összeg *felét*.

E manifesztumban sok a humor. Mert az az eset, amit Gosztonyi képzel, éppenséggel lehetetlen. Miután csak kétféle megtaláló van.

A becsületes, aki visszaadja az egészet.

Van aztán a nem becsületes megtaláló, aki vissza nem ad egy garast sem.

Hanem olyan megtaláló, aki becsületes is legyen, de csak kétszázötven forint erejéig, és aki gazember is legyen, de szinte csak kétszázötven forint erejéig, olyan naiv megtaláló ma már nincs.

Csak olyan naiv veszítő van még.

Eközben bent a teremben megválasztották a delegátusokat, Fenyvessy Ferenc interpellált, elmaradt bíráló bizottsági tagok esküt tettek, kivéven a magyar Bradlaughot, Baranyi Ödönt. Azt sehogy se tudja megkapni Péchy Tamás, s még öneki áll feljebb, hogy micsoda — hát nem bíznak őbenne, vagy mi?

Végre elérkezett az ünnepélyes pillanat.

Felállott halovány arcával báró Orczy Béla, a belügyminiszter, e nemes tisztas alak, Wenckheim Bélára emlékeztető.

Gentleman tetőtől-talpig, akit tisztességtelen dolognak még az árnyéka sem érhet.

— Helyre, helyre! — Kiáltják mindenünnen. Úgy ül ott a többség, mint egy sötét erdő. Maga a kormánypárt is komor és aggodalmas. Nehéz a felelet ebben a dologban. A főispán kétségkívül hosszabbra írta a levelet, mint kellett volna. Egypár sor innen-onnan bizvást elmaradhatott volna. De olyan derék ember, annyira szükséges azon a pozíción, hogy nagy kár volna érte.

— Halljuk, halljuk!

Megremeg a csöngettyű a Péchy kezében.

Ez a lélekharang egy főispánnak szól.

— Nem az — mondják a beavatottak —, nem fogja elejteni a főispánt.

— De hát akkor kit fog elejteni? Valakit okvetlenül kell.

— Úgy van, mert akörül forog a kérdés, hogy valódi-e a levél, s mihelyt valódi, lehetetlen rá ki nem mondani az anatómát.

De már nincs idő vitatkozni. Síri csönd támad a teremben. Orczy már olvassa a kérdést, s így adja meg rá a választ:

— Tisztelt Ház! Az interpellálók azt kérdezik tőlem, valódi-e ama közlemény, mely az »Egyetértés«-ben jelent meg?

— Halljuk! Halljuk!

— Ezt, tisztelt Ház, csak akkor tudnám megmondani, ha az eredeti levél megvolna, hogy azzal összehasonlítsam, de nem vagyok abban a helyzetben, mert az, sajnálatomra, eltűnt.

Huh! Micsoda tombolás lett erre. Az ellenzék mozogni kezdett, mint a viharcsapkodta nádas. Vegyítve kitört a derűtség és a taps. Percéig zúgott, morajlott a helyeslés a kormánypárti patkós vonalon. Gúnyos sziszegés hangjai hasadtak bele túlfelől.

— Ez nem válasz! — kiálták a szélsők. — Ez egy tréfa! Igent vagy nemet tessék mondani!

— Majd ha az eredeti megkerül — feleselték vissza jobbról.

A meglepetés frappáns hatása nyilvánult mindenfelől. Erre nem volt senki sem elkészülve.

Sorba ugráltak fel: Eötvös, ki szellemesen, pompásan beszélt a maga álláspontjából, majd Szalay Imre, de a csatát már akkor megnyerték a mieink, Orczy, mint a kísértetek elől szokás, egy búvkört csinált maga körül ezzel az *ötlettel*, s noha még belekényszerítették egy felszólalásba, nagy óvatosan, nem hagyta magát onnan kicsalogatni.

Igaz, hogy csak egy ötlet volt. Majdnem furcsa fegyver egy miniszter kezében.

De hát ki mondhatja, hogy oly fegyver ellen, mely gyakorlatos módon éppen az illető miniszter fiókjából lett elcsenve, nem-e elég jó minden fegyver?

Egy rossz tréfát kiparíroztak egy jó tréfával. . . Ez volt a mai nap története.

A TISZA EXPOZÉJA

(Karcolat)

Azért nem titulálom ezt a karcolatot »A t. Házból«, mert noha a Háznak ma volt tulajdonképpen a legfontosabb ülése, a karcolatok szempontjából mégis a legsoványabb.

Mert csak egyetlen beszéd volt s az is humor nélkül való. Ámbár aranyos napfény játszott rajta.

Tisza tartotta az első expozéját.

Egy expozé pedig tudvalevőleg, akárki tartja is, olyan száraz szokott lenni, hogy szinte bele lehet csiholni.

A padok szépen megteltek. A fővárosban maradt képviselők teljes számmal megjelentek. A karzatokon egypár börze-ember lázas kíváncsisággal leste szavait.

A Ház pénzügyi kapacitásai éldelegve könyököltek padjaikban. Helfy ajkain szatirikus mosoly lebegett, Gaál Jenő fontoskodva izgett-mozgott, Horánszky Nándor a szakállát rágcsálta, a kimaradt Enyedi Lukács az írói karzatról csillogtatta a pápaszemét — melyen át a székely gyomrába lát.

A nemzetgazdasági könyveken hízott elmék tulajdonosai jelentőségteljesen pislongattak egymásra, a szemekkel diskurálva.

»Most lesz, ami lesz« -- kiáltá az egyik pénzügyi tudós szeme a másíknak.

»Miket fog ez most összebeszélni« — felelte vissza a doktrinéri szem.

»De milyen vakmerőség is az, hogy egy ember, aki nem ennek a szakmának élt, ebben a szakmában akarja vezetni az országot« — kancsalított a harmadik szem.

»Felsül az első állításnál. . . « hadarta szaporán egy gúnyolódó szempilla. De hogyan isne! Egy ember, aki nyilván nem olvasta se Leroy-Beaulieut, se Steint, se Roobert, se Careyt, de a »Neue Freie Presse« közgazdasági cikkeit sem, mellyekkel mi szoktunk feszíteni. Elolvassuk szerdán, s bámultatjuk magunkat csütörtökön a belőlük szítt tudománnyal, a folyosói triccs-traccs közt. És elfelejtjük őket pénteken.

»Mefogjuk, mefogjuk!« — hunyorgatta az ötödik szem.

A generális pedig fölállt azzal a bámulatos nonchalanceszal, mintha a legközönyösebb ügyben szólalna fel. Semmin se látszott a nagy beszédek még a nagy embereknél is megelőző láz és készülődés. Csak az a különbség volt, hogy most még a cilinderének belseje is tele volt rakva mindenféle számjegyzetekkel. Hanem aztán egyéb nem is volt. Még Wekerlét is otthon hagyta. (Ez a vonás tetszett nekem a legjobban.)

Elkezdett beszélni ünnepélyes csöndben. Egy negyedóráig csak hallgatták, hallgatták a kritikus tudósok, de bizony nem csinált az semmi lapszust, hanem mondott olyanokat az ő józan eszével és mély judíciumával, hogy Leroy-Beaulieu is »helyest« kiáltott volna neki.

A mamelukok is féltették most az egyszer a vezért, hanem amint túl volt a kezdeten, egyszerre észrevették átmelegedve, hogy ezt a lovat is csak úgy üli ő meg, mint a többit.

Fölhangzott gyakran a »helyeslés« és tetszészaj.

Csak az ellenzék hallgatta még mogorván. De amint a jövő perspektíváját tárta elő, áttetsző színekben, az igazság cifraság nélküli ruhájában, őszinte nemes egyszerűséggel, elősorolva, hogy az egyes miniszteriumokban már az idén sem lesz túlkiadás, még az öreg Helfy is elkezdett a fejével bólintgatni.

Ilyen világos, meggyőző expozét még magyar pénzügy-miniszter nem adott.

De sem ilyen megnyugtatót.

Valóságos öröm csillogott a szemekben, midőn vázoló, hogy a »deficit« mint fog megszűnni.

Esztendőre már kisebb lesz, két esztendő múlva már csak akkora lesz, mint az öklöm, három év múlva pedig lesz hárommillió — *plusz!*

Plusz! Hárommillió és plusz. Elég! Elég!

Rohantam ki a teremből.

— Hova szaladsz? — kérdezték az ajtóban álló képviselők.

— Futok azzal a hárommillióval. Eresszetek! Félek, hogy visszavonja.

De nem vonta vissza. Nehány perc múlva felhangzott a viharos éljen-zaj.

Az expozénak vége volt.

A képviselők kitódultak:

— Hatalmas volt! — kiáltá egy maliciózus kormánypárti.

— De attól félek, el fogja rontani a háború. . . Biztos!

— Meg kell adni — szólt kedvetlenül egy habarékpárti.

— Mert már hallottam vagy négy pénzügyi expozét életemben. De valahányszor végighallgattam egyet, mindig kevesebbet tudtam az állam pénzügyi helyzetéről, mint annak előtte. Ez az első expozé, amelyből megértettem a dolgaimkat.

— Plety csak olyan okos ember mondhatott, akinek eszét még meg nem zavarták a pénzügyi könyvek, s fejében nem kóvályognak zűrzavaros teóriák.

— Nekem csak az a kifogásom ellene — vette fel ismét a szót az elébbi habaréki ember —, hogy a nagy taktikus ezzel a beszéddel is egy taktikai húzást tett. Olyan programot adott, hogy három évig lehetetlen a pénzügyi politikáját támadni.

— Az ám!

— De hát akkor, mire valók vagyunk mi itt?

— Hiszen ha azt valaki tudná!

— Hej hej! — rikkantott fel egy szélsőbaloldali képviselő a korridoron. — Ha én erről a beszédről tegnapelőtt tudtam volna!

— Hát mit csináltál volna?

— Vettem volna vagy tizenötezer forintnyi magyar rentét.

Mindenki meglegedetten ment haza, kivéven a könyveken hízott elmék gazdáit, a doktrinérek, akik búsan tündöhetnek rajta, hogy a nagy emberek születnek — és nem puszkáznak se Leroy-Beaulieuból, se Steinből, se Say Léonból, hanem ha nekik úgy tetszik, még Wekerlét is otthon hagyják.

MIBŐL JÖN BE AZ A HÁROMMILLIÓ PLUSZ?

Bevezetés

Sokféle szakember ül az országgyűlésen, mióta uralkodó divattá lett, hogy csak egy dologhoz kell érteni. Azóta mindenki eltagadja a tudománya többi részét. Horváth Gyula katonatisztektről beszél történeteket, Grünwald Béla Berlinről, Ugron Gábor megmaradt a keleti regék mellett, gróf Bánffy Béla régi erdélyi krónikákat melegít föl, báró Wasmer Adolf tarokk-esetekkel tartja magát közkedveltségben, Krajsik Ferenc szerelmi históriákkal grasszál, Darányi Ignác kulisszatitkaival okoz feltűnést, Zalay István borászati sérelmekkel jajgat, Beöthy Algernon szellemes aperçuket gyárt. Egyszóval valami szakmája mindenkinek van, még Szomjas Józsefnek is, aki örökös háborúban áll a fináncokkal. Amennyi violencia a mi kedves bátyánkkal történik folyton-folyvást s mindég a pénzügyminiszteri közegek részéről, az valami hallatlan. Az csak úgy lehetséges, hogy Tisza külön titkos rendeletben kiadja: »Vigyázzatok legkivált erre a Szomjas Józsira, mert az nagy macher.«

Ezer meg ezer esetről tud ő (de nem is beszél másról sohasem). Köteteket lehetne írni azokról az istentelenségekről, amiket a fináncok elkövettek rajta. De ezek mind vérlázító tragédiák. Nem is lehet azokat bolygatnom kormánypárti állásomnál fogva. De különben sem szeretem a szomorú történeteket.

Szorítkozom csupán azokra, ahol a fináncok húzták a »rövidebbet«.

Mert ezek az igazi kedves történetek.
Úgy adom hát azokat elő a Múzsza segítségével, mintha a sokat szenvedett honatya maga beszélné.

I. Csodálatos metamorfózis

A múlt tavasszal egy borjút vágattam otthon, és minap egy frisling sertést ölettem.

Mínthogy kétfelé lakik a familia, a velem született méltányosságnál fogva a két néhai állat felerészét otthon hagytam, felerészét pedig magammal hoztam Pestre.

Az állomásnál megcsíp egy finánc, kibontja a két állat földi maradványait, s arcára kiül a mogorvaság.

— Tudja-e kérem, hogy állatokat csak egészben szabad szállítani?

— Nem tudom.

— Tehát tudja meg!

— Miféle bolond szabály ez?

— Azért van, hogy a mészárosok ne károsodjanak.

— Úgy? Értem.

— De már most mi az ördögöt csináljak? — vakarta fejét a finánc.

— Hát vegyük egy egész állatnak — mondtam nyájasan.

— Jól van, vegyük — szólt a finánc kissé megkönnyebbülve —, csakhogy milyen állatnak vegyük, mikor az egyik fele borjú, a másik fele sertés?

— Hát vegyük az egészet borjúnak.

— Nem lehet. Nem engedhetem. Mit szólna ahhoz a sertés? Mert az más tarifa alá jön. Hanem vegyük akkor az egészet sertésnek.

— Azt meg én nem engedhetem — kiáltám, tudva, hogy a sertés több akcist fizet. — Mit szólna ahhoz a borjú?

Egy darabig így kötekedtünk egymással, szilárdan állva mindenik a maga prozódia mellett, miközben megkínáltam a fináncot egy jó szivarral, miközben ő ismét megkínált a dohányzacskójából szűz gálócsi dohányval. (De fölséges dohány volt, de nagy bánata lehetett, akitől elvette!) A sok huzavona közt megbarátkoztunk, megkérdeztem, hova való

fi, ő is visszakérdezett, mire aztán odáig jöttünk a diskurzusban, hogy kár két eleven magyar embernek indulatba jönni két holt állatnak a mineműsége iránt.

— Bánom is én! — szólt.

— Nos, én se bánom. Ön is enged, én is engedek, hogy valami dűlőre jussunk.

— Tessék hát megmondani, mi legyen?

— Tudja mit? Vegyük a két féloldalt egy egész báránynak. A bárány úgysis szelíd állat. Nem lesz semmi kifogása ellene.

— Űsse meg a kő! Legyen hát bárány.

S bejegyezte legott ebben a minőségben.

.. Így lett hivatalosan a sertés és a Mancsi borjú ártatlan bárány a holta után.

II. A jószívűség skálája

Az meg éppen tegnapelőtt történt velem, hogy egy pár kiló húst küldtettem fel magamnak a tisztemmel, meghagyván neki, írja fel a feladási vevényre: tartalma »hal«, mert így sürgősebben szállítják a házhoz. Szavamra mondom, nem az az indok vezetett, hogy a haltól nem jár fogyasztási adó.

De természetesen kiszagolták, hogy nem hal. Nem volt halszaga. Felbontották, s megbírságotak hatvan forintig.

De már ez dűhbe hozott. Hatvan forint sok pénz! Tizenkét napig kell nekem ennyi pénzért hallgatnom a Házban. Hát már most beszédre fogom a dolgot, s hatvan forint árát veszekszem a fináncokra. Legott elmentem a vámházba, s találomra benyitottam az első ajtón.

Egy szőke nyurga emberke irdogált ott az asztalnál: előtte adtam ki az első mérgemet, elmondván neki, hogy mi képp jártam s milyen lázító skandalum ez, úgy bánni a becsületes állampolgárokkal. Maholnap kénytelen az ember kiköltözödni ebből az országból.

A fiatalember végighallgatott szelíden, majd így szólt:

— Igen sajnálom a dolgot, de én csak a fogalmazó vagyok, én a bírságnak csak a tizedrészét engedhetem el. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 23-ba, ott van a titkár, az elengedheti a harmadrészét.

Nem voltam rest, bementem a 23-ba, ott egy barna, csinos külsejű gentleman fogadott.

— Mi tetszik?

Rágyújtottam az előbbi kitörésekre:

— Hallják az urak! Mit akarnak az urak velünk, becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék, itt ez a vérlázító végzés. Egypár font nyomorult húsért 60 forint bírság stb.

A Nr. 23 ura udvariasan dörzsölte a kezét:

— Igaz, igaz, de én csak a harmadrészét engedhetem el, mert én csak a titkár vagyok. Hanem méltóztassék bemenni a Nr. 9-be, ott van az osztálytanácsos, az elengedheti a felét.

A következő percben már ott voltam a Nr. 9-ben. Egy pohos úr piszkálta bent a pipaszárát. Sehogy se akart neki szelelni.

— Mit akarnak az urak velünk, becsületes állampolgárokkal? Hát járja ez? Tessék itt az a végzés stb.

A pohos úr barátságosan mosolygott.

— Ne is tessék folytatni. Én szívesen elengedem a bírság felét, hanem ha a minisztertanácsos úrhoz méltóztatik fáradni, az elengedheti a kilenctized részét.

Gondoltam magamban: »Ma jó napom van! Így még nem jártam a fináncokkal. Mégis van ezek közt sok jóra való, becsületes ember, s minél följebb, annál jobban vannak megválogatva. Mégiscsak nagyeszű ember ez a mi generálisunk!

Régi haragom irántuk, mint a napfény sütötte jég megolvadni kezdett, amint a miniszteri tanácsosnál bekopogtam.

Elmondtam neki az ügyállást, azt is, hogy hozzá utasítottak, mint akinek joga van a bírság kilenctized részét elengedni.

— Igen, igen. És el is engedem önnek. De már az az egytized nem tőlem függ.

Nagy meglepéssel hagytam ott a jószívű miniszteri tanácsost.

»Terिंगette! — Dörmögtem magamban künn az ajtó előtt. — Ezt ugyan szépecskén lefaragtuk. Egytizedrészt! Mi az? Az csak hat forint.«

De holla! S tűnődve álltam meg a lépcsőknél. Eszembe jutott a fogalmazó, akinél először voltam. A fogalmazó azt mondta, hogy ő a bírság tizedrészét van jogosítva elengedni.

Hátha most mennék el hozzá: hogy engedje el azt az ő tizedrészét — akkor aztán nem fizetnék egy garast sem.

Vagy tán. ötlet ötletet kergetett fejemben. Nini, nini! Még kellett volna kérdezni a miniszteri tanácsostól, hogy van-e még sok fokozat *fölfelé?*

Mert ha még van vagy három-négy, akkor az utolsónál nyilván nekem fizetnének valamit.

Visszamegyek, megkérdézem öméltóságától.

Ejh, nem megyek biz én.

Legyünk egyszer nagylelkűek. Kiszúrom azt a hat forintot. Mert végre is hadd tartsa be a »generális«, ha már megígérte egyszer, azt a bizonyos hárommillió pluszt.

A KAPOSVÁRI MANDÁTUM

A képviselőház első számú mellékterme egy kis négyszögletű szoba, közepén egy szintén négyszögletű zöld asztallal. Rendszerint itt verik el a port a megtámadott mandátumokon — azaz a mandátumok megtámadóin. Ma is itt törvénykeztek a hírhedt kaposvári választás fölött.

Nem kell hinni, hogy ez valami félelmetes módon megy végbe. A főszerepet a négyszögletű zöld asztal játssza. Az asztal egyik végében ül a bíráló bizottság, az asztal két oldalán a támadó és védő ügyvédek, a még fennmaradt helyeken — körben és szerteszét — ülnek vegyesen reporterek, képviselők, kíváncsiak.

A bíráló bizottságnak — a 3-ik — ma hat tagja vett részt az ülésen. Vargits Imre, az elnök (akit ismernek az olvasók a Scarron karcolataiból), Hannibal József, az előadó, ki az elnök jobbján ült, míg balról Jellinek Artúr alakja pirult, nem a somogyi választás, hanem szakállának színe miatt. Egyik szélről Rác Athanáz unatkozott, rettentően, ahogy csak egy petrifikált mameluk tud, másik szélről pedig Horánszky jegyeztetett. A hatodik volt Eötvös Károly, aki folyton járt-kelt, hol eltűnt egy órára, hol visszajött, tette magát, mintha nem törődne az egész históriával, s végül mégis ő csípte meg a Széchenyi prókátorát egy olyan fogas kérdéssel, amibe az belezavarodott. A régi képviselők, akik

már hozzá vannak szokva az efféle dolgokhoz, közönyösen veszik a tárgyalást, nekik mindegy, akármit beszélnek az ügyvédek, ellenben az újak még nagy érdeklődéssel kísérik azt; s mikor az egyik védő azzal aposztrofálta a bíráló bizottság tagjait, van-e közöttük egy is, aki elmondhatná, hogy a választás egy krajcárjába se került? — Jellinek meghökkenve mondá: »Ugyan kérem, ne tréfáljon.«

Az érdeklődő képviselők közül ott láttuk reggeltől estig Urbanovszkyt, az öreg Madarászt, Szalay Károlyt, Polónyit, Benedek Eleket, a közönségben pedig Ivánka Zsigmondot. A jó öregúr az egész tárgyalás alatt édesen aludt — de mind-egy, azért mégis szitt egy kis *honti levegőt*.

A tárgyalás avval kezdődött, hogy a Széchenyi-párt ügyvédei még 33 bizonyítványt terjesztettek be, melyekből az a meglepő eredmény tűnt ki, hogy Széchenyinek a mandátum nem került semmibe. Ellenben a Körmendyek borzasztóan vesztegettek, sőt maga Körmendy osztogatta a pénzt a falukban.

A bizonyítványok azoktól származnak, kiket a Körmendyek avval vádoltak, hogy megvesztegették. Nem voltak híjával a humornak se a levelek.

A németládiak avval védekeznek, hogy éppen az ő falujuk csupa Körmendy-szavazatot adott, s ha pénz lett volna, »annak nagyobb láttatja lenne«. (A kis hamisak!)

Egy odavaló elöljáró pedig azt mondja, hogy tréfáltak, mikor azt hirdették, hogy van pénz, »a balpártiak is tréfálhattak volna«.

Gécen állítólag azt mondta volna Körmendy, hogy »Széchenyinek köszönhetik a vásárt, de van is köszönet benne, mert esik a vásár napján az eső s kívánja, hogy *mindenkit, aki Széchenyire szavaz, leljen ki a hideg a választás napján*«.

Egy Tauffer Sámuel nevű polgártárs hit alatt bizonyítja, hogy Körmendy egyszerre 60 *krajcárt fizetett el zsemlére*. (Nagy megdöbbenés).

Egy Francz József nevű hazafi bevallja, hogy őt Körmendy megvesztegette — *negyven krajcárért*.

Sokkal erősebb váddal lépett fel Czompó József uram Magyarládról. Ez a derék férfiú azt vallja, hogy Körmendy avval térítette el a népet Széchenyi pártjáról, hogy Széchenyi

Pesten építtetett egy palotát s egy pallérnak 50 ezer forint borraválót adott, hogy az építési költségből 600 000 forintot a zsebébe csúsztathasson.

A szentjakabi bíró azon panaszkodik bizonyítványában, hogy őt a balpárt »úgynevezett illetlen kitüntetésben, macskazenében részesítette«.

És aztán persze a vádak fele arról szólt, hogy Körmenty avval fenyegetődött: ha a balpárt győz, elengedik az adót, ha a jobbpárt, visszajön a robot.

Hanem a legnagyobb ágyút Márffy Emil somogyi földbirtokos, Széchenyi főkortese sütötte el.

Úgy látszik, ez a válasz a »somogyi levélre«.

Körmenty állítólag négy szemközt bevallá neki, hogy ő Somogyból és Szlavónia egy részéből püspökséget akar csinálni s a képviselőség csak gradus ad Parnassum neki — a somogyi püspökséghez.

Volt még egy másik (ennél komolyabb természetű) vád, mely szerint Körmenty előbb 5 000 forintért vissza akart lépni a jelöltségtől, majd a választás után 6 000 forintért a kérényezéstől.

Ezzel a harsogó fináléval végződött a bizonylat olvasás.

Ezután átvették a tért az ügyvédek.

A verifikáló tárgyalás nem egyéb, mint néhány fogas prókátor vitája. Az egyik nyakon csípi az ellenzéki jelöltet és fojtogatja, a másik a kormánypártit. Puffognak a frázisok meg az argumentumok. Az avatatlan hallgató azt hiszi, hogy rajtuk dől a választás sorsa, pedig tényleg egyetlen egy mandátumvita se volt még, amelynek eredményét előre ne tudták volna még az újságírók is.

A mai tárgyalás ügyvédei kivétel nélkül abba a hibába estek, hogy túlságos pátoszt használtak. Pedig hát azokat a petrifikált mamelukokat, akik e választásban döntenek, nem lehet se agyonbeszélni, se megindítani.

Arculcsapott morál... hozsannát üvöltő értelmetlen intelligencia... politikai jellemtelenség... szervilizmus. áruba bocsátott alkotmány. pártfegyelem mint kísértet... különböző fokozatú gazemberek... Lázadás, terrorizmus... megvásárolható jelölt... .

Ezek voltak alaphangjai a felszólalásoknak mindkét oldalról.

A kérvényezők részéről dr. Preyer Hugó budapesti és Matolcsy kaposvári ügyvédek voltak jelen, a mandátumot ifj. Csorba Ede kaposvári és dr. Darvai Fülöp budapesti ügyvédek védték.

Preyer Hugó hevesen, szaggatottan beszélt, néhol vervevel és hatással (ti. ránk újságírókra), de sokszor egészen a gyöngé frázisok birodalmába tévedt.

Egy ízben az elnök meg is akasztá beszédében, amikor javában ostorozá vala a szervilizmust, mely nem pirul, hanem ujjong bűne fölött.

Volt azonban a délutáni beszédében egy passzus, mely bizonyára kibékíté vele az elnököt is. Ez így hangzik:

»A képviselő olyan, mint egy Vénusz, akármilyen piszkos habokból kel ki, ha kikelt, olyan tiszta, mint a gyöngy.«

No már, ez aztán szép volt. Ivánka Zsiga irigykedve nézett az ő vizaví Vénuszára, Madarász papára, aki sajnos már csak a nagymamákká élemedett Vénuszok közt foglalhatna helyet.

Szerencséjére Preyernek ellenfelei se voltak különbek. A híres ifjú Csorba, aki nemrég még szélbali apostol volt Somogyban, izmos, tagbaszakadt alak, öblös hanggal, de a fogásai nem a legfifikusabbak, így midőn a főérve az volt, hogy az ellenzék tanúi érdekelt felek, akik nem vehetők figyelembe, mert — választók.

Azt mondtam, szerencséjére Preyernek, pedig hát több itt a szerencséje Csorbának. . .

No, de ne vágjunk a holnap elébe, amikor kihirdetik az eredményt.

Darvai Fülöp, a választás másik védője, szintén két beszédet tartott, s annyira feltűzelte magát, hogy az elnök őt is mérsékleltre inté két ízben.

A tárgyalás, mely délelőtt 11 órakor kezdődött, megszakításokkal, esti 8-ig húzódott. Ekkor az elnök felfüggesztette holnap délelőtti 11-ig, 12 órakor pedig kihirdetik a határozatot.

Nincs már egyéb hátra a határozatnál.

A határozatnál. . . de hát mi lesz a határozat?

Holnap délig ezen a kérdésen töpreng lázasan a kétegyhaza és a — somogyi püspökség.

Mi lesz, mi lesz ?

Preyer úr számos hasonlatai közt ezeket mondá: Mint kísérteteket látom elvonulni azon választásokat, melyeket a pártfegyelem igazolt. . . de én nem hiszek a kísértetekben.

Ej, ej, Preyer úr, ön elfeledte, hogy holnap van *halottak napja*. . . *a kísértetek napja*. . .

A NAP KRÓNIKÁJA

Megint eseményteljes nap volt. Eldőlt a Széchenyi Pál miniszter mandátumügye, melyből az egész nyáron éltünk. A közvélemény fejős tehene volt. Szinte kár érte. Hátráltatta is a végmegoldást a III-ik bizottság, amennyire csak lehetett.

Egy ellenzéki tag tegnapelőtt, hogy mint az elalvó mécsben még egy darabig tarthassa az olajat, azt indítványozta, el kellene kérni a belügyminiszteriumtól az ott levő mandátum-példányt is átnézés végett.

— Írjunk a miniszteriumnak.

— Nem lehet — vágott közbe haragosan Vargits Imre, az elnök, aki már úgysis felette bosszankodott azon, hogy ilyen soká húzódik, s nem mehet haza Buziásra.

— Nem lehet ? Miért ?

— Azért — szolt az öregúr humorral —, mert a belügyminiszterium iratai eredetiben az »Egyetértés«-nél kaphatók.

Ezen aztán nevetett az ellenzéki és meg valamennyi mameluk is, és nem kérték el összehasonlítás végett a belügyminiszternél levő jegyzőkönyv-példányt.

Minek is az ? Hisz a bizottság már akkor is tisztában volt azzal, hogy Széchenyit igazolják.

Ma végre megtörtént.

A Pálok szerencsések voltak. Széchenyi Pál éppúgy, mint Hoitsy Pál.

Az egyik különös ügyben győzött az ellenzék, a másik különös ügyben győzött a szabadelvű párt.

S noha mindkét esetben más egyén, más párt győzött, mégis mindkét esetben egy győzetett le: *az igazság*.

*

Szentesen régi sebek újultak ki. Zajos, elmérgesedett ülés volt Károlyi Tibor gróf elnöklete alatt a Körös—Tisza—Maros ármentesítő társulatnak még szerdán, de amelyről csak ma kaptunk tudósításokat.

A makóiak nagy haddal jöven fel, éles támadásokkal ostromolták Horváth Gyulát, illetőleg nem az ő személyét, hanem a kormánybiztosság volt közegeit s ezeknek gazdálkodását.

Valamint akkoriban a kis tiszai zsilipen a víz, úgy tört ki most a panasz, a szóáradat az érdekeltekből.

Azt persze elfelejtették azóta, hogy Horváth Gyula hősiessége és szívóssága mentette meg őket annak idején a veszedelemből.

Akkor lefestették az arcképét, ünnepelték, tömjéneztek. Hja! Donec eris felix. . .

Most beszakadt a kis tiszai zsilip, s elmosta a víz nemcsak a hullámzó vetéseket, hanem a Horváth Gyula tagadhatatlan érdemeit is.

Barátai megkevesedtek. S a gyűlésen kétszer is leszavazták.

Legfontosabb volt, hogy az eddigi ezer forint védelmi összeg helyett egy kilométernyi gátra csak százötven forintot szavaztak meg akképpen gondolkozván: ha ezer forint sem volt elég egy kilométerre, akkor bizonyosan százötven forint sem lesz elég. Hát a két »nem elég« közül az olcsóbbikat választják.

Horváth Gyula férfiasan küzdött e badar határozat ellen — mely védetlenül hagyja a gátakat —, de hiába, hiszen a Petőfi juhásza is úgy volt elkéserevedve, hogy a saját szamarát ütötte agyon a botjával.

*

Ugorjunk át Pozsonyba. Ott ma folyt a képviseléválasztás a Baross helyére.

A nagy Szilágyi Dezső zászlait lengette a szél. Szegény Szilágyi végre révpartra jutott.

Csakhogy a dolog nem ment egészen simán. Mert ott volt — hogyne lett volna ott — Molecz Dani. Csodálatos egy név ez a Molecz Dani.

Senki sem látta, de mindenki ismeri. Molecz Dani minden harmadik évben hallat magáról.

Föllép és leszavaztatik.

Nem is azért lép fel, hogy meglegyen. Oh, dehogya. Molecz Dani nem akar feljönni. Dani csak a forma miatt van. Mert ha Molecz Dani feljönne, akkor Molecz Dani nem maradhatna otthon.

Pedig Molecz Daninak mindég otthon kell maradnia, hogy a város *nagy nevű* követeit mindig legyen kívül *ijesztgetni*.

Azért ma is egész délutáni két óráig tartó voks-ingadozás után végre meglett Szilágyi Dezső — és otthon maradt Molecz Dani.

VAJON MI LEHETETT?

A képviselőház mai ülésén egy különös jelenet játszódott le, melyet avval a kérdéssel kell kezdenünk is, végeznünk is, ami e sorok elébe van írva.

Éppen Neppel beszélt a dohányjavaslat mellett. Dohány-szagú volt már az egész Ház e nagy vitától, és egy aluszékony képviselő, aki még a Hegedüs beszéde alatt szunnyadt el, a Neppel beszéde alatt már arról álmodott, hogy angyalok röpködnek a Házban dohánylevelekből készült szárnyakon, magyar trafikot szívnak és egy csempészt az elnöki asztalon ünnepélyesen leguillotínoznak egy dohányvágó késsel.

Tehát éppen Neppel beszélt, midőn belépett a terembe Unger Alajos, leült a helyére, kivette a zsebéből a »Pikáns Lapok«-at, s belemerült az olvasásába.

Egyszerre elmosolyodott (valahol a közepe felé olvashatott), hunyorított a szemével, s elvitte a lapot az első padsorba, Irányi Dánielnek, rámutatván annak egyik oldalára, hogy olvassa el az is.

Irányi Dániel elolvasta a kérdéses közleményt, és arca elborult. Azután végigolvasta az egész lapot, és arca még jobban elborult. Végül fölkelt, és a lappal egyenesen Fabiny igazságügy-miniszter elébe járult, aki az egész ülés alatt módfelelt unatkozott, és éppen nem várta, hogy Irányi a »Pikáns Lapok«-at hozza oda neki mulattatóul.

A szélsőbal vezére megmutatta Fabinyak is a kérdéses passzust, amit az igazságügy-miniszter elolvasott, megrázta utána a fejét és egyes részeit lejegyezte magának egy darab papirosra.

Pár perc múlva az egész karzat azon törte a fejét: vajon mi lehetett az?

S vajon Fabiny Kozma főügyész számára készítette-e a jegyzeteket, vagy pedig. . . saját használatára?

MIT CSINÁL KOSSUTH LAJOS?

Unalmasan szövődik a dohányvita. Sohasem láttam én ilyen Házat. Se beszélni nem akar, se hallgatni. Türelmetlenül viseli magát a szónokok iránt. Ma valaki belekiáltotta a Madarász beszédébe »Halljuk«, s ez derültséget okozott. Ki ne nevetne azon, hogy Madarász Józsefet hallani akarja valaki. . .

Ilyenkor az okos ember kimenekül a folyosóra. Ni, éppen ott ül az egyik széken a »Kossuth palatinusa«, Helfy Ignác: azzal most jó lesz szóba állni, mert tele van olaszországi élményekkel.

— Beszélj valamit, kedves Náci bátyám. Hogy van Kossuth?

— Jól. Köszönöm.

— De az nem elég, nekem több kell.

— Hát nagyon jól van.

— De nekem egy egész tárcára való kell róla.

— Hát pompásan van, jó étvággal eszik, reggel kel, este fekszik és közben dolgozik.

— Ebből bajos egy tárcát megírni.

— Én pedig ennél többet most se tudok — mondja Helfy, s csökönyös hallgatagságba merül.

Hanem iszen majd kiugratom én belőle a kétheti élményeit.

— Igaz-e — mondom —, hogy az öregúr nagyon meg van elégedve a politikai viszonyainkkal?

— Nem igaz — pattant fel Helfy —, ki mondta neked azt a bolondot?

— Azt hallom, Somssich járt nála a nyáron, és az meggyőzte a szabadelvű párt politikájának helyességéről. Hogy, azt mondják, ingadozik az öregúr.

De már erre méregbe jött a palatinus; ebbe a »csapdába« beleugrott:

— Olyan szilárd az, mint a szikla — mondja hévvel.
— Annyi igaz, hogy ott járt Somssich a múlt nyáron, s ez jól is esett Kossuthnak. De politikáról nem beszélgettek.

A derék Somssich! Hogy eljut ő szépen mindentüvé!

— Az öregúr különösen azért örül neki, mert legkivált kortársai iránt érdeklődik: most is elkérdezte Ghyczy Kálmánt, Andrassy Gyulát, az öreg Pulszkyt, hanem azért ismeri ám a fiatalokat is. Beksicsről tudakozódott és dicsérte. Hermant nagyon szereti. Általában él-hal a természettudományokért: »Ezeknek köszönöm — mondja — minden életkedvemet«. Nincs az az apró mozzanat közügyeinkben, amit ne tudna. Most, hogy levétettük magunkat.

— Egy képre?

— Igen, egy képre; hát amint ott vagyunk a fotográfusnál, azt mondja nekem: »hogy vígabban vegye ki magát, beszéljen valamit«. De mit? kérdem. »Mondjon nekem például egy beszédet a dohányjavaslat ellen.« Úgy is lett. A dohányjavaslat elleni beszédemet még Turinban kezdtem. Úgy vagyok levéve. Mutatta is aztán az öregúr a képet Ruttkaynénak: »Nézd meg Helfyt, és szagold meg, mert olyan híven van eltalálva, hogy még a dohányszagnak is meg kell érződni rajta.«

— Ruttkayné eszerint vele lakik?

— Kettecskén élnek. Egy szakácsnéjük van és egy inasuk, tehát négyen vannak. Ruttkayné virgonc asszony, aki egészen beleélte magát a turini társaságba, vizitekre jár, s látogatásokat fogad. Kis szalonja valóságos zsongó fészek. Ott ki-s bejárnak a látogatók. Míg a Kossuth dolgozószobája, melyet egy ajtó választ el amattól, csendes remeteszoba. Mondta is az öregúr a Ruttkayné lakosztályára mutatva: »Az ott a nagyvilág, — de ez a zug itt Magyarország«. És az; mert magyar folyóiratok, könyvek hevernek az asztalokon. Magyarország mappája a falon, s minden egyes tárgy Magyarországra emlékeztető.

- Hát a fiai ?
- Azok sűrűn látogatják. Minden két-három hétben ott van az egyik vagy a másik.
- Képzelem, sokat politizáltak két hétig.
- Természetesen. A kis turini szobában is eleget hangzott »Tisza így, Tisza úgy«.
- Mit tart Tiszáról az öregúr ?
- Nagyra becsüli — mondá Helfy. — Rendkívüli tehetségesnek tartja, bámulja szívósságát, nagy szorgalmát és éles ítélőtehetségét, aminő ritka államférfiúnak jut osztályrészül — de kifogásolja a diktatúrát, amit gyakorol.
- Ej, kérlek, azt kellene tudnia, hogy itt most mindenki diktandó szeret cselekedni, míg a Kossuth idejében mindenki diktálni akart.
- Bocsásd meg — szólt eközben Helfy —, de csengetnek odabenn. Most már itt hagylak. Ki tudja, milyen okos ember beszél.

Ott bent Szendrey Gerzson szónokolt.

A javaslatnak nem ártott szegény ember semmit, de az én tárcámat alaposan tönkretette, mert csak az isten a megmondhatója, hogy az én tisztelt bátyám milyen érdekes dolgokat vallott volna még Kossuthról.

A T. HÁZBÓL

[dec. 2.]

Kapom a szemrehányó leveleket régi olvasóimtól: mi annak az oka — kérdik —, hogy ezelőtt hat esztendővel a karcolatokban olyan okosan beszéltek az ellenzéki képviselők, hogy csak úgy sziporkázott az elméjük, a mamelukok ellenben obskúrusan együgyűek valának, mostan azonban a mamelukok beszélnek okosan, s az ellenzékiek elméleti ereje van megrokkanna.

Hát felelhetnék a bibliával: hogy bent a paradicsomban az utolsó látszanak elsőknek, de mondhatnám azt is, hogy hiszen ez már azóta a harmadik Ház: a gyenge eszű mamelukok kipusztulhattak azóta, az okos ellenzékiekkel együtt.

De nem mentetetőzöm, csak protestálok ellene, mert a gyanú analóg azzal, amivel a szegény öreg Pulszkyt sújtották, hogy kicserélte a drágaköveket — hát hogy én is kicseréltem volna a pártok eszét.

Vizsgálatot kérek magam ellen!

Ott van mindjárt a tegnapi nap. Jó Eötvös Károly már napok óta rémíti a kormánypartot, hogy egy iszonyatos interpellációt fog beadni megint a somogyi madátum ügyében; hanem ha Károlyi Gáborral enyhén bánnának, hát akkor azt mondja, az ő rettenetes haragja is kiengedne.

De nem enged ki haragja, megtartja, valljuk meg, rendkívül szellemes interpellációját, mellyel még Széchenyit is megneveltette.

Thaly közbekiaált: »Nekem ilyen madátum nem kellene.« (De kellene ám Eötvösnek a Károlyi Gábor számára.)

Az egyik orátoruk felzokog: hogy mi lesz az ősi szerszám-ból, a dohányvágóból? — és azért nem fogadja el a javaslatot.

A másik szónokuk, Polónyi, egy kíméletlen pletykát hurcol a Ház színe elé. Az izgalom a tetőpontra hág. A méltatlanságtól sápadtan jár a folyosókon a közügyek egy öreg harcosa, ki ott őszült meg azon a porondon, ahol most erkölcsileg le akarják fejezni.

S még bömbölvé beszél a derék Polónyi; nem jut eszébe az a pillanat évek előtt, mikor ugyanezen a helyen, egy ilyen utcai pletykával az ő fejére sújtott Füzesséry Géza.

Az akkor fáj neki. Nem jut-e eszébe, hogy ez most másnak fog fájni?

Mennyi tárgy csak egy ülés alatt a szatíra szónak! Milyen kedvem lett volna odakiáltani: »Uraim, mielőtt az általános lefejezés kezdődik, gondoljátok meg, hogy mindnyájatoknak van feje s mindeniteknek csak egy!«

De erőt vett rajtam a szelídség! Ejh, nem írok egy sort sem erről a napról. Elengedem az ellenzéknek. Hiszen szerettem őket, jók, csak egy kicsit ügyetlenek. Úgy vannak, mint némely ember a társaságban, váltig nem tudják, mit csinálnak a kezükkel és a lábukkal, hol leütnek, hol eltaposnak valamit, amit nem kellett volna. S erről a *csőrömpölésről*, ha törik valami, azt hiszik, »akció« volt.

De mindegy, mint csöndes kontempláló lélek, egyszerűen átugrom a zivatart, s áttérek a szelíd polgáriás dohányvitára, ahol olyan sovány beszédek mondatnak vala, mintha már egy évig benn heverték volna a dohányszárító pajtában. Csak a Gulneré volt másforma: akár a nyirkos kapadohány.

Pedig milyen szép téma ez. A tótok költője, Sladkovics, pompásan énekelte a pipáról:

»Kis pipáskám nem érsz többet két-három garasnál,
Mégis reád veti szemét az Uralkodó.«

A pipa! Ez van hát szóban. A pipa, ahova az ősi virtusok utolsó szusszanatja szorult, s most ezt a pipát bolygatja Tisza Kálmán.

És mi történik? Nemhogy forradalom ütne ki, nemhogy a pipát védelmezné az ellenzék, hanem elindul cserkészni emberekre.

Búsan jár a folyosón szegény Szomjas József, keserűen bámul ki a büfé ablakán a futó felhőkbe Vargits Imre, lehorgasztott fővel üldögél a folyosón Rónay János. Bezzeg megszólalának a nagy dohányzók, ha mernének. De így csak a cigaretteszívó Helfy és a bockszírozó Neppel küzd elkeseredetten.

Vontatottan megy a részletes tárgyalás, s hogy olyan kínos ne legyen a szekírozás, közbül veszik az indemnity-javaslatot pihenőnek.

Az idő lassan telik, az elnök csendesesen szunyókál székén, de az ő szíve is vérzik: hogy mit pipázunk már ezután.

Ott künn a folyosón azalatt pezsgő élet van; a tegnapi nap kínos eseményein rágcsálnak. Hanem dicséretére legyen mondva a folyosónak, senki sem hiszi, hogy a hitvány pletykának csak egy körömfeketényi alapja is lehessen.

A kérdés most már csak az: ki csinálhatta vajon a pletykát? Hol a rejtélyes forrás, amelyből kiindult?

Végre egy ellenzéki képviselő süti ki:

— Én Széchenyi Pálra gyanakszom.

— Hogyhogy?

Budapest, Julius 3.

1010. (27.) szám.

XX. évfolyam. 1887.

BORSSZEM JANKÓ

VALASZTAS UTAN

Pere trefát essel ki az élet
 Egy ember egy olyan fölényget.
 A ki hatalmát ógja úgy lenne:
 Sok a jóból! Mindegyiket bevenne.

Gémes anyany anyig el az any
 Tünetekből akad annak parja
 Ez egyetlen fenyegeti nemzeteknek
 Istent tudja, hányan kurizálnak

Károly Miksa rajza. Budapest, Porcsizák 1010.

Aranyosok 2101.

Választás után. Tisza és a többség

BALÁZS SÁNDOR.

Balázs Sándor

Lajos. No 11. 1887.

BORSZEM JANKÓ.
A KÉT OBSITOS.

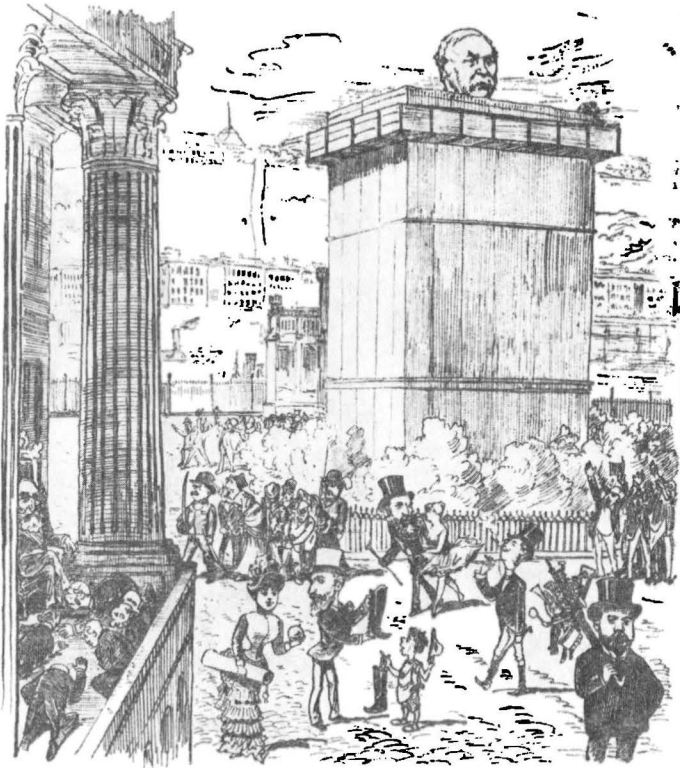

Sándor: — Hová, kis testem!
 Ferdi: — Sofiába. Oda már fejedelemség.
 Sándor: — Kijayszál! Hátvan én épp' onnan jövök! Nem szeretném meg nékem a te vált ham-
 vidított sarkadat!

A két obsitos. Koburg Nándor és Battenberg Sándor

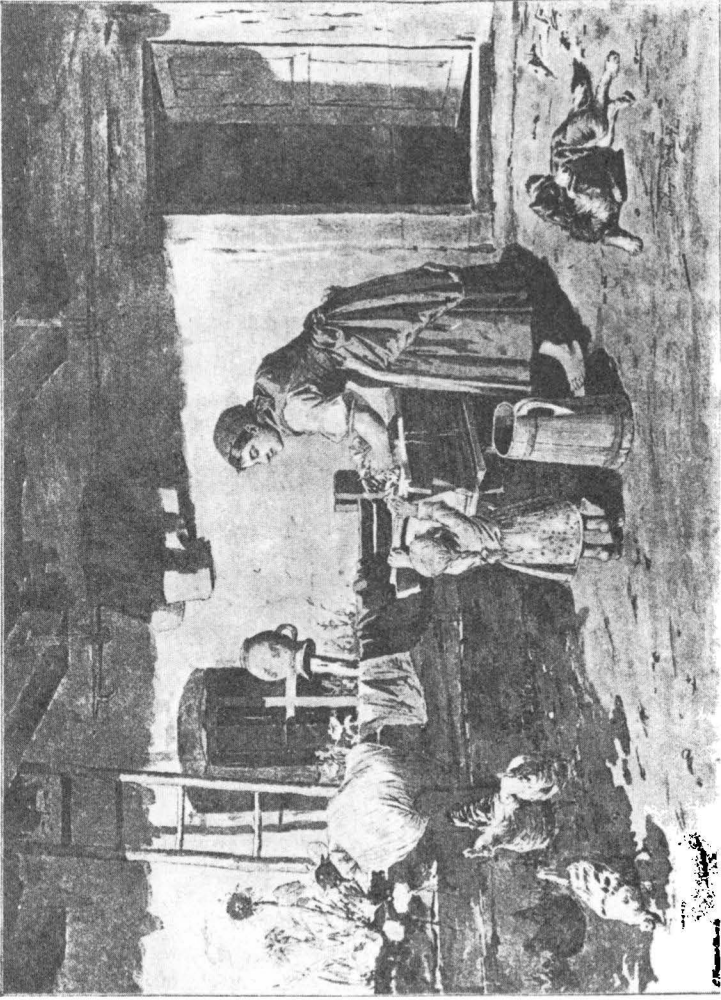
HORSZEM JANKÓ.

D. F.

Ami körülöttem látni annyi idő után, egy cölöpöt sem hisztem. Kérlek, barátom! le rám újra a hódolatodat!

D.[oák] F.[erenc]. A szobor avatása előtt

A mosás

BORSSZEM JANKÓ

A KAPOSVARI ESKÜVŐ.

P. Y. A. ha már megcselt.

Budapest, Zetevy utca 1. sz. Kiskönyvtár díj. Egész évre 4 forint. — Félévre 2 forint.
Egyes szám 10 kr.

A kaposvári esküvő. Széchenyi Pál gróf mandátumának igazolása után

Budapest, december 11.

1030. évi 12. szám.

XX. évfolyam, 1887.

BORSSZEM JANKÓ

DIADALMI JELENET

Holnap kezd a gipszeket rágalmazni.

Budapesti Értelmező Társulat. Előfizetés: Évesen 3 fr. - Féléven 4 fr. - Negyedéven 5 fr.
Egyenletesen 10 kr.

Diadalmi jelenet. A Putschkyak elleni rágalom alkalmával

M. 1887
T. 16.

Uzenet vita. Bozs, uelben

De mit jellen magyarországi helyfő
Károlyi és, aki a magyarországi
államnak polgárát a dicsőségre ösztönöz
és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak

De mit jellen magyarországi helyfő
Károlyi és, aki a magyarországi
államnak polgárát a dicsőségre ösztönöz
és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak

Magyarországi

Magyarországi

Magyarországi

De mit jellen magyarországi helyfő
Károlyi és, aki a magyarországi
államnak polgárát a dicsőségre ösztönöz
és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak

Magyar

Magyarországi helyfő
Károlyi és, aki a magyarországi
államnak polgárát a dicsőségre ösztönöz
és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak

Magyarországi helyfő
Károlyi és, aki a magyarországi
államnak polgárát a dicsőségre ösztönöz
és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak
Károlyi és, aki a magyarországi államnak

Az „Uzenet” vita című cikk kéziratának első lapja

— Mert neki állott érdekében, hogy az Eötvös interpellációját egészen agyonnyomja egy még izgatóbb epizód.

Ez ellenzéki ötlet, tisztelt olvasók. Hát ne tessék engem vádolni azzal, hogy nem oly szellemesek, mint azelőtt.

A T. HÁZBÓL

[dec. 4.]

— Perl öcsém — mondá reggel Eötvös a segédjének —, ma bal lábbal keltem fel. Ma dühös vagyok. Végezze el a pörös ügyeket, Perl öcsém, aztán jöjjön fel a karzatra és nézze meg, hogy mit csinálok. Ma fogom megbuktatni a negyedik kormányt.

Így fölpaprikázva ment a Házba, kacéran lógázva köpös természetét. Nagy kopasz gömbölyű fejéből zöld fényben csillámlott apró gyíkszeme.

Bent a parlament épületében méla csönd honolt, a bélyeg- és illetékről szóló javaslat folydogált. Kelletlenül, hullámtalanul, mint a réti víz. Egy-két követ dobott bele majd Apponyi, majd Horánszky, de azok nem nagy gyűrűket csináltak.

Am bármily sima volt is a Ház képe, bizonyos jelekből észre lehetett venni, hogy lesz »valami«. Mert, mint a kártyajós, ha végignéz a kártyákon, el tudja találni hozzávetőleg a jövőt, még jobban eltalálhatja a szakértő az egyes alakokról a történendőket.

Ha Podmaniczky a folyosón van: akkor szavazás lesz.

Ha Dőry Jankó a büfében üldögél: az akkor fizetésfölvételi nap.

Ha Fenyvessy Ferencen fekete kabát díszeleg, akkor sok asszony van a karzaton.

Ha a karzaton sok asszony van, akkor Fenyvessy Ferenc fog beszélni.

De nemcsak sok hölgy volt a karzaton, nemcsak fekete »bon-jour« kabát fedte a Fenyvessy karcsú testét, de még Károlyi Gábor gróf is megjelent, farkasszemet nézve gróf Károlyi Istvánval.

Hogy Károlyi Gábor ott van, az csak azt jelentheti, hogy már megint találtak Eötvösök egy elégett várost, ahol a liz-

tákban (amelyek persze szintén elhamvadtak szerencsétlenül) benne volt a gróf mint szavazó, vagy azt jelentheti, hogy Eötvös nagy támadásra készül; ha pedig Károlyi István gróf is itt van, no akkor bizonyos az, hogy valami kaszinói csemegét is találunk.

Így aztán ki lehetett találni, hogy Eötvös és Fenyvessy a mai nap.

Eötvös meg akarja buktatni Tiszát.

Fenyvessy meg akarja buktatni Keglevichet.

De a két levante napja viszontagságteljesen folyt le.

Ezt beszélem most el a Múzsza segítségével. Cserbe ne hagyj lantom! . .

Alighogy megnyílt az ülés, bedöcögött Eötvös, szétnézett szúrós szemeivel és így szólt:

— Hol van Tisza?

— Beteg.

— Lehetetlen az! Nem szokása.

— De bizony beteg — mondják a szomszédjai. — Az elnök bejelentette, hogy nem jó be.

Eötvös dühösen csapta le jegyzeteit a padra.

— Milyen taktika! Milyen orr! Megérezte.

— Hát minek neked Tisza?

— Meg akartam enni.

— De ha nincs itt.

— Mindegy. Az én fogam már ki van élesztve. Valakit mégiscsak meg kell harapnom. Ki a helyettese?

— Wekerle.

— Wekerle? No, az nekem csak a félfogamra való. Hanem ha mellé veszem Hegedüs Sándort nyomtatéknak, akkor talán kitelik egy porció.

És Eötvös most már megnyugodott a konstellációkban.

Am a szép Fenyvessy is hamisan kacsingatott szét a karzatokra, viruló arcán bizonyos titokzatosság ömlött el, mintha mondaná, »csak türelem hölgyeim, türelem, majd az ülés végén!«

S azzal odasétált a jegyzői pulpitus elé (ahol mindig az Olay Szilárd síri árnyát látom lebegni lelki szemeimmel), bejegyezte magát, hogy az intendáns-ügyben akar interpellálni.

— Mit akarsz az intendánssal? — kérdi a jegyző.

Meg akarom buktatni.

— Az lehetetlen!

— Nekem is?

— Neked is. Mert már lemondott.

Fenyvessy Ferenc elhalványodék.

— Lemondott? — hebegte. — Kitől hallottad?

— Maga Orczy mondta az imént.

— Malheurben vagyok — mormogta Fenyvessy szomorúan. — Nincs a politikában szerencsém. Ez mégis gyalázat tőle.

— Hogy lemondott?

— Hogy ma mondott le, mielőtt elmondottam a nagy beszédemet ellene.

— Hát már most mit szándékozol tenni? Kitörüljem az interpellációt, vagy bent hagyjam az Olay-könyvben?

— Nem lehet. Várj egy kicsit. Okvetlenül interpellálnom kell, mert idecsődítettem egy csomó asszonyt a karzatra. Annyi asszonyt el nem bolondíthatok egyszerre. Várj egy kicsit, míg valamit kigondolok.

Hamleti tűnődés repesztgette agyát a fél ülés alatt, míg a szónokok pro és kontra kardoskodtak a bélyegjavaslat körül.

Már most hát mit csináljak? Miről interpelláljak? Kit támadjak meg? (Homloka gyöngyözni kezdett a nagy fejtörésben.) Lássuk csak, ki van itt még? A Pulszkyakra már rátette a kezét Polónyi, csinálván Pestnek is egy Wilson-ügyet. Múzeum, képtár, opera — ez már ki van aknázva. Micsoda közintézetek vannak még? A kórház? De mit lehet mondani a kórházról. A betegeket senki sem lopja el. Fegyvergyár? Hm! Ez új falat! De ezt még csak ezután fogják kezelni. Közkönyvtárak? Teringette, hátha ki lehetne sütni az öreg Szilágyi Sándorra, hogy az aranyos kötésekről levakargatja az aranyport és eladja dekaszáma Wahrmannak. Csinos kis affér lenne! Nem, nem... ez egy sem alkalmas most. De hohó, van egy államférfiúi ötletem! Megmaradok a témámnál. Hisz így legalább biztosra megyek. Elmondom a dikciót Keglevich ellen, mire a miniszter kijelenti, hogy már vége van, hogy már lemondott. És az egész világ azt fogja hinni, hogy az én interpellációmnak az előszele fújta el. Ez igazán pompás lesz.

És most már Fenyvessy Ferenc is belenyugodott a konstellációkba.

Így alakult át a helyzet a két nagy támadóra nézve.

A Ház úrája az egy felé járt. Az elnök fáradtan köhécselt emelvényén. A folyosó oszladozni kezdett, a terem népesedni. Csak egypár szélbali ült húsán egy szögben, szíve mélyéből sajnálkozva, hogy az ország kincsei el nem veszték. De kár, de kár!

Orczy csendesen húzódott meg miniszteri székén. Tisza Kálmán helye siváran tátongott, láthatóvá téve Wekerlének az ifjúság hamvától ragyogó bajszatlan arcát, midőn felállott Eötvös Károly, s jóízű humorjával megkezdte az ostromot.

Csengő kacajba zörgött össze a balvidék egy-egy sikerült élce fölött. Sőt a mamelukarcokon is lopva játszadozék a mosolygás, de Eötvös egyre élesebb, durvább lett, mire idegesen fészkelődni kezdett a Ház patkója három részén megtelepült, hatalmas tábor.

— A vezér betegen fekszik! Jaj, mi lesz most velünk?

De Wekerle még mindig csak mosolygott.

Az ádáz támadás marólúgja szertefröccsent. Eötvös kiszatirizálta a pénzügyi törvényeket, megcsipkedte Wekerle Sándort, megszurta csípősen az előadót, Dárdai Sándort, útközben egy nagyot ütött a jó öreg Kőrösi Sándorra, s megmarta a vérig Hegedüs Sándort.

Aztán körülnézván, de több Sándort nem találván, leült az ellenzék helyeslő morajával koszorúzva.

— Erre tessék kadenciát mondani — kiáltották a szélsőbalról.

Maga Eötvös kevélyen vetette magát hátra székén, mint-ha mondaná:

— Hadd hallom, no, azt a replikát, »szögám«!

Hát bizony akár vakmerőség, akár nem, mégiscsak felállt Wekerle Sándor, a »miniszteri megbízott« (amint később nevezte Eötvös) és szót kért.

— Halljuk! — kiabálta szánakozó gyöngédséggel Eötvös, mint a jó öreg Toldy Miklós, mikor egy ifjonc leventéske állt ki a sorompóba, hogy a lándzsáját a vén bajvívóval összemérje.

Igazán érdekes kép volt. Nyomasztó csönd nehezedett a Házra. Mindenki Wekerlét nézte, csak Rohonczy Gida nem,

akinek a szeme örökösen az Eötvös nagy fejére volt szegezve: váltig azon töprenkedett, hogy az ő idei karfioljai voltak-e nagyobbak vagy ez a fej?

A »miniszteri megbízott« beszélni kezdett... Allításról állításra visszavágott Eötvösnek, s egyszerre minden fej megmozdult, a meglepetés sziszegése rezgett végig a Házon. A nagy debatter odakölcönözte a tehetségét is mára Wekerlének.

Egy fényes beszédet csapott oda a »generális metódusában« és ragyogó sikerrel. A megtámadott támadó lett, s a Ház felzúgó harsány helyeslései közt kezdte döngetni Eötvöst, csípősen, meggyőzően s mégse durván.

Az ellenzéki vezér arcáról apródonkint eltűnt a gúnyos vigyorgás, egy-egy vágásra idegesen kapkodott a fejével, míg végre izgatottan felugrott:

— Micsoda minőségben szól most a képviselő úr?

S ezzel a felkiáltással elvesztette a csatát... Beismerte, hogy ő a gyöngébb. Segítségért kiáltott a házszabályokhoz.

A segítség nem jött meg, mert Péchy Tamás szereti fenntartani a békét a külföldi potentátokkal, de ha itthon az ő terepén esik egy kis apró háború, ahol az ellenzékét verik — mint igazi lutheránus ember —, annak még örülni is tud. Nyomban megmagyarázta tehát, hogy Wekerle igaz alapon beszél, hát csak beszéljen.

Könnyű volt Wekerlének most, rátérdepelhetett a ledömpökölt Eötvösre egészen, s üthette tetszés szerint, míg végre a többség éljenzése közt, diadallal ült helyére.

Eötvös sajnálatosan vergődött aztán a Hegedüs felszólására adott válaszban.

Mennyivel szerencsésebb volt Fenyvessy Ferenc! Neki végre sikerült legyűrnie a rettenetes sárkányt, aki, mint a mesékben mondják a sárkányról, hét fejjel uralkodott, tüzet lehelt és mindennap fölebédelt egy szüzet.

Fenyvessy interpellált és győzött.

Orczy kijelentette, hogy az intendáns beadta lemondását és most már kész a lemondását elfogadni. (Már ti. most, miután Fenyvessy interpellált.)

— Éljen! — hangzott föl erre a teremben.

S ez az »Éljen« volt a szegény Keglevich temetésén a legszomorúbb zsoltosna.

KÉT NYERGEN

(Egy kis elmélkedés)

A legrokonszenvesebb a szélsőbalpárt lenne, ha tudna rokonszenves lenni.

Az ő zászlója a legtetszetősebb, de nem jól fogja a kezében.

— Nincs vezér! — panaszkodnak már ők magok is.

Irányi a felhők között jár — Ugron meg a saját szántóföldjein. Moosáry kiérdemülvén bejutott nem a főrendiházba (ahova az elavult mamelukok kerülnek), hanem a főrendi karzatra a képviselőházban. Onnan nézi búsan az idők szomorú folyását.

Helfy? A derék jó Helfy minden esztendőben kizarándokol Kossuthhoz, szerény, nem akar több szerepet, mint amennyit eddig vitt, beelégszik azzal, ha tőle tudakolják: »Kossuth Lajos mit üzent?«

De hát az öregeket kár csipkedni. Azok már meg nem változnak az én kedvemért, pedig igazán nem ártana egy egészen rokonszenves szélsőbal.

Azért hát az Ugron Gábor nyakába kell sózni, ha nem jól mennek a dolgok. Ő az oka. Ő kezeli rosszul a vezérséget — csak úgy mellékfoglalkozásképp, pedig úgy neve, mint fényes talentuma, természetszerűleg őt állítja a párt élére.

Éppen a tegnapi ülés alatt gondolkoztam ezen, s összekombináltam a motívumokat, amik Ugron Gábor egyes föllépéseit eredményezik.

Nem lesz egészen érdektelen, ha lerajzolom.

Udvarhelyen például esős idő van. Nagy felhők gyülekeznek. A gazdatiszt beállít Ugronhoz.

— Milyen az idő odakünn? — kérdezi Ugron Gábor.

— Ölbe kell vinni maholnap a kutyát, hogy ugasson.

— Mit gondol, meddig esik?

— Ez bizony országos eső, ahogy nézem. Eltarthat az egy hétig is. A kalendárium is azt mondja.

— Akkor hát semmi munka?

— Éppen semmi.

— Akkor hát leszaladok egy kicsit Pestre.

És leszalad.

Útközben az állomásokon összeszedi az összes kapható lapokat. Mert most már ő nem gazda, de politikus. Megveszi még a tegnapi, tegnapelőttieket is, ha megkapja, mert otthon rá nem ért elolvasni, minthogy ő otthon gazda és nem politikus.

Az út hosszú, a kupé kellemes, útközben tehát »offé« lesz az eseményekkel — kivéven azt az esetet, ha valamelyik napról nincsenek lapjai. Ha a hiányzó számokban nagy esemény történt, biz az el van veszve a fiatal vezérre nézve. No de a nagy eseményeket mindig ki lehet találni a következményeikből. S így Ugron Gábor mégis mindent tud.

Amit a Ház két hétig tárgyalt, azt ő egyszerre kapja. Kolozsvártól Váradig mind átéli. Néha ugyan megesik, hogy valamelyik párttagja után tudakozódik: »ejnye, mért nem jár most ez a Pali vagy Feri az ülésekbe?«

— Hiszen meghalt — mondják neki.

— Lehetetlen! Mikor?

— Már egy fél éve. Hát nem tudod?

— Nem én. Bizonyosan nem bontottam fel aznap az újságotat.

Hát Váradig, amint mondom, elolvassa a lapokat, a politikai híreket, a pletykát, az országgyűlési tárgyalásokat, egyszóval mindent. Akkor elkezd magát unni és végignézegeti a kupékat: ismerősöket keres.

Talál is rendszeren. Az Alföldön nagy a forgalom, örökké járnak-kelnek az emberek. Megszólítja őket, s ki ne beszélne Ugronnal szívesen?

Megindul a diskurzus, a magyar ember mind egyforma, mind ellenzéki a vasúti kupében s mind kormánypárti odahaza, mikor magában gondolkozik.

Az is jellemző sajátsága a magyarnak, hogy örökké a gravámeneket keresi, s mindnek van valami fontos panasza és a kormánynak valami különös turpisságára mindnyája rájön.

Természetesen telebeszéli az Ugron fejét. Ilyenkor megnyílik a magyar szív, s kicsordul belőle, ami a fenekén van. Szó szót szül. És e szavak nem nélkülözik a nemzeti sujtást.

A vonat eközben begurul a pesti indóházba.

Ugron kocsiba ül, és a Házba siet. Hadd lássa a párt, hogy itt van.

Mire az országház kapujához ér, a nap aranyos sugarakban mosolyog. Az égbolt tiszta, felhőtlen.

— Teringette! — morogja. — Kiderült, haza kellene mennem. Megyek is holnap okvetetlen. Föl kell használni ezt a szép időt.

De azután így okoskodik tovább:

— De ha már eljöttem, hát ne legyek itt hiába. Hadd lássa az ország, hogy itt voltam. Valamit csinálni kell, mert elfelejtik az embert, ha nem beszél.

Elgondolkozik.

— Mit is fecsegték csak azok az én útitársaim? Igaz! A Pallavicini-dolgot szellőztették a kataszterrel. Hát ez éppen jó lesz, Tiszát dühbe hozom vele, s pártomat fölvilanyozom. Jobb volna ugyan más nagyobb beszédet mondani a tárgyalandó javaslatokról, de nincs időm hozzá, csak nem leshetem itt hetekig.

Ugron tehát bemegey a terembe, s bevárván míg az éppen beszélő szónok abbahagyja, feláll és a vasúti kupében hallott témát, sziporkázó elméjével, mérgezett törre idomítva, beledőfi a kormány szívébe.

A témáról aztán kisül, hogy egészen a légből van kapva; Ugron fejet csóvál: »Ej, ej, hogy felültettek azok a becsületes képű derék utasok! . . . Csak már legalább arra emlékezném, hogy melyik mondta!«

De nem sokáig bánkódik, mert egypár perc múlva úgysis vége az ülésnek s ő már akkor nem politikus többé, de gazda; re bene gesta rohan az indóházba — hazafelé.

. . . Azért nem lehet az Ugron Gábor dolgait rossz néven venni; nem csoda, ha elhamarkodja, abban a rettenetes sietésben.

A T. HÁZBÓL

[dec. 8.]

Mozgalmas, tarka ülés volt. Hol a folyosó volt tele, hol a tanácsterem.

Eötvös Károly.

— Menjünk be!

Eötvös ma igen sima volt, amiért a pártja előtt sem volt hatása.

— Már most hát mit csináljak? — sopánkodék a ravasz státusférfit. — A múltkor goromba voltam és ezért megharagudtak rám a jobboldaliak, ma finom voltam és ezért megharagudtak rám a saját pártfeleim, anélkül, hogy a mamelukok kiengesztelődtek volna.

Eötvös után »Perlaky Elek«-et kiáltotta a jegyző.

— Menjünk ki!

Pedig kár volt kimenni, mert Perlaky igen okosan szólt, s útnak indítá a tisztelt Házat Anglián keresztül Franciaországba és Amerikába.

Frankhon területén Sadi Carnot pertu pajtása, Pázmándy Dénes volt a cicerone, az ő túlságos fantáziájával ecsetelve a francia munkások állapotát, amely persze jobb, mint a magyarországiaké. Olyan kényesen berzenkedve kukorikolt egy félóra hosszat, mintha ő maga volna a gall kakas.

A galambbász Perczel, kit Baranya küldött, amerikai élményeiről festett képet, ellenzéki rámában. A karzat azt hihette, hogy maga az öreg Kolumbus beszél.

A Házban majd minden embernek van valami tartománya, amihez csak neki van jussa. Helfyé Itália, Csernátonyó Anglia, báró Kemény Jánosé Erdély, Zichy Jenőé Szerbia, György Endréé volna Bulgária, ha György Endre megvolna, a Grünwald Béláé Németország, Jókaié a Tündérország. Mindenik a maga országából bizonyít.

Hanem Amerikát oda nem engedhette Madarász József. Micsoda? Ki mer itt Amerikáról beszélni? Amerikáról csak ő beszélhet, mert neki egy testvérbátyja lakik ott, hát ő csak jobban tudhatja, mint az olyan emberek, akiknek nincs is testvérbátyjuk.

Madarász apa is azt bizonyítja, hogy Amerikában tejbenvajban úsznak a munkások, míg itthon az éhhalál környékezi őket. Szederkényi Nándor gyönyörűen festi le, amint hallani kínos nyögéseiket a lészák alatt; haldokolnak, vonagló ajkaiakon az utolsó szó: »Tisza az oka a haláalomnak«.

Csodálatosnál csodálatosabb képek váltják fel egymást a daráló szónokok ajkain: Thaly már kecskékkal szántatja az

országot, de legjobban kibontakozik a ködből a verébképi Szendrey Gerzson. (Szegény Csanády Sándor, megfakult öreg oszlop, most már nem érezzük többé hiányodat.)

Az igaz, hogy két hangon beszél az »új csillag«, de okosan. Micsoda pompás ideái vannak! Hogy azt mondja, az olyan zsidó, aki történelmi magyar nevet vesz fel, száz forintos bélyeget tegyen a kérvényére. (Ej, ej, Gerzson! Mennyi sok szép pénzcsekét összehozhatna a kormány a régi palatinusok és országnagyok áruba bocsátott neveiért.)

Ott künn borús, morcos az ég, a tanácsterem hármass ablakán alig szűrődik be annyi világosság is, amennyi az orációkból. Altató szürke félhomály van. S a félhomályhoz olyan jól illenek az ellenzéki dajkamesék.

A folyosón mozgalmas élet van ezalatt. Visi Imre a háborút hirdeti, nagy trémába hozva a népfölkelőket. Jókai a javaslat 7-ik paragrafusát várja, mert ahhoz ő módosítványt szándékozik beadni, s mint igazi mameluk, rendkívül izgatott ilyen vakmerő cselekmény küszöbén; Fáy László jóízű vadászeseteket beszél el; egy képviselő, aki most jött haza Rómából, szomorú arccal panasolja, hogy az ájtatos zarándokok sok pénzét nyerték el útközben a makaón. . .

Egyszerre felhangzik a csengettyű belülről, reszketegen, hívogatólag.

Szavazás!

Nem, nem! Még Tisza beszél előbb.

Szép csendes, nyugodt hangjával, tiszta, egyszerű logikájával szétszedi a sok apró szónokot, kit letéper, kit meglegyint, az egyiket megcibálja, a másikat csak félrelöki, a harmadikat megmosolygja. . .

S aztán?

Aztán feláll az a nagy erdő a háta mögött és a javaslat el van fogadva.

A PULSZKY-FÉLE VIZSGÁLAT

Mindenekelőtt kijelentem, hadd tudja az olvasó, kivel van dolga, hogy a vizsgáló bizottság egyik parlamenti tagja vagyok.

Magam sem tudom, hogy jutottam bele, mert a műdolgozokhoz abszolúte nem értek. Hosszú évek óta nem láttam egyéb képeket, mint amik a gyufadobozokon vannak és a boltok cégtábláin, s egyéb ritkaságokat, mint egy »pro libertate« garast az Olay Lajos óraláncán.

Hanem van egy antik mellű a nyakkendőmbeszúrva; nyilván az szűrt szemet a miniszternek, s kinevezett a bizottságba.

Föltettem azonban magamban, hogy lelkiismeretesen végzem a rám mért feladatot, kérlelhetetlen szigorú bíró leszek s felkutatom, mi igaz a vádból.

Mert abból a föltevésből indultam ki, hogy nem zörög a haraszt hiába. Valami reális alapnak csak kell lenni.

Lehetetlen, hogy csak úgy a semmiért indult volna meg, s öltött volna oly nagy arányokat a gyanú.

Kikérdeztük Komlóssyt. Nem tud semmit. Kikérdeztük Polónyt is. Ravasz úriember őkelme. Ő nem úgy tett, mint egykor Füzesséry ővele. A szegény Füzesséry jóhiszeműleg beugrott a vádba s egész határozottan lépett fel, Polónyi saját magán tanult s enyhe kifejezések és egy csomó »azt mondják« mögé húzta meg magát. De mindegy; hátha mégis tud valamit. Faggattuk, semmit sem árult el. Én még négy-szemközt is elővettem, hogy valami vezérszálát kicsikarhassak tőle.

Egy körömfeketényi világosság sem derengett sehonnan.

Azután elővettük az egyes riportereket és azokat az urakat, akiktől ők hallották a hírlelést.

Mondhatom, hangulatkeltő szcénák fejlődtek ki.

Zápolyák, Zrínyiek, Hunyadiak, Báthoryak, Balassák állottak a kutató bizottság előtt. Természetesen a Szendrey Gerzson Zápolyái és Balassái.

De nekem ez akkor nem jutott eszembe. Engem csak az a momentum hatott meg, hogy a Zápolyák, Hunyadiak, Báthoryak kincsei lettek elcserélve, s im maguk a Zápolyák, Hunyadiak és Báthoryak járulnak elének tanúskodni.

S amint elnéztem ezeket az urakat, felsóhajtottam magamban:

— Teringette! Ki a bűnösebb? Pulszky-e, aki kicserélte a drágaköveket hamissákkal, vagy a belügyminiszter, aki kicserélte az igazi Báthoryakat és Rákóczyakat ezekkel?

Hanem sem a riporterek, sem a Zápolyák nem tudtak semmit. Sehogy sem ment a dolog. Mindenki azt mondta, hogy valaki mástól hallotta, s az a valaki is mind azt mondta, hogy szinte mástól értesült.

A végén egészen a humor mezejére csapott át a vizsgálat. Amint lihegve, komoly arcokkal kergetjük nyomról-nyomra a nagy *semmit*.

Az első nap még csak megvoltunk, mert akkor még legalább a Pulszky papa volt haragos, s ez némi ünnepélyes színt adott nekünk; de már másnap, harmadnap ő is kacagott — s egész szájalmasan néztünk ki.

— No mondd-e még — kötekedett velem Grünwald Béla —, hogy van a dologban valami reális alap?

— Hát ha akarod, mondom.

— De nem mernél rá fogadni?

Dühbe jöttem, hogy az én ítélőtehetségemet mosolyogják.

— Hát fogadjunk! — mondom.

Egyszerre négyen is nyújtották a kezüket.

— Száz bock.

— Száz bock!

— De neked kell kikutatni, mert mi, úgy látszik, képtelenek vagyunk.

— Jó. Utánalátok.

S valóban utánaláttam, és ki is *kutattam a reális alapot*. Megvan.

Hanem hát az nem ment könnyen. Bizottság! Gondoltam magamban. Bizottsággal akartok ti titkokat felturkálni! Nevetséges! Ha egy ügyet bizottságra bíznak, az annyit tesz, hogy azzal semmi se történjék. A bűnhöz nem bizottság kell, hanem detektív.

Fogtam magam, felöltöttem a legócskább ruháimat, és a Múzeum legbelsőbb szolgálival adtam magam cimboraságba, együtt mentem velük borozni, megösmékedtem az Esterházy-képtár szolgálójával, pertu lettem vele, s azután környékeztem meg ebben az ügyben.

De hasztalan. Semmit sem tudtak. A reális alapnak sehol sem akadtam a nyomára.

Már-már végképpen csüggedni kezdtem, midőn egy nap (gondolom a hó elsején), egy hírlap-szerkesztőségbe léptem,

hogy egy elburkolt ügyes hirdetés tegyek a lapba ugyancsak e vizsgálat érdekében.

— Bent van a szerkesztő úr?

— Igen.

— Ki van bent nála?

— A reporter. Éppen számolnak. Tessék talán egy kicsikét várni.

Megálltam az ajtónál, s hallottam a nyitott ajtón át, amint számolnak.

— Tehát sorját négy krajcárjával számítva — szólt egy vastag uralkodó hang, nyilván a szerkesztőé.

— Igen — felelte hihetőleg a reporter.

— Tessék specifikálni — szólt az előbbeni hang.

— »Kettős gyilkosság a Józsefvárosban« — zengé az utóbbi vékonyabb hang — száz sor = 4 frt.

— Igen, négy forint. Lássuk a következő tételt.

— A »Megőrült csirke«; 40 sor = egy forint hatvan krajcár.

— Ostobaság! — mond a szerkesztő. — Annyiért egypár épeszű csirkét lehetne venni. No, mondja csak.

— A Pulszky-ügy — referálja monoton hangon a reporter — 24 sor, kilencvenhat krajcár.

— No, ezt ugyan megehetne volna! — rivallt rá mérgesen a szerkesztő. — Menjünk tovább!

De ne menjünk. A világért se menjünk. Hohó! Hiszen megvan, amit keresek. Heuréka! Megtaláltam.

Ez a *kilencvenhat krajcár* volt az egyedüli reális alap az egész Pulszky-ügyben.

A szegény jóhiszemű reporter, aki ott künn a hírek szabad mezején a nagy semmiben böngészget, megtalálta a veszedelmes hírecskét, mely úgy szálldogált ott gazdátlanul, mint a dunyhából kirázott pehely.

Ő megírta, a lapban kiadták.

Huszonnégy sor lett belőle; ennek az ára, ha a Pulszkyak bűnösöknek találtatnak, 96 krajcár és egypár dicséret szó; ha ellenben a Pulszkyak ártatlanokká válnak, 96 krajcár és egypár pirongató szó.

A dicséret vagy az ócsárlás szerencse és esélyek dolga, de a kilencvenhat krajcár, az egész biztos, reális alap.

.Elő hát azzal a száz bockkal!

A MAI ÜLÉS

Ma egy órára volt összehívva az ülés, ami annyit jelent a Péchy Tamás virágnyelve szerint: »Ma nem történik semmi. Ha bejöttök, itt lesztek, ha be nem jöttök, itt nem lesztek.«

Nem is ígérkezett semmi különös. Josipovich Géza felolvasta a cukor-, hús- és sör-javaslatot oly vékonyka hangon, hogy Thaly, a nagy közbeszóló, kénytelen volt a fullánkját kiöltetni:

— Ki olvas ott! Tán Szunyogh Szabolcs?

És ez ráillett a jegyzői hangra és Szunyogh Szabolcsra is, akit az új parlament még nem látott. (Lehet, hogy csak a Josipovich hangjában él.)

Azután a kérvények következtek. A kérvények olyanok, mint egy bálban a négyes előtt a táncosnők: mindeniknek megvan a maga angazszírozott táncosa. Azok nem is hagyták cserben. Thaly az iparosok kérvényét pártolta, Kőrösi Sándor egy öreg postaszolga nyugdíját szeretné fölemelni, Tisza Lajos gróf pedig a szegedi bírósági segédszemélyzet fizetés-emelési kérvényét támogatta melegen.

Most már ki is lett volna merítve a napirend, amidőn felszólt Ugron Gábor, interpellálván Fejérváryt, hogy miért lett egyszerre nyugdíjazva a honvédség négy legmagyarabb érzésű tábornoka, mellyel a honvédség mintegy le van fejezve, hogy ily tömeges nyugdíjazásnak oka csak *politikai* lehet. Felhozta azt is panaszképp, hogy honvédtábornok miért nem lehet tábornoszernagy?

— Graef! — kiáltá egy hang a jobboldalról.

— Az csak zsandár! — viszonzá valaki balról.

Fejérváry rögtön felállt, s azon melegiben megfelelt az interpellációra; a nyugdíjazások tömegessége *véletlenség*, mert az illető tábornokok egytől-egyig maguk kérték a nyugdíjazást, minthogy valamennyien öregek.

— Albrecht főherceg még öregebb! — zúgta bele a nagy emberölő Polónyi.

— Az más — folytatá a hadügyminiszter zavartalanul —, mert a hadtestparancsnoknak nem kell örökké lovon ülni; ott a testi erő hiánya nem számít, ha megvan a szellemi. (Albrecht főhercegnél pedig megvan, mert aki még olyan

jóízű toasztokat tud mondani, mint őfensége, az még beválik — de már ezt nem Fejérváry mondta, hanem én mondom.)

Egy hasonlatot is mondott a miniszter, ami egy katonától nem tréfadolog. Elősméri, hogy a nyugdíjazott tábornokok díszei voltak a honvédségnek, s aztán így folytatja: »Igaz, a fa dísz a levelekből áll, de ha ezek lehullanak, a törzs megmarad, s újra kihajt.« Az ezutáni főtisztek is csak magyarok lesznek.

És ebben igaza volt Fejérvárynak.

Mert biz az szomorú, hogy a fényes negyvennyolcadiki nevek rendre eltűnnek a honvédség lajstromából, de hát ez a természet változhatlan törvénye: eltűnnek azok nemsokára a föld színéről is. . . Hiszen már negyven éve lesz innen-onnan, ahogy a háromszínű zászló utoljára lengett csatába rohanó huszárok hadoszlopa élén. Amelyik csemetét elültették akkor, öreg korhadttá lett azóta. . .

Ugron, sok verve-vel, szellemesen felelt meg a hadügy-miniszter férfias, nyílt válaszára. Hogy maguk kérték nyugdíjazásukat? Olyan az, mint a török pasáknak küldött selyemzsínór, mely annyiban nem egészen akasztás, mert megengedi nekik azt az élvezetet, hogy önkezüikkel végezzék ki magukat. Lehetetlennek tartja, hogy ezek az öreg tábornokok egyszerre kapták volna meg lábukba a köszvényt, s egyszerre untak volna rá a hadiszolgálatra.

No, ebben bizony van is valami különös.

Hanem hát a természet csodái végre is ki nem fürkészhettek.

De annál kifürkészhetőbb a többség, mely meghajolt a bevégzett tények előtt, és tudomásul vette a választ.

Miért ne? Hiszen vannak népfajok, ahol az öregeket egy bizonyos koron túl agyonütik és megeszik.

Már ennél mégis csak többet ér a »nyugdíj«.

— A »nyugalmazott generális«-okat hogy sajnálja ez az ellenzék — tündődött magában Tisza Lajos gróf —, s az én szegedi írnokaimat az ördög sem sajnálja, pedig azok szívesen volnának »nyugalmazott tábornokok«.

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 13.]

A képviselők lassan gyülekeztek, az ülés kezdetén csak a mérsékelt ellenzék volt jelen teljes számmal.

Nagy esemény készült e pártban: szűzbeszéd. Ez olyan, mikor egy meddő és megvénhedett családban váratlanul gyereksírás hangzik föl. Nagy az öröm, édes pír játszik a szülők arcain, becézgetve fogják körül a nagyreményű csecsemőt, s andagolva hallgatják a rég nem hallott hangokat.

Más, boldogabb pártokon ez mindannapos esemény. De a mérsékelt ellenzéken fehér holló. Meddő párt, melynek nincs ifjúsága, s mely csak örömtelen emlékeken rágódik.

A mai szűzbeszédet Bolgár Ferenc, a különben ismert katonai író tartotta. Előtte azonban Thaly beszélt. Az újoncjutalék megajánlása volt szőnyegen.

Thaly ma higgadtan beszélt, bár a nyugalmazott honvédtábornokokat is szóba hozta újólá. Ma azonban inkább a szemrehányás moll hangján szólt Fejérváryhoz, hogy mért nem nevezték ki a honvédtábornokok valamelyikét ezredtulajdonosnak vagy a testőrség főkapitányának.

Utána Bolgár Ferenc nevét szólítá a jegyző. Bolgár rokonszenves külsejű ember, értelmesen, szakavatottan, bár még a kezdet nehézségeivel küzdve beszélt. Neve először egy párbajügyben lőn ismeretes, midőn alezredes ellenfelét agyonlőtte. Az a lövés jó protektora volt. Magyarországból egyáltalán a pénz, asszonyok, rokonság és Tisza Kálmán mellett jó protektor a mandátumhoz a pisztolycső is. Az mindegy, akár meglövik az embert (csak úgy ne, mint Literatyt), akár ő lő meg másokat. Egész csapat meglőtt ember van a Házban, akik hálára vannak kötelezve a pisztolycső iránt.

Bolgár e nélkül is megérdemelte helyét a parlamentben. Higgadtan, okosan beszélt, a törvényjavaslatot elfogadta, de sürgette a véderőtörvény revízióját. Statisztikai adatokkal bizonyította, hogy nálunk a katonát a mai hadszolgálat elsatnyítja, s derültséget keltett azzal a kimutatással, hogy hadseregünk 267 718 főnyi állományából évente 281 634 a beteg, ami persze úgy értendő, hogy egy katona többször is maródit jelent. Ő ennek okát a hiányos ételmezésben látja.

Fejérváry báró ma is kicsiholt egypár ügyes élecsikrát, mellyel megneveltette a Házát. A miniszter jól tudja, hogy a tréfa a legjobb fegyver a mi parlamentünkben, és ezt a fegyvert ügyesen forgatja. Nem ismerte el, hogy igaz az, amit Bolgár állított hadseregünkről, mert akkor az csupa rokkantakból állana, márpedig hiszi, hogy a Monarchia lakossága, de különösen a Monarchia *szép neme* ezt el nem ismeri. Ami pedig a beszállásolást illeti, Bolgár azt állítja, hogy azon ezredekben legjobb a katonák egészségi állapota, melyek saját hadkiegészítő kerületeikben, otthon fekszenek, mert hazulról is kapnak ételmet, mire Fejérváry báró sietett megjegyezni, hogy a territoriális rendszer el van fogadva, de hogy minden katonára mamájánál maradjon, az lehetetlen. (Képzélhetni, micsoda kaviár lesz ez a vicc holnap a Stibli-hadnagyoknak.)

Thalynak azt felelte a miniszter, hogy Máriaassy szolgálatai ideje alatt sok kitüntetésben részesült, hogy véletlenül nem abban, amit Thaly szánt neki, arról nem tehet.

— Amelyben Fejérváry részesül — csördítette közbe Thaly.

— Legyen Thaly a miniszter — felelt Fejérváry —, akkor ő fog tenni javaslatot.

E szavakat is nagy derűtség követé a jobboldalon.

Volt még néhány személyes felszólalás az ellenzék részéről, ahol ma zokon vették a miniszter tréfáit, az elnököt is megrótták, amiért jogát néha átengedi Fejérvárynak, s a javaslatot úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadták.

Ezután a marhaegészségügy rendezéséről szóló szakaszt vették elő. Ezt a törvényjavaslatot minden párt a magáévá tette, sőt az ellenzékiek meg is dicsérték a kormányt érte. Hosszúra nyúlt a részletes tárgyalás, a Ház gazdái mind fölszóltak, ki a saját állatgyógyász tapasztalatait, ki az apjáét beszélte, vég nélkül döcögtek át a vitán a gebék, ökrök, juhok árnyai a múltból, régmúltból, jelenből és jövőből, míg végre a 14-ik szakasznál megszakítottatott a tárgyalás s a holnapi ülésre halasztatott.

ORSZÁGGYŰLÉS

[dec. 15.]

Tisza Kálmán ma válaszolt Eötvösnek a kaposvári mandátum ügyében az ősszminisztériumhoz intézett interpellációjára.

A válasz előre látható volt. Tisza Kálmán ma ismét abba a nem irigylendő helyzetbe került, midőn barátjai rossz ügyét az ő erős, hatalmas egyéniségével kellett megvédenie.

Ez az egyéniség rideg, egyenes, puritán. Mint egyed, megközelíthetlen. Szikla nem áll szilárdabban gránitalapján, mint ő áll a liberalizmus és alkotmány talapzatán. Ő Magyarország premierje, és minden érdek billentyűinek birtokosa, megbukhatik Debrecenben, Ugrán, de Széchenyi Pál, a miniszter-társ nem bukhatik meg Kaposvárott. Ővele megküzdhetett egykor győzelmesen, saját birtokán egy huszonnégy éves, ismeretlen nevű fiatalember, de Széchenyit (és a többi hívét) megvédi akár egy ország közvéleményének viharával, akár a mélységes poklok haragjával szemben.

A képviselők tíz órára nagy számmal foglalták el a padokat. A hangulat, mint a kaposvári kérdésnél mindig, izgatott volt. Egyik oldalon az ellenzék örökké hullámzó két árnyalata, másik oldalon a kormánypárt csöndes, hallgatag nagy tábora.

Az Eötvös által aposztrofált miniszterek, Széchenyi kivételével (ki beteg), egymás után adták meg a választ, ami már magában is különös érdekességet kölcsönzött az ülésnek. *Tisza* válasza abban kulminált, hogy sem a központi választmánynak, se a miniszternek nem szabad beleavatkozni a szabály és törvény szerint kiadott mandátum érvényességébe; hogy nem tartja a fölség jogai közé azt, hogy egy, a képviselőház által végrehajtott verifikáció fölött ítéljen. (Eötvös ugyanis azt kérdezte interpellációjában, milyen jelentést tesz Széchenyi mandátumáról őfelségének?) És végül, hogy az nem férne össze a tisztességgel, ha Széchenyi lemondással a mandátumról megbélyegezné a bíráló bizottság többségét.

Orczy és Fabiny válaszai ugyanazon tenorban voltak tartva, mint a miniszterelnöké: a beavatkozás a Ház jogkörének korlátozása lett volna.

Eötvös hosszasan polemizált a miniszterekkel. Beszéde, mint rendesen, most is humoros részekben bővelkedett, melyekkel megnevette a háborgó ellenzéket. Fullánkjit kivált a bíráló bizottság kormánypárti tagjaival érezte, no meg Fabinyval, akit ma keményen szorongatott úgy, hogy az másodszor is szót emelt védelmére. Tisza Kálmánt azzal bosszantotta, hogy nagyon megdicsérte *Deák* Ferencet, mint akinek befolyása alatt ilyen eset nem történhetett volna.

Tisza Kálmán se maradt adósa. Viszontválaszában ő meg azt hangsúlyozta, hogy a Ház megrovást nem fogad el senkitől — és e *senki között* ott van Eötvös Károly képviselő is.

Csakhogy e *senki között* ott van az egész *közvélemény* is. Ez a legnagyobb Senki minden senkik között.

A többség persze elfogadta a válaszokat.

»ÜZENET« VITA

Csak ma olvastam a Helfy Ignác képviselő úr cikkét a »Népszászló«-jában, mely lap arról nevezetes demokrata organum, hogy mágnás ruhákban, kardosan, kalpagosan mutatja be pártja nagyjait.

Csak ma olvastam, mondom, a Helfy cikkét, melyben megírja, hogy Kossuth Lajos nagy hazánkfia mit csinál. Szívesen olvassa azt minden magyar — én is. És örül rajta, hogy az öregúr még mindig fiatal, friss kedélyű.

De annál jobban megsavanyodott Helfy képviselő úr, aki énvelem polemizál a cikkben, és úgy fest le a demokrata organum olvasói elé, mint aki elferdítve adtam elő azt, amit Kossuth Lajos felől ő közölt velem s különösen tagadja, mintha Kossuth Tisza államférfiúi bölcsességét hangsúlyozta volna. És persze nem igaz az sem, mintha Kossuthot Somssich a múlt nyáron tett látogatása alkalmával átvitte volna a mi pártunkra.

Hiszen persze, hogy nem igaz — s így Helfy Ignác képviselő úrnak teljes igaza van. Annál is inkább, mert az meg teljesen igaz, hogy ezt a nem igazat én mind így írtam meg, csakhogy (s ezen a »csakhogyon« van a súly) az én cikkem a következőképpen hangzott:

Ma az unalmas dohányvita alatt megszólítottam Helfy Ignácot a folyosón.

— Beszélj valamit, kedves Náci bátyám, hogy van Kossuth?

— Jól. Köszönöm.

— De nekem ez nem elég, nekem egy egész tárcára való kell.

— Nem tudok én semmit. Hagyj békét.

Hanem iszen gondoltam magamban, majd kiugratom én belőle a két heti élményeit, hiába merül el¹csökönnyös hallgatagságba.

— Igaz-e — mondom —, hogy az öregúr meg van elégedve a politikai viszonyokkal?

— Nem igaz — pattant fel Helfy —, ki mondta neked ezt a bolondot?

— Azt hallom, Somssich járt nála a nyáron és meggyőzte a szabadelvű párt politikájának helyességéről. Hogy, azt mondják, ingadozik az öreg.

De már erre méregbe jött a »palatinus« stb.

No, aki az ilyen hangon írt cikkből ki nem érzi, hogy tréfa, az már aztán kemény szélsőbaloldali ember.

Kivált Helfy képviselő úron csodálkozom, aki fiatalkorában ugyancsak ebben a »mesterségben« dolgozott, mikor a Magyar-Magyart szerkesztette, s a humoros »Giardinetto« kedvelt olvasmány volt.

Mennyit kellett az én tisztelt bátyámnak öregednie, hogy már a *saját hangját* sem ösmeri meg.

De képelem én, körülbelül miben lehet az indító ok. A t. képviselő úrtól ugyanakkor azt kérdeztem: »mit tart Kossuth Tiszáról« — mire ő megjegyezte, ahogy azt le is írtam, »becsüli szorgalmát s elösmeri tehetségét, de rosszalja a diktatúrát, melyet gyakorol«. (Az »államférfiúi bölcsességről«, amit Helfy úr polemikus cikkében említ, egy szót se írtam.)

Ez a rész nem tetszett a szélsőbaloldali uraknak, s ezek aztán nekironthattak Helfynek: »Micsoda, hát ilyen üzeneteket hozol te nekünk Turinból? Tiszának csinálsz te reklámokat? Ezt meg kell okvetlenül cáfolni!«

Igy jött létre ez a kedélyes polémia, s így volt kénytelen Helfy képviselő úr az én cikkem tréfás tenorját komolyan venni s egyik kifejezésemet átídomítani másformára, hogy a cáfolatot jó szívvel megtehesse. Én csak azzal zárom be e

különben enyegő módon tartott kis vitát: hogy én abban semmi veszedelmet nem látok a szélsőbaloldalra nézve, ha a Tisza nagy tehetségeit Kossuth elősmeri.

Mert mi, akik a kormánypárton vagyunk, mindnyájan elismerjük a Kossuth Lajos nagy tehetségeit s még sincs, hála istennek, semmi bajunk.

A T. HÁZBÓL

[dec. 18.]

Éppen délre harangoztak, mikor Zách Felicián. . . vagy hova beszéltek, Polónyi Géza belépett a tanácsterembe.

Ott ültek már mindnyájan, a mai darab személyzetéből. Trefort megszegett nyakkal, fejének hava pompásan illik a támlásszék bíborához. Mögötte a méltóság komolyságával az érdekes, halovány arcú államtitkár Berzeviczy. A szélsőbal első padjában Irányi Dániel merengett; hátul a »habarék saraglyában« Komlóssy Ferenc fészkelődik.

Mosolygó képpel, kis bajuszkáját pödörgetve, ott könnyökl Irányival csaknem átellenben Pulszky Károly.

Minden megvan, amit csak kívánni lehet.

Fenyvessynek megvan a nagy karzat, a nagy karzatnak megvan a nagymosás, Pulszkynak mindjárt meglesz az elégtétel. Polónyinak pedig megvan a reklám és a dicsőség, hogy olyan figyelemmel hallgatják — mintha legalább is Eötvös Károly lenne.

Csak még valami hiányzik.

A triposzt be kellett volna hozatni a Múzeumból a Ház mediumára s beleültetni Polónyit, hogy azon ülve hallgassa a részletes hosszú jelentést, melyet az apró-cseprő házbeli ügyek elintézése után Trefort mintegy válasz gyanánt felolvastott — illetőleg felolvastatott.

Annaira benne van a kormány a kölcsönzésben, hogy a miniszter még a hangot is kölcsönkéri — erőtlen levén a magáé.

A jelentést Berzeviczy olvasta fel helyette.

Érdekfeszülten figyelt a Ház. Maga a miniszterelnök is otthagya ismeretes székét (melyhez az ellenzék szerint oly makacs szívóssággal ragaszkodik), s átült a Treforték tájékára.

A padok majdnem egészen megteltek. Fej fej mellett barnállott. A Múzeumba bezzeg nem járnak ennyien. A hiányzó ásványok és érmek vonzóbbak, mint a meglévők.

A bizottság jelentése után, mely a Pulszkyak magánjelmét hótisztára mossa, mintegy szabadabban lélegzett fel a Ház, s midőn Trefort kijelenté, hogy ami pedig a kezelési hiányokat illeti, azok iránt is intézkedni fog, zajos helyeslés morajlott végig a terem minden részében

Most állott fel Polónyi, a restaurátor.

— Kérjen bocsánatot! — kiáltá a jobboldalról Miklós Gyula.

— Öntől, t. képviselő úr? — kérdé Polónyi szétnézve, hogy ki szólт közbe, de meg nem találta a sok ismeretlen új fej közül.

Azután nekiindult járatlan utakon a »mea culpa« vezeklő hangján, hogy a Pulszkyakat restaurálja. De talán nem azért, mert erre a Pulszkyaknak van szükségük, hanem öneki volt főleg szüksége a restaurálásra. Csakhogy sokkal könnyebb a müncheni restaurátornak (aki ma bizonyosan sokszor csuklott) Szent Sebestyént csinálni Szent Jánosból, mint öneki magából gyöngéd embert.

Pedig lány és gyöngéd volt. Elösmerte, hogy a vádagnak az a része, mely a vezető egyéniségek magánjellemebe vágott, teljesen alaptalan.

— Helyes, helyes! — zúgott fel a Ház viharosan. (Sohasem kóstolt még Polónyi ilyen tömött helyeslést.)

Ha itt megállott volna, akkor. akkor egészen másféle karcolatot írnék most róla.

De hiába, Napóleon is abban hibázta el, hogy nem tudta, mikor kell megállani.

Polónyi is úgy járt, mint Napóleon. De Napóleon alkalmassint nem járt volna úgy, ha már előtte lebegett volna a Polónyi esete.

Mindegy, ne keresgessük a hasonlatokat e két férfiú között, mert nem olyan könnyű ezeket megtalálni, mint a múzeumi érmeket.

Elég az hozzá, hogy Polónyi e helyen, ahol a nobilis követelményeknek eleget tett, nem állott meg, hanem az a gonosz dzsinn, mely »veszélyes népszónoki talentumának

billentyűit veregeti, csak nem hagyta békén, piszkálta, ösztökélte:

»No, mondd el hát, amit tapasztaltál. Hadd lássák, milyen legény vagy te. Mennyire beletanultál a képzőművészeti dolgokba. Hogy fognak bámulni Hajdunánáson: ménkő gyerek a mi követünk, tud az mindenhez a világon. Megtáncoltatja az, ha nekigyürekezik, a szakembereket is.«

És Polónyi nem restelt unalmas részletességgel felhurcolni minden apró, kicsinyes hibát és rendetlenséget, amit a Múzeumban és az Esterházy-képtárban észrevett, nyers, zsíros nyelve nehezen bicsaklott meg a sok műszavakban, a spanyol maestrok nevei, a képek idegen nyelvű címei meggyötörték a szegény jó lelket, de csak mégis mindent elmondott, amit tudott és nem tudott, hogy hazafiúi lelkiismeretét megnyugtassa. Egypárszor meg is neveltette a Házat, mely elég figyelmesen hallgatta e tereferét.

Csak a miniszterelnök hagyta ott a Polónyi elcsavarodásánál a termet s a képviselői padok előtt elhaladván, kezét szorított Pulszky Károlyra.

— Helyes! — kiáltá egy mameluk, aki látta a kézszorítást. Neki úgy tetszett szórakozottságában ez az egyszerű kézszorítás, mintha ezzel a »generális« hozzászólt volna a dologhoz. És meglehet, el is találta. Az igazi szónok így is tud beszélni.

Polónyi után Komlóssy szólalt fel. Ő is tudomásul veszi a miniszter válaszát, de azt az egyet nem ösmeri el, hogy az ultramontánok csinálták volna a Pulszky-pletykát. Ő maga »ultramontán«-nak vallja magát.

— Csak tessék! — kiáltottak közbe a kálvinisták.

— Mert aki a vallásához ragaszkodik — folytatta Komlóssy —, mind ultramontánnak nevezheti magát.

— Ohó! Ohó! — zúgtak a katolikusok.

Majd Pulszky Károly állott fel.

— Személyes kérdésben kérek szót.

— Nem lehet! — hangzott a baloldalról.

— Halljuk! Halljuk! — tombolt a kormánypárt.

Pulszky tehát beszélhetett. Arca halvány volt, hangjából kirezgett az izgatottság.

Nagy csend támadt.

No, most kezdődik a kínos jelenet. Kár is volt ráereszteni Polónyira, mert ebből most nagy »szcena« lesz.

De Pulszky Károly nyugodtan szólott s egyszerűen visszautasítván a Polónyi által most felhozottakat, talán *enyhébb* is volt, mint *kellett* volna.

Erre még egyszer felelt Polónyi, de mindég csendesebb, szelídebb hangon. Közbe békítőn beleszólt Trefort. Ekkor már két óra volt.

A padok ürülni kezdtek.

— Ejh, menjünk haza! — mondák a képviselők. — Mit várjunk még itt? Hiszen már barátságosan beszélgetnek!

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái 1–33. köt. Bp. Révai Testvérek kiadása. 1889–1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiadása. 1910.
Hi	= Hátrahagyott Iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
PH	= Pesti Hírlap
KNapló	= Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelzése újrakezdődik.]
VÚ	= Vasárnapi Újság
K	= kézirat (kizárólag MK műveinek kéziratai)
M	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
PIM	= Petőfi Irodalmi Múzeum
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései
<Ékzárójelben>	= a kéziratban (K) törölt szavak, ill. szövegrészek.
<.....>	= a kéziratban (K) olvashatatlanul törölt szavak, ill. szövegrészek.
<<Kettős ékzárójelben>>	= a kézirat (K) olyan szövegrészeit jelöljük, amelyeken belül még olvashatóan, ill. olvashatatlanul törölt részek is találhatók.

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáthnak az 1887. júl. 1. és dec. 31. között keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. Az előző kötetek szerkesztési elvét követve, külön csoportba soroltuk a cikkeket és tároákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sorozatot kronológiai rendben illesztettük kötetünkbe.

A Cikkok, tároák közé sorolt írások közül néhányra külön is érdemes felhívni a figyelmet. Az előző hónap választási küzdelmeinek egy-egy epizódját idézi fel a *Tarka képek* és a *Herman Ottó és a vasúti bakterek* c. karcolat. A kulturális élet különböző szféráit is megvilágítják ezek a cikkek. A tanév megnyitása kapcsán Mikszáth ismételten figyelmezteti a dzsentrit, hogy nemcsak a lateiner pályák, sőt elsősorban nem azok hozhatják meg gyermekeik boldogulását (*Az alma mater*). A *magyar Kongó* c. karcolatában a székelység gondjairól szól, míg *A lojális színmű* címűben Jókai »Keresd a szíved! c., »A kőszívű ember fiait! c. regényéből készült színművének bemutatása mellett szállt síkra. Az 1850–60-as években népszerű és közkedvelt író, Balázs Sándor augusztus elején tragikus és teatrális körülmények között öngyilkosságot követett el. A legnépszerűbb színművétől kölcsönözve a címet, Mikszáth *Az égben* c. nekrológgal vett tőle búcsút. A szerkesztőségi hétköznapiok is több írásához adtak közvetlenül témát: a *Kisasszony feleség* egy pikáns válási okról ad könnyed képet, míg *Az álmos dada* esetében MK a rendőrségi riportert kollégától hallott, általa használhatatlannak tekintett materiából gyúrt kedves történetet. A Deák-szobor közelgő felavatása időszerűvé tette a nagy politikusra való emlékezést. Mikszáth három írásában is foglalkozott személyével és a köré fonódó anekdotikus történetekkel (*Mosolygó emlékkövek*, *A két bronzember*, *A kedélyes Deák*). A külpolitikai kérdések is fellelhetőek témái között. Az új bolgár fejedelem személye és a vele kapcsolatos kombinációik adták az ötletet a *Jó ómen* c. csevegés megírására, míg az orosz cár néhány órás berlini látogatása — amelyet a közvélemény felfokozott érdeklődése előzött meg és követett — sajátos módon mozgatta meg Mikszáth fantáziáját: a korábbi évek »képzeltbeli riportjai«-hoz hasonlóan megpróbálta kitalálni a megbeszélés témáját és hangnemét. *A cár beszélgetése Bismarckkal* c. karcolatában e cél végereséje érdekében a korabeli technika legújabb vívmányát, az 1877-ben Edison által felfedezett fonográf nyújtotta lehetőséget vette alapul: fantáziája szárnyalása

szerint Kálnoky, a közös külügyminiszter sok évtizeddel megelőzve a technika fejlődését, a fonográf segítségével meghallgattatta a két államférfi bizalmas beszélgetését . . . Mikszáth ezzel az írói leleménnyel újból azt bizonyította, hogy mélyen benne élt kora hétköznapjaiban, elevenen figyelte a társadalom rezduléseit és a technika minden újdonságát.

A karcolatok között foglal helyet egy cím nélkül közzétett előszava is, amelyet a Singer és Wolfner kiadó által megjelentetett Egyetemes Regénytár sorozatban közreadott Almanach az 1888-as évre c. kötet elé írt. Amikor a novellák első kötete elé a beköszöntőt elkészítette, amikor az első kötetet kézbe vette, nem gondolta, hogy egy több mint húsz évig tartó köteleesség örömét és keserveit vállalta magára: 1910-ben bekövetkezett haláláig huszonkét kötet előtt közölt bevezetőt és több mint száz kortárs író közel háromszáz művét találta a kor olvasóinak.

A különböző címekkel ellátott harminc, a parlament életével foglalkozó írásán átsüt az a megváltozott helyzet, amelyet számára az illyefalvi kerület szabadelvű párti mandátuma jelentett. Az ezekben a hónapokban megírt karcolataiban többször visszatért arra a kérdésre, hogy befolyásolja-e hírlapírói tisztét kormánypárti képviselővé, mamelukká váló válása. A jelek szerint részben feszélyezte, részben nem. Egy azonban bizonyos: meg kellett találnia, át kellett alakítania, az új helyzetnek megfelelően, karcolatírói magatartását. (Ennek jellegzetes megnyilvánulása az okt. 18-i, *A. t. Házból* c. karcolatban megfogalmazott, saját magának feltett kérdése is e kötet 102—103. lapján.) Emberi és alkotásélektani belső feszültség megnyilvánulása az is, hogy az átlagosnál több alkalommal közölte névjelzés nélkül írásait, vagy új, addig nem használt szignóval jelezte azokat. Szembeötlő az is, hogy az ülésszak megnyitásának előkészületeiről a korábbinál részletesebben beszámolt, több olyan témát *talált*, amely addig fel sem keltette érdeklődését. A választásokról szóló korábbi cikkei után két írásban is szól az új parlamentbe bekerült vagy kívül rekedt képviselőkről (*Az új Ház, Új honatyák*). Beszámol a megnyitás ceremóniáiról (*A képviselőház első ülése, Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása*). Felfigyelt egy, az országgyűlés elé terjesztett humorosnak ígérkező beadványra, a szegedi írkokok furcsa kérésére (*A skribákt*). Karcolatot írt az új parlamenti tagok tétova bizonytalanságáról (néha-néha az az érzése a mai olvasónak, mintha egy kissé a maga szorongását is így akarta volna *kiírni*), majd ennek ellentétéként a gyakorlott és bennfentes képviselő habitusát magára öltve oktatja ki a fiatalokat arról, hogy miként kell a miniszterekkel *sbánni* annak érdekében, hogy némi eredményt érhessen el a mameluk képviselő a választói számára (*A Ház atmoszférája, A képviselőség mestersége*).

Az őszi ülések átlagos eseménytelenségét ebben az évben kissé felvillanyozta a *skaposvári mandátum* kérdése. Több választási ciklus óta nem volt rá példa, hogy egy aktív miniszter mandátumát szabálytalanságra hivatkozva az ellenzék megtámadja. Az őszi vitákban Széchenyi Pál miniszter somogyi mandátuma állt a támadá-

sok, a váratlan akciók és ellenakciók középpontjában. Mikszáth ezekről a fordulatokról a különböző utalásokon kívül három önálló cikkben is beszámolt: *A somogyi levél*, *A kaposvári mandátum* és *A nap krónikája* c. írásaiban szólt az ügy fordulatairól és lezárulásáról. Politikai indítéka lehetett a Pulszkyak elleni támadásnak is; azzal vádolták Pulszky Ferencet és Pulszky Károlyt, hogy hűtlenül kezelték a gondjukra bízott műkincseket (a dec. 4-i *A t. Házból* és *A Pulszky-féle vizsgálat*). Maga Mikszáth is egy kisebb politikai jellegű polémiába keveredett: *Mit csinál Kossuth Lajos?* c. cikkében olyan gondolatokat és kijelentéseket tulajdonított Kossuthnak, hogy Helfy Ignác helyreigazító cikkére kellett az *Üzenet vita* c. válaszcikkében reagálnia. Összegezve: a korábbi érdektelen őszi ülésszak tárgyalásai és témái ebben az évben új feladatok, új problémák meglátására készítették a kormánypárti képviselővé lett Mikszáth Kálmánt.

*

A Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzet-apparatusát a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk most is össze (ld. Krk 65. köt. 223–226. l.). Ehhez hozzáfűzzük még azt is, hogy az ebben a kötetben közzétett írások közül harminchétnek maradt fenn az autográf kézírata, ezeknek javításait természetesen a szövegváltozatok között számba vettük a Krk 71. kötet 215–216. lapján újrafogalmazott elvek alapján.

A megjelentetett cikkek döntő többsége a PHban látott napvilágot. Ebben az időben az újság felelős szerkesztője *Kenedi Géza* volt. Nevét nem tüntettük fel minden alkalommal az egyes cikkek lelőhelyeinek megjelölésekor, hanem itt, ezen a helyen jelezzük.

A korábbi kötetekhez hasonlóan, *A t. Házból* címmel megjelent karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyebb és zavaratalanabb használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

1978. december 15.

Rejtő István

CIKKEK KARCOLATOK

KISASSZONY FELESÉG

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 36. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. július 4., 9. évf. 182. sz. (3., 4. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A tárcát MK egy kb. 45 cm hosszú és 15 cm széles ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában kettévágták és a két részt 5, 6 arab számokkal jelölték.

Javítása, változtatása az átlagosnál kevesebb. A K és a PH-beli szöveg között nincs eltérés.

Egy pikáns válási indok Mikszáth előadásában

A törvényszék eseményei már a korábbi években is témát szolgáltatnak íróknak, így *A koma* címűben egy furcsa kereslettel jelentkező zsidó kereskedő esetét adta elő (Ld. Krk. 71. köt. 54–55. l.), más alkalmakkor is jellegzetes figurákat elevenített meg.

A jelen bírósági ügy egy különös békéltetési történetet mutat be: fiatal férj azért adott be válókeresetet szép és kedves ifjú felesége ellen, mert négy hónappal a házasság megkötése után még mindig nem mondhatta feleségének... Különösen figyelemre méltó, hogy Mikszáth, aki mindig került a testi vonzalom bemutatását, a két nem közötti kapcsolatot pedig szinte csak éteri szférákban érzékelte, itt ebben az írásában finom eszközökkel formált párbeszéddel jellemezte a helyzetet és mutatta be az ifjú pár ellentétét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

7 : 2–3 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Személyes:
Egy kereskedő és neje>

Lap Sor

- 7 : 3 kereskedő, a neje hasonlóan egy (K: kereskedő <es neje>
a neje <szinte> hasonlóan egy)
5—6 előtt, szinte (K: előtt <mindenki> szinte)
6 csodálkozás: (K: csodalkozas: <?ugyan?>)
11 békéltető bíró kellő (K: békéltető <birak> biro kello)
12 fogott hozzá (K: fog<tak>ott hozzá)
13 kezdte kifürkészni: (K: kezd<ek>te kifürkészni <mert a kis
menyecske>)
15 mely sokszor (K: mely <annyi> sokszor)
16 — nem motyogta a kis (K: nem — <monda> motyogta
a kis)
16—17 megrázza a fejecskéjét (K: megrázza a <?szoke?>
fejecskejét)
,, 20 mámorban révedezik (K: mámorban <...> révedezik)
8 : 5 asszonyka vérvörös lett (K: asszonyka <fülig vörösödött>
vérvörös lett)
12 hangon, amelyből mindenki (K: hangon <hogy ?menten?>
amelyből mindenki)
15 azt hinné bankodással, hogy (K: azt <...> hinné <faj-
dalom> bankodással hogy)
16 bukkan rá az „elvekre”: olyan különös (K: bukkan rá <az
ember egy> az „elvekre” <...> olyan különös)

TARKA KÉPEK

M *Pesti Hírlap. 1887. július 21., 9. évf. 199. sz. (5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről és a választási anekdotáról

A névjelzés nélküli írás biztosan Mikszáth alkotása. Az olyan jellegzetes eszközök, mint a Bartha Miklóst megbuktató Esterházy Kálmán választási taktikájának párbeszédes formában való félig-feltárása, a váratlan győzelmet követő újabb beszélgetés, amely a sajátos kortesfogásról fellebbenti a fátylat — egyértelműen bizonyítják MK szerzőségét. De külső mozzanatok is szerzősége mellett szólnak: 1887. június végén már megjelent tőle két, hasonlóan *Tarka képek* című, választási történeteket tartalmazó írás. Mindkettő a Krk 74. kötetében a 42—44., illetőleg a 47—50. lapokon jelent meg. Az utóbbinak fennmaradt az autográf kézírata is és az perdöntő bizonyították szerzősége mellett.

Az anekdota diadalmas hősről, Esterházy Kálmán grófról érdemes még megjegyezni, hogy tizennyolc évesen vett részt a szabadságharcban. Közkatónaként kezdte Bem seregében, hamarosan tiszttá lett, több csatában részt vett, a szebeni ütközetben egy ágyúgolyó

szétroncsolta jobbkarját olyannyira, hogy azt amputálni kellett. Felépülése után több csatában már nem vehetett részt, de érdemkereszttel tüntették ki. A szabadságharc leverése után birtokaira vonult vissza, gazdálkodott és geológiai cikkeket írt, tevékenyen részt vett az erdélyi múzeum megalapításában. Az 1870-es években Deák-párti képviselő volt, 1871-ben Kolozs megye és Kolozsvár főispánja lett, később a kolozsvári nemzeti színház intendánsa. E felsorolásból kitűnik, hogy bár másfél évtizedig nem volt a parlament tagja, megyéjének közéletében aktívan részt vett, közismert személyiség volt.

A legyőzött Bartha Miklóssal kapcsolatban csupán arra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy az 1887-es őszi pótválasztásokon az Udvarhely megyei oklándi kerületben választották meg. Erről a kerületről – mint második megszerzett kerületről – Ugron Gábor mondott le; az itt megtartott pótválasztáson szerezte meg a többséget Bartha Miklós.

NYÁRI ÉLET

M *Pesti Hírlap. 1887. július 27., 9. évf. 205. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről és az uborkaszegzen adta jellegzetes témáról

A jelen hangulatos életkép kétségtelenül MK alkotása. Szerzőségét bizonyítják jellegzetes stílusfordulatai, zárójeles közbevetett mondatai is. De egyértelműen szerzőségét igazolja a karcolat témája és kompozíciója is, az az utánozhatatlan könnyedség, amellyel a nyári életét élő fővárosról rajzolt képet átemeli a politika szférájába, ahogy jellegzetes parlamenti figuráit mozgatja és megszólaltatja a parlamenten kívüli közegben. Érzékletesen írja le, miként vált az este egyetlen témájává a váratlanul betoppant indiai közigazgatási tisztviselő. Az a magatartásforma, ahogy a különben flegma és semmivel sem törődő képviselők körülfogják a más világrészeiről érkezett utast, mondatja ki Mikszáthtal a karcolatot záró kesernyés konklúziót.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

10 : 10 *Hangl-kioszk* – A mai Vigadó téren, a Vigadó épülete előtt állott ez a kioszk, amely évtizedeken keresztül a budapestiek kedvelt találkozóhelye volt. – MK 1882-ben *A Hangl* c. cikkében külön írt a szórakozóhely életéről (Krk. 64. köt.

Lap Sor

- 13—15. 1.). — Az épületet, mely első tulajdonosáról kapta nevét, 1932-ben bontották le.
- 10 : 31 *roué* — kéjenc
- 11 : 15—16 *Stanley a kongói folyamokhoz*. — Ezekben a hónapokban zajlott a nagy Afrika-kutatónak az Emin pasa felkeresésére és visszahozatalára a Felső-Nílushoz szervezett expedíciója. Ennek során hosszú ideig hír sem érkezett Stanley-ről, így a magyar sajtó halálhírét is közölte, és nekrológban is méltatták felfedezéseit.
- „ 18 *sedatus* — nyugodt, higgadt
- 12 : 10 *Majd mutogatja magát az állatkertben*. — A múlt század végén több ízben beszámoltak arról a lapok, hogy különböző egzotikus népcsoportok tagjai Magyarországra érkeztek és őket az állatkert üres ketreceibe helyezték el, úgy tekinthették meg őket a látogatók.
- 18—19 *nem kell azért mindjárt Majthényit képzelni* — MK a nagy hatalmáról híres Hont megyei főispánra utalt.
- 29 *Londonban volt a királynő jubileumán* — 1887. jún. 21-én nagy pompával ülték meg Victoria, Nagy-Britannia és Írország királynője trónralépésének 50. évfordulóját.
- 13 : 1—6 *Zichy Jenő névjegyének átadása*. — MK ezzel a Beöthy Algernonnak tulajdonított csinnel azt akarta kifigurázni, hogy Zichy Jenő mindenkivel igyekezett kapcsolatot teremteni.

AZ ÉGBEN

- M** I. *Pesti Hírlap. 1887. augusztus 3., 9. évf. 212. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 37. = Hi 5. köt. Az én halottaim. Bp., 1914. 149—152. 1.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Az öngyilkos írótlás búcsúztatása

A rendőrséghez és a mentőkhöz aug. 1-én délután hat órakor érkezett a hír, hogy a Kerepesi úti temetőben egy sír előtt körülbelül ötven évesnek látszó, feketébe öltözött, igen intelligens külsejű férfi fekszik megmérgezve, aki még némi életjelt ad. A kivonult mentők még életben találták Balázs Sándort az 1874-ben meghalt leánya sírjánál, mellette hevert egy ciánkálit tartalmazó üveg. Segíteni azonban már nem tudták; az öngyilkos író láthatólag nagy kínok között kiszenvedett. Kabátja zsebében elvált nejéhez, Balázsné Bognár Vilma színésznőhöz intézett utolsó üzenet-et találtak. Csupán néhány befejezetlen sorból állt: »Szívem még teárted dobog, gondolatom még veled foglalkozik, a vágy még hozzád száll; szerelmem

még osztatlanul egyedül a tiéd; de midőn e sorokat olvasod... E szavaknál a búcsúlevél megszakadt. (PH, 1887. aug. 2. 4–5. l.) A tényleges búcsúlevelet, amelyet Balázs Sándor öccsének, Gábornak írt, néhány hét múlva tették közzé. Ebben öngyilkossága okát a következőkkel indokolta meg: »...Nem csupán a szegénység és összes reményeim meghiúsulása, de még inkább általad is ismert fájdalmas és gyógyíthatatlan betegségem hajt a halálba. Teljesen kifáradtam, pihenni akarok...« (PH, 1887. aug. 27. 6. l.)

Balázs Sándor 1830-ban született Kolozsvárott, szülei jómódú polgárok voltak. Fiatalon, 1848-ban részt vett az ifjúsági mozgalmakban, ekkor már Pesten tartózkodott, apja felküldte a politechnikára. Tanulmányait mellőzte, helyette az irodalmi életbe kapcsolódott be, megismerkedett Lisznai Kálmánnal, Sárossy Gyulával, Beöthy Lászlóval és a vele egykorú Tóth Kálmánnal. Mohó izgalommal fogadta be a kedvelt külföldi írókat, Dumas-t, Dickens-t és Thackeray-t, különösen az utóbbi kettő későbbi irodalmi tevékenységében is maradandó nyomokat hagyott. Első irodalmi alkotásai 1851-ben a *Hölgyfutár* hasábjain jelentek meg, majd munkatársa lett a *Budapesti Visszhang*nak és a *Divatosarnok*nak is. Első beszélygyűjteménye *»Tükördarabok«* címmel jelent meg, és a korabeli kritika elismeréssel fogadta. Egy regényt is írt *»A visszatért fecske«* címmel. Színművei közül *»Az égben«* című érte el a legnagyobb sikert, *»A kis árva«*, *»A megboldogult«* és a *»Mért nem házasodik a sógor?«* — már mérsékeltbb hatást váltottak ki. Viszont feltűnést keltett a Szigligeti Edével közösen írt *»A strike«* c. népszínműve, különösen az alakok megformálását méltatta az egykorú kritika.

Irodalmi munkásságát az 1860-as, 70-es években a közönség kedvezően fogadta, több folyóiratnak volt az alapítója, a legnagyobb sikert az 1862-ben megindított *az Ország Tükre* c. lappal aratta, amelynek több ezer előfizetője is volt. A kezdeti siker után népszerűsége 1864-re nagyt esett, az orgánumot más vette át. Ezután Balázs Sándor két újabb lapot, az *Omniusz*, ill. a *Házi Barát* címűeket indította meg, igen mérsékelt sikerrel. A Kisfaludy Társaságnak tagja volt, majd egyik alapítója lett a *Petőfi Társaságnak*. 1884-ben *Auróra* néven újabb irodalmi társaságot alapított.

A kezdeti sikeres pálya az 1870-es évektől hanyatlott: a *Nemzeti Színház* naivájával, *Bognár Vilmával* kötött házassága elromlott, válással végződött, gyermeke 1874-ben meghalt, irodalmi alkotásai kevésbé lettek kelendőek, anyagi gondokkal küzdött. 1881-től a *Nemzeti Színház* könyvtárosa lett, feleségétől elválva éveken át minisztériumi hivatalnok öccsénél lakott. Lektüzdhetetlen szenvedélyévé vált a kis lutri, nagy pénzekkel játszott, és ez sokszor anyagi zavarba juttatta. 1886-ban a *Függetlenség* vezércikkírója lett, az 1887-es képviselőválasztáskor *Mohácson* antiszemita programmal lépett fel, de nagy szótöbbséggel a mérsékelt ellenzéki ellenjelöltet választották meg. A képviselőjelöltség volt az utolsó reménye, verecsége után visszavonultan töltötte napjait.

Balázs Sándor temetése 1887. aug. 3-án délután három órakor kezdődött a Rókus kórház halottasházának kápolnájából. A teme-

tésen számos író jelent meg, a PH név szerint a következőket említette meg: Vadnai Károly, Mikszáth Kálmán, Ábrányi Kornél és Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Szana Tamás, Pálffy Albert, Margitay Dezső, Tolnai Lajos, Nagy Miklós, Borostyáni Nándor, Komócsy József, Törs Kálmán, Reviczky Gyula, Szabó Endre, Visi Imre, Urváry Lajos, Kenedi Géza. A halottasház kápolnájában a Petőfi Társaság nevében Komócsy József mondott gyászbeszédet, a temetőben, a sírnál az írói és művészi kör nevében Ábrányi Emil búcsúztatta. (Balázs Sándor temetése. PH, 1887. aug. 4. 3–4. l.) Érdemes megemlíteni, hogy a PH ugyanabban a számában Borostyáni Nándor a szokásos Quintus álnévvel »A cinizmus« címmel tárcát írt, amelyben erőteljes szavakkal ostorozta a társadalom közömbösségét, azt, hogy csak kevesen jelentek meg a temetésen: »A gyászoló közönség világos utcai ruhában jelenik meg. S milyen közönség ez is! Maroknyi csoportja az íróknak. Egy-két hölgy a „társaságból”, de nem több ötnél. A többi kíváncsi munkás nép...« (Uo. 2–3. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 14 : 19–21 Balázs utolsó üzenete. — Ennek szövegét a bevezetőben idéztük, de ugyanott részletet közöltünk az öccséhez írott búcsúleveléből is, amelyben gyógyíthatatlan betegségével indokolta meg a halálba menekülését.
- 15 : 2 *in floribus* — virágjában
26–27 *túláságosan udnozza Dickenst és Thackeray-t.* — A két angol írónak Balázssra gyakorolt hatásáról az egykorú kritika is említést tett, 1869–70-ben a Kisfaludy Társaság kiadta Thackeray víg elbeszéléseiből összeállított beszélyfordítás-kötetét.

JÓ ÖMEN

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2168/2 37–39. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. augusztus 11., 9. évf. 220. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. *Külpolitikai csevegés* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában hat részre vágták és az egyes darabokat 23, 23½, 24, 25, 26, 26½ arab számokkal jelölték.

Javításainak száma viszonylag csekély. A kiszedett szövegen még a nyomdai javítás közben két helyen (16 : 5, 17 : 27) csekély módosítást tett.

Egy képzeletbeli riport az új bolgár uralkodóról

A bulgáriai politikai helyzet, azt követően, hogy Battenberg Sándor belpolitikai jellegű intézkedései a bolgár nemzeti törekvések irányába hatottak, különösen foglalkoztatta a Monarchiát. Mikszáth is több cikket írt a balkáni ország helyzetéről, így 1885 novemberében a *Furcsa háború* c. cikkében a hazai sajtóval együtt elhamarkodottan ünnepelte a Bulgáriát megtámadó szerb királyi csapatok győzelmét (Krk 71. köt. 83–94. l. és jegyzeteink 282–284. l.), Battenberg Sándor lemondatása után is kommentálta a helyzetet. (Krk 73. köt. 49–51. l. és jegyzeteink 183–185. l.) Battenberg Sándor 1886. szeptemberi végleges távozása után Bulgáriát egy háromtagú régensség kormányozta. A nagy nemzetgyűlés 1886 októberében Valdemár dán herceget választotta fejedelemnek, de ő a választást elhárította. 1887. június végén a trnovói gyűlésre összehívták Koburg-Gothai Ferdinándot választották fejedelemmé, aki 1887. júl. 8-i távirati nyilatkozatával elfoglalta a trónt. Ettől kezdve a magyar sajtót élénken foglalkoztatta az új bolgár fejedelem személye, a körülötte keringő hírek. Hosszas találgatások után aug. 8-án hírrül adták a lapok, hogy Koburg herceg Bulgáriába utazik. A PH aug. 10-én »Ó megyé címmeel vezércikket írt a bulgáriai helyzetről: » . Még mindenki emlékezhethet ama távirati válaszra, amelyet a herceg [Koburg Nándor] júl. 8-án, megválasztása után adott a bolgároknak. . . Azon nap óta sok minden történt. A fiatal herceg közérült ama két óriási malomkőnek is, amely az elmúlt évben Battenberg Sándor fejedelmi méltóságát porrá őrölte. . . E pillanatig sem a szultán nem erősítette meg, sem a garantáló hatalmak nem hagyták helyben a tirnovai választást. . . Ausztria—Magyarország megmaradt a berlini szerződés alapján s nem vállal semmi felelősséget azért, ha Nándor herceg elődje sorsára jut, vagy még annál is súlyosabb rizikót vállal fel magára. . . » (I. h. 1—2. l.)

Koburg-Gothai Ferdinánd 1887. aug. 10-én déli 1 óra 38 perckor bécsi futárvonaton megérkezett Budapestre, 20 percnyi várakozás után a vonat tovább folytatta útját. Ferdinánd 1887. aug. 14-én Trnovóban felesküdt a bolgár alkotmányra. Sok belpolitikai és külpolitikai feszültség között manőverezve, 1908-ban magát királlyá koronáztatva 1918-ig Bulgária uralkodója volt.

A korabeli sajtóból itt és a tárgyi jegyzetekben idézett cikkek tónusa, szenzációsnak tűnő részletek szellőztetése készíthette Mikszáthot e képzeletbeli riport megírására, amelybe finoman, de nem a politikus, hanem az újságíró módjára, a külpolitikai érdekek akkori erővonalait is beleszötte.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 16 : 3 Koburg (K: Coburg)
4 koronát. Azért írom a (K: koronát. <...> Azert <szedtem> írom a)
5 mert előre tudnivaló (K: mert <azt> előre <tudtam> tudni való)
6 üresedés van, azt (K: uresedes van <valahol> azt)
8 Nándorok szerencsés (K: Nandorok <?itikon?> szerencses)
13 Koburg (K: Coburg)
15 Vagy talán (K: <...> Vagy talan)
15 semmiképp. Elvesz a (K: semmikép. <Mglehet hogy> Elvesz a)
21 tegyetek – rendelte az (K: tegyetek <hogya ne> – rendelte az)
17 : 5 „Budapesti Közlöny”-ben a herceg (K: „Budapesti Közleményben”, a herceg)
12 búcsúzott el fiától (K: bucsuzott el <a> fiától)
16 Mennem kell. (K: Mennem kell <monda>)
18–19 mert nem annyira a bolgár trón miatt megyek én, hanem (K: mert <Nem ?torok?> nem annyira a bolgar trón miatt megyek én <<édes <...> édes>> hanem)
25 ha nincsenek, fordulj vissza, fiam! (K: ha nincsenek <<fordulj <...>> fordulj vissza fiam!>>
27 S aztán csakugyan (K: Bécsben csakugyan)
28 áruhában a vonathoz (K: alruhában a <.....> vonathoz)
35 hatalmaknál állott-e (K: hatalmaknal <elott> állott e)
36 – Nem gondolnám. (K: – Nem gondolnám. <<De <.....>>>>)
18 : 7 – Ön szerint tehát minden (K: – Ön szerint <ugy latszik> tehát minden)
17 jövendőt: lesz-e (K: jövendőt: <meg> lesz e)
20 – Ön keresztül fog utazni Pesten. (K: – Ön <elfog> keresztül fog utazni Pest<re>en)
30–31 fejedelem. Zichy ezt nem (K: fejedelem. <.....> <.....> Zichy ezt nem)
35 nézze meg – szolt a fejedelem (K: nezze meg <ön> – szolt a fejedelem)
19 : 7 dolgozunk, kedves Dobner. (K: dolgozunk <....> <...> kedves Dobner.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 2 Szederkényi Nándor, aki megbuktatta Jókait – MK utalása homályos, nem ad fogódzót ahhoz, hogy képviselőválasztásra vagy más egyéb választási alkalomra vonatkozik-e megjegyzése.

- 16 : 2—3 *Sir Nándor, aki megnyerte a sorsjegyet* — Sir Nándor, egy **Hatvani utcai fehérenemű-varroda tulajdonosa volt a nyertese a »Kincsem« sorsjáték főnyereményének.**
- 5—6 *hogya valami üresedés van, azt okvetlenül egy Szász nyeri el.* — MK ezzel a fordulattal egy korabeli, a Szász családot csipkedő mondást örökölt meg annak érzékeltetésére, hogy a szerteágazó család tagjai a köz- és társadalmi élet különböző posztjait foglalták el.
- 23—24 *hátha két hónapig is eltart az uralkodása.* — MK a herceg anyjának tulajdonított fordulattal a fejedelmi trón bizonytalanságára utaló korabeli vélekedést idézte fel.
- 17 : 4—6 *Bizonyos a dolog akkor lett, mikor végre megjelent a »Budapesti Közlöny«-ben a herceg leköszönése a főhadnagyi állásáról.* — Ez a fordulat nem MK írói ötlete, a PH is idézi a Közlöny hivatalos szövegét: »A m. kir. honvédség kötelékéből kérelmezett kilépés, viselt tiszti rendfokozatának megtartása nélkül megengedtetik herceg Szász Koburg Gotha Nándor 1-ső honvéd huszár-ezredbeli szabadságot állományú főhadnagynak.« (I. h. aug. 10. 8. 1.)
- 18 : 34 *szólította be Dobnert.* — Dobner Géza a herceg szárnysegéde volt, korábban a központi honvéd lovassági iskola tányleleges állományú századosa volt, ő is lemondott katonai rangjáról. (Ld. PH, aug. 10. 8. 1.)
- 36—37 *Itt van-e gróf Zichy Jenő? — Itt van, fenség. Velünk fog utazni.* — Ez a fordulat sem MK kitalálása: a PH már az előző napon hírlül adta a következőket: »...Most még indiszkrécióna volna elbeszélni, hogy mi köze van Zichy Jenőnek Koburg Ferdinánd herceg fejedelemhez, de annyi tény, hogy köze van. Több mint gondolnánk, s ne legyenek meglepve, ha a tirnóvíi sürgönyök meg fognak emlékezni majdan a banketti tósztok közt egy lelkes szózatról, amelynek utolsó szavai a hazát és ipart fogják éltetni. Zichy gróf kísérfje lesz a fejedelemnek egész a régi koronázási városig...« (PH, aug. 10. 8. 1.) A fejedelmet szállító futárvonat megérkezéséről beszámoló cikk már egy órával a vonat befutása előtt Zichy gróf pályaudvari megérkezéséről szól, majd a vonat begördülése után: »...Zichy Jenő örömkialtást hallat. Általános figyelem. És ekkor — torkoknak éljenzésre való köszörülése között kilép a kocsiból Pálmái Ilka...« Zichy Jenő fölszállt a vonatra s kocsijából kihajolva tudatta a közelállókka, hogy tovább utazik a fejedelemmel, kihez már beküldte névjegvét s ki saját kocsijában indulás után fogadni fogja...« (»Koburg herceg útont. PH, 1887. aug. 11. 7. 1.) — Úgy tűnik, hogy MK a fenti mozzanatokra alapozva komponálta meg jelen karcolatát.

A »MAGYAR KONGÓ«

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 43—46. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. augusztus 28., 9. évf. 235. sz. (1., 2., 3. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK öt, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes szelvényeket I—XIV. római számokkal jelölték.

A kéziraton tett javítások száma átlagos, a többségükben a jobb, a találóbbr kifejezések, fordulatok keresésének nyomait őrzi. A nyomdai levonat javítását maga az író végezhette, ezt bizonyítja számos érdembeli szövegmodosítása, különösen feltűnő az 19 : 21—22 sorokban található, saját személyére és képviselő voltára vonatkozó mondat teljes átformálása. Ezenkívül korrektrajavítások találhatóak a 19 : 7—8, 19 : 20, 20 : 28, 21 : 1, 21 : 18, 22 : 2—3 és a 23 : 6 sorokban. Itt említjük meg, hogy a 21 : 28 sorban a PHban egy szedéshibát a K alapján javítottunk.

Az EMKE sepsiszentgyörgyi közgyűlése

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület az 1887-es évi közgyűlését augusztus végén tartotta. A megbeszélés programjáról a napilapok részletesen beszámoltak, ennek alapján a következőképpen lehet összegezni az eseményeket:

A PH 1887. aug. 27-i számának élén »E. M. K. E.« címmel névjelzés nélküli vezércikk foglalkozott a Közművelődési Egyesület éves tevékenységével, az újság 3—4. lapján rövidítve közreadták az EMKE jelentését. Az EMKE közgyűlésén részt vevő írók és művészek aug. 27-én Brassóból Előpatakra érkeztek, ahol a megye alispánja, Apor báró fogadta őket. (PH, 1887. aug. 28. 4. 1.) A közgyűlést Sepsiszentgyörgyön a református templomban tartották meg, a kultúregylet tagjain kívül az ülésen megjelent Potsa József és Mikó Bálint főispán. Bethlen Gábor gróf megtartotta az egylet működéséről szóló beszámolóját, Komócsy József az írók és művészek nevében üdvözölte a közgyűlést. (PH, 1887. aug. 29. 3. 1.) A napilap következő számában rövid összefoglalót közöltek az ülés további eseményeiről, röviden ismertették Komócsy beszédét és Horváth Gyula válaszát. Bartha Miklós kifejtette az egylet választmányának álláspontját a székelyek kitelepítésének ügyében. Ez az előterjesztés vitát váltott ki, amelyben részt vett Ugron Gábor, Orbán Balázs, Horváth Gyula és Molnár Eszaiás. A vita lezajlása után Bethlen Gábor bezárta a közgyűlést, délután két órakor mintegy kétszáznegyven személy rész-

vételével bankettet tartottak. (Az EMKE közgyűlése. PH, 1887. aug. 30. 5. l.)

A napilapok beszámolóiban és a PH híryanagában semmiféle utalást nem találunk arra, hogy e napokban valami baja lehetett MK-nak, ami megakadályozhatta őt abban, hogy mint újdonsült erdélyi képviselő részt vegyen az EMKE sepsiszentgyörgyi közgyűlésén. Az előző évben, 1886-ban ott volt a Közművelődési Egyesület kolozsvári közgyűlésén, ebből az alkalomból írta *Az elmaradt toaszt* c. karcolatát, amelyben humoros-komoly formában azt fejtegette, hogy miről beszélt volna, ha felszólalt volna a vitában (ld. Krk 73. köt. 52–55. l. és a jegyzeteket 185–186. l.).

A közgyűlés megbeszélésein ugyan nem jelenhetett meg Mikszáth, de egy beszámolónál nagyobb figyelmet kiváltó cikket írt a székely vidékről és lakóinak helyzetéről. Ebben az írásban hasznosította mindazokat a tapasztalatokat, amelyeket 1885 őszén tett első látogatása óta szerzett. Ezeket a gondolatait a korábbi *A székelyek között* (Krk 71. köt. 37–51. l., ill. 237–249. l.) és *A mi külön Tünderországunk* (Krk 72. köt. 17–23. l. és jegyzeteinket 258–260. l.) c. cikkeiben írta meg először, a későbbiekben további mozzanatokkal, személyes tapasztalatokkal egészítette ki. Az egyes utalásokról ld. a Tárgyi magyarázatokat.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 19 : 7–8 oláhot, *akü tavaly* (K: olahot, *amelyet tavaly*)
16 szívesen, senki sem örült a mostani (K: szívesen <....> <soha> senki sem orult <annak> a mostani)
20 volna *Háromszéken az írói* (K: volna *ott* az írói)
21–22 képviselőnek írókat. *S ezt én bizonyos okokból nem nagyon szerettem volna!* (K: képviselőnek írott. *S minthogy az a képviselőnek megválasztott író épen én magam vagyok, az olvasó befogja [sic!] látni örömem őszinteségét*)
26–27 hogyha a magyar ember (K: hogy ha <valaki> a magyar ember)
20 : 1 kommentárt adnia a színhelyről (K: kommentart <?irnia?) adnia a színhelyről)
4 Erdélyről, erővel (K: Erdelyről <....> erővel)
5 beszéltem le róla (K: beszéltem <volna> le róla)
6 hogy nagy (K: hogy <igen> a nagy)
6–7 kell egyszerre kimondani (K: kell <?egyre?) egyszerre kimondani. <Most aztan én választom ezt a címet ehhez az igénytelen caevegeshez – mert látom hogy talalo cím.>)
9 Szentgyörgy a második (K: Szentgyörgy a <masik> második)
15 Pedig külsejére (K: Pedig <ügy> külsejére)
17 mereng le, s onnan (K: mereng le, <templomat eros kör-idomu varkastely övezi> s onnan)
18 mezőt, egy a havasoktól (K: mező” <hol> egy <havaso köröskörül> a havasoktól)

- 20 : 21—22 keresztül is kifújja az utasból (K: keresztul is <bele-fagyasztja az utasba a lelket> kifujja az utasbol)
 24 emlék hullámoztatja (K: emlék <?talán?> <.....> hulla-moztatja)
 26 kastélyával, emitt Uzon Béli Pál (K: kastelyaval <es meg ott> emitt Uzon <a Béliiek> Beldi Pal)
 27 romjaival, amott (K: romjaival <?ahol ni?> amott)
 28 oda van véve a vers: (K: odavan [sic] <írva> veve a vers:)
 35 versezet. De a leutazott (K: versezete. <de azon a muveszi ma> De a leutazott)
 21 : 1 magyaroknak, kik (K: magyaroknak, akik)
 „ 1—2 de a sajátjukat nem tudják megbecsülni. (K: de a <saját j> sajátjukat nem tudjak megbecsülni. <<Elopatak <.....>>>))
 3 órányira, a földvári (K: oranyira a <vasut> foldvari)
 5 kiépíteni, s utóbb oly (K: kiépíteni <<.....>> <ev alatt lendu>> s utóbb oly)
 6—7 völgyben, némelyik európai komforttal (K: völgyben <az olahok> némelyik <nagyvilagi comfort-val beren> eu-ropai comfort-val)
 7 De mire (K: de <a> mire)
 8 fogytak el. (K: fogytak <meg> el.)
 10—11 és otthon mosakodnak hazai fürdőikben (K: es <ma-radnak> otthon <a> mosakodnak hazai fürdőikben)
 16 Elhanyagolt úri parkok (K: Elhanyagolt <uri kertek> uri parkok)
 18 S künn a mezők is mintha ezt beszélnek. A sűrűn (K: S kunn a mezokon a véráztatta füvek is mintha ezt suttognak. A sűrűn)
 20 nadrágszövet lenne. (K: nadrág szövet <et> lenne.)
 21 jönnek. A népesség (K: jönnek. <<A <.....>> népesség szaporodasa a földek fölosztását>> A népesség)
 22 egyre több, de a föld nem több (K: egyre több <<A föld mindeg keskenyebbe <.....>> de a föld nem több)
 28 K, Krk: tagosítást. (PH: tágosítást.)
 29 sor előtt a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Mint minden u>
 „ 30 a székely. Zöld Ferenc (K: a szekely s Zold Ferenc)
 „ 34 — Csak ki vele (K: — Csak <kiv> ki vele)
 22 : 2—3 de belevágom a vasvillámat. (K: de belevagom <a vas-villamat> abba a mernokbe a vasvillámat.)
 8 alatt a székelyek (K: alatt <nem> a szekelyek)
 26—27 sor között a K-ban kihúzott sor található <No mar m>
 28 akarná széthasogatni a tagosított (K: akarná szethasogatni <szet> a tagositott)
 29—30 nem akadna-e arra is egy Zöld Ferenc. (K: nem <lenne> akadna e <akkor mar> arra is egy <masik> Zold Ferenc)

Lap Sor

- 22 : 30 szeretném látni. (K: szeretnem <.....> en latni")
31 Zöld Ferenc megütődék egy percre (K: Zold Ferenc <piros pozsgas> <uram> <uram piros pozsgas arca gondolkodora hosszabbodott> megutodek egy percre)
34 valamikor. (K: valamikor. <Csak tessék megia>)
37 úrnak. (K: urnak <megmondani.>)
38–39 magyarban, de már nagyon (K: magyarban, <<de az iszony az> <.....>> de mar nagyon)
23 : 1 éppen azon a vidéken (K: epen <arra> azon a vidéken)
3 megfigyeléssel és valamivel szélesebb (K: megfigyeléssel és <<egy <.....>> valamivel szélesebb)
4 innen szabhatja meg működése (K: innen <megszabhatja> szabhatja meg <az irányat> mukodese)
5 kell szorítani, hanem (K: kell <.....> szoritani ha-nem)
7 De a kultúregyletnek (K: <HAnem> Mert a kultur egyletnek)
8 Tisztába jönnie a célokkal (K: Tisztába <flennie?> jönnie a célokkal)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 : 6–8 talán megnézném az egylet évi működésének eredménye gyanánt azt az egy megmagyarosodott oláhot, akít tavaly még elő nem bírtak mutatni. — Mikszáth ezzel a fordulattal az 1886 nyarán frott saját cikkére, Az elmaradt toaszt egyik fordulatára utalt vissza. (Ld. Krk 73. köt. 53. l. és jegyzeteinket a 158. l.)
10–11 elbvenném az én Málík barátom redakciójában a kalamust — Az utalás a Sepsiszentgyörgyön hetente háromszor megjelenő újságra, a Székely Nemzetre és szerkesztőjére, Málík Józsefekre vonatkozik. MKnak az újsággal és annak szerkesztőjével való kapcsolatáról szóltunk a Krk 74. kötetében az ilyefalvi képviselővé választásával kapcsolatban (184–185. l.). Ld. még: Rejtő István: »Hogyan lett Mikszáth Kálmán Ilyefalva képviselője«. ItK, 1978. 159–161. l.
19–22 Mert ha ezelőtt három hónappal lett volna Háromszéken az írói kör, semmi esetre sem választottak volna képviselőnek írókat. S ezt én bizonyos okokból nem nagyon szerettem volna — Ez az allúzió MKnak saját képviselővé választására vonatkozik, amelyről az előző jegyzetben jelzett helyeken már részletesen szóltunk.
26–20 : 1 hogyha a magyar ember kimegy a Salzkammergutba s onnan ír, nem kell kommentárt adnia a színhelyről — MK az előző év nyarán Révay Mór társaságában ausztriai körutazást tett és élményeiről Utazás a németek közt c. karcolatsorozatában számolt be. (Ld. Krk 73. köt. 19–36. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 172–176. l.)

Lap Sor

- 20 : 3—4 *A derék Horváth Gyula, mikor a »Partikularizmus« című könyvét megírta Erdélyről* — Horváth kis könyvéről MK az 1886. okt. 12-i *A t. Házból* c. karcolatában tett említést; a hozzáfűzött jegyzetben közöltük Horváth Gyulának Mikszáthhoz intézett előszavát (ld. Krk 73. köt. 138. l., ill. jegyzeteinket 267—268. l.).
- 12 *évekkel előre tervezgeti ki Császár Bálint* — Császár Sepsi-szentgyörgy polgármestere volt. MK 1885 őszétől került vele közelebbi ismeretségbe, képviselővé történt választásának egyik jelentős faktora volt.
- 30—35 *A Mikó-kastély felirata.* — A versezetet MKnak ez az írása őrizte meg.
- 38—21 : 13 *Az előpataki fürdő leírása.* — Ezekben a sorokban MK érezhetően korábbi útjai emlékeit és benyomásait idézi az olvasók elé.
- 21 : 18—24 *A székely parcellák elaprózódásáról.* — A jelenségről MK a bevezetőben említett két cikkében is írt már. (Ld. Krk 71. köt. 45—46. l. és 72. köt. 20. l.)
- 28 *tagosítás* — egykorú latin terminológiával *commasatio*, a birtokos egy határban fekvő birtokának egy tagban való kihalítása, vagyis a szétdarabolt birtoknak összesítése. Magyarországon 1853-ban volt tagosítás, Erdélyben több évtizeddel később.
- 22 : 1 *matyikusz* — a matematikus elferdített népnyelvi alakja. Ők végezték a földmérést.
- 1—39 *Zöld Ferenc és a tagosítás.* — MK a karcolat befejező részében egyik első képviselői tapasztalatát írta le, azt a nehézséget, amellyel a bizalmatlan választók a kormány célkitűzését és intézkedését fogadják. Ezzel a remekbe sikerült párbeszéddel egyben a székely gondolkodást és érvelést is sikerült megörökítenie.

AZ ALMA MATER

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 47—51. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 2., 9. évf. 240. sz. (1., 2. l.)*
A *Pesti Hírlap* tárcája rovatban. *Hiábavaló csevegés* alcímmel.
Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK öt, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az egyes szeleteket I, II, III, IV,

IV $\frac{1}{2}$, V, VI, VII, VIII (kétszer), IX, X, XI, XII, XIII, XIII $\frac{1}{2}$, XIV, XV római számokkal jelölték.

Mikszáth javításainak száma átlagos. A korrektúrát maga végezhetette, erre utalnak a 24: 7, 25 : 3, 25 : 19, 25 : 24–25, 25 : 33–34, 26 : 27–28, 26 : 33–34 sorokban található eltérések, és valószínű, hogy a zárómondatot is korrektúrában fűzte a cikk végére.

A dzsentri helyzetéről az iskolai tanévnyitás kapcsán

Az 1880-as évek derekán a sajtó hasábjain, a közélet fórumain élénk vita folyt a dzsentri körülményeiről. MK több karcolatban fejtette ki azt a véleményét, hogy a dzsentrinek alkalmazkodnia kell a korhoz, túl kell lépnie a hagyományos, az apáktól örökölt pályákon: új működési területre kell lépnie. Ezek a motívumok rajzaiban és elbeszéléseiben is előtérbe kerültek. Ugyanakkor ismételten szóvá tette, kritizálta azt a tényt, hogy a nemesség fiai a megyei és állami hivatalok íróasztalainak elfoglalásában látják jövőjüknek és felemelkedésüknek egyetlen zálogát. A jelen cikk is ezeket a gondolatokat fejti ki, bár a zárósorokban önironikusan leírtak egyben a szkepszis hangjai is, azt érzékeltetve, hogy pusztába kiáltott szóvá válik minden érv, minden biztatás.

Erdemes megemlíteni, hogy a PH előző napi számaiban több hasonló hangvételű írás látott napvilágot. Így az »Iskolanyitás előtt« c. vezércikk (PH, 1887. aug. 31.), az »Úrias!« c., x. y. z. szignóval jelzett cikk (szept. 1.) és »Az iskolasajtó előtt« c. vezércikk, amely gondolatmenetében a Mikszáthéhoz hasonló problémákat sorakoztat fel, csak kevesebb írói erővel. Az »első az a tapasztalat – írta az ismeretlen szerző –, hogy a művelt magyar közönség még mindig az annyiszor ostromolt helytelen úrias irányban választja a pályát gyermekei számára. A gimnázium keretei még mindig feszülnek a sok növendéktől s még mindig hallatlan vonzóerőt gyakorol a diploma és a hivatal szaga... Valóban, ha a mi közönségünkön függene, hazánkban mindenki kormányozna, igazgatna és ítélne, de nem maradna senki, akit kormányozzanak, igazgassanak és akik számára igazság mondassék! A hivatalban rejlő hatalom mindenestre vonzó, különösen most, midőn az országot általában véve nem joggal, hanem hatalmi szóval, befolyásokkal és érdekszövetségekkel kormányozzák... A közfelfogás nagy tévedéseit csak éppen közoktatásunk középprészének nagy hézagai teszik végzetesebbé...« (PH, szept. 1. 1. l.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 23 : 1 tanév. Megélenkülnek (K: tanév. <<Jönnek fel> <.....>
>> Megelenkülnek)
2–3 összejönnek anyai áldással (K: összejönnek <duzzadt
zsebbel> anyagi áldással)
6 hamar kiröpülnek (K: hamar <..> kiropülnek)

Lap Sor

- 23 : 7 flóressek. Ami a (K: flóressek. <...> Ami a)
9 semmi, amiből minden (K: semmi <?amelyből?) <akiből>
amiből minden)
12 „Központi-a-nak a fizetőpincére (K: „Központinak” a <pin>
fizető pincere)
13 bohókás atyai-anyai (K: bohókás <reményt> atyai anyai)
18–19 uraim! Mert ti (K: uraim, <<...>> gazemberek, tol-
vajok csirkefogok es valto hamisitok) ! Mert ti)
24 : 2 hogy ma már az egykori (K: hogy ma mar <bizvast ki-
toldhatna> az egykori)
5–6 mi minden lehet a shaza (K: mi minden <lesz> lehet
a „haza)
8 középosztállyal, ne nevelje (K: középosztállyal *hogy* ne
nevelje)
9–10 megdőbentő arányokban (K: megdőbentő <alak> ará-
nyokban)
12 becsének felösmerésében (K: becsének <merlegelésénél>
felosmerésében)
12–13 dzsentrinek belepenészedett (K: gentrynek <?besze-
dul?) belepenészedett)
13 hogy az ő csemetéihez (K: hogy az ő <fiai csak> csemeteihez)
13–14 más foglalkozás (K: mas <dolog> foglalkozas)
15 urai vagy az (K: urai” <közt> vagy az)
19–20 sor között a K-ban több kihúzott mondatbekezdés
található: <Szegeny sorsu nemes embernek> <Egy szegeny
sorsu> <A szegenyebb sorsu> <Az ?egyszen? szegeny>
20 A szerényebb anyagi sorsu (K: A <szegenyebb> szerényebb
anyagi sorsu)
22 melyik volna a legkevésbé (K: melyik volna <a leghasz-
nosabb pálya már ti> a legkevésbé)
25 de ezek sem találják el (K: de ezek <rendesen soha el nem>
sem találják el)
25 pályákat, rendszeren (K: pályákat, <mert> rendszeren)
26 például a velem egyívású (K: peldaul <mikor azok a> velem
egy ivasu)
27 határtagosítások, többnyire a (K: hatar tagositasok <supa
mernöki> többnyire a)
31–32 dzsentrí, és ez a nagyobb (K: gentry, es <<fajdalom
<...>> de>> ez a nagyobb)
34–35 kellene, hogy vérré váljék (K: kellene <ebben az orszag-
ban> hogy vérré váljék)
39 hogy a fiaikból (K: hogy a <fiak> fiaikbol)
25 : 4 „írnokságokat kapjanak, egész életükben (K: „írnokságo-
kat” *erjenek* egész életükben)
9 a világon. Milyen gondolat (K: a világon. <Aki írnočka>
milyen gondolat)
18 a maga nemében. Az írnoznak (K: a maga nemében. <Annak
nem kell> Az írnoznak)

- 25 : 18–19 még előbb állást (K: meg előbb < > állast)
 19 protekciót keresnie (K: protekció<val>t <birnia> keresnie)
 20 mindig magával hordja. (K: mindig magával.)
 23 szólítja, sőt a levelcíme (K: szólítja <de a levelcíme> sőt a levelcíme)
 24–25 – *Hanem azért urambátyám mégsem látott soha meggazdagodott* (K: – *Igaz, de lássa urambátyám még sohasem látott meggazdagodott*)
 26 öreg –, magam is (K: öreg – <?ezt?> magam is)
 28 feleségem, az anyjuk (K: feleségem <talan> az anyjuk)
 30 meg a leányait. (K: meg a <lányokat> leányait.)
 33–34 diplomát szereznek, amellyel megszerzik a boldogtalanságot és egész életükben (K: diplomát <kapnak> szereznek a mely *diplomával* egész életükben)
- 26 : 2 mindig (K: mindig)
 3 sor előtt a következő kihúzott mondat olvasható a K-ban: <Nem rég elottem is panaszkodott egy miniszternek>
 5–6 a folyamodók, javarésben diplomás emberek. A hivatalokért (K: a folyamodók <<? ezek közt?> a dipl>> javarésben diplomás emberek. <Azon kervenyek szama> <hivatalokert> A hivatalokert)
 8 akarnának enni. (K: akarnának <.> enni.)
 11–12 sor között a K-ban két kihúzott szó található: <Itt nincs>
 14–15 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <Hiszen>
 15–16 kellene bedugni (K: kellene <is valami> bedugni)
 16–17 eregetik a fiatal szittyá (K: eregetik <az erdemes> a fiatal szittyá)
 17–18 sor között a K-ban két törölt szó található: <Rossz hogy>
 19–20 gyereket fel is pakkolták (K: gyereke(k)t <?felkerekedtek? is> fel is pakkoltak)
 20–21 ne sokat teketóriázzanak (K: ne <tek> sokat teketoriázzanak)
 22 adni azt az ördögadta bőrkötőt (K: adni azt <a bor> ordogadta bőrkötőt)
 23 talán sokkal jobban, mint (K: talan <urasabban> sokkal jobban mint)
 27 pedig abban sem (K: pedig <vagy> ugy <azt> abban sem)
 27–28 talentum, stb. – az önöket éppen (K: talentum *mint az urambatyam az asszonyonemen fiaiban* – az onoket epen)
 30 egy exképviselő barátom, (K: egy <kepviselő aki egész őszinte bonhomival beszél:> <kepviselő> exkepviselo barátom)
 33–34 megtetszett *Szell Kálmán* idei (K: megtetszett <a Bitto Istvan programja, az kell Kalman ez utan> a *Bitto Istvan* idei)
 35 kerületemben. Hát mi történt? (K: keruletemben. <<S mi

- Lap Sor
- <nem> történt? Az hogy Szell Kalman meglett en pedig meg nem lettem. Hat nem nevetseges dolog ez?>> <.....> <.....> Hat mi történt?)
- 26 : 35–36 neveltség. Ő meglett, én pedig megbuktam vele. Pedig szórul (K: neveltség. <Az hogy meglett> Ő meglett, en pedig <meglettem> megbuktam vele. Pedig <tulajdon az o> szorul)
- 37–38 sor között a K-ban törölt szavak találhatóak: <Minden a szerencsae dolga>
- 38–39 komolyan kezdett cikkben ugyszólván akaratlanul a humor (K: komolyan <induló cikket megis> kezdett cikkben ugyszólván akaratlanul <humorosan> a humor)
- 27 : 1 sor előtt a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Az az tisz> 3 és nem is merlek (K: és <meg talan> nem is merlek) 4 felnő, hát félek. . . (K: felnő, hat <vegre> felek. . .)
- 5–6 odaviszem az agyontömött alma materhez. (K: oda-viszem <a megtömött> az agyontömött Alma Materhez <ahol az apja nagyapja hogy>)
- 7 Könnyű fecsegni, prédikálni, de hova vigyem egyebüvé? – Ez a zárósr a K-ban nem található!

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 23 : 11 *flóres* – arany pénzérem
- 12 *»Központit* – MK utalása valószínűleg az ebben az időben megnyílt »Centrál Kávéháza-ra vonatkozik, amely hamarosan az írók és művészek találkozó helye lett.
- 21 *testimonium* – a testamentum (végrendelet) latin szó népnyelvi formája.
- 24 : 15 *Tertium non datur* – harmadik lehetőség nincs
- „ 27 *határtagositás* – a birtokos különböző tagban lévő birtokrészének összesítése. Ez a folyamat az 1850-es években zajlott Magyarországon.
- 26 : 31 *bonhómia* – kedélyesség, nyájasság

MOSOLYGÓ EMLÉKKÖVEK

- M I. *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 6., 9. évf. 244. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *A kisebbség és a többség. A vacsora és az uzsonna* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 45. köt. = Hi 13. köt. Anekdoták II. Bp., 1917. 98–101. l.*

A szerzőségről

A három Deák-anekdota feldolgozása kétségtelenül MK tollából származik. Szerzőségét a sajátos stílusjegyek mellett a kompozíció is bizonyítja: anekdotát ad elő annak érzékeltetésére, mennyire

reménytelen, hogy gátat lehessen vetni a Deák-adomák áradatának, az igaziaknak és az analógiás kompozícióknak egyaránt.

Az adomák aktualitása

A karcolat bevezetőjében MK arról szól, hogy szinte elképzelhetetlen, hogy elteljen egy óra, és politikai körökben ne mondjanak el egy Deák-adomát vagy személyéhez kötődő helyzetet (27 : 12–14). Valóban. Ha karcolatai vagy tárcái kötetét forgatjuk, alig van olyan darabja, amely a parlamentről, folyosói beszélgetésről szólva ne őrzött volna meg egy-egy jellegzetes Deák-történetet. Csak az elmúlt néhány esztendő anyagát áttekintve a következő helyeken lelhetünk a karcolatba szőtt Deák-anekdotára: 67. köt. 169. l.; 68. köt. 24. l.; 70. köt. 36., 73–74. l.; 71. köt. 79., 129., 131., 196. l. Az 1887-es év ősze, a Deák-szobor felavatásának közelgő dátuma még élénkebbé tette az emlékezést. (Ld. e kötetben még *A két bronzember* és *A kedélyes Deák* c. karcolatát.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 27 : 23 *succrescentia* — szaporulat, utánpótlás
„ 25 *floreskál* — virágzik
28 : 4–5 *az egyedüli eszme benne, hogy háttal van fordulva a liberális klub felé.* — Ez a fordulat felbukkan *A két bronzember* c. karcolatban is, ld. 36 : 13–20 sorhoz fűzött jegyzetünket.
9–10 *a Madarásznak mondott argumentum az ágyúkeről és Csengerynek a kamarilláról* — MK ezzel a két utalással maga és kortársai számára közismert Deák-mondásra utalt, olyan történet csattanójára, amely valamilyen oknál fogva nem került be a gyűjteményekbe, és így az utókor számára megfejthetlenné vált.
13–17 *A király népszerűségéről.* — Figyelemreméltóan jelzi ez a pillanatnyi ötletből fakadó párhuzamba állítás Kossuth Lajos és Ferenc József korabeli megítélését.
14 *plebiszcitum* — népszavazás
24 *a jövő kor valamelyik Deák Farkasa rájok bukkan.* — MK az ismert történész és életíró nevének említésével az adatok szorgalmas gyűjtésére és a részletek kiszínezésére való hajlamot akarta érzékeltetni.

A LOJÁLIS SZÍNEMŰ

- M I. *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 8. 9. évf. 246. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Rebellis tárca* alcímmel.
Névjelzés: *Scarron*.
II. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 201–208. l.*

A Krk jelen kötete a PH szövegét közvetíti.

Tiltakozás a Jókai-színmű betiltása ellen

A Mikszáth által a karcolat 30 : 10–11 sorában jelzett névjelzés nélküli cikk a PH előző napi számában, szept. 7-én jelent meg »A Pesti Hírlap tárcája« rovatban. Tehát a cikk rovatbeosztása és a szerző anonimitása egyaránt arra mutat, hogy a szerkesztőség egyik belső tagjától, de bizonyosan nem MKtől származik.

Mivel MK karcolata közvetlenül kapcsolódik a PHnak ehhez az előző napi karcolatához, ezért az alábbiakban teljes egészében közöljük a nagy figyelmet keltő írást:

»Jókai a Nemzeti Színháznál elutasítva

Egy kissé hihetetlenül hangzik ez a cím, de mégis igaz.

A nemzet koszorús írója el van zárva attól, hogy legújabb drámájával („Keresd a szíved”) a Nemzeti Színház deszkáin a közönség elé léphessen.

A dolog története, teljesen hiteles forrásból merítve, a következő:

Jókai Mór, az Aranyember és a Fekete gyémántok színpadi sikerei által felbátorítva, megírta a „Kőszívű ember fiai”-ból a „Keresd a szíved”-et. Már a múlt őszén benyújtotta a drámát a Nemzeti Színházhoz, melynek drámabíró bizottsága egyes változtatások megtételére kérte föl Jókait.

Jókai megtette a kívánt változtatásokat, s újra benyújtotta darabját a drámabíró bizottsághoz, mely ezután 3 szavazattal 2 ellenében, Jókai drámáját elfogadta s *előadásra ajánlotta*.

Ez megtörténvén, úgy volt, hogy Jókai legújabb drámája már ezen az őszön színre kerül, és már a szereposztásra nézve is megtörténtek a megállapodások.

Most azonban közbelépett gróf *Keglevich* István intendáns, és a múlt héten levelet írt Jókainak, melyben értesíti, hogy habár drámáját a drámabíró bizottság ajánlta is, ő (az intendáns) mégsem *tartja azt a nemzeti színpadon előadhatónak, s így az színre kerülni nem fog*.

S ehhez a levélhez képest a darab tényleg *le is vététt az előadásra kitűzött darabok sorrendjéről, s minden előkészületet beszüntettek*. Ami az intendáns eljárását illeti, ehhez neki, az igazgatósági alapszabályok értelmében teljes joga van, ez kétségtelen.

A Nemzeti Színház igazgatósági szabályzata akként intézkedik, hogy oly drámát, amely a Nemzeti Színház drámabíró bizottsága előadásra *nem ajánlott*, az intendánsnak *nincs* joga előadatni.

Ellenben oly drámával szemben, mely a drámabíró bizottság által előadásra ajánlatott, az intendáns élhet vétő jogával, s *van joga azt elő nem adatni*.

Az intendáns tehát jogával élt, midőn ez esetben vétőt mondott: kérdés azonban, hogy *helyesen vagy tapintatosan cselekedett-e?*

Attól tartunk, hogy nem.

Mert először is, néznünk kell, kivel szemben cselekedte?

Nem kevesebb emberrel, mint *Jókai Mórral* szemben.

S ez már magában véve oly tény, mely ezen eljárásnak helyességét s tapintatosságát legalábbis kétségbe vonja.

Mert *Jókai* mint író sokkal magasabban áll, hogysem bármiért, amit ír, a felelősséget el ne viselhetné.

Jókai drámaírói felelősségében osztozni akarni, bárki részéről is, igen nagymérvű öntúlbecsülést feltételez.

És még az esetben is, ha *Jókai* darabjának némi hibái volnának, mégis annak előadhatósága alig jöhetne kérdésbe, ha a színlapon a *Jókai* neve áll.

Ez a név már annyi fényt sugárzott az országra, hogy egy-két apró árny nem homályosítja el.

És ami az eljárást illeti, bármiként magyaráztassék is ki az, mégis sértő lehet *Jókaira* nézve; minthogy minden önérzetes íróra nézve sértő lenne.

Mert ha *Jókai* darabjában oly dolgok fordulnának elő, melyek miatt azt a nemzeti színpadon előadni nem lehetne: abban az esetben is *Jókai Mór* megérdemli a Nemzeti Színháztól, hogy erre nézve felvilágosíttassék *annak idejében*, még mielőtt darabja hivatalosan előadásra ajánlatott, s még mielőtt ki lehetne kerülni, hogy szükségképp nyilvánosságra jusson az, hogy *Jókainak* van egy drámája, mely előlegesen elfogadtatott, utólagosan pedig visszautasított.

S miért?

Ez a második kérdés. És e második kérdésnek szempontjából, attól tartunk, hogy a Nemzeti Színház intendánsának eljárása még kevésbé állhatja ki a közvélemény kritikáját.

Mert állítólag a Nemzeti Színház intendánsa azért nem akarja előadatni *Jókai* darabját, mert abban az 1848–49-iki időkből fordulnak elő jelenetek.

Hogyan? Hát a Nemzeti Színházból a magyar nemzet történelmének legszebb lapjai számfűzve legyenek?

S még *Jókai Mór*nak is, a trónörökös és *József József* személyes barátjának, a királyné kedvenc trójának, a szent *István* kereszt tulajdonosának, a lojális és dinasztikus politikusnak is meg kell bűnhődnie érte, ha egy drámában ezen időkből merészelt egypár jelenést ki-venni?

Valóban, kell, hogy eszünkbe jusson, hogy utóvégre *Bánk bán* is leszorulhat a Nemzeti Színpadról, mivel megöli a királynét, s nem ítélik el miatta, s *Rákóczi* Ferenc is leszorulhat a Nemzeti Színpadról, mert kellemtelen emlékeket idézhet föl, s politikai célzásokat tartalmazhat.

Mi részünkről nagyon sajnáljuk ezt az esetet. Nemcsak amiatt, hogy meg vagyunk fosztva attól az élvezettől, hogy *Jókainak* egy új premierjében gyönyörködhesünk, de sokkal inkább azért, mert egy téves és nemzetellenes princípium felállítását látjuk ebben, melynek Magyarországon sehova sem, de minden közintézet közt a Nemzeti Színházhoz szabad legkevésbé beférköznie.

Gróf *Kegelevich István* intendáns úr elhirtelenkedte a dolgot: de még jóvátéheti. Lásza be tévedését, s vonja vissza határozatát.

És pedig nemcsak a Nemzeti Színház reputációja, hanem a saját reputációja érdekében is.

Mert a Nemzeti Színház nem ismert *schwarzgelb* korszakot még az ötvenes évek alatt sem: s még kevésbé tűrhetné el most, az alkotmányos szabadság korszakában.

Ófelsége nem azért adta a koronázási ajándékot az 1849-i honvédeknek, hogy gróf Keglevich István politikai mártírt csináljon Jókaiéból, amiért ő az 1848–49-ki időket drámai epizódként a Nemzeti Színpadra akarja vinni.†

Eddig a PH anonim cikke. Ez az írás etikai és politikai szempontból tárgyalja a betiltás kérdését, Mikszáth az írói jog, a szólásszabadság szempontjából támadta az eljárást és hiteles tanúként magát Jókait szólaltatta meg: hosszasan idézte az inkriminált mű második felvonásának VI. jelenetéből az özvegy gróf Baranghyné és Richard fia közötti feszült párbeszédet, amelyben az anya meggyőzte fiát arról, hogy otthon van a helye a szabadságharcos csapatok sorában. Kiváló érzéssel választotta ki MK Jókai »Keresd a szívedet c. színművének ezt a részét. Valóban ez a jelenetsor volt az, amely a hiperlojális körök számára »gondot† okozhatott, ezeknek a köröknek az aggályát testesítette meg Keglevich István gróf vétója is. Olyan hírek jártak, hogy a másorról való levétel miatt — a Jansky-ügyhöz hasonlóan — az egyetemi ifjúság tüntetést szervez. Ezek a hírek vagy túlzóak voltak, vagy a szervezők felbuzdulása nem járt kellő eredménnyel. Erről tájékoztat a PH »Tüntetés Jókai mellett† c., rezignáltan ironikus hangú beszámolója a lap szept. 9-i számában, a 3–4. lapon.

Ugyancsak a PH szept. 9-i számában, a »Színház, zene, képzőművészet† c. rovat élén jelent meg »A „Pesti Hírlap” és a Keglevich-Jókai eset† c. szerkesztőségi állásfoglalás, amely visszautasította a függetlenségi sajtó olyatén beállítását, amely szerint a PH korábban védte Keglevichet, most a Jókait ért sérelem miatt pedig hirtelen ellene fordult. De következék az újság elutasító cikkének szövege:

»A lapunkban Jókai Mór visszautasított színművére vonatkozólag megjelent közlemény nyomán az egész sajtó foglalkozik ezen ügygel. Egy helybeli napilap tudomást véve e közleményről, azon megjegyzést fűz hozzá, hogy a „Pesti Hírlap” azelőtt Keglevich intendáns pártfogásával tette magát nevezetessé. Erre vonatkozólag egyszer s mindenkorra a következőket jelentjük ki: A „Pesti Hírlap”, mely nem egyes pártoknak vagy klikkeknek közlönye, gróf Keglevich intendánssal szemben is azt a magatartást követte és követi, mely irányát minden politikai, művészeti vagy társadalmi kérdésben szabályozza. Ez pedig a teljes elfogulatlanság és részrehajlatlanság mindennel és mindenkivel szemben. Gróf Keglevichet a „Pesti Hírlap” éppoly kevésbé „pártolta” azelőtt, amily kevésbé tartozik ellenségei közé ma. Ha meggyőződésünk megtiltotta azelőtt, hogy részt vegyünk a gróf Keglevich ellen bizonyos oldalról következőesen folytatott hajszában, úgy mindig föntartottuk magunknak azt a

jogot — s ezt ismételve ki is fejeztük lapunkban — hogy megbíráljuk őt és tetteit, ha erre okot látunk. Minket nem vezetnek rokon- és ellenszenvek, hanem a tárgyilagosság és igazság. Hogy a közönség mennyire méltányolja ezen irányunkat, azt mindennél inkább bizonyítja lapunk elterjedtsége. Továbbra is főnntartjuk tehát magunknak azt a jogot, elismerőleg nyilatkozni gróf Keglevich intendánsról, akkor és ahol arra okot látunk és nyíltan megmondani az övétől eltérő felfogásunkat, ha annak szüksége forog fönn. A „Pesti Hírlap” éppoly kevéssé tartozik a városzerte ismert személyes indokokból gróf Keglevich ellen támadók táborába most, amely kevéssé pártolta őt azelőtt tüskön-bokron keresztül.»

A jelen Krknak nem feladata a »Keresd a szíved« c. Jókai-mű színre vitele történetének bemutatása, ezt majd a Jókai-kritikai kiadás megfelelő kötete fogja megtenni. Az 1887. év őszén kirobbant vitához azonban az hozzátartozik, hogy a Nemzeti Színház az 1887-es évben nem tűzte műsorára a »Keresd a szíved« c. Jókai-művet. Színpadán először csak 1888. május 31-én került színre, akkor is az árvízszűjtottak megsegítésére alakult »Jó szív« egyesület javára rendezett előadás keretében, a »Köszívű ember fiai« címmel. (Ld. Magyar Színművészeti Lexikon 2. köt. 336. l. — Itt jegyezzük meg, hogy e lexikon szerint a »Keresd a szíved« c. színművet csak 1896 áprilisában mutatták be a Népszínházban. De ennek az állításnak ellenőrzésére, illetőleg megvizsgálása már a Jókai-filológia feladata.)

Esetleges félreértések elkerülése végett szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy mikor Jókai »A köszívű ember fiai« c. regényét színpadra átdolgozta, a főhős családnevét maga változtatta »Baradlay«-ról »Baranghy«-ra.

Az azonban hozzátartozik a jelen MK-cikkhez, hogy ezekben a hónapokban a sajtó több ízben sürgette Keglevich távozását az intendánsi posztról. Ez azonban még váratott magára, csak 1887. december elején következett be. Erről MK dec. 4-i, *A t. Házból* c. karcolatában számolt be lapja olvasóinak. (Ld. e kötet 129–133. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 30 : 6–7 *noha Woraffka, Kropacsek, Tocsek és Mocsek stb. Bach-korszakbeli cenzorok* — MK itt az irodalomból is ismert Bach-tisztviselők névsorát ún. beszélőnevekkel is megtoldotta.
- 9–10 *mint azt tegnapi tárcánkban már jelentettük* — az említett cikk szövegét ld. a bevezető fejtegetésben.
- 27–28 *Hátha átaludtam, mint Ripp, vagy harminc esztendőt?* MK utalása Planquette »Ripp van Winkle« c. operettjére vonatkozik, amelyet 1883. dec. 28-án mutatott be a Népszínház. A figurára korábban is hivatkozott: Krk 68. köt. 112. l.

Lap	Sor	
31	1–2	<i>beszólítom a legöregebb fiamat</i> — Az utalás Kálmán Lászlóra, Mikszáth 1885 tavaszán született fiára vonatkozik.
	7–8	<i>Nem akarok Gyulai Pállal veszekedni, hát nem állítom, hogy mint színmű valami remek lenne</i> — MK-nak ez a csipkelődő megjegyzése arra az akkor is ismert, ma már irodalomtörténeti közhellyé vált tényre vonatkozott, hogy Gyulai Pál és folyóirata, a Budapesti Szemle az esetek döntő többségében negatív kritikát közölt Jókai új műveiről.
	13	<i>perzóna</i> — itt: egyéniség, jellem
	19–20	<i>corpus delicti</i> — itt: bűnjel
	26–27	[Baranghy Richárdot] <i>nyilván a Lenkey-reminisztranciák hatása alatt rajzolt Jókai</i> — A Jókai kritikai kiadás »A kőszívű ember fiait« c. kötetében MK jelen cikkét említi a Baradlay–Lenkey párhuzamra forrásként (JMÖM 27. köt. 352–353. l.). De a továbbiakban lehetséges mintaként más történelmi személyiséget is megemlít a sajtó alá rendező (uo. 353–360., 372–374. l.). Végül Jókai egy későbbi nyilatkozatára hivatkozva nem veti el a Baradlay–Lenkey párhuzamot sem (uo. 376. l.).
34	: 26	<i>dienst-reglement</i> — szolgálati szabályzat
35	18–19	<i>Nem együtt emlegeti ezt a két nevet a magyar nemzet.</i> — A karcolatnak ez a csattanója érzékelteti Keglevich intendánsi tekintélyének megingását.

A KÉT BRONZEMBER

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 52–54. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. szeptember 25., 9. évf. 263. sz. (2. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK négy, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében tizenhat részre vágták és az egyes darabokat I, II, III, IV, IV ½, V, VI, VII, VIII, VIII ½, IX, X, XI, XII, XIII, XIV római számokkal jelölték.

MK javításainak száma az átlagosnál valamivel kevesebb. A nyomdai levonat javítását maga végezte. Ezt bizonyítja a cím végleges kialakítása és a 35 : 2, 37 : 6 és a 38 : 11–12 sorokban található változtatásai.

Két szobor képzeletbeli beszélgetése

Az Akadémia előtt álló Széchenyi-szobrot, Engel József alkotását 1880. május 23-án leplezték le József főherceg jelenlétében. Az ekkor kialakult városrendezési tervek szerint a tér másik oldalára a Lloyd-palota előtt kívánták elhelyezni Deák Ferenc szobrát, míg a tér közepén, az 1867-es koronázási dombon, a Lánchíd tengelyében tervezték felállítani Ferenc József lovasszobrát.

Az 1887-es év kora őszén már elkészült a Deák-szobor és a szept. 29-ére tervezett felavatására várt. A PH szept. 23-i híre szerint az éjszaka folyamán ismeretlen tettesek ellopták a hatalmas szobrot beburkoló leplet. Ez a furcsa esemény alkalom volt Mikszáth számára, hogy a »napfényre« került szobor feltételezett gondolataiból és a vele szemközt álló Széchenyi-szoborral való első találkozásakor folytatott elképzelt beszélgetéséből megírja *A két bronzember* c. karcolatát. E beszélgetés fordulataiban a pestieket foglalkoztató gondolatokat öröklötte meg: arról, hogy mind a két szobor a nevéhez fűződő intézménynek háttal áll, a Deák-szobor és mellékalakjainak hatalmas tömegéről és súlyáról, a Lánchídról a Dunába ugró öngyilkosokról és a további tervezett szobrokról.

A Deák-szoborral kapcsolatban érdemes röviden összegezni hosszú előtörténetét. A nagy politikus halálát követően az országgyűlés törvényben mondta ki, hogy hamvai fölé a nemzet emlékművet emel és gondoskodik arról, hogy közadakozásból szobor is hirdesse emlékét. A szoborbizottság Szilágyi József elnöklete alatt már 1876. febr. 29-én megalakult. Egy év leforgása alatt kétszázezer forint gyűlt össze. Az országos bizottság pályázatot hirdetett a szoborra, amelyben külföldi művészek is részt vehettek. A nyertes Huszár Adolf lett. 1878. dec. 9-én megbízták a művészt a pályamű kivitelezésével. A munkák megkezdése előtt éles hírlapi vita támadt arról, hogy helyes-e egy monumentális szobor főalakját ülő helyzetben ábrázolni. Maga Huszár is inkább kifejezőbbnek tartott egy álló szobrot, el is készítette ennek tervét. A kiküldött bírálóbizottság a közben elnökké lett Tisza Lajos vezetése alatt megsemmisítette a mintát, de szótöbbséggel ellene nyilatkozott. Az ülő szobor elkészítését szorgalmazták. A hatás kipróbálására a művész a Lánchíd téren fel is állított egy agyagszobrot, amely egészen a tervezett nagyságban készült, bronz színűre festve; a talpazata fából volt, márványosan színezve. (Az ülőszobor próbafelállításáról szól MKnak a *Deák szobra* c. 1881. okt. 22-én megjelent cikke. Ld. Krk 62. köt. 72–73. l.) E bemutató után Tisza Kálmán is az ülő szobor hívévé vált. 1881. dec. 5-én a bizottság véglegesen az ülő szobor mellett döntött. Huszár Adolf teljes erejével hozzáfogott a szobor elkészítéséhez. Először az egyik mellékalakot, az »Igazság«-ot készítette el, csaknem azzal egyidejűleg mintázta meg Deák alakját, azután az »Állambölcsesség« csoportozata készült el. A szobor öntésére a budapesti Schlick gyár kapott megbízatást. A szobrok közül először az »Igazság« lett kész, az 1885-ös Országos Kiállításon be is mutatták. A munka befejező szakaszában, 1885. jan. 21-én Huszár Adolf váratlanul elhunyt.

(Ld. MK *Huszár műterme* c. nekrológiát Krk 70. köt. 25–28. l.) A »Kiegyezés« és »Hazaszeretet« szoborcsoportokat kellett még az ércöntés számára végleges formába elkészíteni. Erre az elhunyt művész asszisztense, Mayer Ede kapott megbízatást és Stróbl Alajos szobrász felügyelete alatt mind a két szobrot 1885 októberére be is fejezte.

A műalkotás méreteire az alábbi adatok jellemzőek: Az ülő főalak 5 méter magas, 63 métermázsát nyom, a »Hazaszeretet« sulya 16, az »Igazság«-é 18, a »Kiegyezés« sulya 23, az »Állambölcsesség« sulya pedig 23 métermázsá. Így a szobrok összsulya 143 métermázsá.

A szoboravatáson Tisza Lajos mondott beszédet, a jelenlévő Ferenc József adta meg a jelt a lepel lehullására. (VÜ, 1887. okt. 2. 40. sz. 665. l. »Deák szobrot. c. cikk alapján.)

Itt kívánjuk megemlíteni, hogy a szobor avatása újból felidézte Deák Ferenc alakját és a személyéhez fűződő anekdotákat. Így az avatást megelőzően írta MK a *Mosolygó emlékkövek* c. történetfüzért (a jelen kötet 27–29. lapján) és a szobor felavatását követően előkerült Deák-versezet keletkezési körülményeit megvilágító *A kedélyes Deák* c. hangulatos kis történetet (e kötet 44–46. lapján).

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 35 : cím A két bronzember (K: A két kőember)
 2 olvashattuk (K: olvastuk)
 5 róla a burok (K: róla a <lepel> burok.)
 6 lehullt róla. (K: lehult [sic!] róla. <Szent isten!>)
 9–10 sor között a K-ban törölt mondat olvasható: <Mifele város lehet ez?>
 11 Nini, ez alighanem (K: Nini <hiszen> ez aligha nem)
 15–16 El hagyta lopatni a hüvelyemet. (K: Elhagyta <rolam> lop<ni>atni <...> a hüvelyemet.)
 36 : 1 Lassankint pirkadni kezdett. Az ég fölvette (K: <Eközben> Lassankint pirkadni kezdett. <...> <A <lepedő?> Az eg felvette)
 2 fejt tej üde szinét. (K: fejt tej <.....> ude <.....> <...> szinet.)
 3–4 vagyok. Mennydörgettét! (K: vagyok. <Ez itt a clubb> Mennydörgettét)
 4 saját klubom a hátam (K: saját <clubbom hatam> clubom a hátam)
 5 Jó reggelt, jó reggelt, kedves (K: Jo <jo> reggelt <Ke> jo reggelt kedves)
 6–7 Istvánt, aki üdvözetet integetett (K: Istvánt <.....> a ki <.....> udvozetet integetett)
 13 – Mért van (K: <Apropos> Mért van)
 18 képviselő urak. (K: képviselő urak. <Nem mintha>)
 19 látna sokat. (K: látna <.....> sokat.)
 21 – És mégis, tudja (K: <...> <Me> És megis tudja)

Lap Sor

- 36 : 27—28 zavargott itt az utcán. S mikor a rendőr (K: zavargott
<a rendorokkal az) az utcán. <Csupa Kaszino tagok voltak.
Nem hallotta ön milyen larmar captak.) S mikor a rendőr)
- 34—36 sor között a K-ban törölt szavak találhatóak: <Im itt
a Lanchid. Hagyja>
- 36 látom, amint jó magyarjaink (K: latom amint <.....
.....> jo magyarjaink)
- 38 spektakulis. Unom már (K: spektakulis. <Unom> Unom
mar)
- 37 : 4 állnom. Mégpedig (K: állnom. <Csak> <Csak> Meg pedig)
6 izléstelen bronzember (K: izlestelen koember)
- 17 Mert én alám valami (K: Mert en <ream valami> alám
valami)
- 18 képpel bámészknodnak (K: képpel <?utkereznek nappal?)
bámészknodnak)
- 21—22 kíséretem. Csupa asszonyok. (K: kíséretem. <<Itt van
a> <...>> Csupa asszonyok.)
- 22 »Iustitia«, Fabinyak a nap. (K: „Justicia” <kisasszony
aki a> Fabinyak a <napaja> nap)
- 24 karban van ? (K: karban van ? <Nem nagyon vaskos>)
- 25 vaskos, mert (K: vaskos, <a legs> mert)
- 27 legsoványabb a »Hazaszeretet« (K: legsoványabb <a vén
kisasszony> a „Hazaszeretet”)
- 28 hektikus. Rossz bőrben (K: hektikus. <<Ennek a <.....
.....>> Rosz bőrben)
- 29 Széchenyi: Sapristi, nem hittem (K: Széchenyi: <Nem>
<?Mégsem?> Sapristi, nem hittem)
- 30 Derék teher! De beszéljünk (K: Derek teher! <Hanem
tudja> De beszéljünk)
- 32—33 sor között egy kihúzott sor olvasható: <— Mit gondol
ön)
- 38 gondolnám, még kevésbé (K: gondolnám, <han> meg keves-
be)
- 38 : 4 Széchenyi (mosolyogva): Mit gondol (K: Széchenyi (<nevetve>
mosolyogva) Mit gondol)
- 7 Széchenyi: Dehogy. A deficit. (Fölkacag.) Teringette (K:
Széchenyi: <Nem.> Dehogy A deficit. <<Es arra vagyok en
kiváncsi aztán hogy hány mikor <.....>> (fölkacag)
<a itt> Teringette)
- 8—9 sor között két kihúzott szó található: <Ne neves>
- 11—12 anyai szívet, *hogy olyan monstrum gyereke van.* (K:
anyai szívet *kedves gróf.*)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 35 : 1—4 A lepel ellopásáról. — Ezzel kapcsolatban ld. a bevezető-
ben összegezett tényeket.

- 35 : 11 ez *alighanem az Aldzsi* — az utalás Beöthy Algernonra vonatkozik, aki már a fúzió előtt képviselő volt, a fúzió után pedig a szabadelvű párt tagjaként lépett fel a Házban.
- 14—15 *Az a Thaisz Lexi még most is olyan gondatlan ember.* — Thaisz Elek az 1860-as évek elejétől 1884-ig volt a főváros főkapitánya. Működési ideje alatt a közbiztonság rohamosan leromlott, a munkásmegmozdulásokat vad erővel elnyomta, a korrupció, panama és megvesztegetés hihetetlen méreteket öltött. A közvélemény és a sajtó állandóan támadta működését, de sokáig élvezte Tisza Kálmán bizalmát, így pozícióját meg tudta tartani. Egy 1884 őszén kirobbant botrány után távoznia kellett. Erről írt MK az 1884. okt. 25-i *A hét története* c. tárcájában. (Ld. Krk 69. köt. 42—46. l. és ez előzményekre utaló jegyzeteinket 221—225. l.)
- 36 : 4 *a saját klubom a hátam mögött* — az utalás az egykori Lánchíd téren (ma: Roosevelt tér) álló Lloyd palotára vonatkozik, amely 1864-től a Deák Kör otthona, majd a fúzió után a szabadelvű párt klubja lett.
- 13—15 Az Akadémiának háttal fordító Széchenyi-szobor. — MK a korábbi, az Akadémia tevékenységét bíráló cikkeiben többször megemlítette, hogy elfordultak a Széchenyi kitűzött céloktól, nem a nemzeti ügygel, hanem személyes hírnevükkel foglalkoznak. A *Szelíd nyájaskodások a t. Akadémiával* c. karcolatában ezt erőteljesen meg is fogalmazta (Krk 67. köt. 52. l.).
- 15—16 *De ön is, kedves Deák, háttal van a klubnak.* — MK korábbi karcolataiban is ironikusan szólt a szobor elhelyezéséből fakadó szituációról. Így a Huszár Adolf által próbaként felállított, eredeti méretre készített agyagszoborról szólva azonnal felfigyelt e furcsaságra (Krk 62. köt. 72. l. és 68. köt. 24. l.); Huszár Adolfról frott nekrológiába is beleszötte a szobor sajátos elhelyezését (Krk 70. köt. 27. l.), a közvetlenül a szoboravatás előtt frott Deák-anekdota-füzérben is megemlítette ezt a sajátosságot (ld. e kötet 28. l.).
- : 30 *Saperbleu!* — a szapperlot német eredetű régies 'teringette' jelentésű szitokszó elferdített formája.
- „ 35 *domine spectabilis* — tekintetes úr, tisztelt uram!
- 37 : 25—32 A Deák-szobor mellékalakjainak súlyáról. — A bevezetőben közöltük az egyes figurák súlyát. Mikszáth az adatokat pontosan citálta. Valószínűleg a korabeli közvéleményt foglalkoztatta az egyes szobrok súlya és feltehető, hogy a súlyeltérésekből származó tréfálkozásokat őrizte meg a jelen karcolat.

HERMAN OTTÓ ÉS A VASÚTI BAKTEROK

M *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 20., 9. évf. 258. sz. (2., 3., 4. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Curtius*.

Kötetben itt először.

Az 1887-es képviselőválasztás egyik »kulisszatitkáról«

A ritkán használt szignóval (ld. erről Krk 68. köt. 250. l.) jelzett karcolatban Mikszáth a nyári választáskor a szegedi kerületből kibuktatott Herman Ottó esetét írta meg. Az eleven, fordultatos történet feltehetően magától Herman Ottótól származhatott, vagy közvetlenül tőle hallotta MK, vagy más tolmácsolásában jutott el hozzá a messzi földön tett felismerésről szóló história. Még csupán arra kívánjuk a figyelmet felhívni, hogy a jelen kötetben közölt *Az új Ház* c. karcolatában (ld. 81–83. l.) MK a közvetlenül a választások lezáródása után írott *A választások után* c. karcolathoz hasonlóan (Krk 74. köt. 44–47. l.) megismételte a választások áldozatainak felsorolását és egy-egy jellemző fordulattal való elparentálásukat. Megemlíjtük még, hogy Herman Ottót a szabadelvű párti Ivánkovics József győzte le a nyári választásokkor.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 : 17–18 *a pók, mely csak abban a szindarabban nyer szegedi polgárjogot, melynek címe: A szegedi menyecske és a pók.* — Színháztörténeti gyűjteményeink nem tartanak számon ilyen című színművet. Valószínű, hogy MK tréfája lehetett ez a furcsa című darab.
- 39 : 8–9 *A vak csillag, ez a vén föld* — MK nem egészen pontosan idézte Vörösmarty »A vén cigányt« c. költeményének 51. sorát: »A vak csillag, ez a nyomoru föld«.
- 12 *Hangl* — ld. e kötetben a *Nyári élet* c. karcolat 10 : 10 sorához fűzött jegyzetünket a 160–161. lapon.
- 18–19 *a többi százhatvanénnél* — az egykorú sajtó szerint enny i volt a meg nem választott képviselőjelöltek száma.
- 34 *Znióvárálja* — a hajdani Turóc vármegyei mosócniói járás szlovák anyanyelvű kisközsége, akkor a szlovák neve Klátor, ma Klátor pod Zniovom.

A KRAKKÓI ÚTRA

M *Pesti Hírlap*. 1887. szeptember 22., 9. évf. 260. sz. (1. l.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Gyerektörténet* alcímmel.
Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

Rubinyi Mózes Bibliográfiája a következő annotáció kíséretében sorolta a Mikszáth-alkotások közé: »Történet a Lacikáról meg az éneklő lengyel hazafi francia nyelvmesterről« (i. h. 122. l.). Mint az alábbi fejtegetésből majd kitűnik, nemcsak a stílusfordulatok, hanem a téma és kifejtése is írónk szerzőségét bizonyítja.

Az első, »elfelejtett« történet a Mikszáth-fiúkról

A Mikszáth-szakirodalom megkülönböztetett figyelemmel tartja számon Mikszáthnak a fiairól szóló elbeszéléseit. A Jk sajtó alá rendezésekor MK *A gyerekek* c. kötetbe illesztette a mintegy tíz év alatt megalkotott és a fiairól szóló történeteit. Legutóbb *A fiamuram lovai* c., 1891-ben keletkezett elbeszélés közlésekor Bisztray Gyula a hozzáfűzött jegyzetekben külön foglalkozott ezekkel a novellákkal, kronológiailag és tematikailag számbavéve az ebbe a körbe tartozó írásokat. A korábbi ismeretek szerint a Mikszáth-fiúkról szóló első elbeszélés 1891. november végén keletkezett és utolsó darabja, *A Szontagh Pál kutyája* 1905 májusában íródott. (Ld. Krk 41. köt. 167—171. l.)

A furcsa és első pillanatra nehezen kibogozható címmel közölt *A krakkói útra* c. karcolatot, minthogy eddig kötetben nem látott napvilágot, nemhogy a MK-szakirodalom, de még a Krk eddig elkészült kötetei sem vették figyelembe. *Jelenlegi ismereteink szerint ez az első olyan írás, amelynek hőse az 1885-ben született, tehát a történet megrásákor alig két és háromnegyed éves Kálmán László, aki a Mauks Ilonával kötött második házasságából származó legelső gyermeke volt.*

Azt a körülményt, hogy az írásban a »kis Laciká«-nak nevezett fiú saját gyermeke volt, maga a szöveg bizonyítja egyértelműen; a gyermek nyújtotta segítségéről szólva apai büszkeséggel állapítja meg, hogy »az írómesterember már a hároméves gyereket is befoghatja, hogy pegazusának abrakot adjon« (42 : 15—17). A másik mozzanat még beszédesebb: a gyermeki játékokról szólva megemlíti a madzag-gyeplőt, amelyen különböző utakat száguld be, többek között ellátogat képzeletben »a nagymamához Mohorára« (42 : 28).

A kedves kis történet tulajdonképpeni témája csupán annyi, hogy a minden iránt érdeklődő gyermek hogyan kérdezősködik a világ jelenségei felől, és a felnőttektől kapott választ pedig miként illeszti be a maga értelemvilágába és gondolkodásába.

Még néhány szót kell szólnunk a témától teljesen függetlenül címről. Amikor MK ezt a történetet papírra vetette, már eltávozott Budapestről az a mintegy száz személyből álló küldöttség, amely Krakába utazott, hogy megtekintse a lengyel kiállítást. A fővárosi delegáció útját a krakkóiak viszontmehívása tette lehetővé, ugyanis az 1885. évi Országos Kiállítás alkalmából Krakóból és Lembergől több száz fős lengyel látogatócsoport érkezett Budapestre. Fogadtatásukról MK *A nap eseményei és Képek a kiállításról* c. karcolataiban adott számot (Krk 71. köt. 29–35. l. és jegyzeteink 233–236. l.). Az ezt a látogatást viszonzó budapesti küldöttséget Kada Mihály alpolgármester vezette. A magyar küldöttség 1887. szept. 21-én ért a lengyel határra, onnan kezdve mindenütt meleg és baráti fogadtatásban részesítették őket. Krakóban természetesen megtekintették a kiállítást, részt vettek egy tiszteletükre rendezett díszében, ellátogattak a wieliczki sóbányába és szept. 24-én visszaindultak Budapestre. (VÜ, 1887. szept. 25. 39. sz. 652. l.)

A KIRÁLY ÉS A KÜLDÖTTSÉGEK

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 59. folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1887. szeptember 28., 9. évf. 266. sz. (3. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés: *S*.
 II. *Jk* 45. köt. = *Hi* 13. köt. *Anekdoták* II. köt. Bp., 1917. 102. l.

A kéziratról

A történetkéket MK egy 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztési kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában három részre vágták és V, VI, VII római számokkal jelölték.

A nyárvégi királylátogatások

1887. augusztus végén és szeptember folyamán az ország különböző pontjain a különböző fegyvernemek hadgyakorlatot tartottak. E katonai erőfelvonulattal több eseményen részt vett a király is. A lapok részletesen beszámoltak a látogatás különböző állomásairól. A körút egyik utolsó helyszíne Kolozsvár volt, ahol a hadgyakorlat mellett Ferenc József a várost is meglátogatta. E városnéző sétának két mozzanatát örökítette meg Mikszáth kis írása. Külön politikai csemegét jelentett a cserle alkalmával Ugron Gábornak feltett királyi kérdés is, amelynek magyarozatára trónk is felhívja olvasói figyelmét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 43 : 1 Minden királyjárás (K: <A király kérdései> <Ő felsége>
 Minden király járás)
 8 A képviselő zavarba (K: A képviselő <hatra for> zavarba)

Lap Sor

- 44 : 1 — Körülbelül felség, (K: — <Bizony> Korulbelul felség)
2 hátrább álló (K: hatrabb <. . . .> alló)
6 jelenlétében szokatlan (K: jelenlétében <nagyon ?kulonos? kérdés> szokatlan)
7—8 sor között kihúzott mondatok találhatók: <<Meg egy másik mondása is szokatlan <. . . .>> <<Érdekes volt o felsegenek <masik?> kérdese <.>>
11 maga előtt a szélsőbal (K: maga előtt <. . . .> a szélső bal)
13 most először van (K: most <monda> először <meg> van)
14 Ez annál is inkább feltűnt (K: <E kérdésnel alkalmas> Ez annal is inkább <csodalkozott mindenki> feltűnt)
15—16 aki a közélet kevésbé jelentékeny faktorait is (K: aki <.>) a közélet <osszes> kevesbe jelentékeny faktorait is)
16—17 Sokan hiszik, hogy a király e kérdéssel Ugron (K: Sokan <tehát úgy> hiszik hogy a kiraly e <szellemes> kérdéssel <szellemes alakban> Ugron)
18 finom alakban felpanaszolni. (K: finom alakban <szemere vetni> felpanaszolni.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 : 3—4 ahol a történelmet csinálják, mindig sok böngészőnivalót talál Jocus és Momus is. — A görög mitológiában Jocus a csinytalanság és a pajzanság istene volt, míg Momus a görög mitológiában az éjnek egyik fia, aki a gúnynak és a gáncsoskodásnak a megszemélyesítője volt.
44 : 2 *con amore* — szeretettel, bensőségesen

A KEDÉLYES DEÁK

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 74. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. október 11., 9. évf. 279. sz. (6. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

Az anekdota szövegét MK egy 48 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában négy részre vágták és az egyes darabokat 12, 13, 14, 15 arab számokkal jelölték. A fogalmazás az átlagosnál kevesebb javítást és törlést tartalmaz.

Egy gondosan őrzött Deák-émlék publikálása

A Deák-szobor felavatása felelevenítette a politikus emlékét, a róla őrzött és tőle hallott anekdotákat. Néhány nappal a szobor leplezése után egy addig ismeretlen műfajú emléket juttattak el a PH szerkesztőségébe: egy alkalmi tréfa szülöttét, Deák kezezésében fennmaradt verszetet. Amit a keletkezési körülményeiről tudni lehetett, azt Mikszáth — valószínűleg az ismeretlenségbe burkolódzó beküldő kísérő levele alapján — a karcolatba megírta. A fennmaradt MK-kézirat tanúsága szerint a Deák-autográfot adták a nyomdába, a bevezető szöveg után ugyanis idegen kéz írásával olvasható: *»Ide jön a vers!* A Mikszáth-kéziratot a szedő megőrizte, a Deák-kézirat itt nem található. Vagy a szöveget beküldő kérte vissza, vagy valaki a szerkesztőség tagjai közül tette félre gyűjteményébe. A Deák-sorok további sorsának kinyomozása nem a jelen Krk feladata.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 44 : 1 A múltkor találkozom (K: <Az öreg> A multkor talál-
kozom)
1—2 Eötvös Károllyal: (K: Eötvös <sel> Karollyal.)
4 — Az utolsó (K: — <Megirom> Az utolsó)
5—6 sor között a K-ban egy kihúzott sor található: <<—
Esküszöm hogy a (. . .) legutolsó>>
7 nem történt. (K: nem történt. <Ezzel ?kiadom? papírra
teszem az utolsó örökséget az öreg után.>)
- 45 : 1 Nemde furcsán (K: Nem de <furan> furcsan)
2—3 Mily csapongó fantázia. (K: Mily <méltatlan kep> csa-
pongó phantasia.)
4 Deákot verselve képzelni! (K: Deákot <.> verselve
képzelni !)
8 »Deák bácsi (K: „Diak bácsi)
12 verset, mert azt gondolom (K: verset mert <kivancsi vagyok
hogy mit mondhat abban egy-egy ember aki ha> azt gon-
dolom)
13 nyole vagy tíz sor alatt (K: nyole vagy tiz <.>
sor alatt)
13—14 mégiscsak valaminek kell ott lennie. És még (K: mégis
csak valaminek <?nagynak?> kell ott lennie <hogy a nevet
alairja> Es meg)
19 hogy ő nem (K: hogy <most is> ő nem)
21—22 fiatal tanuló, aki (K: fiatal <ember> tanuló, aki)
23 tette a szépet és szerelménél (K: tette a szépet <de a mellett
a szerelem mellett kihetoleg> és szerelménél)
31 sortól a Deák-vers helyett a következő — idegen kéztől
származó — szöveg található: *»Ide jön a vers!*

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 44 : 1–7 Eötvös és MK beszélgetése. — Eötvös említett Deák-adomája az idős politikus betegségéről szolt és a PH tárcarovatában jelent meg 1887. szept. 30-án az 1–2. lapon.
- 45 : 1–16 Deák és a költészet. — MK itt a bevezetőben kifejtettekkel ellentétben egy újabb Deák-mondást örökített meg.
- 21–22 *Nedeczky Jenő fiatal tanuló*. — MKnak ez a megjegyzése némi fényt vethet a Deák-versike keletkezésére: Nedeczky Jenő 1840-ben született, iskolai tanulmányait végezte, amikor ez a paksi vakáció lezajlott, tehát az 1850-es évek elején, közepén faraghatta Deák a rímeiket. Nedeczky Jenő különben 1892-ben a keszthelyi kerület nemzeti párti programmal megválasztott képviselője lett.
- 22 *A Szentés intézetébe volt menendő* — A rendelkezésre álló adatok nem teszik lehetővé az utalás feloldását.

PÁRIS ALMÁJA

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 75–77. folio
- M** I. *Pesti Hírlap*. 1887. október 12., 9. évf. 280. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Roszner Ervin báró könyvéről alcímmel. Névjelzés: Scarron.
- II. *Jk 36. köt.* = *Hi 4. köt.* Az én ismerőseim. Bp., 1914. 209–214. l.

A kéziratról

A karcolatot MK részben normál írópapírra, részben szerkesztőségi kutyanyelvre írta. Az eredetileg öt kéziratlapból álló cikket a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tizennégy részre vágták és I, II, III, III ½, IV, V, VI, VII, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII római számmal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában MK kézírásával olvasható a nyomdai utasítás: »garmond«.

Az átlagosnál nagyobb számú változtatás és javítás arra figyelmeztet, hogy MK nagyobb gondtal és körültekintőbb stílusfordulatokkal írta meg képviselőtársa munkájáról szóló tárcáját. A korrektúrát minden bizonnyal maga végezte. Erről tanúskodnak a következő sorokban található kisebb-nagyobb stíláriis jellegű változtatások: 46 : 7, 47 : 3, 47 : 21, 47 : 27–28, 47 : 31, 47 : 38–39, 48 : 35–36, 48 : 36–37, 49 : 9, 49 : 17–18, 49 : 22, 49 : 33, 50 : 6–7.

Egyetemi tanári kinevezési kombinációk, az egyik önjelölt műve kapcsán

Roszner Ervin báró könyve a »Régi magyar házassági jogt címmel 1887 októberében jelent meg a Franklin-társulat kiadásában, 492 lap terjedelemben. Őt nagy fejezetre tagolta a szerző a munkát. Az elsőben az »Óskori előzmények«-et tárgyalta, a másodikban már

kánonjogi szempontból az »Eljegyzés és házasságkötés« különböző kötelmeit mutatja be tizennégy alfejezetben, a harmadik fejezetben speciális problémákkal foglalkozik »Az eljegyzés külön tana« címmel, míg a negyedik fejezetben a kánonjog fonalán haladva a kizáró okokról, »A házassági akadályok«-ról szól huszonkét alfejezetben. Az ötödik részben »A házassági kötelék felbontása« címen a kánonjog szigorú előírásait foglalta össze. A műhöz »Okmányfüggelék«-et csatolt, amelyben kilenc fejezetbe csoportosítva speciális egyházjogi eseteket mutatott be eredeti, latin nyelvű dokumentumok alapján.

Mikszáthot a téma is foglalkoztatta és érdekelte a szerző személye is. Négy évvel korábban jelent meg Kovács Gyulának a karcolatban is többször megemlített »A házasságkötés Magyarországon« c. munkája. Még a mű megjelenése előtt MK-nak két olyan novellája jelent meg, amelynek bevallott, illetőleg kikövetkeztethető forrása Kovács Gyula akkor még sajtó alatt lévő munkája volt. Az egyik ilyen elbeszélése *A széttört kapocs*, amely 1883. március utolsó három napján jelent meg a PH-ban és a történethez maga MK a következő lapalji megjegyzést fűzte: »Az én igen tisztelt barátom, Kovács [sic!] Gyula, írja most nagy apparátussal a magyar házasságok történetét, ő szokott nekem odavetni néha egy-egy morzsát. Ez az alábbi a Cod. Dipl. X. rész. 7. k. 877. lapján találhatik ékesen leírva. Ami kevéssel én toldom meg, az nem az igazság rovására, hanem csak kiszínezésére van.« (Krk 34. köt. 76. l.) Az elbeszéléshez csatolt jegyzetapparátusban röviden említettük a MK és Kovács Gyula kapcsolatáról rendelkezésünkre álló kevés adalékot, és bemutattuk az írói kompozícióból származó »történelem«-módosításokat (uo. 292–296. l.). MK másik elbeszélése, amelynek forrása vagy inspirálója Kovács Gyula készülő munkája lehetett, a *História egy házasságról* c. történet volt (Krk 34. köt. 50–62. l., jegyzeteink 280–285. l.).

Az említettek érthetővé teszik, hogy MK tőle szokatlan módon tudományos műről írt, ugyan nem recenziót, hanem egy könnyed csevegést, amelyben úgy szólt a könyvről, hogy felkeltette iránta az érdeklődést, úgy írt a szerzőről, hogy a társaságban forgó híreket újabbakkal tetézte. Arról a versengésről adott számot, amely a három egyházi jogász között a megürült egyházjogi tanszék elnyerése érdekében folyt. Csevegett MK a másik két versenytárs e témakörben megjelent munkájáról, a házasságkötési »versengésükről« és végül Timon Ákos és Koszner Ervin 1887-es képviselőjelöltségéről. Ez utóbbival kapcsolatban egy érdekes mozzanatra hívjuk fel a figyelmet. A PH 1887. szept. 26-i számában, a Napi hírek rovatban a következő közlemény jelent meg:

»A klub titkaiból c. cikkünket átvette az Apponyi-párt német lapja és úgy traktálja, mintha azt Mikszáth Kálmán írta volna. Miután azt kell hinnünk, hogy t. munkatársunkat fészélyezné egy olyan cikk szerzősége, amelyhez semmi köze, kijelentjük, hogy a kérdéses cikket nem ő írta. Furcsa eljárás névtelen cikkek átvételénél tetszés szerint odaírni egy nevet. Ha már benne volt a t. laptárs a találgatásban, miért nem íratta mindjárt a cikket például Széchenyi Pállal? Így már érdekesebb lett volna.«

»A klub titkaiból« c. tárcza két nappal korábban, 1887. szept. 24-én jelent meg a PH tárczarovatában névjelzés nélkül. Arról szólt, hogy miként szemelte ki Tisza Kálmán a képviselőségtől visszalépő Szontagh Pál helyett Szécsény kormánypárti képviselőjelöltjévé Roszner Ervin bárót, akit nagyváradi egyházi tanárként jól ismert. A cikk hangneme, tárgyalási módja bár közel áll Mikszáth politikai tárgyú karcolatainak hangvételéhez, de a fent közölt cáfolat kétségtelenné teszi, hogy nem Mikszáth volt »A klub titkaiból« c. tárcza szerzője. Nem lehetett személyes okok miatt sem: mint új kormánypárti képviselő nem kezdhetett azzal pártklubbeli pályafutását, hogy egy másik képviselőtársa megválasztásának »kulisszatitkait« szellőztesse. Ez magyarázza a Budapesti Tageblatt közvéleményét követő azonnali cáfolat, amelynek fent idézett szövegét valószínűleg Mikszáth fogalmazhatta meg. Így tehát megállapíthatjuk, hogy jelenlegi ismereteink szerint »A klub titkaiból« c. tárcát nem Mikszáth Kálmán írta. A német nyelvű közleményen feltüntetett szerzőség a lap önkényes eljárásából származik.

*

A jelen karcolatban lévő egyéb utalásokról a Tárgyi magyarázatokban szólunk részletesebben.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 46 : 2—3 tud, mint kell (K: tud mint <a mennyit tudni> kell)
 4 kell. A könyveken (K: kell. <Itt hat többet> A könyveken)
 4 hízott elme (K: hízott <esz> elme)
 5 hízlalt lúd. Annak azt (K: hízlalt lúd. <Itt azt kívánják hogy az> Annak azt)
 7 esze és tudjon (K: esze tudjon)
 8 éreződjék tudásán (K: érződjék <a> tudásán)
 8 Egyszóval ebben az (K: Egyszóval <...> ebben az)
 12 egy érte a fizettség, ha (K: egy érte a <jutalom> fizettség ha)
 13 eszük (K: eszök)
 14 hozzájuthatnak (K: hozzá <lehet> jut<ni>hatnak)
 16 Még Tisza is (K: Még <maga> Tisza is)
 17 tanulmányoz nagy (K: tanulmányoz <a> nagy)
 17—18 mintegy mesterségesen eltakarja ismereteinek (K: mintegy <eltitkolja az ismereteit> mesterségesen eltakarja ismereteinek)
 19 átszűrt nézeteit úgy tudja elmondani (K: átszűrt <dolgokat> nézeteit úgy <kenytelen> <kell> tudja elmondani)
 20 lenne, akinek azok véletlenül (K: lenne <.> a kinek azok <open> véletlenül)
 21 ötlöttek eszébe. (K: ötlöttek <az> eszébe.)
 26 jogról elmélkedve, nem (K: jogról" <írva> elmélkedve nem)

- 47 : 1 eltitkolni, hogy (K: eltitkolni <a> hogy)
 „ 3 Egy *ménkö testes* könyv fekszik előttem 500 nagy (K: *Egy reiteneles vastag* könyv fekszik előttem 500 <oriasi lap> nagy)
 4 velin-papiron. Szinte (K: velin papiron. <Egyszeribe> szinte)
 6–7 mindegy, az egyszerű köntös nem (K: mindegy <a kopott ruha> az egyszerű köntös nem)
 7–8 szükséges a tudományos (K: szukseges <az okos> a tudomanyos)
 9 lát az ember (K: lat az <hogy> ember)
 10 szerzőjét, akiről mindenfél (K: szerzőjét <itt megford> akiről <. . . .> mindenfele)
 11 magasztalt – nálunk (K: magasztalt <de> nalunk)
 13 Milyen vastag (K: Milyen <penz> vastag)
 18 újságíró körülnezegeti (K: ujságíró <at nez> körülnezegeti)
 21 hogy *csinos* munkát. (K: hogy „*ugyes munka*”)
 24 nem hogy ügyes (K: nem <csak> hogy ügyes)
 27–28 Szakavatottan kezeli tárgyát a fiatal tudós oly világos és jó magyarsággal (K: Szakavatottan <biráló> *objektív megjegyzésekkel* <kiserve> *megtetézve* kezeli tárgyát a fiatal tanár, oly világosan és jó magyarsággal)
 31 vele az *ős hajdanba*, a leányzóktetések (K: vele az *ősregi világba* a lány szoktetesek)
 33 eljutunk a házasságtörésig (K: eljutunk a <. . .> <modern> házassag törésig)
 36 volt más. A tudós szerzőnek öt ujjában (K: volt más. <A szerző> A tudós szerzőnek <otthon van tárgya az> otujjában)
 38–39 látja azokat a finom szálakat (K: latja <koztuk az össze-függő> azokat a finom *hajsálakat*)
 39 összefüggésben voltak. (K: össze függésben <vannak> voltak.)
 48 : 6 ír róla, felette (K: ír <roluk> rola felette)
 7–8 tartott *őlordsága*. (Hanem biz (K: tartott *ő* <lod> *lordsága* <Persze mert nem ő volt/> Hanem biz)
 12 hogy a Kováts Gyula (K: hogy <az ember> Kovats Gyula)
 16 végén s tele van (K: végén s <mely> tele van)
 16–17 jellemző házassági okmányokkal (K: jellemző <okm> *házassagi okmányokkal*)
 19–20 Azahogy ebbe sincs igazam (K: Az az hogy <nincs> ebbe sincs igazam)
 20 a része majdnem (K: a resze <legn> majdnem)
 22 Ennyi az, amit röviden akartam (K: <Ez a> Ennyi az amit röviden a <munkarol> akartam)
 23 kívül a tudósok (K: kívül <nagyszerű> a tudosok)
 24 Akadémiánál pedig (K: akademiánál <is> pedig)
 28 leleplezések divatját (K: leleplezesek <korát> divatját)
 32–33 S az a nevezetes, hogy amíg más katedrákra többnyire úgy nevezik ki a professzort, hogy Trefort (K: S az a nevezetes hogy amíg <máskor> mas kathedrákra <csak> több-

- nyire úgy nevezik ki a <tanárokat> professzort <hogy föl-
teszik róla> hogy Trefort)
- 48 : 35 – 36 és azt nevezi ki, *legtöbbször a tudatlanok közül választván a tudósokat*, – addig az (K: és azt nevezik. – addig az)
- 36 – 37 mosolygó *kánonjogi* katedra (K: mosolygó katedra)
- 38 szeme láttára. (K: szeme <előtt> láttára)
- 49 3 – 4 Ákos, és ír egy vastag egyházi munkát. (K: Ákos <es megelőzve a kettőt> es ír egy vastag egyházi munkát <a Párbérről, a me>)
- 5 Most már Timon (K: <Nosza> Most mar Timon)
- 6 – 7 egyházi munkát. (K: egyházi munkát <a „Hazasagokrol”>)
- 9 Csakhogy Roszner (K: <De> Csakhogy Roszner)
- 9 se *rest*. Ime (K: se *hagyja magát*. Ime)
- 12 – 13 a legjobbnak, a Rosznerét (K: a legjobbnak, <aztan> a Roszneret)
- 17 – 18 tudományos *körök* hiába (K: tudományok hiába [a körök szó a K-ból a feltehető gyors fogalmazás következtében kimaradt. Vagy a szedéskor a nyomdász, vagy a korrektúra készítésekor MK pótolta!])
- 20 – 21 kell. Ha az egyik tesz valamit. (K: kell. <Ami> Ha az egyik <csinal> tesz valamit)
- 21 többi. (K: tobbi <is>)
- 22 Timon Ákossal *eközben az történt, hogy* megházasodott (K: <Tobb> Timon Ákos megházasodott *nem régen*.)
- 23 Ez szeget ütött (K: <Sz> Ez szeget ütött)
- 24 – 25 Mert aki a házasságról ír (K: Mert <Mert> aki a házasság<i>ról <jogról> ír)
- 25 – 26 házasodik, ráfoghatják (K: hazasodik <...> rafoghatják)
- 28 Ervin, fogta magát (K: Ervin <is házasodik> fogta magát)
- 31 Timon fellépett (K: Timon <fel> fellépett)
- 33 ő is fellépett *Szécsényben*. (K: ő is fellépett *Ceglédén*.)
- 35 – 36 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Pot> <A potvalasztásoknál hihetőleg Kovats Gyula is föl fog lépni.>
- 36 De a sanszok még azért mindig egyenlők. (K: <Egy szóval a> De a chanceok <meg> meg azért mindig egyenlők.)
- 37 Timont kárpótolni (K: Timont <reg> karpótolni)
- 38 – 39 Rosznernek pedig kedvezni kell (K: Roszner<t>nek pedig <nem respektálni kell azért hogy meglett képviselőnek> <lehet elhanyagolni mert képviselő> kedvezni kell)
- 50 : 4 Mert akárkinek (K: <De> Mert akarkinek)
- 6 – 7 Hanem *e* zavarért, tudom, eléggé kárpótolja az a nagy lelki öröm, hogy (K: Hanem *ezért a* <kellemetlenségért> zavarért tudom elege <karpótolhatja> kárpótolja az <az öröm> a nagy <multság> lelki orom <amiben cioszor vesz talan részt> hogy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 46 : 1—21 A tudományos elmélyültség lebecsülése. — MK hasonló gondolatokat korábbi karcolataiban is visszatérően érintett.
- „ 20 *naturalista* — itt: tanulatlan, ösztönös
- 47 : 4 *velin-papíron* — selymes tapintású, különleges finom papír
- 18—23 Az újságok recenzióiról. — Hasonló gondolatokat fej-
tett ki MK Vadnai Károly »Az elmúlt idők« c. kötetéről
frott bírálatában is (Krk 71. köt. 57—58. l.).
- „ 37 *institúció* — intézmény
- 48 : 3—8 A két Pitt egy emberré változtatása. — Ezt a tudomá-
nyos anakdotát MK — Pompéry János nevének említése
nélkül — már korábban is megírta az Akadémiaival inger-
kedő *Bis repetita placent* c. karcolatában (Krk 69. köt.
40—41. l.).
- 9—11 *Kevésbé erős és talán nem is a munkában való a gyakori
polemia, melyet Roszner más szerzőkkel, de kivált Kováts
Gyulával folytat* — MK »laikus« kritikai megjegyzése a
lényegét emelte ki: Roszner Ervin egész munkája nyílt
polemia Kováts Gyula MK által is ismert munkájával,
»A házasságkötés Magyarországon« című könyvvel. Kováts
néhány hónap múlva »Felelet« címmel önálló műben bírálta
meg Roszner munkáját, még latin tudását is kétségbe vonta,
erre 1888-ban Roszner egy kis füzettel válaszolt: »Néhány
szó „Régi magyar házassági jog” című munkám védelméül«
címmel.
- 24—25 [Roszner számára a könyv] *az Akadémiánál pedig
okvetlenül egy széklet szerez.* — MK jóslata nem vált be:
Roszner nem tudományos, hanem politikai karriert futott
be, az 1890-es évektől előbb Hont, majd Máramaros megye
főispánja, 1903—1095 között pedig Fiume kormányzója
lett. A világháború idején a király személye körüli miniszter.
- 37—39 A kánonjogi tanszék három jelöltje. — A sokáig betöl-
tetlenül álló tanszék professzora végül 1888-ban Kováts
Gyula lett.
- 49 : 3—4 *Timon Ákos ír egy vastag egyházjogi munkát.* — MK
utalása Timonnak »A párbér Magyarországon, jogtörténeti
fejlődése és jelen állása szerint« c. Budapesten 1885-ben
megjelent munkájára vonatkozhat.
- 6—7 *nekiváramodik Kováts Gyula és ő is ír egy nagy egyházjogi
munkát.* — A bevezetőben már említett »A házasságkötés
Magyarországon« c., 1883-ban megjelent műre vonatkozik
MK utalása.
- 12—16 A három egyházjogász vitája. — Az egykorú sajtó
több éles hangú polemikus cikket közölt a három szerzőtől,
amelyben egymás állítását személyeskedő hangon cáfolták.
Erre az elkeseredett hadakozásra célozhat MK könnyed
hangú utalása.

Lap Sor

49 : 34 *Timon megbukott Karcagon* — Timon Ákos 1887-es karcagi képviselőjelöltségéről a sajtóban nem találtunk hitelt érdemlő említést.

BAROSS MINT HÁZASÍTÓ

M *Pesti Hírlap. 1887. október 22., 9. évf. 290. sz. (1., 2. 1.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A jelen karcolat kétségtelenül Mikszáth alkotása. Az anekdotikus történet felépítése, a történet fonalába szervelesen beépített két politikus alakja, gondolkozása és különösen a jellegzetes figurateremtő beszéltetés MK tollára jellemző. De szerzőségét bizonyítja az a mód is, ahogy a korábban neki panaszkodó Vadnai Károlyt megszólaltatja (50 : 22—51 : 15), illetőleg az a kedélyesen ironizáló közbevetés, amellyel a Fővárosi Lapokban megjelent elbeszélések romantikus irányát és fordulatait minősítette (52 : 5—6).

Egy sajátos protekciókérés

A jellegzetesen parlamenti történet két alakja gyakori figurája MK képviselőházi karcolatainak. Baross Gábor politikai pályafutását nagy figyelemmel és elismeréssel követte nyomon, államtitkári kinevezésekor külön kis tárcában méltatta érdemeit (*A tegnap* és *a ma*. Krk 67. köt. 39—40. l.), ugyancsak külön cikkben szót miniszterre való kinevezéséről. Érdemes megemlíteni, hogy Baross magatartásának sajátos metamorfózisáról a jelen karcolatban tett először említést (50 : 2—6).

Vadnai Károly is gyakran szerepelt írásaiban. Alakja fel-felvillant a parlamenti karcolatokban, az 1885 őszén megjelent *Elmúlt idők* c. visszaemlékezés-kötetét meleg hangú ismertetéssel ajánlotta a PH olvasóinak (Krk 71. köt. 57—60. l.).

Nagyon valószínű, hogy a különös protekciós történetet maga Vadnai mesélhette el a képviselőház folyosóján és így juthatott a kis történet MK közvetítésével a széles nyilvánosság elé.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

51 : 32 *sifrirozva* — rejtjelezve

52 : 7 *árendál* — bérbe vesz

SZÍNHÁZLÁTOGATÓK

M *Pesti Hírlap. 1887. október 24., 9. évf. 292. sz. (1., 2., 3. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: P—s.

Kötetben itt először.

Nézőtéri pillanatképek

Szegedi újságíró korában és budapesti tartózkodása első korszakában MK több színikritikát írt, és élénken foglalkoztatta a színház belső világa. Az 1880-as évek közepétől ilyen jellegű írásai megfogyatkoztak, majd teljesen háttérbe szorultak. Ez a *Pluvius* álnevéből P—s betűjelre redukált szignóval jelölt karcolatfüzér a nézőtér néhány jellegzetes figuráját villantja fel enyhén satirikus ábrázolásban. Műfaját tekintve átmenet a karcolat és a rajz között, de vázlatos volta, egyetlen jellegzetes vonásra redukált kidolgozása miatt nem az »Elbeszélések«-sorozatban, hanem a tárcák és karcolatok között jelentetjük meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
53	5	<i>orkesztrum</i> — zenekar, a zenészek együttese
54	: 6	<i>Szappermod!</i> — a »szapperlot!« német eredetű régies 'teringettét!' jelentésű szitokszó elferdített formája
18		<i>Brillat-Savarin asztalánál</i> — MK e fordulattal a francia szerzőnek páratlan híru szakácskönyvére utalt, amely 1825-ben jelent meg.
20		<i>boa konstriktor</i> — óriáskígyó egy fajtája, az ún. bálványkígyó, latin nevén <i>boa constrictor</i>
55	: 6	<i>protektori orrhang</i> — pártfogói, tehát tekintélyes személyre jellemző magatartás
	9—10	<i>delektálja magát</i> — gyönyörködik
	23	<i>burger elem</i> — városi, polgári elem
	33	<i>csáj!</i> — valószínűleg az olasz <i>ciao</i> szó (helyes kiejtéssel <i>csaó</i>) korai, bizonyos szűk társadalmi réteg jellemzésére használt, elferdített kiejtésű formája.
56	: 7—8	<i>hogyan még nem olvasta Nanát</i> — MK utalása Zola két évvel korábban megjelent regényére vonatkozik, amely a kor értékítéletében a feslettség tárháza volt.
„	22	<i>madame Rivolles</i> — Sardou színdarabjának hősnője
„	23	<i>chambre séparée</i> — elkülönített fürke vagy különszoba
57	: 18	<i>akvizíció</i> — szerzemény, gyarapodás
58	: 5	<i>preferance</i> — háromszemélyes, licitálással egybekötött, az utlihoz hasonló kártyajáték

A SZEGEDI FŐISPÁN SÜRGÖNYE

M I. *Pesti Hírlap*. 1887. október 26., 9. évf. 294. sz. (5., 6. l.) Rovaton kívül. Névjelzés: P—s.

II. *Jk 38. köt.* = *Hí 6. köt. Szeged könyve. I. köt. Bp., 1914.* 204—208. l.

A jelen Krk az eddigi gyakorlatot követve a PH szövegét közvetíti.

Egy kedvelt főispánról

A gyakorta használt *Pluvius* álnévéből redukált P—s szignóval jelölt karcolatában MK szegedi barátjáról írt meg jellemző epizódot színesen. Kállay Albert régi Szabolcs megyei nemesi famíliából származott. Pénzügyminiszeri titkár lett, majd a szegedi árvíz után Tisza Lajos királyi biztosságához osztották be szolgálatra. Ebben az időben szövődött barátság közte és MK között. 1884-ben, a királyi biztosság feladatkörének megszűnte után Kállay Albertet Szeged főispánjává nevezték ki. Szegedről távozva MK tovább is figyelemmel kísérte a szegedi életet és eközben régi ismerőseiről és barátairól sem feledkezett meg. Nyomon követte sorsuk és tevékenységük további alakulását. Így az 1882. márc. 9-i *Szeged az országházban* c. karcolatában, amely a kir. biztosság mandátumának további meghosszabbításának kérdésével foglalkozó parlamenti ülésről adott számot, kiemelte Kállay Albert szerepét (Krk 63. köt. 225. l.). Az 1882. november közepén írott *Szegedi képek* c. cikksorozatában külön szöveget írt Kállay bravúros pénzügyi gazdálkodásáról (Krk 64. köt. 160. l.). A szegedi helyreállítási munkák befejezése alkalmából rendezett ünnepségekről beszámoló cikkei egyikében, *A szegedi kir. biztosságban* külön részben eleveitette meg Kállay Albert eredményes tevékenységét (Krk 67. köt. 111—112. l.). Szeged eladósodásával kapcsolatban a sajtóban különböző hírek jelentek meg. Ezeknek cáfolatára írta meg MK *A képzelt beteg* c. karcolatát 1884 decemberében. Tényekkel cáfolta a híreszteléseket, majd karcolata végén a főispán hivatalába vezette olvasóit, ahol az újdonsült főispán éppen egy állásra pályázó fiatalembert fogadott. A meg nem nevezett főispán szintén Kállay Albert volt. (Krk 69. köt. 81—82. l., jegyzetek 248. l.)

Kállay Albert és Mikszáth kapcsolatának légrétege a fennmaradt néhány levél is jellemzi. Az egyik levél 1881 elejéről datálódik, közvetlenül az azt követő hónapokból, miután MK Szegedről Pestre távozott (Krk 24. köt. 162—163. l.), míg a másik, 1885-ből való a már főispán Kállaynak íródott, aki egy elvesztett vagy lappangó levélben megapprehendált Mikszáthra, mert a kinevezendő főrendekkel kapcsolatos kombinációk során őt is azok közé sorolta, akik számíthatnak arra, hogy így jutnak be a főrendházba. (Krk 25. köt. 9—10. l., a jegyzetek 186—187. l.)

A jelen karcolatban MK a már három éve eredményesen tevékenykedő főispán magatartását, az ügyek intézésében tanúsított emberséges magatartását és nagyfokú tapintatát, diplomatára valló magatartását jellemzi. A történet végén mindezt egy — lehetséges,

hogy magától Kállaytól hallott — történettel teszi élénkebbé és hatásosabbá. Így a szegedi főispánról rajzolt jellemképpel akarta ellen-súlyozni mindazt, ami a kaposvári mandátum érvényessége körüli politikai harcokban a somogyi főispánnak, Tallián Bélának a sajtó-ban szellőztetett bizalmas levele kapcsán a közvéleményben a főispáni hatalom ellen felmerült. (Ld. ezzel kapcsolatban *A somogyi levél* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzetet, amelyben közöltük Tallián bizalmas levelét e kötet 94—96. lapján, ill. a 239—241. lapokon.) Talliánnal kapcsolatban szükségesnek tartjuk még megemlíteni, hogy egy ideig (1879—80) a szegedi kir. biztosság egyik tanácsosa volt, és e tevékenysége kapcsán MK többször említette alakját akkori szegedi tárcáiban.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 59 : 2 *Mennyit költött? Mit írt? Ki lopta el levelét?* — MK ezzel a hármas kérdéssel a Tallián Béla somogyi főispán körüli botrányra utalt. (Ld. *A somogyi levél* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzetet a jelen kötetben.)
- 5 *Úgyse hiszi el Herman Ottó.* — Az 1887-es választásokkor Herman elvesztette szegedi mandátumát. Erről szól MKnak *Herman Ottó és a vasúti bakterok* c. karcolata a jelen kötet 38—41. lapján.
- 60 : 4—5 *Szeged megkapja a vasúti üzletvezetőséget.* — A PH egykorú híre szerint 1888 májusáig Szabadkáról visszahelyezik majd az árvízi károk miatt áttelepített vasúti igazgatóságot. (PH, 1887. nov. 8. Napi hírek. 9. l.)
- „ 22 *egzekvú* — végrehajt
- 61 : 27—28 *Ha a Talliánokban is ki lenne fejlődve ez utóbbi a jó kortes mellett, akkor nem érné őket somogyi eset.* — MK ezzel a fordulattal, továbbá a 61 : 32 sorban található zárójeles közbevetéssel egyértelműen érzékeltette, hogy a Tallián okozta botrány iratta vele a karcolatot a kedvelt jó főispánról, Kállay Albertről.
- „ 36 *pikétiroz* — magyar kártyával pikét játszik
- 63 : 8—9 *Szabadka pedig visszacapja — Horváth Móricot.* — Horváth Mór az 1884—87-es ciklusban volt Szabadka szabad-
elví párti képviselője.

[ELŐSZÓ AZ 1888-AS ALMANACH-HOZ]

- M** I. *Almanach az 1888. évre. Bp., 1887.* Szerkeszti: Mikszáth Kálmán. Egyetemes Regénytár. III. évf. 5—6. köt. 1—3. l.
- II. *Pesti Hírlap. 1887. november 12., 9. évf. 311. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Teljes névjelzéssel. [Előtte *Tizennégy magyar író* címmel a vállalkozást méltató és a közreműködő írókat bemutató sorokkal.]

- III. *Almanach az 1888. évre.* Bp. 1897. Egyetemes Regénytár XII. évf. 3–4. köt. 3–4. l.
 IV. *Jk 35. köt. = Hi 3. köt. Tudós írások.* Bp., 1914. 3–5. l.

Mikszáth újabb kapcsolata az Egyetemes Regénytárral

Az 1885 őszén napvilágot látott *A lohinaí fű* című Mikszáth-kisregény a Singer és Wolfner kiadó Egyetemes Regénytár c. sorozatában az I. évfolyam harmadik köteteként jelent meg. Az első kötet – az 1., 2. számot viselve – Ohnet »A bánya« c. regénye volt. Mikszáth műve volt az első magyar írói alkotás, amelyet a sorozatban közöltek. A Krk 3. kötetében Király István részletesen szólt az Egyetemes Regénytár keletkezési körülményeiről, a kiadói célkitűzésekről, a sorozat példányszámáról (i. h. 265–268. l.). Az elkövetkező 1886-os év is meghozta az Egyetemes Regénytár újabb MK-kötetét, a II. évfolyam 16. köteteként *A fészek regényei* címmel öt elbeszélést gyűjtöttek kötetbe (*Tavaszi rügyek, A becsületes Gyuri története, Egy fiúnak a fele, Szontágh Pálné, Még egy megyei történet*).

Az 1887-es év őszén indult a Singer és Wolfner kiadó sorozatának III. évfolyama; 1–2. kötete Beniczkyné Bajza Lenke »Ó az í« c. regénye; 3–4. köteteként az idősb. A. Dumas titkáráként az irdalmi élettel kapcsolatba került Albert Delpit francia író »A hitelen« c. regénye jelent meg (ez volt különben az akkor olvasott, ma már csak a lexikonokban számon tartott író negyedik magyarul megjelenő műve). A III. évfolyam 5–6. köteteként 1887. november derekán egy új kísérlet látott napvilágot: a következő évi naptárt is tartalmazó, majd – azt követően – tizennégy élő és működő magyar író rövidebb-hosszabb elbeszéléseit közreadó »Almanach az 1888. évre« c. antológiakötet. A novellák előtt MK cím nélkül közzétett beköszöntője állott. Amikor írta, amikor az első megjelent kötetet kézbe vette, nem gondolta, hogy egy több mint húsz évig tartó kötelesség örömét és keserveit vállalta magára: Mikszáth haláláig, az 1909-ben, a XXVI. évfolyamban közzétett előszóval együtt huszonkét kötet elé írt bevezetőt, és több mint száz kortárs író közel háromszáz írását találta a kor olvasóinak.

Az 1887 novemberében megjelent első »Almanach az 1888. évre« a következő írásokat tartalmazta:

- Jókai Mór: »Barak Hageb asszonyai«. 7–18.
 Beniczkyné Bajza Lenke: »A szellő és a rózsalevél«. 21–36.
 Sebők Zsigmond: »Egypár gyerekről«. 37–51.
 Vadnai Károly: »Örök láng«. 55–70.
 Tóth Béla: »A dzsinns«. 71–85.
 Petelei István: »A fehér galamb«. 89–99.
 Ágai Adolf: »A tudós pincért«. 103–124.
 Rákosi Viktor: »Fogságom története«. 127–137.
 Tolnai Lajos: »Miért vettem el a feleségemet?«. 139–149.
 Hevesi József: »Pál és Virginia«. 153–171.
 Kazár Emil: »Lovagregény«. 173–201.

Bródy Sándor: »Téli regét. 203—214.

Vértesi Arnold: »Az asszonyt. 215—231.

Mikszáth Kálmán: »Az öreg gróf. 235—244.

Mikszáth az Almanach bevezetőjében korábban már többször megpendített témát adott elő: a magyar írók művei igen nehezen fognak, csekély az olvasók érdeklődése és még kisebb a vásárlási kedvük. Ez a gondolat már erőteljesen jelentkezett az 1882 októberében frott *Poharak és könyvek* c. karcolatában, amelyből egy év múlva *Az apró gentry és a nép* c. kötet előszavát formálta meg (Krk 34. köt. 184—187. l.). Az 1884-es évben két elbeszélése is a könyvvásárlástól való irtózást állította középpontba: *A magyar virtus-cselekedetek* (Krk 35. köt. 37—40. l.) és *A könyvekről* (Krk 35. köt. 121—124. l.) címűek a könyvet nem vásárlók filozófiáját mutatják be. Hasonló témát dolgozott fel *A betű gyűlölete* c. karcolatában is, egy parlamenti helyzethez kötve e sajátos életfilozófiát. (Krk 72. köt. 76—71. l. — Erdemes megemlíteni, hogy ennek második részét az 1896-ra szóló Almanach előszavába beleillesztette.)

LEVÉL A SZERKESZTŐSÉG ÖSSZES TAGJAIHOZ

- M** I. *Pesti Hírlap. 1887. november 13., 9. évf. 312. sz. (I. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron*.
II. *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. Bp., 1914. 104—106. l.*

Egy furcsa szerkesztőségi üzenet

A PH előző, nov. 12-i számában, a 12. lapon, a Szerkesztőségi üzenetek rovat élén a következő hosszabb eszmefuttatás olvasható:

»— **Tóth.** Borzalommal olvastuk az ön levelét; ön zokon veszi, hogy Nagyváradon 65 tót gyereket fogadtak örökbe; ön szerint ezek a tót gyerekek, ha megnőnek, nem fogják azt meghálálni, mert: „Adj a tótnak szállást, kiver a házból.”

S ön sokkal jobban örülne annak a hírnek, ha egyszerre a Dunába fúlna 64 000 tót gyerek, vagy ugyanannyi kivándorolna, avagy Turóc-szentmártont elnyelné a föld.

Minden bizonnyal nem keresztényhez illő kívánságok s még kevésbé oly hazafihoz, akinek a neve — *Tóth*; tehát szinte fogadni lehet rá, hogy az ősei valamikor tótok voltak.

Kénytelenek vagyunk védelmünkbe fogadni a mi szegény tót atyáinkfiat a faji türelmetlenségnek ilyen aberációja ellen.

Hiszen, kérem, azok nem ártanak a légynek sem. Magas hegyeik közt csöndesen és bizony szegényesen éldegélnek. Emellett világgá menve keresik kenyerüket. Drótoznak, fótóznak, ablaküveget hordanak a hátukon s itt a mi nagy fővárosunkban vagy 21 000 darab (mert hiszen csak darabszámba veszik őket), tehát ennyi építi a palo-

tákat és templomokat, hordja a zsákot, ássa a földet, őrzi a házat, meg a többi.

Hol kell ennél kevesebb igényű nép! Ha a zsidók helyett ők építették volna Egyiptomban a gúlákat, még onnan sem vándoroltak volna ki soha.

Talán inkább dicsérjük, hogysem szidjuk e türelmes és jóra való népfajt. Lássá, egyik nemzetiség közül sem magyarosodtak be annyian, mint ezek közül. Példa rá önmaga és az ön sok névrokona. Továbbá egy egész sor nagy név, pl. *Baross* Gábor, *Mikszáth* Kálmán, *Prileszky* Tádé, *Krajcsik* Ferenc, *Simor* János, *Scitovszky* János, *Horánszky* Nándor, *Zsilinszky* Mihály stb. stb. Sőt még *Petőfi* (Petrovics) Sándor is. Az ám!

Már most hol van az igazság? A nemzet élő lelkének van-e igazsága, mely az összes nemzetiségek közül legkönnyebben boldogul a tótokkal: avagy önnek, aki a Dunába szeretné fullasztani a szegény, ártatlan tótocksákat is?

Ami azonban a Turócszentmártont illeti, ebben a dologban nem nagyon térnek el nézeteink egymástól. Ámbátor arra sincsen kilátás, hogy e tekintetben az ön kívánsága teljesednék.

Ehelyett jobb volna, ha a kormány és a hatóságok egyszer csak ugyan sarokba szorítanák az ott működő muszkavezető urakat, akik csakugyan képesek a hazaárulásra s mindent elkövetnek, hogy a különben annyira jóindulatú tót népet félrevezessék. De ha ez megtörténik, magunkra vessünk követ.

Ha ezen urak kellő rövidséggel lefüleltetnének, a tót népnek eszébe sem jutna a pánszlávizmus, s megmaradna a régi béke és a régi jó viszony közöttünk. De mindenestre szarvashiba volna, ha a gyűlölködést mi is fokoznánk s a Hurbánok és Mudrunok malmára hajtánók a vizet.

Csak maradjanak meg ők továbbra is atyánkfiainak. Elég baj az már nekik úgyis, hogy ők — tótok.

Így a szerkesztőségi üzenet. Ma már nem tudjuk eldönteni, hogy egy otromba szerkesztőségi tréfa volt-e az egész okfejtés, amelynek hangvétele sovinizmusellenes, de ugyanakkor nacionalista is, hiszen a szlovák nemzeti mozgalom vezetőit pánszláv agitátoroknak minősíti, ami történelmileg téves állítás. Vagy az idézett szerkesztőségi üzenet valóban egy olvasói levélre adott nem éppen magasröptű, hanem csak úgy futtában odavetett válasz, ahol a »pozitív« példák között egyaránt ott szerepelt »megmagyarosodott« szlovákként *Petőfi* Sándor és *Mikszáth* Kálmán neve is.

Mikszáth azonnali válasza inkább az utóbbi variációt teszi valószínűvé. Írónk cáfolata azt is érzékelteti, hogy őt magát teljesen váratlanul érte ez a »klasszifikáció«, és ő is azon melegiben, nem éppen teljes átgondoltsággal vetette papírra válaszát. Igaz, arra számított és ezt is kérte, hogy valahol hátul, esetleg ugyancsak a Szerkesztőségi üzenetek között tegyék közé tiltakozó sorait. A PH szerkesztősége vagy maga a szerkesztő onesztelő gesztusként a lap élén álló tárcarovatba illesztette *Mikszáth* írását.

A cikk egyes konkrét utalásaira a Tárnyi magyarázatokban található eligazítást az olvasó, de a válasznak van egy fordulata, amelylyel itt kell bővebben foglalkoznunk. A 66 : 2—4 sorban MK a következőket írta: »nemrégén sütötte ki az én tisztelt barátom, Gáll József, hogy oláh vagyok, mert „Mik” — kicsit jelent, a „szát” pedig falut.« Az egykorú sajtóban eddig nem találtuk nyomát Gáll József hivatkozott cikkének. Pedig ez az állítás a későbbi Mikszáth-szakirodalomba is bekerült. Váradi Béla 1910-es Mikszáth-életrajzában egy lapalji jegyzetben jegyezte meg: »... A Mikszáth név nyilván nem magyar. Valahol [ez a valahol talán Gáll imént említett cikke lehetett] ezt a román etymológiát olvastam: mike-szát = kis falu, úgy hogy akár így is lehetne magyarul visszaadni: Kisfaludy. Szily Kálmánnak nézete szerint át végű családneveink török eredetűek; talán ez a név is az ... A név különben (Mixátnak, Mixáthnak írva) Nógrád megye régi királis családainak egyikéé; a nagykürtösi anyakönyvekben már a XVIII. század kezdetétől sűrűn előfordul.« (Váradi: MK 4—5. l.), Ugyancsak 1910-ben Simon Jánosnak az Egyetértés hasábjain megjelent írásában a család eredetéről a következőket írta: »... beszélgettem Mikszáthtal, többek között családtörténeti kérdésekről is szólva, úgy nyilatkozott, hogy elődei, mint oláh eredetűek (Mikeszásza), a hagyomány szerint a Majláthokkal jöttek valamikor Erdélyből Magyarországra. A „kiscsoltói” előnévre nézve megjegyezte, hogy az atyja nevét valahol így látta írva s akkor azt hitte róla, hogy az nemesi predikátum. Ő maga egyébként csak fiatal korában írta magát egypárszor „kiscsoltói” Mikszáthnak ... « Simon János négy év múlva Miskolczy-Simon János néven »A Mikszáth család története« c. dolgozatában ezt a beszélgetést újból felidézte: »Az író egy ízben azon véleményének adott előttünk kifejezést [ez az Egyetértésben hivatkozott beszélgetés], hogy családjá a hagyomány szerint oláh eredetű (mike szat, Mikeszásza = Kisfalu). Erre nézve azonban semmi tényleges dokumentum nem maradt fenn ... « (Miskolczy-Simon J.: i. m. Komárom, 1914. 6. l.). Váradi Bélának az 1910-ben lábjegyzetbe illesztett adatát Miskolczy-Simon 1947-ben, a Mikszáth születésének 100. évfordulója alkalmából írott cikkében tényné emelte. A következőket állította: »A magyar fajnak egy nagy beolvasztottja ő is, mint Herczeg Ferenc. Maga említi román származását. Mikeszásza ezen a nyelven van és „Kis falut” jelent. Ősei a Majláthokkal jöttek ki Erdélyből. Apja, a kisbirtokos kocsmáros, már jól beszélt magyarul ... « (Magyar Nemzet, 1947. aug. 3.)

A fenti megnyilatkozások arra készítették Melich Jánost, hogy egy nagyobb dolgozatban foglalkozzék a kérdéssel. A »Mikszáth Kálmán és a Mikszáth-nemzetség viszonya a magyarsághoz« c. írása hivatkozásaiban Melich nem idézte sem Mikszáth jelen nyilatkozatát, továbbá nem ismerte Gáll József előljáróban említett cikkét sem. A nyelvi tények és etimológiai összefüggések beható és körültekintő szembeállítás után azonban határozottan leszögezte: »A kifejtettek alapján ... hogy román eredetű-e a Mikszáth család s Erdélyből jött-e Magyarországra, mégpedig a fogarasi Majláthokkal a XVII. század első felében? határozott nemmel kell felelnem. A Mikszáth

család őse nem román eredetű és nem erdélyi származású, aki onnan a *Mailáthokkal* jött volna ki. (In: Dolgozatok I. Nyelvtudományi Értekezések, 11. sz. Bp. 1957. 11. 1.)

Végezetül meg kell jegyeznünk, hogy a PH következő számaiban semmi olyan utalás nem találtunk, amely valamilyen formában visszatért volna a szerkesztőségi »incidensre«. Az is valószínű, hogy sem Mikszáth, sem a szerkesztőség nem is akart erre a rosszul sikerült »vitára« újra visszatérni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 65 : 5—6 *a hatodik nagyhatalom területén mindég statárium van?*
— A korabeli terminológia szerint a sajtót nevezték hatodik nagyhatalomnak.
- 20 *sárgarépat hord dohányzacskójában* — MK korábbi és későbbi karcolataiban az evangélikusra jellemző vonásként említette ezt a szokást.
- 22 *a fűrheces kocsiira bal lábbal lép fel* — Ezt a babonás szokást is az evangélikusok jellemzőjeként tartotta számon Mikszáth.
- 23—25 *a követválasztási eredményből nyilvánvaló, hogy a jobb lábammal léptem fel a fűrheces kocsiira.* — MK ezekben a hónapokban ugyan többször említette képviselő voltát, de megválasztására eddig nem hivatkozott. Ennek megemlézése két körülményre figyelmeztet: 1. mint székely terület képviselőjét még érzékenyebben érintette a származásáról szóló hamis állítás; 2. az ilyefalvi megválasztása előtt az erdélyi ellenzéki lapokban megjelent egy olyan állítás, amely szerint ő nem palóc, hanem szlovák származású. (Ld. Krk 74. köt. 189. l., továbbá Rejtő István: »Hogyan lett Mikszáth Ilyefalva képviselője«. ItK, 1978. 2. sz. 163. l.)
- 26—28 *Hogy a tarokkpartiban, ahol két tót van, kritikus pillanatban, fontos kiadások idején, okvetlenül tóra fordítják a beszédet.* — Ez a mozzanat MK más, ebben a korban keletkezett írásaiban is felbukkan (Krk 74. köt. 129. l.), továbbá *A francia kultúra a tótságon c. rajzában* is (Krk 37. köt. 82—83. l.).
- 66 : 2—3 *nemrégén sütötte ki az én tisztelt barátom, Gáll József, hogy oláh vagyok, mert a »Mik« — kicsit jelent, a »szát« pedig falut.* — Ld. a bevezetőben írottakat a 204. lapon.
- 5—6 *legalább közel járok ebben az oláh köntösben Kisfaludyhoz.* — A romantika korának költőjére való hivatkozás játék a Gáll József-féle etimológiával: Mik = kicsi, szat = falu, tehát Mikszáth neve »magyar fordításban« = kicsifalu vagy kisfalu, azaz Kisfaludy.

Lap Sor

- 66 : 16 *barkó* — A barkók a palócoknak északi, az ún. Erdőhátságon, főként Gömörben lakó csoportja
23 *dementi* — valótlán vagy annak minősített hír, közlemény hivatalos cáfolata

A KIRÁLYFI ÉLETEBŐL

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 99. folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1887. november 20., 9. évf. 319. sz. (7. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Jk 45. köt.* = *Hi 13. köt. Anekdoták. II. köt. Bp., 1917.* 103. l.

A kézitról és keletkezéséről

Az anekdotákat MK egy 20 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A kézitrára a nyomdában 44-es számot írtak, ami valószínűleg a szedési sorrendet jelentette.

A trónörökös gyerekkorából származó két anekdota — Mikszáth előadása szerint — nyolcéves, illetőleg tizennégy éves korából származik; dátumszerűen 1866-ból, illetőleg 1872-ből. Az időponton kívül írónk az epizódok előadóját is megjelölte: A trónörökös egyik nevelője volt a régi történet felelevenítője. Minthogy az évek múlásával Rudolf különböző, egyre magasabb képzettségű nevelők gondjaira volt bízva, és a trónörököstől származó két megjegyzés között hat év telt el, nem valószínű, hogy ugyanaz a nevelő hallhatta volna mind a két történetet. Sokkal valószínűbb, hogy a későbbi, 1872-es mondásának tanúja adhatta elő a PH egyik munkatársának Rudolf «koraérett» megnyilvánulását, és fűzhetette hozzá, hogy már gyermekkorában is gyorsan és hevesen reagált az eseményekre. 1871—1872-ben Rónay Jácint volt Rudolf magyar történelemtanára, 1887-ben, hetvenhárom évesen még elmondhatta az újságíróknak e két anekdotát. De az is lehetséges, hogy másvalaki közölhette a két történetet.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 67 : 10 — Nono! Talán kissé nehéz álláspontot választottál. (K: — No no. <Hat> <Egy> Talán kissé nehéz álláspontot választottál. <Napoleon valódi nagy ember>.)

A CÁR BESZÉLGETÉSE BISMARCKKAL

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 97—98. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. november 20., 9. évf. 319. sz. (2., 3. l.) Rovaton kívül. *Küliugyi csevegés* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A külpolitikai karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú, 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában részekre vágták és I—X római számokkal jelölték. Az első K-lap jobb felső sarkában MK jelölte a nyomdai utasítást: »borgis ritk.«

Javításainak száma az átlagosnál csekélyebb.

A fonográf és az írói fantázia

Sándor cár dániai üdüléséből családjával hazatérőben megszakította útját Berlinben, ahol mindössze egy fél napot tartózkodott. Részt vett a tiszteletére rendezett ebéden, délután fogadta Bismarck kancellárt, majd az érkezés napjának késő esti órájában tovább folytatták utazásukat Oroszországba. A hazai és külföldi lapok részletesen foglalkoztak a rövid látogatás várható nemzetközi hatásával, a PH anonim vezércikket is közölt az eseményről »Szíves fogadtatás« címmel, amelyben a külpolitika nézőpontjából latolgatták a rövid látogatás esetleges további fejleményeit. A lapok hírt adtak arról, hogy nov. 18-án délután fél négykor Bismarck felkereste a cárt. »Ez a kihallgatás — írta a PH — a berlini találkozás politikai magva. Bismarck herceg, aki egyszerűen beírta magát az orosz nagykövetségnél a látogatók névsorába, a találkozást nem kereste. A cár saját ösztönéből küldte Cserevin hadsegédét a kancellári palotába a kihallgatásra való meghívással.« (»A cár berlini látogatása.« PH, 1887. nov. 20. 7. 1.)

A Monarchiában e fontos titkos megbeszélések a hármas szövetség további alakulása és tevékenysége szempontjából a sajtó minden árnyalatát élénken foglalkoztatták. Mikszáth jelen »Külpolitikai csevegés«-ében ezeknek a kíváncsi találgatásoknak és feltételezéseknek adott hangot azzal, hogy korábbi »képzletbeli riportjaihoz hasonlóan megpróbálta kitalálni a megbeszélés témáját és hangnemét. Ehhez a korabeli technika legújabb vívmányát, az 1877-ben Edison felfedezte fonográf nyújtotta lehetőséget tette meg alapul. A Monarchiának a tárgyalásokkal kapcsolatos várákozásait azzal próbálta érzékeltetni, hogy fantáziája szárnyalása szerint Kálnoky, a közös külügyminiszter, sok évtizeddel megelőzve a technika »fejlődését«, a fonográf segítségével »lehallgattatta« a két államférfi bizalmas tárgyalását. A titkos dokumentum kiszivárogtatására legalkalmasabbnak azt az utat találta, hogy szigorú megőrzésre a magyar belügyminisztériumban helyeztette el a fonográfhengereket. Ezzel egy csapásra biztosította, hogy — miként Mikszáth írta — »mindjárt egy óra múlva mi is megtudtuk a diskurzust«. Ezt a hazai viszonyokra vetett fintort a lap minden korabeli olvasója ironikus mosollyal fogadta: mindenkinek azonnal eszébe jutott az Egyetértés 1887. okt. 4-i számában a Tallián Béla által a belügyminiszterhez intézett »bizalmas« levél nagy politikai botrányt felkavaró közlése. (Ld. *A somogyi levél* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket e kötet 237—241. lapjain.)

Így fonódott össze a külpolitikai kombináció az aktuális belpolitikai kérdéssel, a parlamenti élet napi problémáival, hiszen a karcolat befejező részében (69 : 11–14) már az októberi válaszfelirati vita egy-két fordulatára tett MK ironikus megjegyzést.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 67 : 4 aki sok hírlapi (K: aki <egész családja> sok hírlapi)
 5 mégis odaérkezett (K: megis <tengedett?> odaerkezett)
 6 nagy szemű (K: nagy <mély> szemű)
 7 volt az a diszebed (K: volt az <az ebed a> a diszebed)
 15–16 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatók: <És megis történt, de csep>
 16 történt, noha a lapok eltitkolják. Gróf Kálnoky követte (K: történt <...> noha a lapok eltitkolják. <Az „Egyetértés” című magyar lap> Gróf Kálnoky követte)
 17–18 szobájában, a lemez fölvette (K: szobájában <a mely> a lemez fölvette)
 19 így most összeállítható lett (K: így most <össze van állítva> összeállítható lett)
- 68 : 4 hogy itt őrizték (K: hogy itt <meg> őrizték)
 8 A cár (a helépő (K: <Sandor> Cár (a belepő)
 17 A cár: Ej, ej (K: A car <car> Ej ej)
 18–19 hozzuk tisztába (K: hozzuk <tisztában> tisztába)
 20 Bismarck: Én már tisztába (K: Bismarck: <<A <...> magától>> Én mar tisztába)
 23 A cár: Én is azt (K: A cár: <Én is békét> Én is azt)
 24–25 sor között a K-ban nyolc, részben olvashatatlanul törölt sor található:
 <<Bismarck: Hogyan?
 A cár: <.....>
 Bismarck: Hm!
 A cár: <.....> Okvetlenül kell valamit tennem Bulgariában. Mit gondol ön?>>
 27 felingerelt Koburg Nándor. (K: felingerelt ez a *cifruska* Koburg Nándor.)
 28 a gyerek. Ez már sok! (K: a gyerek. <Ez mar megis sok!> Ez mar sok!)
 35–36 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <A cár: Én önt ?Sziberiába? küldenem herceg, ha otthon ?találna? meg>
- 69 : 3–4 alatt az Andrássy (K: alatt <a magyar> az Andrassy)
 6 Miksával mondtak neki (K: Miksával <mondott> mondtak neki)
 9–10 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Parancsoljon főleg>

Lap Sor

- 69 : 14—15 *Kuna, a »birodalmi (K:) Kuna (az ajtonal) a „birodalmi)*
16 elbúcsúzott. (K: elbucsuzott <ietve a cártól>)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 67 : 1—2 *A berlini udvarnál, hol most mindenkinek a San-Remo-i betegen jár az esze* — MK utalása a német trónörökösre vonatkozik, aki 1887 őszén súlyos gégebántalmak miatt előbb Velencében, majd San Remóban tartózkodott. Itt állapították meg, hogy gégerákban szenved. Apja, I. Vilmos halála után még megkoronázták (1888. márc. 12.), de 99 napi uralkodás után, június közepén, elhunyt.
- 10—13 *A cár berlini fogadtatása.* — A PH oikke részletesen beszámolt a nagyszabású rendőrségi biztonsági intézkedésekről (1887. nov. 20. 7. l.).
- 69 : 6—7 *Ez idén már csak Falk Miksával mondtattak neki [Andrássy Gyulának] néhány bókot.* — MK utalása valószínűleg az október közepén zajlott felirati vitában elmondott Falk-beszédre vonatkozik. (KNapló, 1887—92. I. köt. 74—75. l.)
- 12 *beszél-e már Beöthy Ákos és hogy mit mondott?* — MK célzása ez alkalommal is a felirati javaslat vitájára vonatkozott. Beöthy Ákos okt. 18-án szólalt fel, és hosszas beszédében az Apponyi Albert benyújtotta ellenjavaslatot támogatta. (KNapló, i. h. 58—63. l.)
- 14—15 *Kuna, a »birodalmi kutya»* — Bismarck hatalmas testű kuttyája a korabeli sajtóban sokszor szerepelt. MK is megemlítette más írásában.

A KÍSÉRTET

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/100—102. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. november 23., 9. évf. 322. sz. (1—2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Egy kálvinista.*

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőszöveg kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében darabokra vágták és az egyes részeket I—XII római számokkal jelölték. A K első lapjának jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdai utasítást: »borgis ritkítva».

MK javításainak száma átlagos, feltűnő módon a kiszedés után a K második bekezdését valamilyen megfontolásból törölte. A korrek-

túrát maga végezte, ezt az említett bekezdés kihúzásán kívül még az alábbi sorokban található javítások is bizonyítják: 69 : 9—10, 69 : 13, 69 : 15—16, 70 : 6—7, 71 : 16, 71 : 37—38.

Egy katolikus gyűlés és politikai visszhangja

XIII. Leó pápa egyházi tevékenységének ötvenedik évfordulója alkalmából Rómában ünnepeket szerveztek. A pápai jubileum magyar végrehajtó bizottsága elutazás előtt a budapesti új városháza nagytermében gyűlést tartott. Ezen az ülésen Simor János esztergomi bfnok beszédben ismertette a pápához intézett hódoló feliratot, amelyben utalt az egyházi állam kérdésre is. A PH cikke megjegyezte: »... nem értjük, mért kellett az esztergomi bfnok érseknek a pápa világi uralmának kérdését abban a feliratban megérintenie. A bfnos főpap mindenesetre óvatosan tette. Óvatosabban, mint Schlauch imént Bécsben.« (»A nap eseményeihez«. PH, 1887. nov. 21. 1. 1.) Ezen a megnyilvánuláson Zichy Nándor, az 1894 novemberében alakult »Katolikus Néppárt« későbbi megalapítója szintén felszólalt és beszélt az egyházi állarról, mondván: »... Mi is teljes szívvel és lélekkel csatlakozunk ama mélyen érzett óhajhoz, hogy adassék meg a pápának a világi önálló függetlensége, mely a katolikus kormányzatnak elengedhetetlen feltétele...« (»A pápa jubileuma«. PH, 1887. nov. 21. 2. 1.) A PH erre a megnyilvánulásra az előbb idézett vezércikkében a következő észrevételt tette: »... ma Zichy Nándor gr. a zarándokok előtt nyakig beleugrott a pápai állam kérdésébe. Szinte addig ment, hogy a pápai államot proklamálja — Budapestén. . . A római zarándokút legjobb lesz, ha kegyes zarándokútnak marad meg és nem háborítja fel ellenünk barátunkat és békés szövetségünket: az olasz népet és az olasz királyságot. . .« (»A nap eseményeihez«. PH, 1887. nov. 21. 1. 1.)

Az a mozzanat, amely a PH vezércikkében csak egy — bár nem jelentéktelen — mozzanat volt, az a Nemzet másnapi vezércikkében központi helyre került. A cikk írója, B. G. széles történelmi és nemzetközi összefüggésben vizsgálta a pápa világi uralma kérdésének esetleges külpolitikai következményeit. MK jelen karcolata megértéséhez, ironikus hangnemének magyarázatához szükséges röviden felidézni a Nemzet fontosabb megállapításait:

»Politikailag a legalkalmatlanabb időben történt a tegnapi tüntetés a pápa világi uralma mellett . . .

. . . Sajnáljuk annál inkább, mert e nyilatkozatra semmi szükség sem volt. A pápa világi uralma kérdésének semmi köze azon hódolat-hoz, melyet Magyarország katolikus polgárainak nevében indokolt lehet tolmácsolni a római szentszék előtt. E hódolatnyilvánítás lehet vala a legmelegebb és legteljesebb, de a politikai eszély tiltotta, hogy a legkényesebb kérdést és Olaszország legérzékenyebb oldalát érintse. Azon Olaszországot, melynek a hármas szövetségbe való belépése átalakította Európa helyzetét, Oroszországot a legteljesebb elszigeteltségbe lökte, s lehetetlenné tette, hogy a három nagyhatalom béke-

szövetségével szemben, egy a felforgató elemek találkozásából képződő ellenszövetség létesüljön a háborúra. . . Amióta azonban Olaszország belépett a hármas szövetségbe, Németország megváltoztatta taktikáját. Nemcsak a német sajtó folytat nyílt háborút Oroszország ellen, hanem maga Bismarck a legkegyetlenebb pénzügyi csapást mérte a cári birodalmára. Olaszország szövetsége nélkül III. Sándor cár útja szomorú átvonulás volt Németországon. Mi szükség volt ily körülmények közt az Olaszország elleni tüntetésre? Vagy helyesebben kérhető: mindezen tények miként nem képeztek indokot arra, hogy a hódolati felirat kapcsában a pápa világi uralmának kérdése ne említessék? . . . » A Nemzet vezércikke röviden összegzi XIII. Leó célkitűzését és tevékenységét pápává megválasztása óta, majd a következőkkel zárta fejtegetését: »Annyi azonban bizonyos, hogy XIII. Leó nagyszabású egyházi politika alapjait rakta le; olyan politikáét, mely új irányba fogja fejleszteni a pápaság hatalmas intézményét. Ez intézménynek azonban nem képezi, valamint sohasem képezte alapját a világi uralom. A középkorban szükség volt rá, mert akkor minden hatalom a territorialitásban nyert kifejezést. Akkor nemcsak a pápának, hanem még a püspököknek is szükségük volt a patrimoniumra, mert a feudális felfogás csak bizonyos terület feletti rendelkezésben látta az uralom feltételét. . . a pápaság nyert azért, hogy a világi uralom alakjától megtisztulva, valódi birodalmát, az erkölcsi világot vette birtokába. Ily viszonyok közt kétszeresen inopportunos volt a tegnapi nyilatkozat a pápa világi uralma mellett. A pápánál amúgy sem szükségesebb pápábnak lenni. Felesleges a Vatikán követelésein túlmenni. De sokszorosan felesleges, sőt káros Magyarországon követelni vissza a pápa világi uralmát. Azon a Magyarországon, mely nemcsak hagyományos rokonszenvet érez az olasz nemzet iránt, hanem ez idő szerint szövetségben van Olaszországgal.« — E szavakkal fejeződött be a Nemzet 1887. nov. 22-i, reggeli kiadásának vezércikke. A benne kifejtett gondolatmenet készítette Mikszáthot a jelen karcolat megírására, a megnyilatkozásnak a kelletténél nagyobb jelentőséget tulajdonító fejtegetés ellensúlyozására. Az erőteljesebb hatás elérésére öltötte magára a naiv vidéki kálvinista dzsentri-birtokos habitusát.

A kézirát szövegjavításai

Lap Sor

- 69 : 1 hogy protestáns ember vagyok (K: hogy jó <katholikus> protestáns ember vagyok)
 4–5 nyelvet tanuljam belőle. De amíg a német nyelvet meg nem tanulom a Journalból (K: nyelvet <el ne felejtsem> tanuljam belole <E ket> <Tudom a polit> De a mig a német <nyelvet fel> <nyelvtudományomat taplalom> nyelvet meg nem tanulom a Journalbol)
 7–8 élvezettel betűzgetem Beksicset, aki fiatalkoromra (K: élvezettel <olvasom> betűzgetem Beksicset aki <mar> fiatal koromra)

Lap Sor

- 69 : 9—10 sor között a K-ban a következő bekezdés olvasható:
<Csendes ábrándokba merülök> *Mulattat engem, mint egy holdkóros, aki csöndes éjjeleken at a hazfedeleken jár — s amikor <lejon> lecsuszik a haz telejéről azt hiszi <o epítette> hogy ledöntötte a hazat — pedig csak járt rajta.*
- 10 mulattatott, sőt megijesztett (K: mulattatott de <megre> megijesztett)
- „ 13—14 rémuralma. *Elmúlt századok* (K: rémuralma Szazadok)
- „ 15—16 papokat gályákra (K: papok gályákra)
- 70 : 6—7 szokatlan *kegyellenség* az inkvizitorok (K: szokatlan az inkvizitorok)
- 8 Ez már tán magával (K: Ez mar tan <mar> magával)
- 11 olyan zordonan? (K: olyan <...> zordonan)
- 20 — Semmi. (K: — <Ott> Semmi.)
- 24 — Lehetetlen az! Tegye (K: — Lehetelen az! <Ne> Tegye)
- 26 bizony úgy történt. (K: bizony <meglehet> úgy történt.)
- 29 öregúr valamit. Meglehet (K: öreg úr valamit. <De biz az senki sem hallotta> Meglehet)
- 38 — Csakhogy az a (K: — <De ha> Csakhogy az a)
- 39 Emlékezhetik rá, hogy a francia (K: Emlékezhetik ra hogy <valaha> a francia)
- 71 1 indítványt nyújtott be (K: indítványt <akart benyújtani> nyújtott be)
- 4—5 tisztelendő úr, hogy ez félig-meddig (K: tisztelendő ur, hogy <masfél millió ember irta alá> ez felig meddig)
- 7 kérem, hogy másfél millió (K: kerem hogy <két> masfél millio)
- 11 ébren! « Hisz én ott (K: ebreñ! <Hiszen> Hisz en ott)
- 16 Mert *aláírásra* mindig (K: Mert *adressesre* mindig)
- 20—21 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatók: <De a gyules hat>
- 22 Mert így mégis az egésznek (K: mert így megis <Esze agaban sem volt. Egesz> az egesznek)
- 26 *Ismerni* kell (K: *Ósmerni* kell)
- 30 én egészen megijedtem a mai (K: en <ugyszolvan> egészen megijedtem a <...> mai)
- 36—37 igazam. A félrevert (K: igazam. A <felvert> félrevert)
- 37—38 össze. *És* sok felizgatott nép (K: össze. *S* sok <nép> felizgatott nép)
- „ 39 hogy az újságírók (K: hogy <a pu> az ujsagirok)
- 72 : 6 tegnapelőtti katolikus ülésről (K: tegnapelőtti <...> katolikus ülésről)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 69 : 7—8 *nagy élvezettel betűzgetem Beksicset, aki fiatalkoromra emlékezett a cikkeivel.* — A cikknek ez a fordulata azt jelzi, hogy az álnéven író MK a Nemzet B. G. szignóval jegyzett vezércikkéről felfedte Beksics Gusztáv szerzőségét.
- 18 *az olasz—német—osztrák szövetség összeomlik* — Ld. a Nemzet vezércikkének nemzetközi távlatú eszmefuttatását az előző 210—211 lapon.
- 70 : 20 *adressz* — itt: üzenet, felirat
- 21 *azt a néhány fontocskát* — A PH cikke szerint az ötszáz zarándok 330 000 lirát, azaz 165 000 forintra menő Péter-fillért vitt magával Rómába. (1886. nov. 21.)
- 71 : 7 *másfél millió ember írta alá* — A PH idézett híradása szerint az ajándékokon kívül a zarándok másfél millió magyar állampolgár hódoló aláírását is magukkal vitték.
- 37—39 *És sok felzúgott nép mindig sok galyibát csinál: a tiszaezlári ügyet is a zsidók mérgeztették el.* — MK ezzel a fordulattal, azt az egykorú középrétegbeli vélekedést idézte fel, amely a zsidóság túlérzékenységében vélte felfedezni a tiszaezlári ügy kiterbélyesedésének okát. (Ld. Krk 66. köt. MK több cikkét.)

AZ ÁLMOS DADA

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 67—68. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. december 10., 9. évf. 339. sz. (5. l.)* Rovaton kívül. *Rendőrtörténet Göndöcs Benedeknek ajánlva* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A történetet MK három, átlagosan 40 cm hosszú, 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták, és az egyes részeket XII—XXIII római számokkal jelölték. Az első lap jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdai utasítást: »borgis ritkítva«.

Változtatásainak száma átlagos.

Egy humoros rendőrségi történet

A PH rendőrségi tudósítója vihette a történetet a szerkesztőségbe, hamvas humorával nemigen tudott mit kezdeni, de MK mint fiatal

apa megérezte benne a kedves témát. A végeredményből megkomponálta az előzményeket, életet lehel a szereplő személyekbe.

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor	
72		alcím (Rendőrtörténet Göndöcs Benedeknek ajánlva) (K: (<.....> rendőrtörténet <Krajtsik Ferencnek> Gondocs Benedeknek ajánlva.))
	1	ajánljuk Göndöcs (K: ajánljuk <Krajtsik> Gondocs)
	2	rajta, mire viszi (K: rajta <hogy> mire viszi)
	3	álmoság. (K: álmoság <a> ?)
	7	»Baby«-nak hívják (K: <Baby> „Baby” nak hívják)
	8	velök hál egy (K: velok hálík egy)
	9	szép zöldernyős (K: szép <...> zold ernyős)
	12	ámbár (K: ambator)
	19	felkelni, felhúzni (K: felkelni <es> felhúzni)
	23	csak fület repesztő hortyogással (K: csak <egy> fület repesztő <hortyolással> hortyogással)
73	6	és egy darabig (K: es <da> egy darabig)
	6–7	hallgatta félalomban a csecsszopó csámcsogó (K: hallgatta <meg> felalomban a csecsszopó <édes> csamcsogo)
	11	érezni, hogy ő voltaképpen (K: érezni <hogy> ?neki? itt semmi dolga s) hogy ő voltaképen)
	11–12	hozzátartozandósága, s hogy a (K: hozzátartozandosaga, <minelfogva egész ösztönszerűleg> s hogy a)
	15	Minelfogva ösztönszerűleg (K: Minelfogva <egész> ösztönszerűleg)
	18	a mama, mosolyra nyílik (K: a mama, <jo reggelt> mosolyra <?vonul?> nyílik)
	19	kivánni a Babynak (K: kivanni <kicsik> a Babynak)
	19–20	függönykéjét, s ijedten (K: függönykejet <<s egy <.....>> s ijedten)
	25	anya és felsikolt. (K: anya <ajult> es felsikolt)
	26	A dada megnézi (K: A dada <?mint?> megnézi)
	28–29	sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <A dada emlékszik hogy megs>
„	34	bejött, és ellopta (K: bejött és <ki> ellopta)
„	38–	Úgyan, ugyan (K: – <...> Úgyan ugyan)
74	8	mai nap az (K: mai nap <on> az)
	16	vigyázni, he? – mondá (K: vigyázni he? – <kialta> monda)
	17	az ajtón. – Hm, az állam (K: az ajton <Az állam csak> – Hm az állam)
	19–20	sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <– Hunn? kerdezte meg egyszer>
	24	robajjal lépegetett (K: robajjal <lepd> lepegetett)
	24–25	sor között a K-ban kihúzott szó található: <A sulyos>

Lap Sor

- 74 : 25 A nehéz, idomtalan (K: A <nag> nehéz, idomtalan)
27 András. — Megérezte az a kis jószág, hogy a hatóság (K: András <<A rendőr megis csak rendőr. Van itt <.....>>> Megérezte az a kis jószág hogy <keresem> a hatóság)
30 kivették a gyereket, aki rózsaszín pirosra (K: kivették a <.....> gyereket aki <<?sirt? <.....>>> rózsaszín pirosra)
33 hogy az elveszett tárgyat (K: hogy <<olyan ügyesen lepett <.....>> az elveszett tárgyat)

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

- 73 : 13 *Morpheus* — Ovidiusnál az álomistennek (Somnus) egyik fia, akinek képessége volt arra, hogy az alvóknak minden lehető, de csakis emberi alakban megjelenjék, mint álomisten.

A MOSÁS

K PIM Darnay-gyűjtemény.

M *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1887. december 11., 35. évf. 50. sz. (831—832. l.) A cikk mellett Szobonya Mihály A mosás c. rajza. Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K-ot MK két, 33 cm hosszú és 20 cm széles fogalmazási papírra írta. Könnyedén fogalmazta meg mondanivalóját, csupán négy helyen javított az írás közben. Az első K-papír felső részén idegen kéz ceruzás írásával olvasható a nyomdai utasítás: »V. U. g. durch.«, mellette a szerzői kíváncsi, ugyancsak idegen kéz írásával: »Levonat!« Az első K-lapon a gyűjtő odaragasztott egy, az egykorú sajtóban megjelent MK arcképet, amely alatt ugyancsak nyomtatva ott olvasható MK autográf aláírása.

Nagymosás városon és falun

A VÚ előző évfolyamaiban több képmagyarázat látott napvilágot MK tollából. A Krk 70. kötetében a 227—228. lapon már szoltunk frónknak ilyen jellegű karcolatairól. Megjegyezzük, hogy az 1886-os év első felében a VÚ hasábjain négy képmagyarázata látott napvilágot (ld. a Krk 72. kötetében az *Egy fej, A parasztok, A tisztességes*

szándék és a *Gyermekek a mezőn* címűeket és a hozzájuk kapcsolódó jegyzeteket).

Az életképfestő Szobonya Mihály rajzához fűzött képmagyarázat jellegét tekintve *A tisztességes szándék* és a *Gyermekek a mezőn* c. korábbi képmagyarázathoz áll közelebb. Most is, mint korábban, az illusztrátor meglevenfette jelenet köré párbeszéd komponálásával eleven, történéseket hordozó eseménysort kerekít. Érdeemes felhívni a figyelmet, hogy a városi lakásban felvázolt nagymosás előkészületeinek érzékletes leírása minden valószínűség szerint saját személyes tapasztalatait örökíti meg, azt a kényelmetlenséget, amelyet egy ilyen esemény során a lakás urának el kellett szenvednie. (Szobonya Mihály rajzát ld. V. képmellékleten.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 75 : 11 **alkalmatlankodjék itt!** (K: **alkalmatlankodjék** <itthon> itt!)
17–18 **ingeddel kiszabadulhattál** (K: **ingeddel** <meg> **kiszabadulhattál**)
22 **rajzában, ahol** (K: **rajzában** <mutatjuk be> **ahol**)
37–76 : 1 **mályvapiros ajka** (K: **malyva piros** <arca> **ajka**)

A FEHÉR VÁROS

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 124–125. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. december 29., 9. évf. 357. sz. (1., 2. l.)
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Amerikai fotográfia* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt előszó.

A kézitról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták és az egyes szeleteket A, B, C C1/2, D, E, F betűkkel jelölték.

MK javításainak száma átlagos, húzásai, törlései főként a cikk első felében találhatók. A korrektúrát maga végezhetette el, ezt bizonyítják a 77 : 7, 77 : 10–12 sorokban észlelhető, a K-hoz képest eltérő, új stílusfordulatai.

Kemény téli napok a fővárosban

1887 karácsonya előtt kemény hideg köszöntött a fővárosra; a zimankósra fordult idővel együtt megindult és napokon keresztül

tartott a havazás. A lezúdult hó nemcsak ragyogó fehérbe öltöztette a várost, hanem egyre-másra jelentkeztek az utcákat borító hótömeg keltette akadályok, kellemetlenségek.

Mikszáth a jelen karcolatban érzékletes képet fest a hóözöntől elárasztott főváros látványáról, lakóinak gondjairól és a karcolat végén ironikusan szól a magisztrátus tétova tehetetlenségéről. Ez az írás azon kiesszámúak közé tartozik, amelyekhez a már idestova egy évtizede fővárosi lakos Mikszáthnak Budapest élete nyújtotta a közvetlen élményt. Ezzel írónk is gyarapította azoknak a kordokumentumoknak számát, amelyek a századvég fővárosának hétköznapi örömeit és nehézségeit örökítették meg.

A PH ezekben a napokban több cikkben számolt be a főváros nehézzé vált életéről. A »Fővárosi mizériák« c. vezércikk erőteljesen tette szóvá, »hogy a főváros nem takaríttatja el a havat az utcáról. Botrány az, hogy már egy hete az utcákon hever a hó, néhol valóságos hegyek állítják el az utat, s hasztalan lesi a polgárság, hogy a magisztrátus elhordassa . . .«. (PH, dec. 28. 1., 2. 1.) A Mikszáth-cikkkel azonos napon megjelent másik riport az időjárás és a körülmények további romlásáról tudósított: » . . . Rég nem volt olyan istenitéletidő a fővárosban, mint ma. Tegnap este óta szakadatlan hullt a hó, s ehhez valóságos orkán szegődött, mely lesöpörte a háztetőkről a havat, majd fölkavarta az utcákról a levegőbe, s zúgott, süvöltött kiállhatatlanul . . .« (»Hóvihar a fővárosban«. PH, dec. 29. 3. 1.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 76 : 3 minden. Madártávlatból nézve az egyszínű tájékat (K: minden. <A Gellérthegyről> Madartavlatból nézve az egyszínű <tajk> tájékat)
- 4—5 lappá folynak össze a háztömbök. (K: lappa <<idomulnak az < >> folynak össze a háztömbök)
- 5—6 csillogó bádogját, a házfedelek különféleését. (K: csillogó < > bádogját, a <haz> házfedelek különbféleseget. <Nincs az egész ?lathataron? más szín>)
- 8 ezüst volt (K: ezüst < . . . > volt)
- 13 Mert a szél (K: Mert a <ho> szel)
- 77 1—2 Mert hol szítál (K: Mert <finom pelyhekben pilinkál> hol szítál)
- 3—4 finom pehellyé morzsolódva (K: finom <pehely ?alakjában?> pehellyé <?szaggatva?> morzsolódva)
- 7 publikum járhasson. (K: publikum átjárhasson.)
- 7 szánok siklanak (K: szánok <röpülnek> siklanak)
- 9 A hideg éles (K: A hideg < . . . > éles)
- 9 bajuszokat, a szél (K: bajuszokat <feher> a szel)
- 10 lóházza, feszegeti (K: lobazza < > feszegeti)
- 10—12 cégtáblákat s hab helyett havat ver a borbélyműhelyek cintányérjaira. (K: cegtáblákat s valóságos örült táncot jár a borbély műhelyek cintanyerjaival.)

- Lap Sor
- 77 15 Néhol valóságosan megakadt (K: Nehol <megakad> valóságosan megakadt)
- 16–17 helyreállítja a »rönd«-et. (K: helyre allítja a <rondet> „rönd”-et)
- 20 neptelenek ilyenkor (K: neptelenek <...> ilyenkor)
- 22 mozdul a lakásából (K: mozdul a <szobajából> lakásából)
- 23 járnia; az még jó, ahol (K: jarnia; <meg> az még <jol> jo ahol)
- 26 el kell az embernek esnie. (K: el kell <esnie> az embernek esnie)
- 31 Bátran (K: <A> Batran)
- 32 Hogy ugrál a csikorgó (K: hogy <...> ugral a csikorgo)
- 33–34 felett, a kis Merkur. (K: felett <a fehér> a kis Merkur.)
- 34 lett. Fázik szegény. No, de egy (K: lett <ő is... De ?nem? mer> Fazik szegeny. No de egy)
- 78 : 2 jó poéta (K: jo <Poet> poéta)
- 4 váltál pillanatnyira. (K: váltál <most mar: Hallom hogy mit kialsasz:> pillanatnyira)
- 11 A béke fehér (K: <Megfeher> A beke fehér)
- 13–14 lények, akiknek (K: lények, <?aki?> akiknek)
- 14 a föld színéről: utánuk (K: foldezinéről: <?aztan?> utanuk)
- 15 kocsisok, akik egy ló (K: kocsisok <akit> akik egy ló)
- 18 enged. Meleg (K: enged <?mert?> Meleg)
- 20 bevették a »havazást« (K: bevettek <a „havat” esemenyek> a „havazást”)
- 22–23 magisztrátus, már így (K: magisztratus, <aki> mar így)
- 26 logika, az logika. (K: logika az <vegre is> logika.)
- 32–33 sor között a K-ban kihúzott mondatok találhatóak: <Es a ?türelem? nem fogyott ki> <<Egy <...>> lepett szamara nehez>>

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 76 *alefm Amerikai fotográfia* – Az egykorú terminológia szerint az Egyesült Államokból származó technikai eljárással készített gyorsfotót illeték e fordulattal.
- 77 : 20 *Halmas-Szentbogárd* – MK által alkotott helységnév, hasonló alkalmazásban, mintha ma Mucsát mondanánk.
- 34–35 *No, de [a Merkur] egy kicsit mégis nagyon ugrál...* – MK utalása feltehetően a tőzsdei manipulációra vagy a nehezebb közlekedési viszonyok miatt felszökött árakra vonatkozhat.
- 78 : 1–2 *hát mégis eljutottál Szibériába, jó poéta; csak egy kicsit antidatálta a becsületes Manasses.* – A Petőfi halálát követő évtizedekben több legenda táplálta azt a reményt, hogy a nagy költő mégsem esett el a segesvári harctéren. Az egyik nagy

érdeklődést és feltűnést kiváltó hír 1877-ben röppent fel; eszerint Petőfi orosz fogságba esett, és egy szibériai ólom-bányában raboskodik. Ezt a történetet egy magát Manasses Dánielnek valló csaló terjesztette, akiről aztán kiderült, hogy sohasem volt Szibériában, közönséges bűnöző. (A Petőfi személyéhez fűződő reményeket és hiedelmeket ld. újabban Dienes András: *Petőfi a szabadságharcban*. Bp., 1958. 277–391. l.) — A Manasses terjesztette híresztelésekkel MK két, 1877-ben keletkezett elbeszélésében, a *Muszka vendégzere-tet* és *A Sz... Tamás doktora* címűekben utalás formájában találkozhatunk (ld. Krk 29. köt. 91., 121. l. és Bisztray Gyula jegyzetét 280–281. l.).

PARLAMENTI KARCOLATOK

AZ ÚJ HÁZ

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 55–56. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 23., 9. évf. 261. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Nekrológ és beköszöntő*
alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A parlamenti beszámolót MK három, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában feldarabolták és az egyes szelvényeket I–XI római számokkal jelölték.

MK javításainak, változtatásainak átlagos száma arra mutat, hogy a már kiérlelt mondanivalóját könnyedén vethette papírra. A korrek-túrát maga végezte, ekkor még néhány helyen változtatott szövegén, ezek a következő sorokban találhatók: 81 : 17–18, 82 : 11, 82 : 15, 82 : 30, 83 : 3, 83 : 12, 83 : 18–19, 83 : 23–25, 83 : 26–27.

Első képviselőházi karcolat a parlament padjaiból

Mikszáth beköszöntő parlamenti karcolata tulajdonképpen szám-adás arról, hogy az 1887. június végi választások alkalmával kik azok a kimaradt képviselők, akiket az olvasó az előző ciklusban vagy cik-lusokban megszokott, akik ismert és kedvelt figurái voltak az ülés-teremnek és jellegzetes figurái a mikszáthi karcolatoknak. A szám-vetés mintegy újbóli összegezése a veszteségeknek, hiszen már a választások lezárását követő napon, 1887. jún. 28-án *A választások után* c. karcolatában (Krk 74. köt. 44–47. l.) szinte hasonló fordulatokkal vette sorra a mandátumhoz nem jutott különböző pártállású képvi-selőket. A három hónappal korábban írt cikket a választási esatározások záróakkordjának tekinthette, míg ez a mostani cikk az új képviselőház megnyitására várakozók érdeklődését kívánhatta kielégíteni. Arra előzetesen felhívjuk az olvasó figyelmét, hogy a Ház megalakulását követően több mandátumot megtámadtak, több kép-

viselőt két kerületben is érvényesen megválasztottak, egy képviselő még az első ülés előtt önkézevel vetett véget életének. Mindezek a körülmények több kerületben pótválasztás kiírását és az őszi–téli időben való lebonyolítását tették szükségessé, ami módosította a végleges mérleget: több kimaradt képviselőjelölt ezen alkalmakkor mandátumhoz jutott. Erről részletesebben a Tárgyi magyarázatok szólnak.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 81 : 2 parlament. Jobbadán (K: parlament. <A régi elemek> Jobbadán)
 8 kétségkívül, s ezekből (K: kétségkívül s <ebb> ezekből)
 10 hogy Éles bejött, (K: hogy Éles <meglett> bejött (... ..))
 11 Szilágyi elbukott (K: <A S> Szilágyi elbukott)
 14 a szélsőbalon a számfejtő (K: a szélsőbalon <Enye> a számfejtő)
 17–18 Polonyival s e mélyen elszomorító hazafiatlanság egyedüli mentséget abban (K: Polonyival s egyedüli mentségét *csak* <akkor> abban)
 20 tette gigászi hangú (K: tette <óriási> gigászi hangú).
 24–25 rehabilitálta legalább a nemzetet, mert kisült, hogy az (K: rehabilitálta a <kor> nemzetet <megmutatvan> mert kisült hogy az)
 29–82 : 1 Endre†. Szathmáry Miklós (K: Endre” <a jó> Szathmáry Miklós)
 82 : 2 volna. Zsilinszky (K: volna. <A hab> Zsilinszky)
 3–4 sor között a K-ban kihúzott sor található: <A habarék pártról nem is szólok mert az annyit>
 4 veszteségeit is? Azokat (K: veszteségeit is? <Föld> Azokat)
 10–11 én azonban hiszem, hogy (K: en azonban <tudom> hiszem hogy)
 11 ébren volt.) (K: ébren *van*)
 12 Ejh, végre is ne búsuljanak (K: Ejh végre is <a kisebbség baja nem baj mert> ne busuljanak)
 15 Summa summarum a Ház *meglesz valahogy*. A pártok (K: Summa summarum a Ház *úgy szolvan a régi marad*. A pártok)
 20–21 A büfében sokáig emlegetni (K: A buffetben <feltűnik> sokaig emlegetni)
 26 De végre is – amint Hunyady László (K: De <De> végre is <az ember> – amint <a> Hunyady Laszló)
 28 mindenkit. Még magát (K: mindenkit <Hanem meg> Meg magát)
 30 *Am*, ha valakinek (K: <Hanem> *Es megis* ha valakinek)
 31 Ővele nem egy ember (K: O vele <egy egész> nem egy ember)
 33–34 A vén atillát (K: A ven <attilának> attilat)
 37 És kiből élnek meg (K: Es <kivel fogn> kiből élnek)

Lap Sor

- 83 : 3 egészen *kipusztították* a tisztelt (K: egészen *kiirtottak* a tisztelt)
- 12 *Furcsa logika ez a t. néptől.* (K: Furcsa <logika> <.....> logika ez uraim!)
- 13 A parlament legelső hetében (K: a parlament legelső <üleseit epen a ?napot?> hetében)
- 14 *Hogyne! Minden* (K: Hogy ne! <Hiszen> Minden)
- 17 képét lerajzolhassuk. (K: képét <meg> lerajzolhassuk.)
- 18—19 bejöhet. *Egyik erdélyi kerületből* hihetőleg bekerül (K: bejöhet. *Oklandról* hihetőleg <behozzak> bekerül)
- 21 azon ideig (K: azon ideig. <Hat>)
- 23—25 székesfehérvári? A dunaszerdahelyit majd elfelejtettem. *Megannyi nyílás, amelyen át a reménység vár ki csillámló fodrait.* (K: székesfehérvári? De még <Szabo Lajos> <mandatummal> <mandatumert sem mernek jót állni> <.....> se merem venni meg szalmanak sem.) A Duna szerdahelyit majd elfelejtettem. *Mind meg mennyi nyílás*
- 26—27 alakok is be találhatnak (K: alakok is *mind* megtalálnak)
- 28 közül senki sem (K: közül <egy s> senki sem)
- 29 nem lesz semmi (K: nem lesz <mar> semmi)
- 31 mind különböző (K: mind <egy part> különböző)
- 32 Ezúttal pedig úgy (K: <.....> Ezúttal <mind egy parton vannak a derek hazafiak> pedig úgy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 81 : 8—9 *leghosszabb prédikációs halott Szilágyi Dezső.* — Szilágyi a siklósi kerületben alulmaradt a függetlenségi párti Kossa Dezsővel szemben. A pótválasztások alkalmával, 1887. november végén a pozsonyi kerületben választották meg.
- 13—14 *krokodülkönnyet ejtenek a szélsőbalon a számfejtő Enyedi Lukácsért* — Enyedi 1887 nyarán a tápéi kerületből bukott ki.
- 15 *ékes szavú Bartháért* — Bartha Miklóst az őszi pótválasztások alkalmával az Udvarhely megyei homoród-oszlándi kerületben megválasztották képviselőnek. (KNapló, 1887—92. I. köt. 113. l.)
- 15 *a hosszú hajú Hermanért* — Herman Ottót a kormánypárti Ivánkovics József szorította ki szegedi mandátumából.
- 16 *a bikahangú Polónyért.* — 1887 nyarán Horánszky Nándor legyőzte Esztergomban Polónyi Gézá, de a pótválasztások alkalmával a Hajdú megyei Hajdúszoboszlón megválasztották. (KNapló, I. h. 111. l.)
- 20—21 *skartba tette gigási hangú szónokát Vámost.* — A rendelkezésre álló adatok szerint Vámos Bélát nem jelölték az 1887-es nyári választásokkor.
- 23 *Nagy kár Beniczkyért* — Beniczky Ferenc 1887 nyarán három választókerületben is indult, mind a háromban vere-

- séget szenvedett. A pótválasztásokkor a Torontál megyei bánátokmlósi kerületben választották meg végül. (KNapló, I. h. 113. l.)
- 81 : 26 *Halálos vétek György Endréért* — György Endre jelöléséről nincs adatunk, már az 1884-es választásokkor sem lépett fel.
- 82 : 2—3 *Zselinszky Mihály, a Ház egyik jegyzője is odavan.* — A rendelkezésre álló adatok szerint nem jelöltette magát.
- 8—9 *Bittó Istvánnak, aki az idén is hiába kopogtatott a közvélemény kapuján.* — Jelöléséről adat nem áll rendelkezésünkre.
- 20—21 *A büfében sokáig emlegetni fogják Odescalchy Gyulát* — MK az előző években többször élcelődött a büfét látogató Odescalchy Gyula rovására. (Ld. Krk 68. köt. 216. l., 69. köt. 102. l., 71. köt. 157. l.)
- 22 *szalmaözeveggyül fog üldögelni Kemény János* — Az előző évekről írott beszámolóiban MK mindig megemlíttette, hogy Kemény János Szontagh Pál társaságát kereste, a két idős képviselőt együtt emlegette. (Ld. Krk 68. köt. 208. l., 70. köt. 119., 147. l.; 71. köt. 154—155. l.) — Szontagh Pál az 1887-es választásokkor nem jelöltette magát.
- 23—24 *keresni fogja egyszer-kétszer az elegáns Szereday Aladárt* — Szereday kimaradásának okát nem ismerjük, egy híres vadászbalesetét MK korábban megörökítette (Krk 69. köt. 103 l., 71. köt. 159. l.).
- 24—25 *a Göndöcs gyémántgyűrűje nem villan meg többet hásos ujjain* — MK egyik korábbi karcolatában élcelődve megírta, ha Göndöcs felszólalni készült, felhúzta ujjára a csillogó gyémántgyűrűjét. (Ld. Krk 71. köt. 157—158. l.) — Az 1887-es választásokkor Göndöcs nem jelöltette magát.
- 26—28 *ama bizonyos nógrádi földbirtokos (Madách) mondja: »az ember gyenge, gyenge«* — MK szabadon idézett »Az ember tragédiájá«-ból. Vagy a mű egészének végső tanulságát foglalja össze tömören, vagy esetleg a XIV. szín (az eszkimó-jelenet) következő részének parafrázisa: »... mi nyomorult, Akit remeknek alkotál, az ember !« — Az idézet e »tömör« formában MK más írásában is előfordul. (Ld. Krk 31. köt. 29. l.; 73. köt. 159. l., és a jelen kötetben is.)
- 28—29 *el fognak felejteni mindenkit. Még magát Hunyady Lászlót is.* — Az 1887-es választásokkor a szini kerületben Papszász Károly függetlenségi párti képviselő hódította el a mandátumot Hunyady elől.
- 30—31 *Csanády Sándor emléke.* — A hosszúpályi kerületben Szunyogh Szabolcs szabadelvű párti képviselő győzte le Csanády Sándort.
- 32 *Mikor az ócska jegyzői atillát száműzték* — MK utalása arra vonatkozott, hogy a Ház 1886. jan. 20-i ülésén döntöttek arról, hogy a képviselőház és főrendi ház közötti üzenetet nem atillába öltözött jegyző fogja a továbbiakban vinni és átadni. (Ld. Krk 72. köt. 102—104. l.)

- 82 : 35 *Ki fogja ezentúl megolvasatni a képviselőket?* — MK az előző hat évről szóló beszámolóiban többször leírta, hogy főként ülések kezdetekor, Csanády többször kérte a Ház elnökétől, hogy számoltassa meg, jelen van-e legalább száz képviselő, mert csak így szavazatképes a parlament.
- 83 : 1 *Ki adja vissza nekem Prileszkyt?* — Prileszky Tádé is a korábbi MK-karcolatok kedvelt alakja volt. Jelöléséről adat nem áll rendelkezésünkre.
- 1—2 *Ki adja vissza nekem a nevető embert — Sághyt?* — MK Sághy Gyulát sajátos arberendezéséért karcolataiban »nevető ember«-ként aposztrofálta. Jelöléséről nem áll rendelkezésünkre adat.
- 4 *Hol van Zimándy, a Trefort kalapácsa?* — Az antiszemita párti pap Zimándy Ignác mikszáthi epitheton ornansa a »Trefort kalapácsa« fordulat volt (eredetét l. Krk 69. köt. 114. l., és jegyzeteink 272. l.). — 1887-es jelöléséről nem áll rendelkezésünkre adat.
- 4—5 *hol van Róth Pál és Pantocsek?* — A dési kerületben Róth Pál kibukott, míg a nagyszombati körzet Pantocsek Rezsőt nem választotta meg. Lakóhelyükön mindketten patikusok voltak.
- 9—12 *Komjáthy Béla, Gyóry Elek, Helfy Ignác kettős megválasztása.* — Komjáthy Bélát Cegléden és Karcagon, Helfy Ignácot Szegvárott és Szentgotthárdon választották meg. (KNapló, I. h. 113., ill. 33. l.) Gyóry Elek kettős választásáról a KNaplóban nincs adat.
- 17—18 *Hiszen még Szilágyi is bejöhet.* — Szilágyi Dezső 1887 novemberében a pozsonyi pótválasztáson került be a parlamentbe.
- 18—19 *Egyik erdélyi kerületből hihetőleg bekerült Bartha* — MK jóslata bevált: az Ugron Gábor által leadott Udvarhely megyei homoród-oszlándi kerületben válsztották meg Bartha Miklóst.
- 19 *Pozsonyból Beniczky* — Beniczky a Torontál megyei bánát-komlósi kerületben jutott mandátumhoz.
- 19—20 *Nagybányáról György Endre* — György a pótválasztáskor sem került be a parlamentbe.
- 20 *Karcagról Enyedi Lukács* — Enyedi Lukács sem lett a pótválasztásokkor képviselő.
- 20—21 *Aztán arra is kell számítani, hogy valaki meghal azon ideig.* — Az ülések megkezdése előtt Vas megye sárvári járásának képviselője öngyilkos lett. 1887. dec. 5-én elhunyt Hajóssy Ottó, Gyula képviselője; 1887. dec. 12-én Literáty Ödön, Munkács képviselője halt bele párbaiban szerzett sebébe.
- 22—22 *Hát még a megsemmisítendő választások: a szabadkai és székesfehérvári? A dunaszerdahelyit majd elfelejtettem.* — A KNapló tanúsága szerint kérvénnyel támadták meg

Horváth Mór szabadkai, gr. Károlyi Gábor székesfehérvári és Szabó Lajos dunaszerdahelyi megválasztását. (KNapló, i. h. 22.)

VADÁSZAT KÉPVISELŐKRE

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 57—58. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 28., 9. évf. 266. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. *Egy nem választható, megválasztott mameluk felszólalása* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A cikket egy eredetileg 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta Mikszáth. A K-ot a nyomdában — kivételesen — nem szabdalták fel.

MK javításainak száma átlagos, de ezek többsége stíláriis jellegű. Érdemes külön megemlíteni, hogy a nyomdába kerülő K-on eredetileg *Egy mameluk szignó* szerepelt és az írás alcíme *Csevegés* volt. A nyomdai korrektúra során MK a szignót elhagyta és az alcímet megváltoztatta, ezzel eleve jobban felhívta a figyelmet írása mondanivalójára. Az említetteken kívül még az 84 : 27—28 sorban módosított a nyomdai korrektúra alkalmával.

Az alakuló Ház várható beháborújáról

Az 1887-es nyári választás igen elkeseredett küzdelmet váltott ki: sokan az előző vagy még korábbi ciklusokban a parlament ismert tagjaként szereplő képviselők közül nem jutottak mandátumhoz. Ellenzéki és kormánypárti nevek egyaránt szerepeltek ezen a veszteséglistán. MK az előző *Az új Ház* c. karcolatában meg is vonta ezeknek — az esetek többségében véglegesnek tűnő — kimaradásoknak mérlegét. Már előjelek mutatkoztak arra is, hogy az ülészak elején az átlagosnál nagyobb számban fogják kérvényekkel megopponálni a megválasztott képviselők mandátumát: a kérvényezők különböző visszaéléseket készülődtek a Ház mandátumvizsgáló bizottsága elé terjeszteni. Mikszáth a jelen karcolatban — újdonsült kormánypárti képviselőként — az ellen emelte fel szavát, hogy az ellenzékiek a kormánypárti akciók retorziójaként azzal akarnak kormánypárti képviselőket megtámadni, hogy az illetők azokban a kerületekben, ahol őket megválasztották, nem voltak választók, azaz ott nem voltak adófizető polgárok. Ezt a jogi helyzetet nem a hosszabb, ötéves ciklusról intézkedő törvény tartalmazta, hanem az előző ülészak végén elfogadott belső házszabály, amelynek szövegét kutatásaink ellenére sem sikerült nyomtatásban megtalálnunk.

Erről az MK által leírt helyzetről szól a jelen karcolat, amelyet önmagához méltó módon oldott fel: az adóügyekben mindig opponáló ellenzékietek arra szólította fel, legyenek hűek most is magukhoz és ne keressék-kutassák, ki és hol, mikor és mennyi adót fizetett.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 84 alcím *Egy nem választható, megválasztott mameluk felszólalása*
(K: *Osevegés*)
- 1 A szélsőbal körében, minthogy (K: A szélsőbal<on ahol ket> körében minthogy)
- 4–5 bent a választási lajstromokban, sajtóságos mozgás van.
(K: bent a <lapokban> választási lajstromokban <<akik <.....> is elenkebb>> sajtóságos mozgás van.)
- 9–10 képviselő, ami sok ügyel-bajjal (K: képviselő <de az> ami <sokkal> sok ügyel bajjal)
- 11–12 most hát hamar kívül (K: most hat <első> <mindjárt> hamar kívül)
- 12 drága áron (K: drága <mandátumot> áron)
- 16 nem lehet ellene tenni (K: nem lehet <.....> ellene tenni)
- 22 akik nincsenek (K: akik <nem> nincsenek)
- 22 lajstromokban. Keressünk (K: lajstromokban. <Menjünk ellenük ugatni a kerületbe> Keressünk)
- 23–24 peticionáljuk meg. Cseréljük (K: petitionáljuk meg <Aztan> cseréljük)
- „ 27–28 nagyon jól megy. (K: nagyon jól megy nekik a munka.)
- „ 29 magyaros tempó ez (K: magyaros <?dolog? ezt> tempo ez)
- „ 30 urak. A menekültek (K: urak. <Menekültek> A menekültek.)
- „ 33 És nem vag (K: És <azért sem> nem vag)
- 85 : 2 sor előtt a K-ban olvashatatlanul kihúzott szavak találhatóak!
- 2–3 nem adózni? Ej, ej, ne legyenek olyan rossz akarattal az ősi erkölcsökkel szemben. (K: nem <fizetni> adozni Ej ej <de feledekeny> ne legyenek olyan <feledekenyek> rossz akarattal az ősi erkölcsökkel <.....> szemben <Ez nem nemzeties álláspont>)
- 4 több kegyeletet (K: több <.....> kegyeletet)
- 6 védelmükre: (K: védelmükre: <hogy> <Egy nagy>)
- 7 de ha a mieink (K: de ha <minket> a mieink)
- 13–14 sor között a K-ban törölt mondat található: <<Ha <.....> a mamelukokat>> <Hagyjanak hat>
- 14 Legyenek önök szelídek (K: Legyenek onok <jok es> szelídek)
- 14 sor után szignószerű aláírás található a K-ban: Egy <<.....> képviselő>> mameluk)

A »SKRIBÁK«

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 62. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. szeptember 28., 9. évf. 266. sz. (4. 1.)* Rovaton kívül. A t. Ház mint házasságszerző alcímmel. Névjelzés: S.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK egy 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztéségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében négy részre vágták és I–IV római számokkal jelölték.

Egy ironikus hangú glossza és hatása

A munkáját a normális ügymenetben végző parlamenthez sorra érkeztek a megyék, a testületek kérvényei. E kérvények között több olyan volt, amely országos szenzációt váltott ki: ilyen volt a kaposvári választók egy csoportjának kérvénye, amellyel megtámadták Széchenyi Pál miniszter képviselői mandátumát. De ezenkívül még legalább hét ilyen témájú kérvény érkezett a parlamenthez, amely több-kevesebb munkát kívánt az országgyűlés mandátumvizsgáló bizottságaitól.

E kétes hírnévre vergődött kérvények között volt található egy furcsa kérés is, még furcsább indokkal. A sok komoly ügy mellett MK felfigyelt a szegedi írnokok kezdeményezte akcióra, amellyel az újdonsült képviselőjük segítségével és támogatásával kívántak az országgyűlés nyilvánossága elé lépni. Mikszáth jelen karcolata a parlament plenumánál sokkal szélesebb fórumot biztosított számukra: a kérvény, amely addig csak a parlamenti köröket vidámfította fel, az egész országot kacajra fakasztotta. Az érv és az indok egyaránt minden ironikus találás nélkül csak nevetést kelthetett.

Az érintettek igen gyorsan reagáltak: levelet intéztek Ivánkovics Jánoshoz és visszavonták kérelmüket. Erről a fordulatról a PH 1887. okt. 2-i száma tudósít a Napi hírek rovatban a 7. lapon. A kis híradás szövegét az alábbiakban közöljük, megjegyezve: *nem lehetetlen, hogy e néhány sor magától Mikszáthtól származik, de a stílusjegyek nem annyira markánsak, nem annyira egyértelműek, hogy bizonytalanul állítható, hogy tőlük származnak tekinthessük.* Következzék tehát a PH híre:

»A skribák. A képviselőháznak halottja van. Ma délelőtt elhalálozott a jelen ülészak legjobb tréfája. A bírósági írnokok ugyanis zokon vették azt a szelíd gúnyt, amivel lapunk az 6 „harmadosztályú irodatiszt” cím dalgában beadott kérvényüket részesítette, s írtak Szegedről Ivánkovics János orsz. képviselőnek, hogy küldje nekik vissza a petíciót. Ezzel tehát agyon van ütve a Ház egy mulatságos félórája. Bizonyára az egész parlament s az egész újságolvasó nemzet gyászolja a reményteljes ifjú csodabogár korai halálát, és

siratni fogja a Borsszem Jankó Sanyaró Vendelje is, ki már neve alá kanyarítja a „III. oszt. irodatiszt” címet, de legjobban le vagyunk sújtva mi, kiknek lelkiismeretét leginkább terheli. De ha már így esett, kívánjuk, hogy a derék írnokok régi titulusok alatt a lehető legnagyobb sikerrel kurizáljanak az eladó lányoknak s alaptítsanak a haza javára derék családokat — nem akarván maliciózusok lenni, azt már mégse kívánjuk, hogy számos főből álló családokat. »

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor	
85	8	szegény nyomorgó írnokok (K: szegeny <írnokok> nyomorgó írnokok)
	11	eltalálja, mert nem (K: eltalálja <hogyan mit kernek> mert nem)
	13	kérnek a hazai írnokok? (K: kernek a <szegedi> hazai írnokok?)
„	18	Fizetésjavítást? (K: Fizetes <folemelést> javítást?)
86	4	ez a közönséges (K: ez <a rend> a közönséges)
	5	rajtuk (K: rajtok)
	8–9	sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Egy írnok az az utolsó ember>
„	9	–10 kérésük a képviselőházhoz, vegye le (K: keresuk a <magas> <magas> képviselőházhoz, <hogyan az írnok elnevezést> vegye le)
	10–11	hogyan az 6 címük (K: hogyan az <.....> 6 címük)
	12–13	ebből, hogyan ez országban, ahol az írnokoknak (K: ebből hogyan <abban> ez országban ahol <meg> az írnokoknak)
	14	titulus, még boldog (K: titulus <megelegetett> még boldog)
	16	idők jeléül (K: idők <jelenek> jeléül)
	17	többé írnok az országban, és nem (K: többé <skriba> írnok <.....> az országban és nem)

ÚJ HONATYÁK

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 60–61. folio
M Pesti Hírlap. 1887. szeptember 28., 9. évf. 266. sz. (5., 6. l.)
 Rovaton kívül. Életréplé alcímmel. Névjelzés: S.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, többségében 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőeségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében részekre vágták és 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 59 1/2 arab számokkal jelölték.

Az átlagosnál kissé magasabb számú javítása a fokozott műgondot érzékelteti. A korrektúrát maga végezte, ezt a cím és alcím végleges kialakítása is bizonyítja. E két módosításon kívül még a következő sorokban található a korrektúra alkalmával tett változtatás: 87 : 32, 88 : 1–2, 88 : 4, 88 : 19.

Karcolat a várakozás⁷örömeiről

Az országgyűlés megnyitásának napján megjelent tárcsa az újdonsült kormánypárti képviselők klubbal való ismerkedését, az országos hírv kormánypárti politikusokkal történő első személyes találkozását és elfogódottságát festi le a napilap olvasóinak. Az érzelnek leírásába természetesen személyes mozzanatok is vegyülnek. Hiszen írónk is ezekben a hetekben ismerkedik új helyzetével, ennek ad hangot áttételesen ezekben a szeptember elején keletkezett, a parlamenti élet kezdő lépéseiről számot adó karcolataiban.

A kézirat szövegjavításai

- Lap [Sor
- 86 : cím *Új honatyák* (K: <A club> <Az eleven> *A club* <ban>) alcím *Életkép* (A K-ban ez a valóságilag a korrektúra során kialakult alcím nem található)
- 2 temető, ismét elevenség, zsi bongás van. Az öregek előtt (K: temető <olyan> <akkora> elevenség <es> zsi bongás van <mint csak ritkán.> <Szokatlan alakok> az öregek előtt)
- 6 megtelnek. Új arcok (K: megtelnek <a termék>. Új arcok)
- 7 Az új képviselők ragyogó arccal, pezsgő (K: Az <tömerdek> új képviselők <<.....> mutogatja be magát>> ragyogo arccal, <nagy> pezsgő)
- 7–8 járnak-kelnek, látszik (K: jarnak kellnek [sic!] <... ..> <majdnem> latszik)
- 11 hótiszta lapon (K: ho tiszta <feher> lapon)
- 12–13 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Egy ilyen fogas!>
- 14 E jámbor süldő honatyák azzal (K: <Ezek a> E jámbor <süldők> suldo honatyák azzal)
- 87 : 6 Egyszerre otthon (K: <Azt> Egyszerre otthon)
- 11 kit a fiatal képviselő (K: kit <a még ?hónapokkal?> a fiata képviselő)
- 12 ismert (K: ösmert)
- 13–14 áll meg és ismerkedik új táborával. (K: áll meg <..... ..> es ismerkedik <.... ..> új táborával.)
- 15 Minden belépő érdeklí őket. (K: Minden belépő <<egy ér <.....>> érdeklí oket.)
- 17–18 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Majd halkan o>

Lap Sor

- 87 : 23 jobban vannak ők egymás közt, közös (K: jobban <erzik magukat> vanak [sic i] ők <egymás közt> ahol közös)
- 24—25 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szó található.
- 30—31 sor között a K-ban kihúzott mondat olvasható: <<Éz olyan mint ama első szen füst a mely a hofeher <.....> először>>
- 31 Egyszerre a közügyekhez (K: Egyszerre *aztan* komoly <.....> közügyekhez)
- „ 38—39 erről idejekorán. (K: errol <eleg> idejekorán)
- 88 : 1—2 Engem meg egészen a habarékhoz *ültettek*. (K: Engem meg egészen a <.....> habarekhoz <kerültem> *tettek*.)
- 4 szivarfüstjét. (K: szivarfüstjét *a klubban*.)
- 5 Minden, amit látnak (K: <Éz az első füst mely oket> Minden amit látnak)
- 6 mint a szűz (K: mint a <tajtos> szuz)
- 6—7 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Azonban> <Egy ket>
- 9—10 a Házban. (Jó ott minden (K: a Házban <Minden hely jó hely> (Jo ott minden)
- 12 A képviselői élet langyos tavaszi verőfénye ködbe vész. (K: A képviselői élet <?tavaszi?) langyos tavaszi <verőfényből borongós ?bizonytalan? ködös> verőfénye <?szétfoszlik?) ködbe vész.)
- 19 magasabb rangosztály. (K: magasabb <dijosztály> *fokozat*.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 86 : 3 *habitué* — törzsvendég, bennfentes látogató
- 88 : 4 *petrifikált* — megkövült

A KÉPVISELŐHÁZ ELSŐ ÜLÉSE

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 62. folio
- M** *Pesti Hírlap*. 1887. szeptember 29., 9. évf. 267. sz. (2. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A rövidke beszámolót MK egy kb. 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében három részre vágták, az egyes részeket I—III római számokkal jelölték. A K jobb felső sarkában maga MK adta meg a nyomdának a szedési utasítást: »borg. durch«.

Javításainak száma az átlagosnál alacsonyabb, két-három kisebb stíláriis változtatást tett írás közben.

A parlament alakuló üléséről

A rövid, mindössze egy óra öt perces időtartamú ülés minden lényeges mozzanatát érintette MK. *Irányi Dániel* az udvari szertartás felolvasott rendjét kifogásolta, azt, hogy a magyar zászlós urak helyett a császári királyi főudvarmester tevékenykedik, továbbá helytelenítette, hogy a király nem jelenik meg az országgyűlés színhelyén, hanem a képviselők vonulnak fel a várba. Végezetül nehezményezte azt is, hogy a főhelyen nem a magyar lobogó, hanem a fekete-sárga zászló foglal helyet. *Tisza Kálmán* rövid válaszában azzal érvelt, hogy 1867 óta ezt a megnyitási rendet alkalmazzák. Felhívta a képviselők figyelmét, hogy a várbeli ünnepélyes megnyitás után a képviselőházban azonnal ülést fognak tartani. (K.Napló, 1887—92. I. köt. 3—5. l.)

A kézirát szövegjavításai

Lap Sor

- 88 : cím A képviselőház első ülése (K: <Az első üles> A képviselőház első ülése)
4 jött egy ismerős. Már tíz (K: jött egy <egy> ismerős <es sok idegen arc> Mar tíz)
5 egészen. Csak még a (K: egészen <Ember ember hátán> Csak meg a)
8 folyosó más tájékain. (K: folyoso <masik tájékán> mas tájékain)
12—13 A jobboldal bizony (K: A <kormanypart> jobboldal bizony)
13 úgyhogy jócskán (K: úgy hogy <...> jocskan)
13—14 baloldalra, most már (K: baloldalra <is> most mar)
14 baloldali jobboldaliak is. (K: „baloldali <mamelukok> jobboldaliak” is)
„ 15—16 mert hiányzott a (K: mert <...> hiányzott a)
89 : 1—2 alakja, aki ha Ház nincs, mégis (K: alakja aki <<most a <.....> idejében is>> ha Haz nincs, mégis)
5 Boer Antal az idén se (K: Boer Antal <semmivel sem lett oregebb mint három év előtt volt, de a jegyzők> az idén se)
8 korjegyzőknek. De milyen csinos (K: korjegyző<ül>knek. <No ezek aztan nagyon megfiatalodtak három év óta> <... ..> De milyen csinos)
12 Széchenyi Aladár (K: <A jegyzők> Szecsényi [sic!] Aladar)
14 Erre a szokásos duett következett. (K: <Irányi Dániel megtette a szó> <Erre mint mindig az országgyűlések elejen> Erre a szokásos duett következett)

Lap Sor

- 98 : 15 mondókáját a sárga-fekete zászló és a (K: mondokáját a <zas> sarga fekete zaszlo <ellen> es a)
17 elmondta a duett második (K: elmondta a <maga mas> <mondoka> duett második)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 88 : 7 *tour* — menet, forduló
89 : 10—11 *Boldog isten, hiszen már Tisza István is kiesett a huszonhat évével veteránnak.* — Tisza István »kimaradását« MK félreértette. A KNapló tanúsága szerint visontai Kovách László a legfiatalabb 25—26 éves képviselők között Tisza István nevét is felolvasta, ő azért nem lett korjegyző, mivel nem volt ott az ülésen. (I. h. 3. 1.)

AZ ORSZÁGGYŰLÉS ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 64. folio
M *Pesti Hírlap.* 1887. szeptember 30., 9. évf. 268. sz. (3. 1.)
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A beszámolót MK két, átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában I, II római számokkal jelölték. A nyomdai utasítás idegen, valószínűleg a beszámolást végző kéztől származó »bd« betűjel.

MK javításai az átlagosnál kisebb számúak, stiláris jellegűek.

Helyszíni beszámoló a várbeli ünnepi ceremóniáról

A PH híradása szerint MK mint újdonsült kormánypárti képviselő részt vett a várban tartott ünnepeken. Így beszámolója közvetlen és élményszerű: megemlíti a jellegzetes külsőségeket, tájékoztat a megjelentek elhelyezkedéséről, a pompázatos díszruhákról, a feltűnést keltő személyiségeket külön meg is említette. Beszámolt a király megjelenéséről, néhány szóval jelezte a trónbeszéd felolvasásának körülményét. A fél egykor véget érő procedúra után egy óraker a képviselőház ülést tartott, itt az egyik korjegyző újra felolvasta a királyi beszédet és arról a jegyzőkönyvet azonnal átküldték a főrendiházba. (KNapló, i. h. 6—7. 1.) Erről a mozzanatról MK nem írt beszámolót.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 89 1—2 robogott Budára, a királyi palotába. A Ferenc (K: robo-
gott <varba> *és* Budara a <varba> királyi palotaba. <A
?bamuloknak?> A Ferenc)
- „ 4 diszruhákban. (K: diszruhakba. <A k>)
- „ 8 végignézni a festői (K: végig nézni a <csil> festői)
- „ 10 foglaltak helyet, (K: foglaltak <helyett> helyet)
- „ 14 után a lépcsőkön (K: után a <test> lepcsokon)
- 90 : 1—2 képviselők képezték (K: képviselők <igen kis kivétellel>
képezték)
- 4 Az egybegyűltek (K: Az <kepviselok es forendek> egybe-
gyultek)
- 8 az efféle ünnepélyeknél (K: az efféle <esemenyeknek> <.
. . .> unepelyeknek)
- 9 feltűnt Miklós Gyula (K: feltűnt <tarkaságával> Miklos
Gyula)
- 13—14 hallatszott az ajtonálló koppanása (K: hallatszott <a
koppan> az ajtonallo koppanása)
- 16 király, ki fehér kócsagtollas (K: kiraly ki <levett fov> feher
kocsagtollas)
- 18 lépett fel a trónra (K: lepett <a> fel a trónra)
- 19 strucctoll, piros, fehér és zöld jelzi (K: strucctoll <len>
piros feher es zöld <szinben> jelzi)
- 19—20 hogy az a magyar király trónusa. (K: hogy az <az> a
kiraly << > <nem> <szinüre> a nemzeti szineket>>
trónusa.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 90 : 3—4 még a szélsőbalról is ott láttuk Csávolszky Lajost, Prónay
Dezsőt és Győry Eleket. — MK megjegyzése arra vonatko-
zik, hogy az előző nap Irányi felszólalását azzal fejezte be,
hogy amíg a megnyitással kapcsolatos kívánságaik nem
teljesülnek, sajnálattal bár, de kénytelen vagyok kijelen-
teni, hogy sem én, sem azon barátaim, kik velem egy nézetem
vannak, az országgyűlés megnyitását nem fogunk meg-
jeleníteni. (KNapló, i. h. 5. l.)
- 12 *Tisza Kálmán a Benczúr-kép-féle kosztümöt viselte.* — MK
utalása Benczúr Gyulának az 1885-ös kiállításon bemutatott
Tisza-portréjára vonatkozik.

A MANDÁTUMOK

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 65—66. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. október 1., 9. évf. 269. sz. (1. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK egy 50 cm hosszú és 15 cm széles, továbbá egy 25 cm hosszú és ugyancsak 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában 7 darabra vágták és I, II, III, IV, IV ½, V, VI római számokkal jelölték.

MK javításai átlagos szármúak, a találób, kifejezőbb fordulat érdekében módosított szövegén. Két kisebb változtatása feltételezhetővé teszi, hogy a nyomdai levonatot maga javította. Ezek a 91 : 7—8, illetőleg a 91 : 26 sorban találhatók.

Számos beszámoló egy formális ülésről

A parlament szept. 30-i ülésén a képviselők hivatalosan, a tárgyalóterem nyilvánossága előtt átadták megbízóleveleiket, majd ezt követően *Boér Antal* korelnök ismertette a képviselők osztályba sorolásának hivatalos listáját. Az egy óra harmincöt percig tartó ülés végén *Tisza Kálmán* javaslatot terjesztett elő a következő ülések napirendjéről. (KNapló, 1887—92. I. kö t. 8—10. l.)

A bürokratikus ülésről MK érzékletes, hangulatos képet rajzolt. A mandátumok értékéről folytatott csevegéssel kezdi tárcáját, majd az újdonsült képviselők megtréfálásának egyik módját öröklötte meg. Megemlítette a kettős mandátummal rendelkező képviselők gondját, majd a karcolatot egy Podmaniczky Frigyesnek tulajdonított mondással rekesztette be, amely összezseng a karcolat bevezetőjében a mandátumok képviselte summákról tett eszmefuttatásával.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 90 : 1—2 mert semmihez sem (K: mert <beszelni> semmihez sem)
2—3 napirend, hogy Benedek Elek korjegyző felolvasta a neveket, s Regele igazgató (K: napirend hogy <Vertesi irodai igazgató a Benedek Elek> Benedek Elek <.....> korjegyző felolvasta a neveket s <Vertesi> Regele igazgató)
7 cipelt hóna alatt (K: cipelt <.....> hóna alatt)

- Lap Sor
- 90 : 8 mandátumok, melyeket (K: mandatumok, <.....> melyeket)
- „ 9 húzott ki a gazdájuk (K: húzott <?elo? egy> ki a gazdájuk)
- „ 11 sorból áll az egész. (K: sor <ebből> bol áll az egész.)
- 91 : 2—3 elnézegették, dudolgtatván (K: elnezegettek <az azt a jegyzoko> dudolgtatvan)
- 3—4 levélke, drága kis levélke. (K: levélke drága <kis levélke> kis levelke”.)
- 5—6 mandátuma. Az csak (K: mandatum. <.....> Az csak)
- 8—9 volt még *elcsomagolva*, bepecsételve (K: volt meg bepecsételve)
- 11 Bezzeg az újdonsült képviselőket (K: Bezzeg a <suldo> újdonsult képviselöket)
- 12 rájuk szól: (K: rájuk <tamad> szol:)
- 15 Hm. Rajta van-e az (K: Hm. <Van-e> Rajta van e az)
- 18 lihegi legott ijedten, s felizgatva (K: lihegi <es> legott ijedten <a> s <izgatottan> felizvatva)
- 20 tréfálódzott a vigkedélyü (K: trefalozott <ez a> a vigkedelyu)
- 21 stemplit, még ide (K: stemplit <akármilyen> még ide)
- 22 (Hanem azért ne tudja meg Wekerle, hogy (K: (Hanem <mar csak mégis ?megsugom?> azért ne tudja meg Wekerle<nek> hogy)
- 24—25 aktus, de mégis pótolja (K: aktus, de <?voltageppen?> mégis potolja)
- 27 érdekesnél érdekesebb (K: érdekesebbnél érdekesebb)
- 28 egy mandátum, olyan (K: egy mandatum<mal> olyan)
- 28—29 teher „kettő”. Csapás (K: teher <a> „kettő”. <Isten ments attol hogy> Csapas)
- 31 csomaggal érkezének, mint akik (K: csomaggal <jottek> érkezének <mintha> mint akik)
- 32 szétszedték a kimaradottak (K: szedszedtek [sic!] <a folyosón> a kimaradottak)
- 37 A sok mandátum már akkor alig (K: A sok mandatum <egy kis boglyát tett ki egy csomóban> mar ekkor alig)
- 38 Podmaniczky Frigyes bánatos melankóliával (K: Podmaniczky Frigyes <müértőleg nezte végig> banatos melancholiával)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 91 : 4—5 *dudolgtatván hozzájuk a Boccaccióból: „Kis levélke, drága kis levélke.* — Az idézet Suppé 1879-ben bemutatott Boccaccio c. operettje II. felvonásában előforduló dal kezdősora. — MK korábbi karcolataiban is előfordul ez a sor (ld. 68. köt. 197. l.).

Lap Sor

91 : 15 *stempli* — pecsét, itt: illetékbélyeg
35 *osztályokba való kisorolás* — A parlament szabályzata értelmében a megválasztott képviselőket, pártkülönbségre való tekintet nélkül, tizenkét osztályba sorolták, és osztályok alkotta csoportok szerint zajlott le a mandátum érvényességének vizsgálata, illetőleg a megtámadott mandátumok bizottsági vizsgálata.

A HÁZ ATMOSZFÉRÁJA

M *Pesti Hírlap. 1887. október 4., 9. évf. 272. sz. (4. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A jelen karcolatot kétségtelenül MK írta. A jellegzetes stílusjegyek és az intonálás mellett szerzőségét bizonyítja a téma kibontakoztatása, az a könnyedség, ahogy a Ház addigi üléseinek üresjáratait érzékelteti. A 93 : 21—22 sorban lévő zárójeles közbevetés pedig egy korábbi — bizonyítottan MKtől származó — *A skribák* c. tárcára való ironikus visszautalás.

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 3-i ülésén először a korjegyzők ismertették azoknak a képviselőknak a nevét, akiknek a megválasztását kifogásolták, ill. a mandátumát kérvénnyel támadták meg. Ezt követően az egyes osztályok előadói ismertették annak a 45—50 képviselőnek a nevét, aki a kilenc osztályra tagolt parlament megfelelő osztályába került. (Itt jegyezzük meg, hogy Mikszáth Kálmán az I. osztály tagja lett, bár az előző napi besoroláskor a IX. osztályba sorolták.) Az egyes jelentések elhangzása után *Mikó Árpád* korjegyző bejelentette, hogy a kifogástalannak talált megbízólevelek száma 422, a megtámadottaké 13. Ezt követően *Tisza Kálmán* javasolta, hogy a házszabályok szerint válasszák meg az elnököt és a jegyzőket. *Irányi Dániel* felszólalásában kérte a választás elhalasztását, mert a függetlenségi párt túl későn értesült a tervezett választásról és így még nem állapodott meg a párt által javasolandó jegyző személyében. *Tisza* elfogadta *Irányi* kérését és indítványozta, hogy a következő ülésen válasszák meg a tisztségviselőket. (KNapló, 1887—92. I. köt. 11—16. l.)

*

Az adminisztratív teendőket végző parlamenti ülésről MK a karcolatban mindössze tizenöt sorban számolt be olvasóinak (93: 37–94 : 13), de ezt a néhány sort is szerves részévé tette az új kormánypárti ügyvédképviselő utóbbi heti „felfogaltságát” felvázoló leírásának. Az egymást követő felsorolással azt érzékeltette, hogy ugyan már egy hét telt el a képviselőház megalakulása óta, de még semmi sem történt. Ennek ellenére ez a rövid idő elegendő volt arra, hogy egy szorgalmasságáról híres ügyvéd kizökkenjen az addigi tevékeny életmenetéből és könnyedén átváltson az üres reprezentáló életmódra.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 92 : 1–3 Kégl György mondása. — MK ezt a korabeli Fejér megyei földbirtokostól származó naiv álokoskodást már korábbi karcolataiban is felidézte, így az 1833 őszén megjelent *Tisza Kálmán a kávéházban* c. karcolatában. (Krk. 67. köt. 76. l.)
- 93 : 12–18 Az országgyűlés várbeli megnyitása. — Az ünnepi aktusról MK beszámolót írt *Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása* címmel, e kötet 89–90. lapján.
- 19 *Újra hajtott a Deák-szobor leleplezésére.* — Huszár Adolfnak a mai Roosevelt téren álló Deák-szobrát 1887. szeptember 29-én leplezték le. (Ld. a Deák-szoborról MK-nak *A két bronzember* c. karcolatát a jelen kötet 35–38. lapján.)
- 21–22 *(bocsánatot kérek a t. írnök úrtól, de már csak így szólítom)* — Ezzel a közbevetéssel MK visszautalt a szegedi írnökök furcsa beadványára és az abban foglalt kérelmekre. (Ld. *A skribák* c. karcolatot e kötet 85–86. l.)

A SOMOGYI LEVÉL

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 69–70. foho
- M** I. *Pesti Hírlap. 1887. október 10., 9. évf. 278. sz.* (1. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Összegyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 159–162. l.

A kéziratról

A karcolatot MK két 50 cm hosszú és 15 cm széles, továbbá egy 20 cm hosszú és ugyancsak 15 cm széles szerkesztőségi kutya-nyelvre írta. A K-ot a gyorsabb szedés érdekében a nyomdában fel-darabolták és 1, 2, 3, 4, 5, 5 ½, 6, 7, 8, 9, 10, 11 arab számokkal jelölték.

MK a K első lapjának bal felső sarkában maga tüntette fel a nyomdai utasítást: *garmond.* Javításainak száma átlagos. A korrektúrát maga végezte, ezt a nyomdai levonaton tett két módosítása bizonyítja. E változtatások a 94 : 10 és a 96 : 37 sorokban találhatók.

A parlament üléseiről

A képviselőház egymást követő négy üléséről MK nem írt beszámolót a PH számára.

Az okt. 4-i ülésen megválasztották *Péchy Tamást* a Ház elnökévé, *gr. Csáky Lászlót* és *gr. Bánffy Bélát* alelnökökké. Jegyzőkné a következő hat képviselőt fogadták el: *Beöthy Algernont*, *Dárdai Sándort*, *Josipovich Gézát*, *Szalhmári Györgyöt*, *Tibád Antalt* és *Töre Kálmánt*. *Péchy Tamás* megköszönte a bizalmat és röviden jelezte a következő ülések programját. A legközelebbi ülésen a bizottság tagjait fogják megválasztani. (KNapló, 1887—92. I. köt. 17—20. l.)

Az okt. 5-i másfél órás ülésen megválasztották a bíráló bizottságok tagjait, azok letették az esküt, majd *Péchy Tamás* ismertette azoknak a képviselőknek a nevét, akiknek a mandátumát megtámadták. Ezek ügyét átadták az illetékes bíráló bizottságoknak. *Szalay Imre* a Somogy megyei főispánnak, Tallián Bélának a választásokkal kapcsolatos levele ügyében intézett interpellációját a belügyminiszterhez. (Talliánnak ezt a levelét az Egyetértés publikálta, ennek nyomán az alábbiakban mi is közöljük, minthogy Széchenyi Pál mandátumának kérdéséről van benne szó.) Szalay külön szóvá tette a főispánnak az ellenzékkel kapcsolatos megjegyzését. *Eötvös Károly* is a somogyi levéllel kapcsolatban interpellált, megkérdezve, hogy valódi-e a levél és valóban a belügyminiszterhez intézték-e. (KNapló, i. h. 20—25. l.)

Az okt. 6-i egy és negyed órás ülésen újból osztályba sorolták a képviselőket (Mikszáth a VIII. osztály tagja lett), majd ezután megválasztották a bizottságok tagjait. (KNapló, i. h. 25—28. l.)

Az okt. 7-i ülésen ismertették az előző napi bizottsági tagválasztások eredményét. (Mikszáth Kálmánt a kilenc tagú könyvtári bizottságba választották meg.) Az elnök ismertette a további ülések rendjét. (KNapló, i. h. 28—32. l.)

Az okt. 8-i ülésen a bizottságok elnökeinek és jegyzőinek névsorát ismertették, majd megválasztották a válaszfelirat előkészítő bizottságát. (KNapló, i. h. 32—34. l.)

Széchenyi Pál megválasztása és a somogyi levél

Az 1887-es választásokat követően hét képviselő mandátumának érvényességét tették kérvényekkel kérdésessé. Kormánypárti képviselőket éppúgy, mint függetlenségi pártiakét, illetőleg mérsékelt ellenzékiet. A választások körüli taktikázások minden pártárvanyalátú jelöltnél kisebb-nagyobb manőverezésekkel, manipulációkkal

jártak együtt. A Széchenyi Pál mandátuma elleni kifogások két ok miatt keltettek az átlagosnál nagyobb figyelmet, váltottak ki szélesebb köröket megmozgató indulatokat: több választás óta példa nélkül állt, hogy egy aktív miniszter képviselői mandátumának érvényességéhez kétség férhetett volna. A másik ok az, hogy Tallián Béla Somogy megyei főispánnak a választás körülményeit és a kormány-párt helyi erőviszonyait feltáró, a belügyminiszterhez intézett bizalmas levele — a jelek szerint minden bizonnyal egy a helyi, a megyei apparátusban tisztviselősködő függetlenségi érzelmű hivatalnok segítségével és közreműködésével — gondos időzítéssel Szalay Imrének és Eötvös Károlynak az okt. 5-i parlamenti ülésen elhangzott interpellációja előtti napon napvilágot látott az Egyetértés hasábjain (1887. okt. 4. 272. sz.).

Az említett két körülmény a választási manipuláció ügyét országos botrányra dagasztotta. Ezért az inkriminált levelet az alábbiakban teljes egészében közöljük. (Itt jegyezzük meg, hogy ezeknek a heteknek karcolataiban MK több alkalommal szolt a kérdésessé tett kaposvári mandátumról, de két külön karcolatot szentelt a végkifejletnek. Ld. *A kaposvári mandátum* és *A nap krónikája* c. karcolatait e kötet 117—123. l. és jegyzeteinket 263—270. l.)

Következzék az Egyetértés közleménye:

»Széchenyi Pál megválasztásához

A kaposvári képviselőválasztás történetére nézve rendkívül érdekes okiratot kaptunk ma. Minden kommentár nélkül közöljük ezt az okmányt, valamint az azt kísérő levelet.

Íme a levél és az okmány:

Tisztelt Szerkesztő úr!

A képviselőházban ma terjesztették be a kaposvári választás ellen beadott kérvényt. Azt hiszem, hasznos szolgálatot teszek t. szerkesztő úrnak, ha a somogyi főispánnak ugyane tárgyban a belügyminiszterhez intézett *bizalmas* jelentését pontos másolatban be-küldöm.

(Somogy megye pecsétje)

34. sz.

bizalmi

Kívül:

Nagyméltóságú báró Orczy Béla a belügyminisztérium vezetésével megbízott őfelsége személye körüli magy. kir. miniszter úrnak v. b. t. t. stb. stb.

Kizárólag saját kezéhez

Budapest

Belül:

Kegyelmes uram!

Mai távirati jelentésem kiegészítéséül van szerencsém a kaposvári képviselőválasztás eredményére nézve a következőket legmélyebb tisztelettel excellenciád kegyes tudomására hozni.

Mint táviratomban is jolezni szerencsés valék, gr. Széchenyi Pál öccsellenciája a különben 48-as párti és az egész választási aktus alatt ellenünk működött választási elnök által 12 órakor éjjel 20 szavazattöbbséggel a kerület megválasztott képviselőjének kijelentetett; a szavazatszedő küldöttségi és választási jegyzőkönyvek 3 példányban ily eredménnyel lezártak, s minden kifogás nélkül hitelesítették is, annak 1 példánya nagyméltóságodhoz már felküldetett, egy példánya gr. Széchenyi Pál öccsellenciájának átadatott, 1 példánya pedig a levéltárban őriztetik. Magára a függetlenségi pártiak által a lapokba küldött és itt is beszéd tárgyát képező téves leírásokra nézve következőleg áll a tényállás, melyről magamnak személyes meggyőződést szereztem. A függetlenségi pártiak másnap, a választás után hangoztatni kezdték, miszerint a szavazatszedő küldöttségi elnök szavazati lajstromai rendetlenül és tévedésből hibásan kezeltettek és hogy 19 Taszár községi szavazó, ki Körmenyire szavazott, az írrok tévedéséből Széchenyire íratott, minek folytán ha ez helyreigazíthatnák, Körmenyinek volna 18 többsége, nem pedig Széchenyinek 20. Ezen állítás a belügyminisztériumhoz felküldött szavazási lajstromban megerősítést nyer, mire nézve a 48-as pártiak a kérdéses 19 taszári szavazóval közjegyzői okmányt fel is vettek. A megyei levéltárba elhelyezett példányban a 19 taszári szavazó Körmeny részére van írva, s itt a függetlenségiak által tegnap eszközölt után-számítás az ő előnyükre dől el.

Azonban a jegyzőkönyvből, mely mandátumként gr. Széchenyi Pál öccsellenciájának adatott át, e tévedés be nem igazolható, mivel a taszáriakból csak a tényleg Széchenyire szavazott 11-nek neve van Széchenyire írva, mindannak dacára a 20 majoritás abban el nem tagadható.

Ezek alapján tagadhatatlan, hogy a küldöttségi elnök választási listái nem lettek kifogástalanul vezetve s hogy azok egymástól eltérők, de éppúgy tagadhatatlan az is, hogy a 48-sok által kifogásolt taszári szavazatok helytelen beírása a mandátumul szolgáló jegyzőkönyvben nem igaz, lehet más tévedés, de ez nem kifogásolható eddig.

Ezen tényálladék leírása után legyen szabad nekem abbéli véleményemben adni kifejezést, hogy ezen választást minden áron helyben kell hagyni, mert ellenkező esetben nemcsak Somogy megye politikai helyzete változik beláthatatlan időre rosszra, hanem az erkölcsi befolyás és hatalom, melyet a szabadelvű párt s igénytelenségem ez alkalommal a választásoknál megszereztünk, megsemmisül. Ettől eltekintve azonban, ha megsemmisítenék a választás, a megyei ismét odadobhatnák az egyesült függetlenségi és mérsékelt ellenzékiek terrorizmusának, mellyel szemben mi tehetetlenek lennénk — mi által az adminisztráció vezetése egészen megbénulna és a régi tartományok helyzet ez irányban ismét érvényre jutna. Ez most már nem személyes kérdés, vagy egy kerület elvesztése, ez Somogy megye létkérdése, mely ha kedvezően megoldatnák, a legjobb útra fog tereltetni, ellenkezőleg a kommunizmus és szocializmus hidraféjét megsemmisíteni a lehetetlenségek közé tartozik; csak az, Kegyelmes

Uram, ki a kaposvári választást és annak előzményeit önmaga átélte, bír arról fogalommal, hogy mily helyzet volt Somogyban, mit röviden csak azzal jelzek, hogy csak e kerületben 3 hét alatt a választás előtt 8 gyújtogatás, 15 személy- és 25 vagyonbiztonság elleni büntény történt a 48-asok részéről, hogy csak a legerélyesebb és legelőbbre-látóbb intézkedéseknek köszönhető, hogy igen nagy kellemetlenségek nem történtek, maga a karhatalommal kirendelt katonaság is tetteleg meg lett támadva, közülük 2 tiszt és 4 legény megsebesítve. Ily körülmények között e kerületet új választásoknak kitenni lehetetlen, akkor, midőn a kaposvári választás az egyesült 48-as és mérsékelt ellenzékieknek 15 000 forintjába, nekünk pedig háromszor ennyibe került.

Mindezek folytán legmélyebb alázattal esedezem Excellenciád-hoz, méltóztatásuk kegyes és hathatós befolyását a megye jóléte és békéje érdekében odaérvényesíteni, hogy gróf Széchenyi Pál Excellenciájának mandátuma annak idején minden esetre jóváhagyassék.

Engedje meg nagyméltóságod, hogy kiváltó tiszteletem mellett maradhassak

Kaposvár, 1887. június hó 21-én

híve és szolgálja
Tallián
főispán

Szövegváltozat és a kézirat javításai

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. A PHból áttemelt szövegben MK a kötet sajtó alá rendezésekor csupán egy helyen módosított, a 95 : 29 sorban néven nevezte a Jellinek Ártúr mellett álló képviselőt.

Lap Sor

- 94 : 2–3 valamelyik közös (K: valamelyik <ca> közös)
 „ 10 valami. (K: valami *emlékezetes.*)
 95 5–6 Egy ügynevezett „bizalmas” főispáni (K: Egy <bizal> ügynevezett „bizalmas” <levelet> főispáni)
 9–10 is költ a választásoknál (K: is költ <.> a választásoknál)
 10–11 csak nemrég olvastuk (K: csak nem reg <is> olvastuk)
 12 óhajt illeti, hogy (K: óhajt <kezezi> illeti hogy)
 19–20 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <Hamenem a belügyminiszterek a kiket addig azzal szidtak hogy a főispáni qualificatiohoz nem kívántak egyebet az irni és olvasni tudasnál ezentul talan az irni tudást el is engedik. Nem er az semmit.>
 20 Egyetlen nyereség az egészből (K: Egyetlen nyereség az <vitából> egészből)
 21 hogy a közönség nagy érdekeszültséggel várja (K: hogy <az ellenzékiek> a kozonseg nagy érdekeszültséggel <várják> varja)
 23 válaszolni, csak (K: valaszolni <. . .> csak)

Lap Sor

- 95 : 24 választás vagy igazolva lesz (K: választas vagy <meg lesz semmisítő vagy> igazolva)
 26 tett, hogy (K: tett <arra> hogy)
 29 szittyá (báró Wasmer Adolf), aki (K, PH: szittyá, aki)
 35 esküszöm — ismétlé engedelmesen Jellinek (K: eskuszom — <mormogta> <adta vissza> ismétlé engedelmesen Jelinek)
 36—37 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <A mellette> <Esküszöm>
 38 de oldalt Jellinektől hallotta a Jelinek (K: de <Jel> oldalt Jelinektől <?hallhatta?> halotta a Jelinek)
 96 : 2 két Jelinek Artúr. (De a III-ik bizottságba (K: két Jelinek Arthur. <(De az egyik ezzel már bequalifikálódott a III-ik bizottságba)> (De a III-ik bizottságba)
 5 még bajosabb (K: meg <...> bajosabb)
 6 Péchy Tamás egyik (K: Pechy Tamas <.....> egyik)
 9 aki valamelyik kedvenc (K: aki <egyik> valamelyik kedvenc)
 11 fölhasznált. Többi közt (K: felhasznál. <?Eszközök?> Többi közt)
 12 egy „bizalmas» magánlevelet, (K: egy <magan> „bizalmas” magan levelet)
 15 levelet elfogott valahogy (K: levelet <a kezebe jutott> elfogott valahogy)
 15—16 minélfogva mérgesen (K: minelfogva <az megdühödv> mérgesen)
 19 — Miért? — kérdé a (K: Miert <felelte> ? kerde a)
 26—27 tartom becsületes (K: tartom <ont> becsuletés)
 27 lehetne ... Ha pedig nem (K: lehetne ... <Nos elolvasta ön?> Ha pedig nem)
 28 olvasta, akkor azért (K: olvasta <el> akkor <hogy tudja> azért)
 35 tudom, milyen (K: tudom <azonban> milyen)
 37 azonban *vaktában is* látom, hogy legjobb lenne (K: azonban latom, hogy legjobb <an> lenne)
 38 nem tudnának írni (K: nem <írnának> tudnának írni)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 94 : 1—2 *Az idén Albrecht főherceg nem mondott toasztot.* — MK célzása az ún. Jansky-ügyre vonatkozik, amikor Albrecht főherceg Szarajevóban elmondott tósztyában megvédte a magyar közvéleménytől Janskyt és eljárását bajtársiasnak tekintette. (Ld. *A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei* c. összefoglalónkat. Krk 72. köt. 409—421. l.)
 4 *exordium* — bevezetés, kezdet a szónoki beszédben
 9 *A nőllel konferencia* — 1885-ben Lellén tartottak egy antiszemita megbeszélést.

Lap Sor

- 95 : 10 — 12 csak nemrég olvastuk hitelesen egy kormánypárti lapban a Horánszky úr számláit. — MK e fordulattal a Nemzet 1887. szept. 30-i számában, a Hír rovatban a 3. lapon napvilágot látott kis maliciózus közleményre utalt, amely Horánszky Nándor képviselővé való megválasztásának anyagi háttérét és a választók bizalmának megnyerésére fordított összeg nagyságát taglalta.
- 23 *post festa* — az alkalom elmúltával, elkésve
- 25 *prejudikál* — előre befolyásol, irányít
- 29 — 96 : 3 Jellinek Artúr és b. Wasmer Adolf bíráló bizottsági esküje. — A KNapló tanúsága szerint Jellinek Artúr a III., Wasmer Adolf a VII. bíráló bizottságba került és okt. 5-én tette le az esküt. Innen azonban az is kiolvasható, hogy az egyes bizottságok tagjai külön-külön tették le az esküt, így a III. és VII. bizottság tagjai nem mondhatták egyszerre az eskü szövegét. (I. h. 21—22.) — Így valószínűleg az egész leírás MK tréfája lehet csupán.
- 96 : 9 *adminisztrator* — Itt: az 1845—47 években az ellenzéki főispánok mellé rendelt császári biztos. Ez a rendszer azt a célt szolgálta, hogy a fokozott elnyomás kiszolgáltatására nem hajlandó vagy erélytelen főispánok helyére magas állami fizetéssel adminisztrátorok kerüljenek, akik a megyében minden eszközzel hatalomra segítik a kormánypártot.

A KÉPVISELŐSÉG MESTERSÉGE

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 69—70. folio
- M** I. *Pesti Hírlap*. 1887. október 11., 9. évf. 279. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Hasznos tanácsok az új képviselőknek egy öreg képviselőtől* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp., 1892. Összegejtötték és kiadták Légrády Testvérek. 162—166. l.

A kéziratról

A karcolatot MK részben normál fogalmazási papírra, részben szerkesztéségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tizenhét szeletre vágták és I—XVII római számokkal jelölték.

A gondos kompozíció az átlagosnál több javítást eredményezett. A korrektúrát MK maga végezte, ez alkalommal tovább csiszolta a szöveget, sőt a 99 : 34—35 sor között egy feleslegesnek ítélt bekezdést törölt is a nyomdai levonaton. Ezenkívül még a további változtatásokra hívjuk fel a figyelmet: 99 : 1, 99 : 5, 99 : 27, 99 : 31, 100 : 9, 100 : 24, 100 : 31—32, 100 : 33.

Az újdonsült képviselő Mikszáth tanácsai régi parlamenti ismeretei alapján

Az alakuló parlamenti élet változatlanul foglalkoztatta MKt. Hatéves parlamenti újságírói gyakorlatával figyelhette a vele együtt megválasztott új kormánypárti honatyákat. Bizonytalanságuk, helykeresésük készíthette arra, hogy hallott és már részben megírt történetekkel »készítse fel« az új mameluktársakat a képviselői élet mindennapjaira. A kormánypárti képviselő kétféle magatartása: lent a választókerületben és fent, a parlamentben már korábbi írásaiban is foglalkoztatta. Így *A székeltek között* c. sorozatában, amelyben Beksics Gusztávot kerületébe kísérve összegezte az ott szerzett tapasztalatait (Krk 71. köt. 46–48. l.). Ezt a helyzetképet beleillesztette az 1886 tavaszán megjelent *A tisztelt Ház* c. kötetében *A képviselői mesterség* c. fejezetbe is. (Krk 71. köt. 198–201. l.)

A szövegről. A kézirat szövegjavításai

A textológiai elveknek megfelelően a jelen Krk az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. MK a sajtó alá rendezés alkalmával minden változtatás nélkül vette át a PH hasábjairól a karcolat szövegét, csupán a megírás dátumát (1887. okt. 10.) illesztette a főcím alá.

Lap Sor

- 97 : cím A képviselőség mestersége (K-ban olvashatatlanul törölt főcím található)
5 ügyis aranyos papír (K: ugy is <becses> aranyos papír)
6 magukat (K: magokat)
6 olyan, mint a (K: olyan <is> mint a)
7 olyan nedűt iszik (K: olyan <italt> nedut iszik)
17 ebben a papírban. (K: ebben a <kis papírban> <da> papírban.)
18 Söt nekem (K: Söt <en> nekem)
18–19 ismerősöm, züllött alak, garázda vén korhely, utcai botrányokat (K: ismerősöm <egy megrogzött kor> züllött alak, garázda ven korhely utcai <garazda> botrányokat)
21 – Nekem de jó volna! (K: – <Istenem> Nekem de jo volna! <ez nekem!>)
22 Azt hittem a napidíjakat áhítja (K: Azt hittem a napidíjakat <!szomjuzza?> ahítja)
25–26 kiáltá és a bedűlt szemei lázas fényben csillogtak. – Minden este (K: kialta es a <szemei> bedult szemei lazás fényben <meg> csillogtak – <Mindennap> Minden este)
26–27 sohasem vihetnének be. (K: soha sem <vitethetnének be> vihetnének be.)
28 Lám még ennek (K: <Hat> Lam még ennek)
„ 30–31 könnyű, de megtartani (K: könnyű <es> de megtartani)
98 : 1–2 nélkül; de tegyük fel (K: nélkül; <vagy mi> de tegyük fel)
8 először: (K: először <hogy kell>)

- 98 : 12 vagy másik, ő akkor ellene (K: vagy másik <ot isten úgy segítse> ő akkor ellene)
- 15–16 gyerekeinek egy-egy barackot el ne felejtsem nyomni a (K: gyerekeinek <.....> egy egy barackot el ne felejtsem <adni> nyomni a)
- 19 táviratilag, hogy az (K: táviratilag <mas> hogy az)
- 23 egy leendő minisztert a belső barátjaiból, olyant, akiről (K: egy leendő <miniszterelnököt a partjából, aki> minisztert a belső barátjaiból olyant akirol)
- 24–25 ennek a büdzséjéből építeni (K: ennek a <rovasara> budgetjebol.epiteni)
- 27 csak míg Tisza (K: csak <<...> míg>> míg Tisza)
- 28 én tisztelt barátom (K: en <Gyuri barátom veszi at> tisztelt barátom)
- 31–32 ígéretét bírom, hogy első sorban (K: ígeretet bírom <mar> hogy <.> első sorban)
- 32 következik a kerületnek (K: kovetkezik <első sorban> a kerületnek)
- 34 A választók két-három (K: A választók <egy ket> ket három)
- 36 mindig a küszöbön (K: mindig <közelen> a küszöbön)
- 37–99 : 1 sor között a K-ban két kihúzott sor olvasható: <A választó nyugodt míg valami varni való van, de rogtan? nyugtalan>
- 99 : 1 a választó olyan *kéülábú tollas lény*, akinek (K: a választó olyan *species* akinek)
- 5 tanuljátok meg. (K: tanuljatok meg *gyerekek*.)
- 7 No, ehhez aztán sok tapintat (K: <E> No ehhez aztan <nagy> sok tapintat)
- 10–11 egy megbízást, megyek is rögtön Fabiny (K: egy megbízást <<hogy egy aljegyzőnek <.....> jarasbirora valo>> megyek is rogtan <Fabiny> Fabiny)
- 11–12 hogy X aljegyzőt (K: hogy X <fiatal> aljegyzőt)
- 14–15 a kérvényező iratait (K: a kérvényező <folyamodvanyat> iratait)
- 17 az, barátom. Nem lehet (K: az barátom <Nekem nem lehet> Nem lehet)
- 19–20 ha nehezedre esik kinevezni egy albirót, paratus sum (K: ha <nem akarsz nekem> nehezedre esik kinevezni egy albirot <hat van nekem arra is> paratus sum)
- 20–21 hogy csapass hát el egyet, Y albirót (K: hogy <csapj hat> csapass hat el egyet <albirot X> Y albirot)
23. Mire a meglepetés zavarával (K: Mire <meglep> <zavarba jött a mi> a meglepetes zavaraval)
27. nem lehet: . . . akkor . . . (K: nem lehet . . . akkor . . . *akkor*)
- 28–29 akkor mégis inkább (K: akkor <mar> mégis inkább)
- 30 védecemet. Kénytelen volt (K: vedencemet. <mert ügyes> Kénytelen volt.)
- 31 alternatíva elé. (K: alternatíva ele. *Minden ettől függ.*)

- Lap Sor
- 99 : 33 képviselősködés alatt az (K: képviselősködés <összegyűjtötte a ravaszság> alatt, az)
- 34—35 sor között a K-ban a következők olvashatók: *Ha valami kerni valótok van <....> valamelyik miniszternel, azt biztosra lehet venni, ha jól megfigyelitek a módját mert erre is van arkanum.*
- „ 36 illető szakminiszternek (K: illető <mi> szakminiszternek)
- 100 : 9 Elmondom először a (K: Akkor elmondom <a könnyebb> először a)
- 12 izgatottan kalimpál (K: izgatottan <harang> kalimpal)
- 13 — ... Bizony barátom (K: — <Lehetetlen> Bizony barátom)
- 16—17 mintegy megsajnálva (K: mintegy <belatva> megsajnálva)
- 17 nagy zavarban van, (K: nagy <tus> <lelki tusában> zavarban van)
- 18 lemondok az egyik kérésemről (K: lemondok <választoimnak> egyik kérésemről)
- 20 ábrázata, a kezembe (K: ábrázata <a keze> a kezembe)
- 22—23 vagy, Károly. Meglesz a másik kívánságod. (K: vagy Károly. <Jo ember vagy.> Meglesz <a másik kívánságod> a másik kívánságod.)
- 23—24 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Es aztán is látva>
- 24—25 Csalhatatlan módszer, *egy kincs, amit én most nektek elárultam, mellyel minden minisztert* (K: *Ez csalhatatlan módszer gyerekek, ezzel minden minisztert*)
- 26 érni s még a miniszter (K: érni a <maga> meg a miniszter)
- 30—31 s akkor jöttök aztán (K: s akkor <<aztán alul <....>>> jöttök aztán)
- 31—32 védenccel és kísül az én nagyra híresztelt befolyásomnak (K: védenccel és <<baj <.....>>> kísül az én *dumulatosnak hirdetett* befolyásomnak)
- 32—33 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <Legalább meg ebben a ciklusban ne jöjjenek rá a miniszterek>
- 33 Vigyázzatok, *kérlek*, rá ne jöjjen a kormány még legalább (K: *Vigyázzatok, rá ne jöjjenek a miniszterek meg legalább*)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 97 : 6—7 *wolwichi bűvös kancsó* — A helységnév London délekeleti részén, a Temze déli partján lévő külvárosra utal. A múlt században az angol tüzérség székhelye volt, hatalmas arzenállal. Az e helynévhez kapcsolt bűvös kancsó története ma már megfejthetetlen.
- „ 16 *klientela* — ügyfelek, vevők összessége
- 99 : 22 *paratus sum* — készültem

A FŐRENDIHÁZI VITA

M *Pesti Hírlap. 1887. október 16., 9. évf. 284. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

MK ritkán írt a főrendiház üléséről, az esetek többségében — ha a PH közölt is valamiféle tárcát a jegyzőkönyvi kivonat mellett — Borostyáni Nándor számolt be a felsőház üléséről. A jelen karcolat azonban jellegzetes stílusjegyei alapján biztosan sorolható Mikszáth írásai közé. Az alakok megelevenítése, a tettüket, fellépésüket motiváló mozzanatok határozott körülírása és jellemzése együttesen írónk szerzőségét bizonyítja. Szerzőségét bizonyítja még Hunfalvy Pál elvetett indítványának tálalása is. Hunfalvy Pál főrendiházi szereplését MK korábbi írásaiban is hatásosan elevenítette meg. Így a kinevezett főrendekkel vátalakította első tárgyalási napról szóló, *Az új főrendiház első ülése* c. karcolatában (Krk 71. köt. 93. l.), majd az újságírói körökben szenzációszámba menő első főrendiházi interpellációról számot adó *A főrendiházról* c. karcolatában leírta Hunfalvy Pál Tiszához intézett külpolitikai jellegű interpellációját (Krk 72. köt. 157—159. l.). De nemcsak a másik házban elhangzó kérdésfeltevésekről adott számot, hanem Hunfalvy felszólulásának képviselőházi visszhangját is feljegyezte (Krk 72. köt. 162. l.).

A főrendiház üléséről

A meglehetősen jellegtelen ülésről a PH beszámolója alapján tájékoztatjuk az olvasót (PH, 1887. okt. 16. 3. l.) az alábbiakban:

A képviselőház által elfogadott felirati javaslat általános vitájában *Zichy Nándor* kifejtette, hogy a bajok gyökere nemcsak a takarékoság hiányában és az erők túlbecsülésében fedezhető fel, hanem nagyrészen azon lazaságban és könnyedségben rejlik, mellyel a közügyek kezeltetnek s melyek folytán sok, különös üdvös beruházás nagyobb összegeket nyel el, mintsem szükséges lett volna. *Somssich Pál* kijelentette, hogy a válaszfelirati javaslat őt még általánosságban sem elégitette ki. Ennek ellenére az ígért tettektől eredményeket vár. A részletes tárgyalásnál *Hunfalvy Pál* az egyik bekezdésnél olyan szövegezést ajánlott, mely a kormányzás és igazgatás rendszerének egyszerűsítését is hangoztatja. *Tisza Kálmán* a javaslatot megfontolandónak tartotta, de kérte a főrendeket, hogy az eredeti javaslatot fogadják el. A szavazásnál a módosítást mellőzték.

*

Mint a fenti összefoglalóból kitűnik, MK az ülés minden mozzanatát hasznosította karcolatában, színesen, elevenen adta elő a három felszólalást, ugyanakkor megfelelő stílusfordulatokkal érzékeltette azok formális voltát.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

101 : 28 — 31 *Hogyan szerezte meg a papírkosárból a nemes gróf [Zichy Nándor] e gyöngeségből szenvedő cikket, azt csak . . . Somssich Pál tudná megmondani aki mint somogyi ember, praxist szerezhetett az effélékben. — MK ezzel az ironikus fordulattal Tallián Béla somogyi főispánnak az Egyetértésben publikált bizalmas levelére utalt, azt is érzékeltetve, hogy a helyi somogyi ellenzék akciója lehetett az időzített közreadás. (Ld. *A somogyi levél* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket 238—241. l.)*

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 80—81. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. október 18., 9. évf. 286. sz. (2. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában szétvágták és a szeleteket I—IX római számokkal jelölték.

Az első érdemi ülésről szóló referátát az átlagosnál nagyobb körültekintéssel fogalmazta, a bevezetőben maga tette fel azt a kérdést, hogy vajon változott-e a nézőpontja az újságírói karzatról a kormánypárti képviselői székbe ülve. Az önmagának feltett kérdésre megadta a választ, ennek fogalmazási variánsaira a 103 : 3—4 sorok közt külön felhívjuk a figyelmet. A politikai körültekintéssel megkomponált karcolatot maga javította és ekkor is tovább csiszolta, finomította szövegét a következő helyeken: 102 : 2, 103 : 2, 103 : 12, 103 : 27, 104 : 35—36, 105 : 2, 105 : 5.

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 12-i ülésén az elnök bejelentette, hogy Baross Gábor a poszsonyi, Kemény Gábor b. a magyarigeni, Wekerle Sándor a nagybányai és Vadnay Andor a mezőtúri második mandátumról lemond, ezért a jelzett kerületekben új választást fognak kiírni. A továbbiakban Baross Gábor bejelentette, hogy több vasút-építési törvényjavaslatot terjeszt elő, *Széchenyi Pál* pedig állat-egészségügyi, bortermelési és kereskedelmi törvényjavaslatot fog benyújtani. *Falk Miksa*, a választfelirati bizottság elnöke felolvasta az országgyűlést megnyitó királyi beszédre adandó felirat szövegét. *Péchy Tamás* javasolta, hogy a szöveg felett a vita az okt. 15-i

ülésem kezdődjék meg. *Helyy Ignác* a vita folyamatosságának érdekében az okt. 17-i, hétfői kezdést javasolta. *Tisza Kálmán* elfogadta az indokot, bár jelezte, hogy a delegációs ülések miatt szükséges az őszi vitát időben befejezni. (KNapló, 1887—92. I. köt. 35—41. l.)

Az okt. 17-i tárgyalási napon az elnöki bejelentések után *Falk Miksa* néhány mondatban jelezte a bizottság célját az előző ülésen felolvasott válaszfelirat szövegének összeállításában. Ezután *Irányi Dániel* a függetlenségi párt nevében előterjesztette az ellenjavaslatot. Részletesen szólt a választási visszaélésekről, a trónbeszédben megjelölt törvényalkotási feladatokról. Végezetül nem tartotta elfogadhatónak, hogy tizenkét évi eredménytelenség ellenére újra a régi kabinet kapott kormányalakítási megbízást. *Apponyi Albert* a mérsékelt ellenzék nevében terjesztette elő állásfoglalását. A protektionizmust, a közoktatás elmaradottságát, a közállapotok stagnálását esetelte az ellenjavaslatban. *Fluger Károly* a kormánypárt nevében támogatta az elhangzott előadói előterjesztést, kiemelte az általános fejlődést és azt, hogy az ország népei nyugalomban, békében élhetnek egymás mellett. *Beöthy Ákos* a vita következő napra való halasztását kérte, mivel megítélése szerint az ellenzéki képviselők nem készülhettek fel. *Tisza Kálmán* röviden reflektált az ellenzéki javaslatoknak az ország pénzügyi helyzetére vonatkozó megjegyzéseire, majd részletesebben szólt *Irányi Dánielnek* a választási visszaélésekkel kapcsolatos vádjairól. *Fabiny Teofil* visszautasította a választási bíróságok részreahajlásával kapcsolatban tett észrevételeket. (KNapló, i. h. 42—58. l.)

MK karcolatában úgy tüntette fel az okt. 17-i ülést, mintha akkor kezdődött volna el a felirati vita. A fenti regesztából kiténik, hogy már a 12-i ülésen előadta *Falk Miksa* a bizottság javaslatát, és az ellenzék kérésére halasztották el néhány nappal az ellenjavaslatok előterjesztését. Ez a tény csak erősíti azt az öszképet, amelyet MK úgy fogalmazott meg, hogy »azt hittem, csatát fogok leírni«. Csata nem alakult ki, sőt az ellenzék további felkészülési időt kért. Ezt a lanyha vitakezdetet érzékelteti a karcolat második része.

A bevezető első részben — mint ahogy ezt már a K bemutatásakor is említettük — MK karcolatírói vallomása olvasható. Vagy száz olvasói levélre hivatkozva azt a kérdést feszegeti, hogy változtat-e a referáda hangján, annak érdekességén, sőt témaválasztásán az a körülmény, »hogy maga a szerző is mameluk képviselő lett«? Azt ma már nem lehet eldönteni, hogy valóban kapott-e ilyen leveleket *Mikszáth*. Gyűjteményeinkben ilyen tárgyú olvasólevél nem található. Az azonban bizonyos, hogy a kérdés felmerülhetett szóban, de még írásban is. Közvetett bizonyíték erre *Bródy Sándornak* több mint másfél évvel korábban *A tisztelt Ház* c. kötetéről 1886. febr. 20-án megjelent kritikája, amelynek befejező részében a MK esetleges kormánypárti képviselőként való fellépéséről szállongó hírek alapján egy persziflázst rögtönzött, annak érzékeltetésére, hogy milyen meg-

értő lesz majd a kormánypárt iránt a mikszáthi »A t. Házból« karcolat (ld. Krk 71. köt. 360–362. l.). Visszatérve a MK említette alapkérdésre, hogy tudja-e folytatni a rovatot, milyen lesz a rovat — a bevezető eszmefuttatásban, bizonyos mértékig a lényegét megengedhetik a luxust, »az igazat megírni egymásról«, míg a másik érve az, hogyha pedig kiszalad a tollából egy-egy ellenzéki hang, »nem veszi azt ott nálunk senki zokont«. A hangsúly az »ott« és »nálunk« szavakon van. Ez a körülmény az elkövetkező hónapok karcolataiban lesz majd nyomonkövethető és egy teljesebb ciklus után irodalomtörténetileg elemezhető és értékelhető.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 102 : 1 Saludem lectoribus stb. (K: <Valami husz> Saludem lectoribus stb.)
 „ 2 e rovat írója e nyáron (K: e rovat vezetője e nyáron)
 „ 5 folytatná (K: folytatna<m>)
 „ 6–7 mulatságos alakok (K: mulatságos <habarékok> alakok)
 103 : 2 mameluk képviselő lett. (K: mameluk.)
 3–4 sor között a K-ban a következő kihúzott sorok olvashatók: <Tisza> <Ha eddig nem buktatták meg Tiszát a képviselők, ezután se fogják megbuktatni,> <Az volt a szerző szívből azelőtt is, de mindig azokkal kíván az ember kötekedni akiket a legjobban szeret> <Őnök talán> <Ha onok azt hiszik hogy azért szegedtem a táborhoz hogy a podgyaszt vigyem csalódnak>
 5 luxust, az igazat megírni (K: luxust <hogy igazat> az igazat <megmondjuk> megírni)
 12 De meg látom én azt, ha csak magunk nem ellenségeskedünk (K: <En> De meg <ha> látom en azt hogyha valahogy magunk nem <verekszünk össze> ellenségeskedünk)
 16 leírni. Ellenséges (K: leírni. <. . .> Ellenséges)
 18–19 méltón lefesthessem (K: melton <leirhassam> lefesthessem)
 22–23 egypár szóval (K: egy <par szót mondot> par szóval)
 24 mondaná: »Most pedig (K: mondana: » <Istenek ajánlom szegény magamzatomat> Most pedig)
 26–27 De bizony ott terem Irányi Dániel is méltóságteljesen s kibontja és is a fakövörös pólyákból (K: De bizony feláll <батыánk> Daniel is <magasra emel a kapos> az o szokott <?barb?> vaskos méltóságában s o is <kirakja> kütakarja a pólyákból)
 28 lesz »kir. tanácsos«. (K: lesz <belőle> „kir. tanácsos”).
 28–29 sor között a K-ban törölt szavak olvashatók: <Az öreg Irányi>
 30 Nem hat ma (K: Nem <valo> hat ma)

Lap Sor

- 103 : 30 hang. Kevés (K: hang <a parlamentben. Ma már nem> Kevés)
- 31–32 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Milyen szépen kerte a mamelukokat>
- 32–33 mamelukokra: tegyék le (K: mamelukokra; <hogymondjanak le a mand> tegyék le)
- 36 mosolygott. (K: mosolygott <a haragvó vezérre aki Jupiternek egy kicsit vezna államferfiának egy kicsit vaakos.>)
- 37 Sokkal inkább megfelelt (K: Sokkal <megf> inkább megfelelt)
- 104 : 1 Együtt volt már (K: <Most azonban> Egyutt volt mar)
- 1 javaslat. Péchy (K: javaslat. <Az öreg> Péchy)
- 3–4 vett, mint ő hitte (K: vett <meg> mint ő hitte)
- 4–5 jöjjön a viadal! (K: jöjjon <hat a hadd el hadd> a viadal!)
- 6 szőke levante (K: szoke <szasz> levante)
- 14 mintha egy éles (K: mintha egy <...> eles)
- 14–15 hüvelyből, mely hosszú (K: hüvelyből <...> mely hosszú)
- 17–18 délcegen s mondá: (K: délcegen, <kifeszítette a mellett daliasan> s mondá:)
- 19–20 vagyok támadni, de csak (K: vagyok <megütközni> támadni de <De> csak)
- 26 szét a Ház (K: szét. <A jegyzők> a Ház)
- 35 fejüket a váll-lapockáik (K: fejüket a <vallaik> vallapoc-kaik)
- 35–36 mintha mentegetőznék mindenik: (K: mintha *mondana* mindenik:)
- 38 ellenfeleimnek vagy a puskaoruk (K: ellenfeleimnek <nincs elegendő> vagy a puskaoruk)
- 39 támadási anyagjuk (K: tamadasi <anyagot keveslik> anyagjuk)
- 105 : 2 is nekik. Ha semmit (K: is nekik. *Mégis csak kell valami vitának lenni.* Ha <...> semmit)
- 3 támadják meg holnap (K: tamadják <...> meg <...> holnap)
- 5 fölkel és egy (K: felkelt a *generalis* és egy)
- 6 mondott, cáfolva főleg Irányi (K: mondott <<főleg Apponyi <...> de>> cafolva főleg az Irányi)
- 6 vádjait. (K: vadjait <ellen>)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 102 : 1 *Salutem lectoribus* – üdvözet az olvasóknak
- 103 : 1 *konfundál* – megtéveszt, összezavar
- 32–33 [Irányi] *főnségesen mennydörgé a mamelukokra: tegyék le mandátumukat, mert erkölcstelen alapon bírják.* – A K.Napló tanúsága szerint Irányi ezt a fordulatot ugyan nem hasz-

Lap Sor

- nálta, de beszéde bevezető részének ez volt a végkicsongése. (KNapló, i. h. 44. l.)
- 103 : 35 *Éles Henrik, a »holt lelkek« képviselője* — A PH okt. 7-i híre szerint az Éles jákóhalmi kerületben szerzett mandátumát megtámadó kérvény »azt mutatja ki, hogy mintegy negyven holt lélek szavazott Élesre«. Ehhez hozzáfűzi a lap: »Szerencsés képviselőjelölt az ilyen. Mert a megholt lelkek sem nem isznak, sem nem esznek, s egészen ingyen (fuvarbér nélkül) térnek vissza a másvilágról.« (Napi hírek rovat 7. l.)
- 104 17—22 *Beöthy Ákos halasztási kérelme.* MK e sorokban a lényegét összegezte, természetesen ironikus hangon. Beöthy érve a következő volt: »Magam is hozzá akartam szólni a tárgyhoz, de őszintén megvallva — bizonyosan többen is lesznek ebben a helyzetben — nem hittem, hogy a vita ma már bezárassék és ennek következtében nem is készültem el...« (I. h. 55. l.)
- 31 *Klió* — a történetírás műzsája a görög mitológiában
- 36 *»Non sum paratus«* — nem készültem (fel)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 82—84. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. október 19., 9. évf. 287. sz. (3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában szétvágták és a részeket I., II, III, IV, V, VI^{1/2}, VI, VII, VIII, IX, X, XI római számokkal jelölték.

A K-on található törlések, javítások az átlagosnál nagyobb körültekintésre mutatnak, de ez úgy is felfogható, hogy írónkat még erősen feszélyezhette képviselői volta, nehezebben rajzolta meg az ülés képét, festette meg a terem hangulatát. A korrektúrát maga végezte és ez alkalommal is az átlagosnál többet változtatott a nyomdai levonaton. Javításai a következő helyeken találhatók: 105 : 1, 105 : 4—5, 105 : 9—10, 105 : 13, 105 : 25, 106 : 34—35, 106 : 37, 106 : 38—39, 107 : 2, 107 : 6, 107 : 31—32, 107 : 34—35.

A parlament üléséről

A képviselőház okt. 18-i ülésén folytatódott a felirati vita. *Beöthy Ákos* az akcióképes ellenzék hiányát fájjalta, kifejtette, hogy semmi garanciát nem lát arra, hogy a kormány gazdaságpolitikája

megjavaljon, hiszen semmi sem változott. Támogatta Apponyi válaszfelirat: javaslatát. *Asbóth János* kifejtette, hogy az anyagi gyarapodás általában tapasztalható, ezt követnie kellene a kulturális fejlődésnek is. Vitatta az ellenzéki képviselőknek azt az állítást, hogy azért nem hatékony álláspontjuk, mert létszámuk nem elegendő. Támogatta a bizottság javaslatát. *Eötvös Károly* hosszabb beszédben foglalkozott az ország gazdasági és politikai helyzetével, kitért a választási visszaélésekre, a megyei szervezet akadozó működésére. Irányi Dániel javaslatát támogatta. Több felszólaló nem jelentkezett, a parlament ügyrendje értelmében előbb a bizottság előadója, *Falk Miksa*, majd az ellenzéki ellenjavaslatok előterjesztői, *Irányi Dániel* és *Apponyi Albert* reagált a vitában elhangzottakra. *Tisza Kálmán* felszólalásában visszautasította *Beöthy Ákos*nak és *Eötvös Károlynak* személyére és kormányzási módszerére vonatkozó megjegyzéseit. A szavazás alkalmával a többség változtatás nélkül a bizottsági javaslatot fogadta el.

*

Az ülést bemutató karcolatban MK részletesen jellemezte a Ház ingerlékeny hangulatát, a beszédekből kiemelt fordulatokkal érzékeltette a felszólalók beszédének irányát, a szízbeszédjét tartó szónok felszólalását arra is felhasználta, hogy a beszédet megelőző várakozáson kívül néhány új képviselői arcélet is felvillantsen (106 : 10–20). A karcolat befejező részében álnaiv fordulatokkal érzékeltette a felszínen mozgó vita légrévét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 105 : 1 *Megtelték a padok* (K: *Joforman* megtelték a padok)
 „ 1–2 *szék valamennyi.* (K: *szek is valamennyi.*)
 „ 3 *legyen a parlamentarizmusnak,* (K: *legyen <a mai napnak> a parlamentarizmusnak*)
 4–5 *látszottak meg tuskés arcán.* (K: *látszottak tuskés arcán.*)
 6 *beszédinség ütött be* (K: *beszéd <szegenység> inség ütött be*)
 7–8 *ma minden beszédet.* (K: *ma <a Ház> minden beszédet.*)
 9–10 *Pedig Beöthy Ákos olyan kedves volt, őszintén diskurált*
 K(: *Jo Beöthy Ákos elemében volt s olyan őszintén diskurált*)
 10–11 *Tisztát varazslónak, aki a mesebeli* (K: *Tisztát <szemfenyvesztőnek> varazslónak aki a <nemzetet> mesebeli*)
 11–12 *kisasszonyt, a közvéleményt, megbabonázta.* (K: *kis asszonyt a <nemzetet> a közvéleményt megbabonázta.*)
 13 *ellenzék. (Helyeslés a jobboldalon.) Lefaragott* (K: *ellenzék <.....> <<Ez <.....> tetszett a kormanypartnak.>> Lefaragott*)
 14 *Kálmánról, kiegészítette Deák Ferenc egyik mondását* (K: *Kalmánról <kimondta> kiegészítette Deák Ferenc egyik <<mondasat <Mert> Hm a teljes>> mondását*)
 16 *verdiktjét . . . s felhozott rapszodikus* (K: *verdiktjét . . . s <mondott> <fölhozott> felhozott rapszodikus*)

Lap Sor

- 105 : 19 már elunta (K: már <nagyon> elunta)
„ 20 azok a rómitő ásitások, amelyekbe minden (K: azok a <ret-
tenetes> rómitő ásitások a <melyekre most> melyekbe
minden)
- 25 Hát csakugyan elő is csillant egy negyedóra (K: Hát csak-
ugyan <jött> előcsillant egy negyedóra)
- 106 : 3 tódultak ki a képviselők (K: tódultak ki a <Ház> képviselők)
4–5 elnöki harangszó. (K: elnöki <csengő> harang szó)
- 13 Vendel. Csak a mézeskalácsos (K: Vendel. <Eges> Csak a
mezes kalácsos)
- 13–14 szíveken láthatni olyan arcokat. Szép délceg levepte
Földvály (K: szíveken <sokszor ?lathattatok? már> lát-
hatni olyan arcokat <<mint az <...> övé>> Szép délceg
<<fiu <fiatal ember>> levepte Földvály)
- 22 egynek se volna (K: egynek sem volna)
- 23–24 sor között a K-ban törölt sorok olvashatók: <Ennelfogva
az teljesen lehetetlen hogy ő varakozásoknak megfelelhessen>
<Mert nincs nagyobb szerencsetlenség mint az ?Asboth ?
arc> <Egy okos> <Az okos arc nagy dolog> <pedig nem
tréfa>
- 27 mondani, s ha csak valami meglehetőséget (K: mondani <s mert
?keresik ?> s ha csak valami <jot> meglehetőséget)
- 30–31 embernek. Beszélhet az ékesen, mint Démoszthenész,
csöppentett színmez (K: embernek. <Az meg az Apponyi
Albert eszével is fiaszkot csinálhat> Beszélhet az <ügy> ékesen
mint Demosthenes, <higgadtan> csöppentett <logi> színmez)
- 33–34 skalát mutogat. (K: skalát <mutatott> mutogat.)
- 35–36 Asbóth János nem felel meg a várakozásoknak. Lehetet-
len az arca *miatt*. (K: Asboth Janos nem <fog megfelelni>
felel meg a varakozásoknak. Lehetetlenség az <.....>
arca *vegett* <Egy boly> <Es nem is felelt meg>)
- 37 Beszédjét *úgy kezdte*, hogy ő sincs elkészülve. (K: <Mindjárt>
Beszedje *kezdeten* azzal *allott elo* < > hogy ő sincs el-
készülve.)
- 38–39 *Pedig jobb lett volna, ha azzal kezd, hogy el van készülve*
– és el is lett volna készülve. De mint gentlemen, hiába, csak
igazat mondhatott. (K: *Azon aztan meg jobban megijedtem,*
<mert> *tudvan hogy Asboth Janos mint gentleman csak igazat*
szokott mondani. <<Pedig <.....> beszéd>>)
- 107 : 2 gentlemensége – noha kivált (K: gentlemansége – *pedig*
kivált)
- 4 szerencsétlen tarokkal (K: szerencsetlen <lapokkal> tarokkal)
- 6 emelt szót. Igazi pihent ész. *Öntötte*, ami (K: emelt szót
<?Harom? evig pihent> Igazi pihent ész. *Hanem ki is ön-
tötte* <amit> ami)
- 12–13 Falk Miksának, hasonlítván őt jó Toldy Miklóshoz, aki
mindig (K: Falk Miksának <akit> hasonlítvan őt jó Toldy
Mikloshoz <hasonlított> aki mindegy)

Lap Sor

- 107 14–15 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Mesélt, mesélt>
15 az óra lassan (K: az óra <.....> lassan)
16–17 az egész mezőt (K: az egész <mezet> mezőt)
17 még mindig (K: még mindig)
20 székeiken – Eötvös azonban még (K: székeiken – <de> <azonb> Eotvos azonban még)
23 De mert a természetben (K: De <mer> mert a természetben)
24 végre Eötvös is megszűnt (K: végre <megszunt> Eötvös is megszunt)
24–25 sor között a K-ban kihúzott bekezdések találhatóak:
<Latvan ebbol az elnök hogy ugyis minden mulando a vilagon egy ket iszo? ide oda berekeszte a vitát>
<Ki hitte volna hogy Eotvossal megszunik minden?>
<Tobb szonok nem lévén a felirati vitát bekellett [sic] rekeszteni.>
26–27 beszédjei után be kellett (K: beszédjei utan <melyekbol szep volt a Falké és az Apponyié> be kellett)
31–32 mint egy hirtelen bevégződött vadászat (K: mint egy eredmenytelen vadászat)
34–35 egy főnix, két ellenjavaslat, megsebesült egy hajtó (K: egy főnix, egy hajtó)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 105 : 10 *Hangl* – ld. a *Nyári élet* c. karcolatot e kötet 10. lapján, jegyzeteinket a 160. lapon.
10–11 *Elnevezte Tiszát varázslónak, aki a mesebeli kisasszonyt, a közvéleményt, megbabonázta.* – A kormánypárt tevékenységéről szólva Beöthy a következőket mondta: »...egy nagy lélektani rejtéllyel és kérdéssel állunk szemben. (*Halljuk!*) A miniszterelnök úrnak sikerült a magyar közvéleményt megbabonázni. (*Általános derűtlenség.*) Oly jelenség ez, t.Ház, mellyel úgy a magán, mint a közéletben gyakran találkozunk.« (KNapló, i.h. 60. l.)
12–13 *Elpanaszolta, hogy nincs számbavehető befolyásos ellenzék. (Helyeslés a jobboldalon.)* – A parlamenti élet formalizmusáról beszélve, ennek okait keresve a következőket mondotta Beöthy: »Hát nem abnormis helyzet-e az, mikor nincsen olyan számbavehető ellenzék, mely befolyását érvényesítheti, mely feladatát teljesítheti? (*Helyeslés és derűtlenség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Én, t.Ház, egy erős... (*Zaj a jobboldalon.*) Hiszen méltóztassanak megcáfolni, amit mondandó vagyok, nagyon fogok rajta örülni, ha valaki felszólal. (*Halljuk! a jobboldalon.*) Én, t.Ház, egy erős és befolyásos ellenzék létezését még egy tökéletes kormánnyal szemben is, ha ugyan ilyen létezik, szükségesnek

- tartom, annyival inkább t.Ház, oly kormánnyal szemben, mely klasszikus példát csak arra szolgáltat, hogy ezen országot miként nem kell kormányozni . . . » (KNapló, i.h. 59—60. l.)
- 105 : 14 *kiegészítette Deák Ferenc egyik mondanását.* Beszéde befejező részében Beöthy Ákos a Monarchiáról szólva a következőket mondotta: »Egyike, t.képviselőház, a legnagyobb politikai és történeti igazságoknak, melyet Deák Ferenc azzal a gyönyörű hasonlattal fejezett ki, hogy a monarchiának a szerkezete egy boltozathoz hasonlít, melyet két különálló oszlop tart. Minden törekvés, mely szorosabb kapcsolatot létesít, kímoldítja az oszlopokat helyükből és magát a monarchiát összedőléssel fenyegeti. Ezt t.képviselőház, azzal lehet kiegészíteni, hogy minden oly törekvés, amely Magyarország államiságát gyöngíti, a monarchiának oszlopaát és alapjait ingatja meg . . . » (KNapló, i.h. 63. l.)
- 15—16 *Kimondta a történelem verdiktjét . . .* — Beöthy Tisza előző napi beszédével polemizálva, a következőket válaszolta: » . . . de miután, t. képviselőház, a miniszterelnök úr ettől a verdiktől oly nagyon fél és fázik, én tehát nem fogom ennek a verdiktjét kimondani, hanem kimondom igen egyszerűen azt, hogy az a kormány, mely 12 évi kormányzatának eredményeként ezt a mostani helyzetet állítja az ország elé, az nem érdemel bizalmat . . . » (KNapló, i. h. 63. l.)
- 24 *még hátra van a hidrafej.* — Csernátynak tulajdonított megjegyzéssel MK Beöthy Ákosnak a hadsergen belüli konfliktusról szóló fejtegetésére utalt. (KNapló, i.h. 62. l.)
- 106 : 2 *még hátra van a főnixmadár.* — A KNapló tanúsága szerint a beszédben nem találhatunk olyan képet vagy fordulatot, amelyben a főnixmadár előfordult volna.
- 37 [Asbóth] *Beszédjét úgy kezdte, hogy ő sincs elkészülve.* — A KNapló tanúsága szerint Asbóth valóban felkészületlensége miatt mentegette magát. (I. h. 64. l.)
- 107 : 4 *Csak azzal a szerencsétlen tarokkal ne személyeskedett volna.* — Asbóth az ország kulturális helyzetével foglalkozva többek között a következőket mondotta: »Városok [vannak], hol a szabad művészeteket csak a cigány képviseli és a képzőművészetek közül csak a festészet létezik, az is csak a pagát képében. (Derültség.) Nem tudom a kellő szakértelemmel fejtegetem-e ki magamat, mert nevelésemnek az a hibája, hogy nem tudok kártyázni, ami nagy baj, mert Magyarországon tarokk nélkül nem lehet politikai karriert csinálni. (Élénk derültség.) . . . » (KNapló, i. h. 64. l.)
- 11—12 [Eötvös] *megcsipkedte Asbóth Jánost* — Felszólalása végén erőteljes hangon reagált Asbóthnak a kártyával kapcsolatos élcelődésére: »Először is azt hiszem, hogy arra mi nem vagyunk kíváncsiak, hogy a képviselő úr tud-e kártyázni vagy nem. (Derültség bal felől.) Azzal egyebiránt, hogy ő

Lap Sor

- politikai pályafutását kezdette itt (*szónok a mérsékelt ellenzékre mutata*) és folytatja ott (*szónok a kormánypártra mutat*) és nem tudom, hogy végezni hol fogja (*derültség bal felől*), azt mutatta, hogy a politikai kártyajátékhöz valamelyest mégis ért, mégpedig a hazárdjátékhöz . . . » (KNapló, i. h. 73. l.)
- 107 12—14 *de megkegyelmezett Falk Miksának, hasonlítván őt jó Toldy Miklóshoz, aki mindig eljött, ha az ország címere veszélyben volt, a címet megmenteni.* — A MK kiemelte fordulat megtalálható Eötvös beszédének bevezető részében, amelyben Falk Miksa bizottsági szövegező szerepéről beszélt. (KNapló, i. h. 66. l.)

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 85—87. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. október 20., 9. évf. 288. sz. (2., 3. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézíratról

A parlamenti beszámolót MK két, átlagosan 50 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében tíz darabra vágták és I—X római számokkal jelölték.

MK az átlagosnál több törléssel, változtatással készítette el a tudósítást. A korrektúrát maga végezte, ekkor az alábbi helyeken még tovább csiszolta a szöveget: 108 : 8—9, 108 : 16, 108 : 20, 108 : 26, 109 : 34, 110 : 7—8, 110 : 12.

A parlament üléséről

Az okt. 19-i ülésen az elnöki bejelentések után *Eötvös Károly* szólalt fel, személyes kérdésben reagált Tisza Kálmánnak és Apponyi Albertnek az előző napi ülésen elhangzott, személyére és állításaira vonatkozó reflexiójára. *Apponyi Albert* és *Tisza Kálmán* rövid viszontválasza után a Ház vita nélkül letárgyalta a válaszfelirati javaslatot, majd két bizottsági tag pótlólag letette az esküt. Ezt követően *Fenyvessy Ferenc* interpellációt intézett a szakminiszterhez a pesti bankházak bizonyos kölcsönügyleteivel kapcsolatban. *Orczy Béla* b. belügyminiszter válaszolt Szalay Imrének és Eötvös Károlynak a Somogy megyei főispánnak az Egyetértés hasábjain megjelentetett levelével kapcsolatban. Kijelentette, hogy a levél eredetije nincs birtokában, ha az előtte lesz, csak akkor nyilatkozhat arról, hogy az Egyetértésben közzétett levél megfelel-e az eredetinek. Hangsúlyozta, hogy a

kormány nem gyakorolt semmiféle befolyást a választási bizottságok működésére, ennek bizonyítására idézett egy a Somogy megyei központi választmányhoz intézett íratából. *Eötvös Károly* elfogadhatatlannak tartotta a miniszter választát, megjegyezte, hogy nem szükséges a levélnek birtokában lennie ahhoz, hogy valóságát megállapítsa. Erről a Somogy megyei főispán is nyilatkozhatott volna. Majd a továbbiakban adatokat sorakoztatott fel arról, hogy milyen atrocitások történtek Somogy megyében. *Szalay Imre* is visszautasította a miniszteri választ és részletesen szólt a főispáni levél egyes állításairól. *Orczy Béla* röviden reagált a két képviselő megjegyzésére és határozottan tiltakozott olyan felfogás ellen, amely bizalmas levelek eltulajdonítását és publikálását elfogadható eljárásnak tekinti. *Eötvös Károly* az Egyetértés szerkesztőségére hárította a felelősséget a levél közléséért és megjegyezte, itt többről van szó, mint egy egyszerű bizalmas levél eltulajdonításáról és közléséről, Magyarország kormányzatának tisztasága, jóhiszeműsége és becsületessége van e levéllel összekötve. Az ülés végén *Szendrey Gerzson* az illetékszábási hivatalok működésével kapcsolatban interpellált a pénzügyminiszterhez. (KNapló, 1887—92. I. köt. 82—94. l.)

*

MK a jelen karcolatban az ülés nagy érdeklődéssel várt eseményét, *Orczy Béla* belügyminiszter interpellációs választát állította karcolata középpontjába. Az azt megelőző — lényegtelen — napi-rendről röviden tájékoztatja olvasóit, bevezetés helyett inkább *Gosztonyi Sándor* képviselő furcsa közleményéhez fűz kommentárt, amely etikai vonatkozásban összecseng a somogyi levéllel kapcsolatos miniszteri válasszal. (Itt jegyezzük meg, hogy az okt. 10-i, *A somogyi levél* c. karcolat jegyzetapparátusában teljes egészében közöltük az Egyetértés cikkét, illetőleg Tallián főispán levelének szövegét.)

A kézirat javításai

Lap Sor

- 108 : cím és az első sor között a K-ban törölt alcím olvasható:
 <A megtaláló>
- 1 — 2 tegnap vehemensen kergette a habarékokat az üres fazekak (K: tegnap <?elkeseredetten?) vehemensen kergette a habarékokat <hogy az o stylusában szoljak> az üres fazekak)
- 4 új pótvitát (K: új <vit> pótvitát)
- 6 mozgás észlelhető a földszinten. Haluska Jánosok (K. mozgás <volt> észlelhető a földszinten. <A karzatok is megteltek. Szép asszonyok, leányok> Haluska Jánosok)
- 8—9 főispánakasztásra folyik a készülődés. (K: főispán akasztásra <keszu> folyik a készülődés. *A somogyi levél van a <nap> tapéton*).

- 108 : 11 nézegetik a szerencsétlenül (K: nezegetik <A Gosz> a szerencsétlenül)
- 11—12 Gosztónyi kiragasztott kiáltványát: melyben (K: Gosztónyi <manifestumát> kiragasztott kiáltványát: melyben)
- 14 kéri a megtalálót (K: kerí a <becsületes> megtalálót)
- 15—16 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Furcsán fogja fel Gosztónyi képviselő ur a becsületes megtalálókat. Mert> <A t. megtaláló>
- 16 *E manifestumban* sok a (K: A <kiáltványban> *felhívasban* sok a)
- 17 lehetetlen. Miután csak kétféle (K: lehetetlen. <<Olyan ostoba <naiv> megtaláló ma már nincsenek. Vesztek azonban úgy látszik vannak>> <Mert> Miután csak kétféle)
- 19 A becsületes, aki visszaadja (K: <Van> A becsületes <megtaláló> aki visszaadja)
- 20 Van aztán *a nem becsületes* megtaláló, aki vissza (K: Van aztán <nem becsületes megtaláló> <gazember> *a rossz* megtaláló, aki vissza)
- 23 aki gazember is legyen (K: aki <gazember> <rossz> gazember is legyen)
- 24 erejég, olyan naiv (K: erejéig <olyat az atkos kozosügyes állapot mellett nem képzelhető> <Azért hat egészen biztos dolog hogy Gosztónyi Sándor nem fogja megtalálni a megtalálót> olyan naiv)
- 26 *Csak* olyan naiv *vesztő van még.* (K: *Hanem* olyan naiv <el-vesztő> *vesztő* <mint Gosztónyi> *az még van.*)
- 26—27 sor között a K-ban a következő kihúzott alcím olvasható: <II. A magyar Bradlaugh>
- 31—32 hát nem bíznak őbenne, vagy mi? (K: hat nem bíznak <az ő becsületebe> ő benne vagy mi?)
- 33 ünnepélyes pillanat. (K: ünnepélyes pillanat. <A sokat emlegetett somogyi levél>)
- 34—109 : 1 belügyminiszter, e nemes tisztas alak, Wenckheim. Bélára emlékeztető. Gentleman tetőtől-talpig, akit tisztességtelen (K: belügyminiszter <E nem> e nemes tisztas alak <meg a> <meg a régi tiskolabol?> Wenckheim Bélára emlékeztető <ő akire az elvtelenség a tisztességtelenségnek még az arnyeka> Gentleman tetőtől talpig <<akinek ha <.....>> akit tisztességtelen)
- 109 : 2—3 sor között a K-ban kihúzott sor található: <<Hanem hát nehez csizmákban lépeget> nagy csizmákat örökölt Tiszától>>
- 3 — 4 mindenünnen. Úgy ül ott a (K: mindenünnen. <Megerrezen a csöngetyü. Sírí csönd támad a teremben> <Mire a kormánypart is szepeg> Úgy ül ott a)
6. kétségekívül hosszabbra írta (K: kétsegekívül < > hosszabbra írta).
- 8—9 pozíció, hogy nagy kár (K: position <hogy abban a> hogy <lehetetlen> nagy kar)

Lap Sor

- 109 : 15 akkor kit fog elejteni? (K: akkor <mit> kit fog elejteni?)
22–23 valódi-e ama közlemény, mely az az »Egyetértés«-ben jelent meg? (K: valódi <e azon a level> e ama közlemény mely <et> az „Egyetértés <közölt> ben jelent meg?)
25 – Ezt, tisztelt Ház (K: – Ezt <?azonban?> tisztelt haz)
27–28 helyzetben, mert az, sajnálatomra, eltűnt. (K: helyzetben mert <azt elloptak tolem> az sajnálatomra eltűnt)
30 nádas. Vegyítve kitört a (K: nádas. <A kormánypartban> Vegyítve kitört a)
32–33 sziszegés hangjai hasadtak (K: sziszeges <hasította> hangjai hasadtak)
34 kiálták a szélsők. – Ez egy tréfa! *Igent vagy nemet tessék mondani!* (K: kiáltak a szélsők. <Hatarozott valaszt kerünk> Ez egy tréfa!)
36 – Majd ha az eredeti (K: – <Tessek> Majd ha az eredeti)
110 : 3 már akkor megnyerték a mieink, Orczy (K: mar <megvolt nyerve> akkor megnyertek a mieink, Orczy)
4–5 körül ezzel az ötlettel s noha belekényszerítették (K: körül <ebben az ötletben> ezzel az ötlettel s noha még <csak egyszer> belekényszerítették)
6–7 sor között a K-ban két olvashatatlanul törölt szó található!
7–8 egy ötlet volt. Majdnem *furcsa* fegyver egy (K: egy ötlet volt <de hat egy olyan> Majdnem *különös* fegyver egy)
8–9 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <De hat egy olyan pajkosság ellen mikor egy eltűnt bizalmas levélből>
9–10 mondhatja, hogy oly fegyver ellen, mely gyalázatos módon éppen az illető miniszter fiókjából lett elcsenve (K: mondhatja, hogy <egy olyan> oly fegyver ellen <melyet> mely <azon> gyalázatos módon éppen az illető miniszter fiokjából <<került <.....>> lett elcsenve)
11–12 sor között a K-ban két törölt szó található: <Szeget szeggel>
12–13 Egy rossz tréfát kiparíroztak egy jó tréfával... *Ez volt a mai nap története.* (K: Egy <csunya> rossz tréfát < > kiparíroztak egy jó tréfával. <Most aztán igazn nem haragudni senkinek.> <Hat lehet itt aztan hara> <Ezt mert mon> *Nehez ebben az országban haragudni.*)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 108 : 29–30 *a magyar Bradlaughot, Baranyai Ödönt* – A jelző nem annyira a két politikus eszméi, hanem életpályájuk hasonlóságára vonatkozhatott.
109 : 18 *anatéma* – egyházi átok, kiközösítés

Lap Sor

- 109 : 21 — 28 Orczy Béla válasza. — MK a miniszteri válasz lényegét summázta. A KNapló tanúsága szerint is igen tömören és frappánsan válaszolt Orczy: »Az Egyetértés című lapnak említett számában a szóban levő közleményt olvastam; de én egy ilyen levélnek a birtokában nem vagyok (*Élénk mozgás és hosszas általános derűtség. Felkiáltások bal felől: Eltűnt!*) és csak ha ezen levélnek eredetije elém fog terjesztetni, leszek abban a helyzetben, hogy megíthetem, vajon ezen levél szövege megfelel-e annak a közleménynek, mely az Egyetértésben foglaltatott. (*Zajos helyeslés és tetszés jobb felől. Nagy derűtség a bal- és szélsőbaloldalon.*) . . . » (I. h. 87.1.)
- 34 — 37 Bal- és jobboldali közbekiáltások. — A KNapló ugyan jelezte a hangos zajt, de a MK által közvetített két közbekiáltást nem találtuk a beszédbe ékelődött közbeszólások között.
- 110 : 5 [Orczyt] még belekényszerítették egy felszólalásba — Mint a regesztából kitűnt, második megnyilatkozásában a bizalmas levél eltulajdonítását meg nem engedhető lépésnek tekintette, és az egész felszólalás az általánososság szintjén mozgott. (KNapló, i. h. 92.1.)

A TISZA EXPOZÉJA

M *Pesti Hírlap. 1887. október 23., 9. évf. 291. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Karcolat* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléseiről

Az okt. 20-i — mindössze egy óra tíz percre tartó ülésen a két bíráló bizottság elnöke beszámolt arról, hogy a Gulácsy Dezsd, illetőleg Éles Henrik megválasztása ellen beadott panaszt kivizsgálta és mindkét képviselő megválasztását megfelelőnek tartotta. Két további megadott képviselői mandátum ügyében a bizottsági elnökök további vizsgálatot tartottak szükségesnek. A továbbiakban ismertették a delegációs ülésekre megválasztott képviselők névsorát. *Tisza Kálmán* bejelentette, hogy a következő ülésen kívánja ismertetni az 1888. évi költségvetést. (KNapló, 1887—92. I. köt. 95—98. 1.)

Az okt. 22-i ülésen a bejelentések között a bíráló bizottsági elnökök jelentették, hogy a Hock János, illetőleg Bárczay Gyula képviselő ellen beadott panaszt kivizsgálták és alaptalannak találták, mindkettőjüket végleg igazolt képviselőnek tekintik. Ezt követően tartotta meg *Tisza Kálmán* mint pénzügyminiszter az 1888-as költségvetés expozéját. Bevezetőben az 1887-es év addigi eredményeiről számolt be, tételesen felsorolva a fontosabb ágazatok eredményeit.

Az 1888-as év előirányzatáról szólva megjegyezte, hogy a kiadásokat egy félmillióval nagyobb összegben határozták meg, majd sorra vette az egyes tárcák tervezett költségvetését. Végzetül felsorolta azokat az intézkedéseket, amelyekkel az elkövetkező években csökkenteni kívánja a kormány a deficitet. *Péchy Tamás* bejelentette, hogy a delegációk közeli ülészése miatt nov. 24-ig a Ház nem fog érdemi ülést tartani, legfeljebb egy-két rövid, adminisztratív jellegű ügy miatt hívják majd össze a képviselőket. (KNapló, i. h. 99–108.) — Itt jegyezzük meg, hogy okt. 24-én egy harmincöt perces, okt. 28-án egy huszonöt percig tartó és nov. 4-én ugyancsak huszonöt percet igénybevevő ülést tartott a képviselőház. (Ld. KNapló, i. h. 109–112. l.)

*

MK a jelen karcolatban nem Tisza pénzügyminiszteri expozéjáról szőtt — nem valószínű, hogy a száraz pénzügyi adatok érdekelték volna frónkat —, azt a módot ecsetelte, amelyet a deficitből való kiemelkedés követendő útjaként vázolt fel Tisza Kálmán. Érzékeltette a különböző politikai áramlatok reakcióját, de a karcolat lelkes, kissé fennkölt hangvétele arra is utal, hogy Mikszáth is hatása alá került az expozében felvázolt kibontakozás lehetőségének.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 111 : 31 *Fölhangzott gyakran a helyeslési és tetszészaj.* — A KNapló tanúsága szerint tizenöt alkalommal fogadta helyeslést Tisza expozéját. (I. h. 100—107. l.)
- 112 : 5—6 *három év múlva lesz hárommillió — plusz!* — A KNapló szerint Tisza a távolabbi fejlődésről szólva a következőket mondotta: »...Az 1890. évnél, ha az általam elősorolt előfeltételek bekövetkeznek, néhány millió többlettel kell bezárulni. (*Élték éljenzés jobb felől.*)... « (I. h. 106. l.)

MIBŐL JÖN BE AZ A HÁROMMILLIÓ PLUSZ?

M *Pesti Hírlap. 1887. október 30., 9. évf. 298. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron.*

Kötetben itt először.

Finánetörténet a deficit csökkenésének kérdéses voltáról

A képviselőház okt. 22-i ülésén Tisza Kálmán pénzügyminiszterként előterjesztette a következő év költségvetését és röviden felvázolta azokat a pénzügyi teendőket, amelyekkel két-három év alatt csökkenthetőnek, illetőleg megszüntethetőnek tartotta a költségvetés hiányát. MK *A Tisza expozéja* c. karcolatában lelkesült hangon számolt be a

miniszterelnök gazdasági terveiről és hangulatos képet festett a bejelentésnek a különböző pártállású képviselőkre gyakorolt hatásáról. (Ld. e kötet 110 — 113. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 262. l.) Alig telt el egy hét, a delegációk tevékenysége miatt a parlamentben a rendszeres ülések nem tartották meg, de a képviselők azért adminisztratív kérdések rendezésére néhány rövid ülésen részt vettek. A parlamentben és a klubban lezajlott beszélgetések és mérlegelések hatására alig egy hét leforgása alatt MK lelkesültsége csillapodott, a feltétlen hit a kétkedésnek adott helyet. És e fenntartás kifejezésére adta közre a jelen karcolatba szőtt két finánetörténetet. Mind a kettő olyan esetet írt le, amikor a történet főhőse túljárt a fináncok eszén, pontosabban megtalálta azt az utat és módot, amellyel a reá kiszabott büntetést tetemesen csökkenthette. Az író kétkedését a második történet csatánójá fejezi ki (117 : 10 — 12).

Itt kívánjuk megjegyezni, hogy ebben az időben több olyan történetet írt MK, amely honpolgárok és a pénzügyőrök párharcáról szól. Ilyen volt a *Közérdekű bolondságok* c. háromrészes anekdota-füzére, amelynek két története a fináncok rászédéséről ad számot. (PH, 1887. júl. 28. — a Krk előkészületben levő 38. kötetében fog majd helyet kapni.) Furcsa finánetörténet a másfél hónappal később közölt *Különös protekció* c. rajza, amelyben egy kormánypárti képviselő szüzdohányt szívó képviselők nevének kiszolgáltatásával kívánta támogatni, jó pontokhoz juttatni egyik pénzügyőr szavazóját. (PH, 1887. dec. 17. — szintén a Krk előkészületben levő 38. kötetében jelenik majd meg.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

113 : 17 *macher* — csalafinta, agyafurt ember

114 : 6 *frislíng* — a német frischling, a. m. süldő magyarosított alakja

30 *akcis* — fogyasztási adó, itt: fogyasztási vám

A KAPOSVÁRI MANDÁTUM

M *Pesti Hírlap. 1887. november 1., 9. évf. 300. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: P — s.*

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A *P — s* szignót, amely a *Pluvius* álnévéből redukált betűjel, Mikszáth már korábbi írásaiban is alkalmazta. A karcolat ellenzéki felhangjai, mamelukcsipkedő fordulatai miatt rejtőzködhetett írónk e betűszignó mögé. De ezt a bújócskát csak fokozta azzal, hogy a karcolat bevezető részében a következő zárójelbe illesztett közbevetést

találhatjuk: »(nkik ismernek az olvasók a Scarron karcolataiból)«. Ezzel a fordulattal mindenképp azt a látszatot kelthette, hogy a jelen frásnak valaki más a szerzője. De ez a megoldás is a rejtőzködés egyik — már korábban is alkalmazott — formája. Erről részletesebben szölkünk az 1886-ban keletkezett *A községi vita c.* karcolat jegyzetapparátusában, ahol a korábbi hasonló eseteket is megemlítettük (ld. Krk 72. köt. 382—383. l.).

A III. bíráló bizottság végső üléséről

Az okt. 10-én keletkezett *A somogyi levél c.* karcolathoz fűzött jegyzeteinkben idéztük Tallián főispánnak a választásokkal kapcsolatos bizalmas levelét és az azt közlétevé Egyetértés kommentárját. A mandátum sorsa felett döntő bíráló bizottság zárótárgyalását az ellenzéki tábor feszült figyelemmel kísérte. Ennek érzékeltetésére — MK karcolata mellé illesztve — az alábbiakban közöljük kivonatban a függetlenségi párti orgánumnak, az Egyetértésnek az ülésről készített beszámolóját:

»... Ma a választás védői harminchárom melléklettel bíró nyilatkozattal álltak elő. Ily nyilatkozatnak a házszabályok szerint a kérvény tárgyalásának kezdetén volna a helye, a bíráló bizottság azonban a mindkét részről való védelem megkönnyebbtése érdekében felolvas-tatta a nyilatkozatot s mellékleteit. A nyilatkozatban egyszerűen azt mondják a választás védői, hogy nem igaz az, hogy Körmendy lett volna a valódi többség s aztán ehhez csatolnak valami jegyzőkönyvet, amelyekben maguk a vádlottak tagadják azt, hogy őket megveszte-gették volna, mások pedig bizonyítják, sőt inkább Körmendy vesztegetett, így például egy helyen *hatvan krajcár áru zsemlyét vett*, egy szavazónak egy csomó szivart adott, körútja alkalmával kocsimákban ennyit meg ennyit fizetett. A hatást, amit e nyilatkozatok kelthettek volna, lerontotta *Horánszky Nándor* bíráló bizottsági tagnak egy közbeszólása, amelynek folytán konstatáltatott az *eddig elhallgatott körülmény*, hogy mind e nyilatkozatok egy kortes postamester foglalta jegyzőkönyvbe. Már e nyilatkozatok elárulták a védelemnek azt a taktikáját, hogy a figyelmet a főkérdésről másfelé akarják terelni. *Márfy* Emil földbirtokosnak s állami jószághaszonbérelőnek, ki a hallgatóság sorai közt személyesen is jelen volt, nyilatkozata Körmendyről négy szemközt bizalmasan hallott dolgokat mond el. Ez a Márfy-féle nyilatkozat olyan volt, hogy a kérvényezők képviselői bármennyire is igyekeznek azon, hogy a figyelmet ne engedjék a főkérdésről, a szavazati lajstromok meghamisításáról másfelé terelni, mégis kénytelenek voltunk ezzel foglalkozni. A terjedelmes nyilatkozatok felolvasása után elsőnek *dr. Preyer* Hugó, a kérvényezők képviselője szólott. Úgy délelött, mint délután nagy tüzzel, az erkölcsi felháborodás által indokolt erős hangon és ügyesen szölk. Amikor a Somogy megyei közgyűlésen történeteket említ fel, az első közbeszólását idézte elő. A kérvénnyel szemben tudvalevőleg a kormánypárt állás-

pontja az volt, hogy a hír szerint egymástól eltérő szavazati lajstromok közül csak az a mérvadó, amely a választási jegyzőkönyvhöz van csatolva, ebből pedig nem tűnik ki a szavazatok hamis összeszámítása, mert az emlegetett *taszári* szavazók a szavazati lajstrom e példányban tényleg *Körmentyre* vannak írva, míg a belügyminiszterhez küldött példányban — mint ezt *Tallian* főispán levele is bizonyítja — már úgy szerepelnek mint *Széchenyi* szavazói. — *Preyer* Hugó ezzel szemben azt fejtette ki, hogy a kérvényezők csak egy szavazati lajstromot ismerhetnek el illetékesnek, rájuk csak az a szavazati lajstrom tartozik, amelyet a törvény éppen azért helyezettett a megyei levéltárba, hogy a kérvényezni akarók ott megtalálhassák. E lajstromról szerzett hiteles másolat szerint *Körmenty*nek 28 szótöbbsége van s hogy az az eredmény ki ne jöjjön, *Bakonyi* küldöttségi elnök egyszerűen meghamisította a végszámokat. E szavazati lajstrommal a másik kettőnek meg kell egyezni. Ha nem egyeznek meg, akkor a választás már csak azért is megsemmisítendő. A délutáni tárgyalás kiegészítette *Preyer* Hugó érvelését. A délutáni tárgyalásnak az volt a nagy szenzációt keltő mozzanata, hogy kiderült a *Széchenyi* mandátumához csatolt szavazati lajstromnak is a hamis volta. Tudvalevőleg az *Egyetértés* által közölt főispáni levélben *Tallian* azt írta, hogy a *Széchenyinek* adott szavazati lajstromban más „tévedésnek” kell lenni, nem a *taszári*nak. *Preyer*nek sikerült megtalálni ezt a „tévedést”. Megszemlélte a *Széchenyi* mandátumához csatolt szavazati lajstromot s azt találta benne, hogy *Szelna* község szavazásakor *Bakonyi* küldöttségi elnök 24 *Körmentyre* esett szavazatot úgy írt át a *Széchenyi* javára, hogy *Körmenty* nevét egyszerűen kitörülte s a *Széchenyit* írta helyébe. A megyei levéltárban fekvő szavazati lajstromnak a bizottság előtt fekvő hiteles másolatával való összehasonlításából kiderült, hogy a *szelnaiak* csakugyan *Körmentyre* szavaztak. Hogy itt nem tévedés történt, hanem szándékos hamisítás követtetett el, kiténik abból is, hogy a *Széchenyinek* adott példányban, amelyen a hamisítás elkövetetett, a *Széchenyire* valóban leszavazottak névsora az előző lap közepén megszakad. Ha *Széchenyi* kapott volna még több szavazatot, e lapot folytatták volna, nem pedig új lapon s annak is nem ama rovatóban, amelybe a *körmentyistákat* rendszerint írták, lennének e *szelnai* szavazatok. — Erre az eklatáns hamisításra a választás védőinek az volt a válaszuk, hogy az új kifogás, ennek pedig most már nincs helye. A délutáni tárgyalás folyamából még felemlítendő, hogy *Preyer* a *Márffy-féle* nyilatkozatot gentlemanhoz nem illőnek mondta, a kérvényezők másik képviselője *Matolcsy* József pedig *Körmenty* megbízásából aljas *rágalmazónak* nyilvánította az abban foglaltakat s mivel *Körmenty* lelkész létére lovagias elégtételt nem szerezhet, kriminális megtorlást helyezett kilátásba. A választás védői közül nagyon csinosan beszélt *Darvai* Fülöp, de inkább általánosságban mozgott, mint a tárgy érdeméhez szólott. A somogyi főispáni levélre *Preyer* többször hivatkozott, míg *Darvai* kérte azt nem létezőnek tekinteni. A tárgyalás végén a bíráló bizottsági tagoknak a választás védőihez intézett kérdései által konstatált tények erősen a kérvényezők javára billentették a mérleget. (Egyetértés, 1887. nov. 1. 2—3. 1.)

A III. számú bíráló bizottság 1887. nov. 3-án hozta meg ítéletét, amely szerint: »Somogy megye kaposvári választókerületében 1887. évi június hó 18-án megtartott választás érvényben tartása mellett gróf Széchenyi Pál mint a kaposvári választókerület megválasztott képviselője végleg igazoltnak kimondatik.« A bizottság ezt az ítéletet három szavazattal kettő ellenében hozta: az igazolásra szavazott *Hannibál József*, *Jellinek Artúr* és *Rácz Athanáz*, ellene szavazott *Eötvös Károly* és *Horánszky Nándor*, a bizottság hetedik tagja, *Gergelyi Tivadar* nem vett részt a vizsgálatban, ezért nem is szavazott. Az elnök *Vargits Imre* nem szavazott, mivel a házszabályok értelmében a bizottság elnöke csak »szavazategyenlőség esetében szavazhat«. A bizottsági ítélet kitért az ellenzék által felsorolt minden kifogásra és alaki és tartalmi szempontból az észrevételeket megalapozatlannak minősítette. Az ítélet teljes szövege megtalálható az *Egyetértés* 1887. nov. 4-i számában (1–2. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

117 : 18 *petrifikált* — megkövesedett

118 : 12 [*Ivánka Zsigmond*] *mégis szűtt egy kis honti levegőt*. — *Ivánka Zsigmond* az 1884-es választások alkalmával kisebbségben maradt a korábbi ipolysági választókerületében. — A honti levegő kifejezés arra vonatkozik, hogy 1884 tavaszán — a választási előkészületek idején az egyesült ellenzék nevében *Horánszky Nándor* interpellációban támadta meg a Hont megyei főispánt, *Majthényi Lászlót* azzal vádolván, hogy megyei tisztségviselőket a kormánypárti képviselő mellett korteskedésre kényszerített. (Ld. *Krk* 68. köt. 164–166., ill. 184–186. l.) A »honti ügy« a következő években is többször felmerült az ellenzéki képviselők szónoklataiban.

25–27 A tréfából tett nyilatkozat. — Az *Egyetértés* által közölt jegyzőkönyv szerint ez a következőképp hangzott: »...egy másik nyilatkozatban az állítólag megvesztegetettek azt mondják, hogy ők csak tréfából ismerték be falubeliek előtt, hogy fejenként 15 forintot kaptak Széchenyire adott szavazatukért«. (I. h. 1887. nov. 1. 2–3. l.)

29–31 A kormánypárti szavazókra szórt átok. — Az *Egyetértésben* közzétett jegyzőkönyv szerint: »...*Báró Majthényi Béla* és társainak nyilatkozata előadja, hogy a bécsi bírót egy házból kilökték, hogy a nyilatkozók közül többeket megütlegeltek, hogy egy balpárti kortes azt mondta, hogy azért fog imádkozni, hogy a választás napján minden jobbpártit leljen ki a hideg. (Derűtség)...« (I. h. 1887. nov. 1. 2–3. l.)

32–34 A kocsmárosoknak adott összeg. — Az *Egyetértés* közölte jegyzőkönyv szerint ez a következőképp hangzott: »...Több kocsmáros bizonyította, hogy a Kormánypárt melyik kocsmába mennyit költött, hogy egy kocsmá-

Lap Sor

- rosnak Körmeny Sándor személyesen 60 krt adott zsem-
lére. . . » (I. h. 1887. nov. 1. 2—3. l.)
- 119 : 1—3 A Széchenyi vesztegetéséről szóló vád. — Az Egyet-
értésben közölt jegyzőkönyv szerint ez a vád a következő-
képp hangzott: »Egy nyilatkozat azt állítja, hogy egy Kör-
meny-párti kortes azt a rágalmat terjesztette a nép előtt,
hogy Széchenyi egy palotát építtetett, amelynek költségét
1 200 000 frt-ra számította, de amely aztán 1 600 000 frtba
került s hogy egy pallér 50 000 frt borralalót kapott
Széchenyitől azért, hogy segítsen a különbözetet elszámí-
tani. . . » (I. h. 1887. nov. 1. 2—3. l.)
- 13—16 Márffy Emil nyilatkozata. — Az Egyetértés teljes egé-
szében közölte ennek szövegét, ebben szerepelt az új fel-
állítandó református püspökségről szóló argumentáció és
Körmeny visszalépésének anyagi feltételeiről szóló részlet
is. (I. h. 1887. nov. 1. 2—3. l.)
- 15 *gradus ad Parnassum* — lépcső a Parnasszushoz
- 121 1—2 *töpreng lázasan a kétegyháza és a — somogyi püspökség.*
— MKnak ez a célzása ma már nem oldható fel.

A NAP KRÓNIKÁJA

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 88—89. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. november 4., 9. évf. 303. sz. (6., 7. 1.)*
Rovaton kívül. Névjelzés: G.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, többségében 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában tizenegy részre vágta és I—XI római számokkal jelölték. Az a kéz, amely a nyomdai számozást végezte, a jobb felső sarokba illesztve megadta a nyomdai utasítást is: »garm.«

A K-on az átlagosnál kevesebb javítás, módosítás található. A korrektúrát MK maga végezhetette, ezt a 122 : 22—25 sorban észlelhető nagyobb szövegbetoldás bizonyítja.

A közélet érdeklődést kiváltó eseményei

A Széchenyi Pál kaposvári mandátuma feletti nekikeseredett bizottsági vitáról MK a három nappal korábban megjelentetett *A kaposvári mandátum* c. karcolatában számolt be a PH olvasóinak. Már ott jelezte, hogy a következő ülésen le fogják zárni a vizsgálatot és döntenek. A jelen karcolatban még egy — inkább a helyzetet és hangulatot érzékeltető — mozzanatot elevenített fel a tárgyalás meneté-

ből, majd a végeredményről szolt. De Széchenyi igazolását összekötötte a függetlonségi párti és mandátumában ugyancsak megtámasztott Hoitsy Pál igazolásának közlésével. A két ellentétes párton levő politikus »győzelméről« irva nyíltan kimondotta véleményét: »más egyén, más párt győzött, mégis mindkét esetben egy győzetett le: az igazság.« A két döntésről a PH vezércikkében is beszámolt olvasóinak: »A harmadik bíráló bizottság ma este hirdette ki a verdiktet, amelyet napok óta feszült érdeklődéssel vártak az avatatlanok. De csakis ezek. A beavatottak, sőt az egyszerű figyelmes emberek is, kezdetől fogva tudták, hogy a verdikt így fog kiesni és nem másképpen. Hogy egy miniszter mandátuma ellen vizsgálatot rendeljen egy oly bíráló bizottság, amelynek többsége elvégre is kormánypárti képviselőkkel áll: olyan nincsen ma ebben az országban! Mérget lehetett volna rá előre venni még annak is, aki nem tudta, hogy a t. Ház kulisszái mögött a pártok üzletszerű paktum útján, cserében reparálgatják ki egymás hibás mandátumait, mintha azok privát vagyont képeznének... Pedig erre a sikamlós térre lépett rá a mi parlamenti bíráskodásunk. Ezt bizonyítja — hogy az apróbb eseteket mellőzzük — az a verdikt is, mely csak a napokban kelt a gyomai mandátum ügyében... Ma pedig itt van a kaposvári igazolás, mely úgy látszik amannak [a gyomainak], csereértékét képezi a kulisszák mögött... A pártok immár privát vagyon gyanánt tekintik a közintézményeket. A fegyelmezett párt-emberek pedig képtelenek az igazságra. Meg kell menteni a közérdekből annyit, amennyit lehet a polgárok, a nép részére. Helyre kell állítani a verifikáció megrendült hitelét. Tiszteletet kell szerezni a törvénynek s ami alkotmányjogi garancia ingadozik, azt meg kell erősíteni. Tehát: föl kell szabadítani a választási bíráskodást a képviselők destruktív felfogása alól és át kell adni a független bírák kezébe. A Kir. Kúria legyen-e az új bíróság vagy egy másik független testület, az egyre megy, de a parlamenti bíráskodást ilyen bizonyítékok után többé fenntartani vagy védeni lehetetlen.« (»Igazolták«. PH, 1887. nov. 4. 1—2. l.)

A PH asznapi vezércikkének erkölcsi, etikai állásfoglalása és MK jelen karcolatának tónusa és következtetése egybevág: elítéli, a pártpolitika eszközeként tekinti a jelen formában működő és ítélkező bíráló bizottságok tevékenységét. (Széchenyi Pál ügyében ld. még *A kaposvári mandátum* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket a jelen kötet 264—266. lapján.)

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor	
121	3—4	Hátráltatta is (K: Hatraltatta <k> is)
	5	ellenzéki tag (K: ellenzeki <tag> tag)
	5—6	az elalvó mécsben még (K: az elalvo <mécses meg> mécsben meg)
	13	— Nem lehet? Miért? (K: — Nem lehet? <Hogy> Miért?)
	15	iratai eredetiben (K: iratai <Ere> eredetiben)

- Lap Sor
- 121 : 19 bizottság már akkor is (K: bizottsag <lelkiismerete> mar akkor is)
- 21—22 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <Habemus>
- 22 voltak. Széchenyi Pál éppúgy (K: voltak. <Hoitsy> Széchenyi Pál ep ugy)
- 25—26 sor között a K-ban kihúzott sor található: <A ki ímegeretett? nem győzött. Ez nem lehet alk>
- 26 más egyén, más párt (K: mas <mas győzött> egyen mas párt)
- 27 egy győzetett le: az igazság. (K: egy győzetett <le > le: az igazság.)
- 122 : 9 panasz, a szóaradat az érdekeltekből. (K: panasz <az> a szoaradat <erdeltekbol> erdeltekből.)
- 13—14 tömjéneztek. Hja! Donec (K: tömjeneztek. <De T> Hja! Donec)
- 15 Most beszakadt (K: Most <a ?Tisza? en> beszakadt)
- 15 s elmosta a víz (K: s <elvitte nem csak> elmosta a víz)
- 20 eddigi ezer forint (K: eddigi <...> ezer forint)
- 22—25 szavaztak meg akképpen gondolkozván: ha ezer forint sem volt elég egy kilométerre, akkor bizonyosan százötven forint sem lesz elég. Hát a két nem elég közül az olcsóbbikat választják. (K: szavaztak meg.)
- 25—26 sor között a K-ban kihúzott sorok olvashatók: <<.....> következtetni. Furcsa taktika. Hogy tamadhassanak védtelenül hagyjak magukat>>
- 32—33 Szegény Szilágyi végre (K: Szegeny <Dezs> Szilágy <hat> vegre)
- 34 egészen simán. (K: egészen < > siman)
- 123 : 1 ismeri (K: ősméri)
- 5 akar feljönni. Dani csak (K: akar feljönni. <Molecz Dan> Dani csak)
- 6 feljönne, akkor Molecz (K: feljönne <Pozsony nem birna többbe ellenjelöltet> akkor Molecz)
- 8—9 hogy a város nagynevű (K: hogy a <nagynevu k> város nagy nevu)
- 9 ijesztgetni. (K: ijesztgetni <.....>)
- 10 Azért ma is (K: Azert <hat> ma is)
- 10—11 tartó voks-ingadozás (K: tartó <.....> voks ingadozas)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 121 : 14—15 mert a belügyminisztérium iratai eredetiben az *„Egyetértésnél kaphatók.* — A Vargits Imrének tulajdonított ironikus érvelés Oroczy Béla belügyminiszteri nyilatkozatára vezethető vissza. A Ház okt. 19-i ülésén Szalay Imre és Eötvös Károly korábban elhangzott interpellációjára válaszolva, azt jelentette ki, hogy az Egyetértésben közölt Tallián-féle levél

- eredetije nincs a birtokában, így nem tud arról nyilatkozni, hogy az újságban megjelentetett levél megfelel-e az eredetinek. (Ld. az okt. 20-i *A t. Hízből* c. karcolatot e kötet 109. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 261. l.)
- 122 : 14 *Donec eris felix* — Az Ovidius »Tristia«-jából származó disztichon teljes szövege a következő: »Donec eris felix, multos numerabis amicos: | Tempora si fuerint nubila, solus eris.« Magyarul: Ameddig szerencsés vagy sok a barátod, de ha balra fordul a sorsod, magad maradsz.
- 30—31 *ma folyt a képviselőválasztás a Baross helyére.* — Baross Gábort két helyen választották meg: Győrben és Pozsonyban. A Ház okt. 12-i ülésén Péchy Tamás a két mandátummal rendelkező képviselők nyilatkozatával együtt bejelentette, hogy Baross Gábor a győri mandátumot tartja meg, a pozsonyiról lemondott. (KNapló, i. h. 35. l.) — A felszabaduló kerületekben elrendelték a pótválasztások megszervezését.

VAJON MI LEHETETT?

M *Pesti Hírlap. 1887. november 29., 9. évf. 328. sz. (5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés: X.

Kötetben itt először.

A szignóról és Mikszáth szerzőségéről

Az 1887 őszén parlamenti képviselőként is országgyűlési beszámolókat író Mikszáth — mint erre a korábbi karcolatok jegyzetében már utaltunk — többször visszatért arra a kérdésre, hogy mennyiben befolyásolja hírlapírói tisztét a szabadelvű párti mandátum (ld. e kötet 102—103., 126—127., 129. lapjain olvasható megjegyzéseit). Ennek az emberi és alkotáslélektani helyzetnek megnyilvánulása az a körülmény is, hogy az átlagosnál több alkalommal közölte névjelzés nélkül írásait, vagy új, eddig nem használt szignóval jelezte azokat. Az 1887. júl. 1. után keletkezett írásai közül a ránk maradt autográf kézirat tanúsága szerint a bíráló bizottságnak Széchenyi Pál mandátumát elfogadó üléséről számot adó, *A nap krónikája* c. karcolatát az addig nem használt G. szignóval jelezte. (Ld. e kötet 267. lapján.)

A jelen kis írásnak nem maradt fenn a kézírata. De a karcolat felépítése, stílári eszközei és különösen a parlamenti alakok bensőséges megjelenítése, magatartásuk leírása, Irányi Dániel — korábbi karcolataiban is jelzett — harcoss puritanizmusa bizonyítja, hogy a jelen X. szignó frónkát jelzi! Ezt bizonyítja különben az a tény is, hogy a következő, 1888-as év első felében több hasonló X. szignóval jelölt írása látott napvilágot a PH hasábjain, amelyek stílári és tartalmi jegyek alapján sorolhatók be szintén a tőle származó cikkek sorába.

A parlament üléséről

A delegációs tárgyalások miatt szünetelő országgyűlési tárgyalásokat a nov. 24-i üléssel folytatták. Ezen az elnök több pótválasztáson bekerült képviselő — Beniczky Ferenc bánátoklói, Kemény Gábor b. magyarigeni, Szentkirályi Albert mezőtúri, Szilágyi Dezso pozsonyi, Bartha Miklós homorodoklándi — mandátumának igazolását jelentette be, majd az előadók több törvényjavaslat benyújtásáról tájékoztatták a képviselőket. (KNapló, 1887—92. I. köt. 113—116. l.)

A nov. 28-i ülésen további képviselők végérvényes igazolást jelentettek be — így többek között Széchenyi Pálét is —, majd a Ház novemberi költségvetését fogadták el. *Hegedűs Sándor*, a pénzügyi bizottság előadója a dohánytermesztés, a dohányadóztatás új eljárására vonatkozó törvényjavaslatot terjesztette elő, részletesen megindokolva a tervezett egyes intézkedéseket. *Helfy Ignác* bevezetőben kifejtette, hogy a függetlenségi párt mindig ellenezte az állami dohánymonopóliumot. A benyújtott ellenjavaslat szerint szabaddá kellene tenni a dohánytermesztést, viszont az állami monopóliumot a dohányfeldolgozásra, illetőleg a kész termékek árusítására kellene csak kiterjeszteni. *Neppel Ferenc* a cigarettázás előtérbe kerülése miatt nyomtatékkal felhívta a figyelmet a dohány minőségének javítására. Szólt a csempészet visszaszorításának szükségességéről is. *Gulner Gyula* a mérsékelt ellenzék nevében elutasította a törvényjavaslatot, mert az véleményünk szerint sem nem segíti elő a csempészes kiküszöbölését, sem nem növeli megfelelően az állami bevételeket. Az előterjesztés át-dolgozását javasolták. *Tisza Kálmán* pénzügyminiszterként röviden reagált a konkrét észrevételekre. (KNapló, i.h. 116—135. l.)

Mi lehetett valóban a Pikáns lapokban?

A Mikszáth által feltett és meg nem válaszolt kérdésre mi sem tudunk semmiféle választ nyújtani: a hetilapot a fővárosi nyilvános nagy könyvtárakban nem találtuk meg. Ennek oka kettős: vagy drasztikus tartalma miatt nem őrizték meg az egykorú kötelezpéldányt, vagy állományba vették, de az eltelt kilencven év alatt éppen sajtós tartalma miatt rongyosra olvasták, vagy éppen ellopták. A bibliográfiai teljesség miatt Szinnyi hírlap-bibliográfiájából idejegyezzük legalább adatait: »Magyar Figaro (Pikáns Lapok). Szerk. Satanello (Márkus József); főmunkatárs Krix-Krax (Bársony István); kiadótulajdonos: Kunossy Vilmos. V. évf. Ára 6 frt.« (Ld. VÜ, 1887. 5. sz. 82. l.)

MIT CSINÁL KOSSUTH LAJOS?

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 103—104. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. november 30., 9. évf. 329. sz. (1. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében tíz részre vágták és I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, VIII $\frac{1}{2}$, IX római számokkal jelölték.

A javítások az átlagosnál alacsonyabb számúak. A korrektúrárt MK maga végezte, ezt bizonyítják az alábbi sorokban tett változtatásai: 124 : 3—4, 124 : 5, 125 : 13—16, 125 : 31, 125 : 34—35, 126 : 16, 126 : 18—19.

A parlament üléséről

A nov. 29-i ülésen folytatódott a vita a dohány-törvényjavaslat felett. *Orbán Balázs* felszólalásában kifejtette, hogy azért alacsonyak a magyar dohánybevételek, mert a magyar dohányt még feldolgozatlanul olcsón eladják az osztrák iparnak és többszörös áron veszik meg az osztrák dohánytermékeket. Ilyen módon Ausztria 40—45 millió különbevétele tesz szert. *Wekerle Sándor* részletesen foglalkozott Helfy Ignác javaslatával, részletes okfejtéssel kimutatta, hogy nem lehet külön megadóztatni a dohányosokat. Kitért Gulner Gyula előző napi fejtegetéseire is. *Szadovszky József* a dohánykereskedelem meg nem engedhető hasznára hívta fel a figyelmet, Helfy javaslatát támogatta. *Petrich Ferenc* a dohányföldek korlátozásának mezőgazdasági hátrányait ecsetelte, Helfy javaslatát pártolta. *Almássy Sándor* a kistermelők érdeke ellen irányulónak tekintette a törvényjavaslatot. *Desseuffy Aurél* gr. is a kistermelők érdekében szólalt fel és Gulner ellenjavaslatát támogatta. *Tisza Kálmán* felszólalásában a törvényjavaslatnak a csempészet visszaszorítására tett elképzeléseit taglalta, vitatta Helfy javaslatát. *Madarász József* rövid felszólalásában tiltakozott a törvényjavaslat ellen. *Szendrey Gerzson* a törvény által szentesített kémkedést látta a javaslatban — hiszen minden megyei és állami közeg feladatává tette a csempészek üldözését —, teljes átdolgozását látta szükségesnek. (KNapló, 1887—92. I. köt. 136—156. l.)

Egy polémiát kiváltó provokatív riport

Mikszáth az érzelmeket felkavaró dohányadóztatás-vitáról nem számolt be részletesen a PH olvasóinak. A vitát unalmasnak aposztrofálta. Nem hangzottak el ugyan igazi, erőteljes beszédek, de a Ház türelmetlenül fogadta az ellentétes véleményt kifejező szó-

nokokat. A korábbi évek gyakorlatához visszatérve, a folyosón kereste meg a témát: csevegésbe kezdett Helfy Ignáccal és Kossuthnál tett turini látogatására terelte a szót. A leírt fordulatok érzékeltetik, hogy Helfy szófukarsággal zárkózott el a részletekbe bocsátkozó beszélgetés elől. Úgy tűnik — és ezt Helfy későbbi nyilatkozata is alátámasztja (ld. e kötet 308–309. l.) —, az előkészítő, bemelegítő kérdések után zátonyra futott a csevegés, MK az elakadt beszélgetést pótolta; azt írta le, hogy miként reagált Helfy a 124 : 24–25 sorban feltett »beugrató« kérdésekre és az erre adott válaszból miként kerekedett volna ki egy Kossuthról számot adó helyzetkép. Helfy Ignác bántónak érezte az eljárást és »Hogy van Kossuth Lajos?« c. válaszciókban utasította el Mikszáth magatartását. Írónk a dec. 16-i »Üzenet vita c. cikkében válaszolt Helfynek. (E karcolat jegyzeteiben közöljük Helfy írásának szövegét e kötet 308–311. lapján, és így próbáljuk kibogozni a tényeket.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 124 : 2–3 Türelmetlenül viseli (K: Türelmetlenül <majdnem> viseli)
 3–4 belekiáltotta a *Madarász* beszédébe (K: belekiáltotta *Szendrey* beszédébe)
 5 azon, hogy *Madarász Józsefet* hallani (K: azon hogy *Szendrey Gerzsont* hallani)
 17 van, jó étvággal (K: van, <jol> jó etvaggyal)
 17–18 este fekszik (K: este <le> fekszik)
 „ 26 – Nem igaz – pattant (K: – Nem igaz – <Pat> pattant)
 125 : 2 helyességéről. Hogy azt (K: helyességéről, <Ingadozik> Hogy, azt)
 4 De már erre (K: De mar <ek> erre)
 6 a szikla — mondja hévvel (K: a szikla — <mondj> mondja hevvel)
 8 nem beszélgettek. (K: nem <is> beszélgettek.)
 11 elkerdezte Ghyczy Kálmánt (K: elkerdezte <?tizzer?> Giczy Kálmánt)
 12 ismeri (K: ösmeri)
 13–16 Beksicről tudakozódott és dicsérte. *Hermant nagyon szereti. Általában él-hal a természettudományokért: »Ezeknek köszönöm — mondja — minden életkedvemért.* Nincs az az (K: Beksicről kerdezösködött) tudakozódott es dicsérte <s minden> Nincs az az)
 17 tudna. Most, hogy levétettük (K: tudna. <<...> ugyan)>> Most hogy <egy képre> levétettük)
 21 beszéljen valamit«. (K: beszéljen <nekem> valamit’’.)
 31 turini társaságba, vizitekre (K: turini társadalomba, vizitekre)
 34–35 csendes remeteszoba. Mondta is (K: csendes nyugodt feszek. Mondta)
 36 zug itt Magyarország« (K: zug <azonban> itt Magyarország’’.)

- Lap Sor
- 126 : 12 — Ej, kérlek, azt (K: — <De> Ej kerlek, azt)
 16 itt hagylak. *Ki tudja, milyen okos ember beszél.* (K: itt hagy-
 lak.)
 17—18 sor között a K-ban a következő sor található: — *Mar-
 lehet, megvan a tárca.*
 18 Ott bent Szendrey Gerzson szónokolt. (K: Otbent [sic!]
 <Szendrey> Szendrey Gerzson <bszél> szónokolt.)
 21 bátyám milyen érdekes (K: bátyam <?minden?> milyen
 érdekes)
 22 Kossuthról. (K: Kossuthrol <Helyf Ignác>.)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 124 : 3—4 *Ma valaki bekiáltotta Madarász beszédébe »Halljuk« s ez
 derültséget okozott.* — A KNapló tanúsága szerint Madarász
 közvetlenül Tisza Kálmán után szólalt fel, aki felszólította
 a képviselőket, hogy szavazzák meg a javaslatot, ha «az
 állam javát tekintik» fontosnak. Madarász József így kezdte
 beszédét: »T. képviselőház! (Halljuk!) Én is az állam érde-
 kében vagyok kénytelen elvi szempontból a t. miniszter
 úr által beterjesztett törvényjavaslat ellen szólni. (Halljuk!
 a szélsőbaloldalon.) . . . « (KNapló, i. h. 155. l.)
- 125 : 20—27 Helfy szónoklata a turini fotográfusnál. — MK ezzel
 az ironikus fordulattal utalt vissza Helfynek a nov. 28-i par-
 lamenti beszédére, amely során ellenjavaslatot terjesztett be.
 28 *Ruttkayné eszerint vele lakik?* — özv. Ruttkayné Kossuth
 Lajos ekkor már egyetlen élő testvére volt. Lújza húga 1810-
 ben született, Ruttkay József abonyi postamester felesége
 volt. A szabadságharc leverése után anyjukkal előbb Brüssz-
 szelbe, majd anyjuk halála után Amerikába emigrált. 1883-
 ban testvéréhez Turinba költözött és ápolta haláláig.
- 126 : 18 *Ott bent Szendrey Gerzson szónokolt.* — Szendrey volt az az-
 napi vita utolsó szónoka, rövid indoklással elutasította a
 javaslatot. MK e fordulattal nemcsak fiktiiv interjút
 fejezte be, hanem karcolatának kompozícióját kerekké téve
 visszavezette olvasóit a tárgyalási tereembe.

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 105—107. folio
M *Pesti Hírlap.* 1887. december 2., 9. évf. 331. sz. (2., 3. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A képviselői beszámolót három, átlagosan 45 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztéségi kutyanyelvre írta MK. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében szeletekre vágták és az egyes részeket I–X római számmal jelölték. Az első lap jobb felső csücskében nyomdai utasítás is található: »garmond ritkítva«.

MK javításainak száma átlagos. Változtatásaival a jobb, a talá-
lőbb fordulatot kereste, ennek érdekében írás közben a kompozíciós
elképzelésin is két-három esetben módosított. A korrektúrát maga
végezhette, erre mutatnak a kézirat és a PH-beli közlés közötti eltér-
ések az alábbi sorokban: 126 : 2, 127 : 9, 127 : 11–12, 127 : 16,
129 : 3–4.

A parlament üléséről

A képviselőház nov. 30-i ülésén a dohányjövedékről szóló tör-
vényjavaslat általános vitáját követően a záróbeszédék hangzottak
el. *Hegedűs Sándor* előadóként röviden reagált *Helpy Ignác* és *Gulner*
ellenjavaslataira, kifejtette, hogy a nemzetközi tapasztalatok is azt
mutatják, hogy függetlenül az államformától, Európában mindenütt
az állami dohánymonopóliumot erősítik. Ennek alátámasztására
Franciaország gyakorlatát ismertette. *Helpy Ignác* részletesen reagált
Wekerle Sándornak az előző ülésen elhangzott felszólalására, újabb
okfejtésbe bocsátkozott az állami dohánymonopólium megszünteté-
sének érdekében. *Gulner Gyula* mint a mérsékelt ellenzéki ellenjavas-
lat előterjesztője, szintén megismételte ellenérveit. *Tisza Kálmán*
pénzügyminiszteri minőségében válaszolt az ellenzéki képviselők
polemikus megnyilvánulására. A szavazás során a többség a pénz-
ügyi bizottság javaslatát fogadta el tárgyalási alapul. Az ülés végén
három interpelláció hangzott el. *Polányi Géza* a vallás- és közoktatás-
ügyi miniszterhez intézett kérdést a Nemzeti Múzeumban őrzött
Esterházy-képtár állományából nyomtalanul eltűnt képek és rajzok
ügyében. Megjegyezte: tűrhetetlennek tartja, hogy ilyen nagy érték-
et apa, fiú vagy vő kezeljen minden ellenőrzés nélkül. *Trefort Agoston*
rövid válaszában reményét fejezte ki, hogy a híresztelések megalapo-
zatlanok, bejelentette, hogy vizsgálatot rendelt el. *Komlóssy Ferenc*
is az *Esterházy-képtár* működéséről terjedő hírekről intézett inter-
pellációt a szakminiszterhez. *Eötvös Károly* a mandátumbíráló bizott-
ság pozitív döntése ellenére az összes miniszterhez interpellációt
intézett a kaposvári választás és *Széchenyi Pál* mandátuma dolgában.
(KNapló, 1887–92. I. köt. 157–180. l.)

A képviselőház dec. 1-i ülésén *Hegedűs Sándor* a következő évi
kötségvetési törvény letárgyalásáig a kormány nevében felhatal-
mazást kért az állami kiadások kezelésére. *Apponyi Albert* gr. és
Madarász József élesen elutasították a javaslatot. *Tisza Kálmán*
ironikus hangú felszólalása után a többség elfogadta az indemnitás
előterjesztést. Ezután kezdetét vette a dohányjövedéki törvény rész-
letes tárgyalása. Az egyes paragrafusok körüli vitákban az ellenzéki
képviselek a megszövegezés fordulataihoz kapcsolódva újra megismé-

telték ellenérveiket és fenntartásaikat a dohánytermesztés szabályozásával kapcsolatban. Felszólalásaira *Wekerle Sándor*, *Tisza Kálmán* és *Hegedüs Sándor* válaszolt. (KNapló, i. h. 180–202. l.)

*

A képviselőház két üléséről együttesen számolt be Mikszáth lapja olvasóinak. Az ülés legnagyobb szenzációját, Polónyi Géza Pulszkykat ért vádját és annak folyosói visszhangját a karcolat középpontjába állította. Ezenkívül inkább csak jelzésszerűen szólt a dohányjövédéki törvényjavaslat általános és részletes vitájáról, érzékeltetve az egyes fordulatokkal, hogy a csempészett dohány ellen tervezett intézkedések foglalkoztatják a képviselőket.

A karcolat bevezetőjében ismételten visszatért karcolatai nézőpontjának kérdésére. Már az okt. 18-i *A t. Házból* c. karcolatában is olvasói levelekre hivatkozva foglalkozott a megváltozott helyzete miatt támadt feltételezésekkel (ld. e kötet 102–103. l. és a jegyzetekben lévő fejtegetéseinket a 249–250. l.). A jelen eszme-futtatásban (126 : 1–11) az újabb megjegyzésekre reagál félig komoly, félig humoros formában. Arra a kérdésre próbál válaszolni: mi az oka annak, hogy ellentétben évekkal előbb írt tárcáival, az újabbakban az ellenzéki képviselők érvelései már nem annyira szípkorkázzók, viszont a »mamelukok beszélnek okosan«. Kétféle választ ad. Az első komoly: a »paradicsomban, azaz a képviselői padsorokból nézve az utolsók látszanak elsőeknek«, azaz megváltozott helyzete nézőpontját is megváltoztatta. A második válasz humoros: az első karcolatok megírása óta már háromszor újraválasztották a parlamentet és a sok személycseré következtében »a gyenge eszű mamelukok kipusztulhattak azóta, az okos ellenzékiekkel együtt«. Az eszme-futtatás záró részében (127 : 1–4), a komoly és tréfás magyarázatot egyaránt elvetette és a neki tett szemrehányásokat ugyanannyira megalapozatlannak minősítette, mint a Pulszkyk ellen Polónyi Géza vádját az Esterházy-kincsek kapcsán! Az analógia felállításával viszont azt is érzékeltetni kívánta, hogy a két különböző jellegű »átmadás« közös eredőre vezethető vissza, arra, hogy Pulszky Ferenc is és ő is azzal vonták magukra egyesek haragját, hogy kormánypárti képviselőként léptek fel. Erre a karcolatban is találhatóunk egy rövid utalást: »nemhogy a pipát védelmeznék az ellenzék, hanem elindul cserkészni emberekre«.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 126 : cím és az első sor között a K-ban a következő kihúzott rész olvasható: <A minap azt a szemrehányó levelet kaptam Tönöktől? hogy mi annak az oka>
2 oka — kérdik —, hogy ezelőtt (K: oka — azt kérdik — hogy azelett)

Lap Sor

- 126 : 3 karcolatokban olyan okosan (K: karcolatokban <csakugy
?sziporkasztak?) olyan okosan)
4–5 mamelukok ellenben obskúrusan együgyűek valának,
mostan azonban (K: mamelukok <pedig> ellenben <.....>
obscurusan együgyűek valának, mostan <pedig> azonban)
6 ellenzékiek elméleti ereje (K: ellenzékiek <elméje> elméleti
ereje)
9 utolsó látszanak elsőnek (K: utolsó <lesznek> látszanak
első<ké>nek)
10 harmadik Ház: a gyenge eszű (K: harmadik ház: <.....>
a gyenge eszű)
11–127 : 1 sor között a K-ban nehezen kiolvasható törlés
található: <<De nem együgyű <.....> vissza az ellen-
zék <.....> >>
127 : 1 De nem mentegetőzöm, csak protestálok (K: De nem men-
tegetőzöm <<.....> bevallom de>> csak protestálok)
7 rémíti a kormánypártot, hogy egy iszonyatos (K: remíti
a <?kormányzó partokat?) kormánypartot hogy egy <re-
mito> iszonyatos)
9 hanem ha Károlyi Gáborral (K: hanem ha ezzel a Karolyi
Gáborral)
11–12 megtartja, *valljuk meg*, rendkívül szellemes interpel-
lációját, *mellyel még Széchenyit* (K: megtartja <a humorisz-
tikus> <szellemes> *megkell* [sic] *vallani* rendkívül szellemes
interpellációját, még Széchenyit)
15 kellene ám Eötvösnek (K: kellene <Nem ám (De ?Eötvös-
nek ? kellene) ám Eötvösnek)
16 Az egyik *orátoruk* felzokog (K: Az egyik *szonokjuk* felzokog)
23–24 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt két és fél sor
található!
27 neki . . . Nem jut-e (K: neki . . . <De az> Nem jut-e)
32–33 sor között a K-ban erőteljesen kihúzott sorok talál-
hatók: <<.....> En nem irom le a
piacot, hanem csak az országgyűlést>>
34–35 szeretem őket, jók, csak egy (K: szeretem őket <Caen-
des kedv> <jo fiuk> jók csak egy)
37–38 hol leütnek, hol eltaposnak valamit. (K: hol leütnek
<valamit,> hol eltaposnak valamit)
39 azt hiszik, »akció« volt. (K: azt hiszik <.....> »actio«
volt.)
39–128 : 1 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Mint
csöndes kontempláló lélek>
128 : 3 sovány beszédek (K: sovány <beszédeket> beszédek)
7–8 Sladkovics, pompásan énekelte a pipáról (K: Sladko-
vics <milyen pompásan írta> pompásan énekelte a pipáról)
12–13 ezt a pipát bolygatja Tisza Kálmán. (K: ezt a pipát
<akarja kiűtni a magyar ember szájából Tisza Kálmán>
bolygatja Tisza Kálmán. < >)

Lap Sor

- 128 : 19 Rónay János. Bezzeg megszólálnának (K: Ronay Janos <<a nagy pipások gyásza hiszen <.....>> Bezzeg megszólálnának)
- 20 dohányzók, ha mernének. De így csak (K: dohányzok, ha <lehetne. Ott ben> mernenek. De így csak)
- 21–22 küzd elkeseredetten. (K: kuzd elkeseredetten <<Itt künn csak <.....> Szomjas József mondogatja: — Ilyenkor teher az embernek a politikai meggyőződése>>)
- 26–27 székén, de az ő szíve (K: széken <<s arról mereng hogy <.....>> de az ő szíve)
- 27–28 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Mert minden füst ami a vilagon>
- 29–30 legyen mondva a folyosónak (K: legyen mondva <<senki sem <...>> a folyosónak)
- 35 Pálra gyanakszom. (K: Pálra gyanakszom <Mert annak allott érdekében>)
- 129 : 1–2 Eötvös interpellációját egészen agyonnyomja egy még izgatóbb epizód. (K: Eotvos <interpellációját> interpellációját egészen agyonnyomja egy <erdekesebb botrányos esemény> meg izgatóbb epizód.)
- 3–4 Ez ellenzéki ötlet, tisztelt olvasók. Hát ne tessék engem vadolni azzal, hogy nem oly szellemesek, mint azelőtt. (K: Ez ellenzéki ötlet <volt> tisztelt olvasók <No ha ez nem a régi szellemesség> Hat <nem> ne tessék engem vadolni azzal hogy *mar* nem olyan szellemesek <mar> mint azelőtt)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 127 : 9–10 *hanem ha Károlyi Gáborral enyhén bánnának, akkor azt mondja, az ő rettenetes haragja is kiengedne.* — Károlyi Gábor székesfehérvári mandátumát kérvénnyel megtámadták, a bíráló bizottság munkája több hónapon át tartott.
- 14 Thalys Kálmán közbekiáltása. — A KNaplóban a MK által jelzett közbeszólás nem olvaaható.
- 19–20 *Polónyi, egy kíméletlen pletykát hurcol a Ház színe elé.* — A közoktatási miniszterhez intézett interpellációjában Polónyi a következőképpen fogalmazott: »Van-e tudomása a miniszter úrnak arról, hogy a Nemzeti Múzeumban különféle régiségek és megőrzésre letett értéktárgyak, az Esterházy-képtárból pedig műbeccsel bíró képek és képrajzok részben nyomtalanul eltűntek, részben pedig értéktelen másolatokkal kicseréltettek? . . . » (KNapló, i. h. 177. l.)
- 21 *sápadtan jár a folyosókon a közügyek egy öreg harcosa,* — MK körülírása Pulszky Ferencre utal, aki ellen Polónyi interpellációja irányult.
- 24–26 *nem jut [Polónyi] eszébe az a pillanat évek előtt, mikor ugyanezen a helyen, egy ilyen utcai pletykával az ő fejére*

- sújtott Füzesesréy Géza. — MK utalása Füzesesréy Gézának egy 1883 áprilisában elhangzott interpellációjára vonatkozik, amelyben hírek alapján feltette a belügyminiszternek a kérdést, hogy a gráci rendőrség egy körözött tolvajbanda kiadatásában a magyar rendőrséghez fordult és a körözöttek listáján egy országgyűlési képviselő neve is szerepel. A meg nem nevezett képviselő Polónyi Géza volt. A nagy vihart kiváltott interpelláció után zárt ülést tartottak, majd Tisza nyilatkozott és végül Füzesesréy a Ház nyilvánossága előtt bevallotta, hogy a kérdéses ügyet nem ismeri, csak hallott róla. Nyilvánosan bocsánatot kért Polónyitól. Az ügy párbajjal végződött. (Ld. Krk 66. köt. 44—61. l. és jegyzeteink a 337—340. l.)
- 128.: 9—10 Dal a pipáról. — E szlovák eredetű dalt MK többször idézte. Más alkalommal Kollár versének tekintette. Ld. *A seprűs tót* (Krk 35. köt. 78. l.).
- 20—22 *csak a cigarette-szívó Helfy és a bockszírozó Neppel küzd elkezeredetten.* — A KNapló szerint az ülés folyamán Neppel Ferenc nyolc alkalommal, Helfy Ignác két ízben szólott hozzá a törvényjavaslat egyes paragrafusaihoz. — Bockszíroz, azaz drága bock szivart szív.
- 24—25 *közből veszik az indemnity-javaslatot pihenőnek.* — MK-nak ez a megfogalmazása azt a képzetet kelti, hogy a dohányjüvedékről szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának befejezése és a részletes vita egy ülésen zajlott volna és közibük ékelődött az indemnity-tárgyalás. A fenti regesztából kitűnik, hogy az általános vita a nov. 30-i ülésen zárult le, ekkor hangzottak el az interpellációk, a dec. 1-i ülés elején tárgyalták az indemnity-javaslatot, azaz a kormánynak adott felhatalmazást arra, hogy az új költségvetés elfogadásáig az előző év költségvetésének keretén belül intézze az állam pénzügyeit. Ennek az előterjesztésnek az elfogadása után kezdődött meg a dohány-törvényjavaslat részletes vitája.
- 34—129 : 4 Folyosói ötlet a Polónyi-féle interpellációról. — MK ezzel a történettel egy folyosói feltételezést örökölt meg, ugyanakkor a karcolat zárómondatával visszautal a bevezetőben fejtegetett gondolatra is.

A T. HÁZBÓL

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 108—111. folio
- M** I. *Pesti Hírlap. 1887. december 4., 9. évf. 333. sz. (2, 3. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892. Összegyűjtötték és kiadták Légrédy Testvérek. 166—171. l.*

A kéziratról

A karcolatot MK öt, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvűre írta. A K-ot a nyomdában darabokra vágták és az egyes részeket I, II, III, IV 1/2, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX római számokkal jelölték.

MK írását az átlagosnál könnyedebben alkotta meg, javításainak száma legalábbis erről vall. Csupán a karcolat befejező részében található módosítások nagyobb száma jelzi, hogy a csattanó megformálásán töprengett. A korrektúrát is maga végezte, ezt a következő sorokban észlelhető szövegváltozatok is jelzik: 130 : 29–30, 133 : 2, 133 : 9, 133 : 10, 133 : 27–28, 133 : 33.

A parlament üléseiről

A képviselőház dec. 2-i ülésén először a Horvát-Szlavóniával kötött pénzügyi megegyezés meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták, ezt követően folytatták a dohányjövédéki törvényjavaslat részletes vitáját. A közepes érdeklődést kiváltó vitából kiemelkedett a csempészes megakadályozását körülíró paragrafusok tárgyalása, amelynek során több ellenzéki képviselő élesen kifogásolta, hogy a megyei és állami apparátust a kormány igénybe akarja venni a dohánycsempészet visszaszorítására. Az ülés végére befejeződött a törvényjavaslat általános vitája. (KNapló, 1887–92. I. köt. 203–219. l.)

A dec. 3-i ülésen — erről szól MK jelen karcolata — a bélyegekre és más illetékekre vonatkozó törvényjavaslat általános tárgyalását kezdték meg. *Dárdai Sándor* a pénzügyi bizottság elnöke bevezetőben jelezte, hogy a törvényjavaslatnak nemcsak az a célja, hogy az állami bevételeket növelje, hanem az is, hogy több vonatkozásban egyszerűsítse és korszerűsítse az eljárást. *Horánszky Nándor* felszólalásában kifejtette, hogy szkepszissel fogadták a kormánynak a pénzügyi egyensúlyáról szóló korábbi állításait, e fenntartásukat a jelen illetékadó-emelési törvény is igazolja. Kifejtette, hogy az adó-emelés tetemesebb, mint ahogy az az első áttekintéskor gondolható volt. A javaslatot felemás volta miatt elutasította. *Szivák Imre* az államháztartás stabilizálása érdekében szükséges lépésnek tekintette a javaslatot, ezért elfogadta. *Eötvös Károly* a kormány pénzügyi politikáját toldozás-foldozásnak tekintette, ezért ironikus felhanggal kommentálta Szivák előtte elhangzott okfejtését. Röviden áttekintette az elmúlt tizenöt év gazdaságpolitikáját, majd elmarasztalta a kormányt azért, hogy a középrétegek rovására változtatta az adópolitikáját. A heterjesztett javaslatot elutasította. *Szendrey Gerzson* antiszemita szempontból elfogadhatatlannak minősítette a javaslatot. *Wekerle Sándor* államtitkár röviden áttekintette a pénzügyi politika elmúlt évtizedét, reflektált az ellenzéki képviselők különböző észrevételeire, röviden körvonalazta a kormány célkitűzését az új törvényjavaslatnál. *Apponyi Albert* csatlakozott a Horánszky Nándor kifejtette állásponhoz, elutasította a törvényjavaslatot. Az általános

vita lezáródott. Először *Dárdai Sándor* mint előadó kapott szót. Visszautasította Eötvös egyik személyére vonatkozó megjegyzését, a törvénytervezet elfogadását javasolta. *Eötvös Károly* az elutasító javaslat betérjesztőjeként hosszú beszédben esetelte a meglévő pénzügyi állapotok tarthatatlanságát és azt a körülményt, hogy az egyszerű adófizető milyen kiszolgáltatott helyzetben van a hatóságokkal szemben. *Wekerle Sándor* erőteljes fordulatokkal válaszolt Eötvös felszólalására, beszédét a függetlenségi párti politikusok, különösen *Thaly Kálmán* megjegyzései közepette mondta el. *Eötvös Károly* személyes megtámadtatás címén reflektált *Wekerle* szavaira. A vita lezárult, utána a többség általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. *Fenyvessy Ferenc* interpellációban fordult a belügyminiszterhez, felvetve a kérdést, hogy mi a magyarázata annak, hogy bár a Nemzeti Színháznál és az Operánál tapasztalható bajok főokául az intendáns tevékenységét jelölték meg, még mindig nem váltották le az elmarasztalt intendánst. *Orczy Béla* belügyminiszterként bejelentette, hogy *Keglevich István* már a nyár folyamán beadta lemondását, azt akkor nem fogadta el a minisztérium, az intendáns ezt a kérését megújította, most a minisztérium kész a felmentés megadására. *Fenyvessy Ferenc* a választ elfogadta, megjegyezte, hogy magánúton hallott az intendáns lemondási szándékáról, de ezt a minisztertől megérősítve is hallani akarta. (KNapló, i. h. 220 – 244. l.)

*

Az ülésről szóló beszámolójában *Mikszáth* a két valóban legjellegzetesebb mozzanatot emelte ki: Eötvös Károly felszólalását és *Fenyvessy* megkésését, de mégis előadott interpellációját. A poentírozás kedvéért megmásmította a körülményeket: Eötvös három alkalommal elmondott beszédét egygyé gyúrta és az egészet az ülés végére helyezte. A hatás fokozása érdekében a karcolat bevezetőjében a külső körülményekben mutatkozó előjelekre hívta fel olvasói figyelmét, előbb Eötvös parlamenti belépését festette le, majd *Fenyvessy* körülményeket latolgató gondolkodásába próbálta olvasóit bevezetni. Ilyen hosszadalmas előkészületek után írta le a két honatya szereplését, a többi felszólalást — *Wekerle* sikeres visszavágását kivéve — csak futólag említette meg. Meg kell jegyezni, hogy sem Eötvös, sem *Fenyvessy* beszéde nem volt különösen figyelemre méltó. Így könnyen lehetséges, hogy az előző, dec. 2-i *A t. Házból* c. karcolatában a bevezetőben érintett problémát — az olvasók hiányolta okos ellenzéki fellépések leírását — kívánta a két ellenzéki képviselő szereplésének részletes bemutatásával egy kissé pótolni, az egyoldalúság vádját ellensúlyozni.

A kézirat szövegjavításai

A PH-beli közlés után MK a jelen karcolatot beillesztette az 1892-es kötetkiadásba is. A szövegben csupán egy helyen módosított (129 : 10). A karcolatnak önálló címet adott: *Keglevich intendáns*

lemond, és eligazító megjegyzésként feltüntette alatta az ülés időpontját: 1887. december 3. A jelen Krk gyakorlata szerint a PH eredeti címével közöljük a karcolatot, a kötetbeli címadást itt jelezzük *csupán*.

Lap Sor

- 129 : 1 monda reggel Eötvös (K: monda <ma> reggel Eotvos)
 2 Ma dühös vagyok. (K: Ma <megeszek valakit vagy engem valaki> duhos vagyok)
 4 mit csinálok. Ma fogom (K: mit csinálok. <Nagy dolog lesz az.> Ma fogom)
 5–6 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szó található!
 6–7 köpcös természet. Nagy kopasz (K: köpcös <figurajat> természet <Nagy göm> Nagy kopasz)
 7–8 fejből zöld fényben csillámlott (K: fejből < > zöld fényben csillámlott)
 10 javaslat folydogált. Kelletlenül (K, PH: javaslat *vitája* <folydogalt> folydogalt < > Kelletlenül)
 „ 14 Am bármily síma (K: <De> Am bármily síma)
 „ 17–18 eltalálhatja a szakértő az egyes alakokról a történéndőket. (K: eltalálhatja a < > szakértő az << > képeről>) egyes alakokról a történéndőket.)
 20 büfében üldögél: az akkor (K: buffetben <van> üldogel: az akkor)
 21–22 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <Ha a karzaton sok hölgy van, akkor Fenyvessy Ferenc fog beszélni vagy Szilagyi Dezső>
 22 fekete kabát díszeleg (K: fekete <rokk> kabát <van> díszeleg)
 „ 24 sok asszony van (K: sok <holgy> asszony van)
 „ 30 Gábor ott van (K: Gábor itt van)
 130 6–7 Fenyvessyé a mai nap. (K: Fenyvessyé <?bérelték?> e mai nap.)
 „ 10 folyt le. (K: folyt <s remen> le)
 „ 11 segítségével. Cserbe ne (K: segítségevel. <Lantom> Cserbe ne)
 „ 15 – Hol van Tisza? (K: <Tisza> – Hol van T'sza?)
 „ 16 – Beteg. (K: – Beteg. <Nem jön be.>)
 „ 27–28 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt sor található!
 „ 29–30 akkor talán k'tel'k egy porc'ó. (K: akkor <open meg lesz> talan kítelik egy porc'ó. *Meg tan jobb is így.*)
 33–34 ömlött el, mintha mondaná (K: ömlött el <?mint?> mintha mondana)
 „ 36 odasétált a jegyzői (K: oda setalt <az elnoki> a jegyzői)
 131 : 5 elhalványodék. (K: elhalványod(ott)ék.)
 6 – Lemondott? – hebegte. (K: – Lemondott? <?Kial?> hebegte.)
 8 – Malheurben vagyok (K: – <Pechben> Malheurben vagyok)

Lap Sor

- 131 : 13 mit szándékozol tenni? (K: mit <csinalsz> szandekozol tenni?)
14 bent hagyjam az Olay-könyvben? (K: bent hagyjam <az anyakönyvben?> Az Olay-könyvben?)
19 repesztgette agyát (K: repesztgette <az agyvelejét> agyát)
20 szónokok pro és kontra kardoskodtak (K: szónokok <.....> pro és kontra <beszelt> kardoskodtak)
28 A betegeket (K: A <beteg> betegeket)
31 Szilágyi Sándorra (K: Szilágyi <ro!> Sandorra)
32 aranyport és eladja dekaszámra (K: aranyport es <eladja> <eladogatja> eladja deka számra)
33 lenne! Nem, nem ... ez egy sem (K: Lenne! <De> Nem nem, ... <<még <.....>> ez egy sem)
33–34 most. De hohó, van (K: most. <Ezer villam!> De hohó, van)
35 biztosra megyek. Elmondom (K: biztosra <utazom> megyek. <Egy nagy dik> Elmondom)
„ 38–39 pompás lesz. (K: pompás lesz <hogy>)
132 : 8–9 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt két szó található!
10–11 láthatóvá téve Wekerlének az ifjúság (K: láthatova téve <.....> Wekerlenek <?csoda?> az ifjusag)
11 arcát, midőn felállott (K: arcát <Rohonczy> midon felállott)
13 zörgött össze (K: zörgött <.....> össze)
14 mamelukarcokon is (K: mameluk <padokon is> arcon is)
15 egyre élesebb, durvább lett, (K: egyre <erősebb> <?fajobb?> élesebb durvább lett)
16 kezdett a Ház patkója (K: kezdett a <<.....> patkon megtelepült marc>> a Haz patkója)
19–20 sor között a K-ban kihúzott szó olvasható: <Kigunyolt>
20 marólugja szertefröccsent. (K: maro lugja <szinte csorgott es fecske> szerte freccsent.)
22–23 útközben egy nagyot ütött (K: utközben <lepogonyította> egy nagyot ütött)
23–24 s megmarta a vérig Hegedüs Sándort. (K: s megmarta <zarjel közt a> a vérig Hegedus Sándort. <Körülnezen>)
26 helyeslő morájával koszorúzva. (K: helyeslő <.....> morajával koszorúzva.)
„ 31 replikát, „szógám!” (K: replikát <kis esém> „szógám?”)
„ 32 Hát bizony akár (K: Hat bizony <mar akkor> akár)
133 : 1–2 szegezve: váltig azon (K: szegezve: <.....> váltig azon)
2 az ő idei karfioljai (K: az ő tavalyi karfioljai)
4 megbízott beszélni kezdett... (K: megbízott <megkezdte> beszélni kezdett...)
7–8 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <Anynyira érezte annak a feladatnak a nagyságot hogy o neki ma Tiszát kell pótolni, hogy pótolja is>
8 fényes beszédet (K: fényes <beszédett> beszedet)

Lap Sor

- 133 : 9 A megtámadott támadó (K: A megtámadobol támadó)
10 közt kezdte *döngelni* Eötvöst (K: közt <verte> kezdte *poc-
kolni* Eotvöst)
14 izgatottan felugrott: (K: izgatottan <felszisszent> felugrott)
24 Wekerlének most, rátérdepelhetett (K: Wekerlének most
<a Haz> raterdepelhetett)
25—26 míg végre a többség éljenzése (K: míg <...> végre
<a Haz tetszese> többség éljenzese)
26 ült helyére. (K: ult helyére <<atengedven a szót Hegedüsnek
ki a felhaborodás egyszerű nemes hangjan kerdezte hogy
<.....>>))
27—28 *Eötvös sajnálatosan vergődött aztán a Hegedüs felszólá-
lására adott válaszában.* (Ez a mondat a K-ban nem található,
minden bizonnyal a korrektúra alkalmával illesztette szö-
vegébe MK)
33 *Fenyvessy* interpellált (K: Interpellalt)
35 most már kész (K: most már <most a Fenyvessy> kész)
36 interpellált. (K: interpellalt <Eljen hangzott fel a teremben>)
37—38 sor között a K-ban kihúzott sor található: <<Ugyan
kinek ?valhatott? ez a eljen <.....>>)
39 sor után a K-ban kihúzott bekezdés található: <De az az is
lehet, hogy nem Keglevichnek szolt az „eljen” hanem
?Tiszanak?>

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 129 : 4—5 *Ma fogom megbuktatni a negyedik kormányt.* — Az Eötvös
Károlynak tulajdonított mondat a KNapló szövegének
ismerete nélkül homályos és megfejthetetlen maradna.
Eötvös második felszólalásában a korábbi évtizedekről
szólva a következőket mondotta: »Már megjegyeztem előbb,
hogy 1873-ban egynémely áldozatra, az egyensúly helyre-
állítása érdekében, igenis készek voltunk mi is, de állítom,
hogy én és barátaim, kik azon az oldalon ültünk, három
kabinetet buktattunk meg azért, mert másképp, mint súlyos
adóemeléssel, nem bírtak az ország állapotán segíteni. Mi
buktattuk meg őket, nem Tisza Kálmán és Ghyczy urak
ezen a helyen. ...» (KNapló, i. h. 236.)
130 : 18—19 *Az elnök bejelentette, hogy [Tisza] nem jó be.* — A KNapló
tanúsága szerint Péchy az ülés elején a következőket mon-
dotta: »Mielőtt azonban a tárgyalásba bocsátkoznánk,
jelentem a t. Háznak, hogy a miniszterelnök és pénzügy-
miniszter úr egészségi állapotánál fogva akadályozva van
a megjelenésben és így őt az államtitkár úr [Wekerle] fogja
helyettesíteni.» (I. h. 221.)
36—37 *(ahol [a jegyzői pulpitisnál] mindig az Olay Szilárd stri
árnyát látom lebegni lelki szemimmal)* — MK e zárójeles

- közbevetéssel visszautalt az 1885. decemberi ülésekre, ahol egymást követő üléseken újabb és újabb interpellációt mondott el Olay Szilárd, három parlamenti karcolatát azzal a fordulattal kezdte, hogy Olay az interpellációs könyvet kérte a jegyzőktől (ld. Krk 71. köt. 131., 135., 140. l.).
- 131 : 14 *bent hagyjam az Olay-könyvetben?* — Ld. a 130 : 36–37 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- 24–25 *A Pulszkyakra már rátette a kezét Polónyi, csindlván Pestnek is egy Wilson-ügyet.* — Az utalás az előző, dec. 2-i karcolatban leírt interpellációra vonatkozik. — A Wilson-ügy fordulat az ezekben a hetekben zajló franciaországi vesztegetési botrány főhősére, Wilson képviselőre vonatkozik, aki Jules Grévy köztársasági elnök veje volt. Grévy a felhozott bizonyítékok ellenére nem indított eljárást Wilson ellen, a felbolydult közvélemény nemcsak Wilson, hanem Grévyt is lemondásra kényszerítette.
- 30–32 *hátha ki lehetne sütni az öreg Szilágyi Sándorra, hogy az aranyos kötetekről levakargatja az aranyport és eladja deka-számsra Warhmannak.* — Szilágyi Sándor ekkor az Egyetemi Könyvtár igazgatója volt. MK ezzel a fordulattal valószínűleg egy a parlament folyosóján a Pulszkyakat ért vád kapcsán elhangzott elnénykedést szőtt bele karcolatába.
- 132 : 21–24 [Eötvös] *megcsipkedte Wekerle Sándort, megszurta csipősen az elbádót, Dárdai Sándort, útközben egy nagyot ütött a jó öreg Körösi Sándorra, s megmarta a vérig Hegedüs Sándort.* — A MK által felsorolt személyeskedések megtalálhatók Eötvös felszólalásaiban, már az első felszólalásában érdesen szólt Dárdairól és Wekerleről, Hegedüs nevét is megemlítette, de őt második felszólalásában sértegette (i. h. 237.). Körösi neve egyik felszólalásban sem fordul viszont elő.
- 27 *Erre tessék kadenciát mondani* — A KNapló szerint ez a közbekiáltás Szalay Imrétől származott és Eötvös második felszólalásának egyik fordulatához kapcsolódott (i. h. 236.).
- 33 *Wekerle Sándor, a »miniszteri megbízott«* — A KNapló tanúsága szerint Eötvös ezt a fordulatot a vita személyessé fajulásakor, harmadik felszólalásakor használta (i. h. 241.).
- 133 : 12–17 Eötvös idegessége. — A KNapló szerint Wekerlének Eötvös Károly második felszólalására adott válaszát hallgatva a függetlenségi párti képviselő több ingerült közbeszólással kísértc az államtitkár felszólalását, ekkor tette fel Péchy Tamásnak Eötvös a kérdést, hogy Wekerle »micsoda minőségben szól most« (i. h. 239.).
- 22–23 [Péchy] *Nyomban meggyarazta tehát, hogy Wekerle igaz alapon beszél, hát csak beszéljen.* — Az ellenzék többszöri zavaró közbekiáltására Péchy idézte a házszabályok megfelelő paragrafusát, amely szerint a miniszterek megbízottai a vita bármely fázisában felszólalhatnak. (I. h. 240.)
- 27–28 *Eötvös sajnálatosan vergődött aztán a Hegedüs felszola-*

lására adott válaszbán. — A 132 : 21 — 24 sorhoz fűzött jegyzetben jeleztük a KNaplóból azt a helyet, amely Eötvösnek Hegedüs Sándort sértő megjegyzését tartalmazza. Hegedüs felszólalásában erre kért magyarázatot Eötvöstől (i. h. 240 — 241.), és erre válaszolt röviden magyarzkodva Eötvös (i. h. 241.).

- 133 : 34 — 36 Orczy Béla válasza Fenyvessy interpellációjára. — MK pontosan adta vissza a miniszter válaszát és a bejelentést követő balfelől érkező éljenzést (i. h. 243.). — Itt említjük meg, hogy a miniszteri válasz után Fenyvessy a következőket mondotta: »T. Ház! kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy magánúton, már a miniszteri válasz előtt, értesülve voltam e lemondásról, de az interpellációt, mely a jövőre is vonatkozik, megtettem azért, mert ha ezen interpelláció és a miniszteri válasz esetleg elmaradt volna, lehet hogy úgy járt volna az ország, hogy a t. intendáns úr esetleg újra visszavonja lemondását. (*Élénk derültség bal felől.*)...« (I. h. 243.) Nagyon valószínű, hogy Fenyvessynek ez a nyilvános bejelentése alakíthatta ki MK fantáziájában a 130 : 36 — 133 : 37 sorban leírt és feltételezett helyzetet.

KÉT NYERGEN

- K** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 111a—111b. folio
M I. *Pesti Hírlap*. 1887. december 7., 9. évf. 336. sz. (1., 2. l.)
 A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Egy kis elmélkedés* alcímmel. Névjelzés nélkül.
 II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp., 1892. Összegyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 171 — 174. l.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában feldarabolták és a szeleteket 43 — 51 arab számokkal jelölték. A címet idegen kéz írta a karcolat fölé ceruzával, ugyanattól a kéztől származik a nyomdai utasítás is: »g. compr.«

MK javítása az átlagosnál kevesebb. A nyomdai levonatot is maga javította, ezt bizonyítják az alábbi sorokban található eltérések: 134 : 1, 134 : 16 — 17, 135 : 3 — 4, 135 : 9 — 11, 135 : 27 — 28, 136 : 5 — 6, 136 : 10, 136 : 11, 136 : 13, 136 : 24 — 26, 136 : 27 — 28, 136 : 30 — 31.

A parlament üléséről

A képviselőház dec. 5-i ülésén megkezdték a bélyegekre és más illetékekre vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalását. *Kiss Albert* kifogásolta, hogy az új illetéktörvény más mértéket alkalmaz

az országos alapok és tudományegyetemek ingatlan birtokaira és mást a többi közoktatási, közművelődési intézményre. Az egységes eljárást javasolta. *Lesekó István* csatlakozott a módosításhoz. *Tisza Kálmán* a függetlenségi párti képviselők közbeszólásaitól kísérve kifejtette, hogy az új javaslat nem változtat a régi megkülönböztetésen, ezt pedig a kormány továbbra is fenn akarja tartani. *Horánszky Nándor* arra hívta fel a figyelmet, hogy emelkedni fog a közoktatási intézmények adóterhe, azért egyetértve Kiss Albert javaslatával, az országos alapokkal való azonos elbánást javasol, mert csak így kerülhető el az illeték százalékos növekedése. *Thaly Kálmán* az új kataszteri rendszernek arról a felemás intézkedéséről szolt, amely a felemelt adókat úgy állapította meg, hogy a kormánypárti felvidéki és erdélyi birtokok után kevesebb adót vetettek ki, míg a függetlenségek által képviselt vidékek adókulcsát az átlagosnál magasabban határozták meg. Felszólalása végén kifogásolta, hogy az Akadémia palotája után is kell adót fizetni. *Horváth Gyula* reagált Thalynek a kataszterrel kapcsolatos megjegyzésére, míg *Horváth Béla* Thalynek a Hont megyei kataszterre tett hivatkozását utasította vissza. *Ugron Gábor* felszólalásában hivatkozott egy évvel korábbi — adatokkal alátámasztott — beszédére, amelyben tarthatatlannak tartotta, hogy a Hont megyei főispán alacsonyabb adót fizessen. Kecskeméti példaként a Pallavicini birtok sokkal kedvezőbb helyzetét említette. *Péchy Tamás* figyelmeztette a képviselőket, hogy a törvényjavaslatból nem csináljanak kataszteri vitát. *Tisza Kálmán* egyetértett az elnökkel, visszautasította a függetlenségi párti képviselőknek a kataszteri kivételezéssel kapcsolatos vádjait. Beszédét Thaly és Ugron közbeszólásokkal megszakította. Ezután *Horváth Gyula* pontos megjelölését adta Pallavicini alacsonyabb adóval illetett földjének és Kecskemét város magasabban megadóztatott földjének. *Ugron Gábor* visszavonta állítását. A vitában érintett több képviselő is felszólalt félreértett szavai helyesbítésére. A törvényjavaslat tárgyalásakor a képviselők néhány észrevételt tettek, az ülés végére a törvényjavaslatot a Ház letárgyalta és elfogadta. (KNapló, 1887—92. I. köt. 244—263. l.)

A dec. 6-i ülésen a Ház rövid vita után elfogadta a határvidéki vasutakról szóló törvényjavaslat módosítását, az Olaszországgal és Németországgal folytatandó kereskedelmi kapcsolatot szabályozó törvényjavaslatot. Ezt követően a bor-, hús-, cukor- és sörfogyasztás megadóztatásáról szóló törvényjavaslatot *Hegedüs Sándor* terjesztette elő, részletesen megindokolta az egyes felemelt adóteteleket. *Szederkényi Nándor* ellenjavaslatot nyújtott be, indoklásában kifejtve, hogy a fogyasztási adó emelése a termelőket fogja a legjobban sújtani, mert visszaesik a vásárlás. *Jókai Mór* a bortermelés védelmében célszerűnek látta a sörfogyasztás megadóztatását. Jelezte, hogy a részletes tárgyalásnál módosítási javaslata lesz. *Horánszky Nándor* visszautasította a javaslatot. *Tisza Kálmán* pénzügyminiszterként kifejtette, hogy a felemelt fogyasztási adók más országokhoz viszonyítva alacsonyabbak és semmi esetre sem érinthei ez a változás a termelést. *Ugron Akos* erőteljes és személyeskedő hangon utasította vissza a javaslatot. *Orbán Balázs* a kormány politikájának eltélését

hangoztatva csatlakozott Szederkényi javaslatához. *Szalay Imre* Jókai Mórral vitatkozva vetette el a törvénytervezetet. *Vési Imre* az ellenzéki képviselők érveire reagálva elfogadásra ajánlotta a javaslatot. *Kiss Albert* választókerületének viszonyait esetelve jelezte a fogyasztási adó emelésének várható káros hatását. (KNapló, i. h. 264–285. l.)

*

Ugron Gábornak a dec. 5-i ülésen elhangzott rögtönzött felszólalása és a Horváth Gyula kiigazító megnyilatkozását követő visszavonulása adta Mikszáthnak a téma kibontásához az ötletet. Már az előző években frott karcolataiban is visszatérően szólt arról, hogy a függetlenségi pártnak nincs egységes vezetése, egységes iránya. E gondolatokat megismételve, frói eszközökkel próbálta érzékletessé tenni Ugron Gábor felsülését. Ennek okát felszínes, szubjektív ítéletalkotásában, az információs források ellenőrzetlen, felületes felhasználásában vélte megtalálni.

Szövegváltozatok

A PH-beli közlés után MK a jelen karcolatot — a 135 : 20—21 sorban található szőrendi átalakításon kívül — változatlanul beillesztette az 1892-es kötetkiadásba, szokásától eltérően a karcolat címét is változatlanul hagyva, csupán az alcím helyébe az ülés időpontját illesztette: *1887. december 6.* A Krk eddigi gyakorlatát követve az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetítjük, de a PH-beli közlés alcímét megtartottuk.

Lap Sor

- 134 : 1 sor előtt a K-ban a következő olvasható: <A szélsőbal vezére>
 1 A legrokonszenvesebb a szélsőbalpárt lenne (K: A legrokonszenvesebb *párt* a szélsőbal lenne)
 7 Mocsáry kiérdemülvén bejutott (K: Mocsáry <feljutott> kiérdemülvén bejutott)
 12 szerény, nem akar (K: szerény, <...> nem akar)
 16—17 egy egészen rokonszenves szélsőbal. (K: egészen *erős* rokonszenves <?talpig?> szélsőbal <<— hadd megülnének azzal is a <.....>>>)
 27—28 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Országos eső lesz vagy hav>
 „ 29 — Őlbe kell (K: — < . . . > Őlbe kell)
 „ 34 — Éppen semmi. (K: — <Epen lehetetlen!> Epen semmi.)
 135 : 2 Útközben az állomásokon (K: Útközben az < . . . > állomásokon)
 3—4 politikus. *Megveszi még* (K: politikus. *Elkeri még*)
 7 a kupé kellemes (K: a koupe <különös nagy> kellemes)

- 135 : 9—11 lapjai. *Ha a hiányzó számokban nagy esemény történt, biz az el van veszve a fiatal vezérre nézve. No de a nagy* (K: lapjai. *Ez esetben akarmilyen nagy esemény történt volna is az elvan [sic] veszve a fiatal vezérre nézve* <?Amikor? de> No de a nagy)
- 11—12 következményeikből. S így (K: következményeikből <is.> S így)
- 13 azt ő egyszerre (K: azt <mind> ő egyszerre)
- 15 tudakozódik: *nejnye, mért* (K: tudakozodik <hogy>: „nejnye mért)
- 20—21 — Nem én. Bizonyosan *nem bontottam fel* aznap az újságot. (K, PH: — Nem én. <Alkalmasint elsikkasztottak> Bizonyosan *fel nem bontottam az nap alkalmasint az újságot*)
- 26 rendesen. Az Alföldön (K: rendesen. < > Az alföldön)
- 27—28 beszélne *Ugronnal szívesen?* (K: beszélne *szívesen Ugronnal?*)
- 35—36 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <<A < > öröklé az ország bajaival bajlódik < >>
- „ 37—38 fenekén van. Szó szót (K: fenekén van. <Szót> Szó szót)
- „ 38 szavak nem nélkülözik (K: szavak <mar> nem nélkülözik)
- 136 : 1 ül, és a Házba (K: ül es <egyenesen> a Házba)
- 4 mosolyog. Az égbolt (K: mosolyog <fen az égen> Az égbolt)
- 5—6 — morogja. — *Kiderült*, haza kellene mennem. Megyek is (K: — morogja *Ugron* — haza kellene mennem. <De ha mar itt vagy> Megyek is)
- 7 szép időt. (K: szép időt. <De ha mar itt vag>)
- 7—8 sor között a K-ban kihúzott sor olvasható: <Mire a folyosóra ér>
- 8 De azután így okoskodik tovább: (K: De azután <tovább gondolkodik> így okoskodik tovább.)
- 10 csinálni kell, mert (K: csinálni kellene, mert)
- 11 ha *nem* beszél. (K: ha *sok se* beszél.)
- 12 Elgondolkozik. (K: <De hat mit?> Elgondolkozik <:mit Elgondolkozik>)
- 13 — Mit is *fecsegték csak* azok az én (K: — Mit is *beszeltek* azok az én)
- 15—16 pártomat fölvilanyozom. Jobb (K: partomat <?fölkeverem>) fölvilanyozom. Jobb)
- 16 ugyan más (K: ugyan < > mas)
- 16—17 mondani a tárgyalandó javaslatokról, de nincs (K: mondani <most> a <penzügyi> tárgyalando javaslatokrol, de <csak n> nincs)
- 19 bevárván míg az éppen (K: bevarvan míg az < > epen)
- 20 feláll és a vasúti (K: feláll és <az> a vasúti)
- 21 témát, sziporkázó (K: themát <egy sziporkazo tamadas alakjában> sziporkazo)
- 23 hogy egészen a légből (K: hogy <eges> az egészen a légből)

Lap Sor

- 136 : 24 osóvól: »Ej, ej, (K: csóvól <hogy>: „Ej ej)
24—26 felültettek azok a becsületes kúpú derék utasok! . . . Csak már legalább arra emlékezném, hogy melyik mondta! (K: felülteltt pedig milyen becsületes kepe volt annak a derek utasnak”)
27—28 De nem sokáig bánkódik, mert egypár perc múlva úgysis vége az ülésnek (K: De <sokáig nem> nem sokáig bánkódik, mert hiszen <mar> egy <perc> pár perc múlva úgysis vége van az ülésnek)
29 az indóházba — hazafelé. (K: az indóházba <Erdely fele> — hazafelé)
30—31 rossz néven venni; nem csoda, ha elhamarkodja, abban a rettenetes (K: rossz néven venni — abban a rettenetes)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134 : 1—4 A függetlenségi párt jellemzése. — Hasonlóan írt a párt-ról MK a korábbi években megjelent karcolataiban, különösen *A tisztelt Ház* c. kötetkéjének *A sokfejűek* c. fejezetében. (Ld. Krk 71. köt. 192—194. l.)
7—10 Mocsáry Lajos és a függetlenségi párt. — Mocsárynak pártjával való szakításáról ld. a *Mocsáry* c. karcolatot és a hozzáfűzött jegyzeteinket (Krk 74. köt. 101—103., ill. 294—299. l.)
11—14 Helfy Ignác turini utazásai. — Ld. Helfy Ignácnak Kossuthnál tett látogatásáról MKnak *Mit csinál Kossuth Lajos?* c. karcolatát (jelen kötet 124—126. l.), és Helfy válaszára tett viszontválasztát (e kötet 147—149. l., és jegyzeteinkben Helfy válaszának szövegét).
135 : 33 *gravamen* — sérelem, panasz
136 : 14 *A Pallavicini dolgot szelbztették a kataszterrel.* — Ugron Gábor rövid felszólalásában a Hont megyei kataszterügyön kívül, amely tulajdonképpen csak egy korábbi felszólalásában elmondottak megismétlése volt, a Pallaviciniekről a következőket mondotta: »...Horváth Gyula t. képviselő úr igen jól ismeri a Tisza-vidéket s ott a Pallavicini birtokot s jól tudhatja, hogy a Pallavicini-birtokok kataszteri jövedelmének fölvétele mennyivel alacsonyabban történt, mint a szomszédos vidékéké, Kecskemét városával Pallavicini megosztozott egy pusztán. Annak a pusztának azon része után, melyet Kecskemét városa kapott, a kataszteri tiszta jövedelem 25—30%-kal magasabbra van fölvéve, mint a közvetlen szomszédos rész, melyet Pallavicini kapott...» (KNapló, i. h. 253. l.)
23 *A témáról aztán kisült, hogy egészen a légből van kapva* — A KNapló tanúsága szerint Horváth Gyula a Pallavicini kataszterről a következőt modotta: »...Én ismerem Pallavicini őgrófnak pusztaszeri pusztáját, valamint ismerem

Kecskemét városának a pusztáját is. A kettő között a különbség a következő. Pallavicini ögróf pusztája legnagyobb részében legelő és erdő, míg Kecskemét városának pusztája legnagyobb részben szántóföld. A művelési ágak szerint tehát különbség van. (*Derültség jobb felől.*) Egyebet nem tudok, azt sem tudom, hogy a kataszteri jövedelem lejjebb szállított-e vagy feljebb emeltetett-e, hanem ezt tudom, mert láttam . . . » (KNapló, i. h. 256. l.)

- 136 : 24 *Ugron fejet csóvál* — A KNapló szerint Ugron Gábor Horváth Gyula állításait cáfoló felszólalása után kénytelen volt nyilatkozni. Két mondatot mondott csupán: »Ilyen határozott cáfolattal szemben egyebet nem tehetek, minthogy arra kérjem a tisztelt Házat, hogy ítéletét függesse föl addig, míg alkalmam lesz a részletes adatokat is megszerezni. Addig pedig kérem a tisztelt Házat, hogy amit mondtam, úgy tekintse, mintha nem is mondtam volna. (*Derültség a jobboldalon. Zaj.*)« (KNapló, i. h. 256. l.) — Mint már jeleztük, Ugronnak ez a nyilvános felszólalása és kikényszerített visszavonulása adhatta az ötletet Mikszáthnak a karcolat illetően megírására, a körülmények, az előzmények felvázolására.

29 *re bene gesta* — miután dolgát jól elvégezte

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 112–113. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. december 8., 9. évf. 337. sz. (2., 3. l.)*
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében darabokra vágták és az egyes részeket I–VII római számokkal jelölték.

A K-on átlagos számú javítás, változtatás található. A korrek-túrát MK maga készítette el, ez alkalommal tovább csiszolta a karcolat szövegét. A nyomdai levonaton jelölt változtatásai a következő sorokban figyelhetők meg: 138 : 7, 138 : 13, 138 : 18–19.

A parlamenti ülésről

A képviselőház dec. 7-i ülésén tovább folytatták a bor-, hús-, cukor- és sörfogyasztás megadóztatásáról szóló törvényjavaslat általános vitáját. Elsőnek *Eötvös Károly* szólalt fel, hosszabb történelmi visszatekintés keretében bírálta a kormány tevékenységét azért

mert tizenkét év alatt nem tudta az állam költségvetését deficitmentessé tenni. Beszédében vitatta a kormánypárti képviselőknek a javaslatot támogató felszólalásait. *Visi Imre* személyes megtámadtatás címén utasította vissza Eötvös állításait. *Perlaky Elek* a gazdasági nehézségek forrását a nemzetközi helyzetben és a külkereskedelmi gondokban látta, támogatta a javaslatot. *Szendrey Gerzson* az antiszermita frakció nevében taglalta a javaslatot és Szederkényi Nándor előterjesztését támogatta. *Pázmány Dénes* az angliai és franciaországi viszonyokat vetette össze a hazai helyzettel. *Madarász József* az amerikai adóviszonyokat ecsetelte. *Thaly Kálmán* vitatta a hazai helyzetről adott kedvező képet, ennek cáfolataként a nagyarányú kivándorlásra hivatkozott, Szederkényi Nándor javaslatát támogatta. *Perczel Miklós* saját amerikai gazdasági tapasztalatait állította szembe a Madarász József által festett képpel, majd kifejtette, hogy a fogyasztási adó tovább rontja az ország lakosságának táplálkozását. *Busbach Péter* a fővárosiak szempontjából szólt hozzá a javaslatához, támogatta azt. Az általános vita lezáródásával *Hegedűs Sándor* előadó reagált az ellenzéki képviselők ellenérveire, állításait vitatva és esetenként visszautasítva, a törvényjavaslatot a gazdasági egyensúly helyreállítása érdekében elfogadásra ajánlotta. *Szederkényi Nándor* a függetlenségi párti ellenjavaslat megokoltságát fenntartotta, megalapozatlannak tekintette a kormánypártiak optimizmusát. *Tisza Kálmán* felszólalásában az amerikai példákra hivatkozó képviselők megjegyzéseire válaszolva felhívta a figyelmet, hogy a világon ott a legmagasabb a szeszes italok adója, kifogásolta azt, hogy a külföldi példákból egyesek csak az állításaik szempontjából kedvezőnek tűnő momentumokat ragadták ki. Majd részletesen taglalta a kormányt bíráló észrevételeket. A szavazás alkalmával a többség általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, 1887–92. I. köt. 286–310. l.)

*

A képviselőház vitájáról MK részletes képet fest: a szónokok beszédéből egy-egy jellemző fordulatot kiemelve jelzi vagy érzékelteti felszólalásuk irányát és ezzel már ki is fejezte hatásosságuk mértékét is. Karcolata középpontjába kissé ironikus formában a külföldi példák licitációszerő áradatát állította, ezzel azt is kifejezve, hogyha egy képviselő valamilyen irányba elfordítja a vitát, az az egész ülésre hatással van és a következő szónokok az ő nyomába szegődnek.

A kézirat szövegváltoztatásai

Lap Sor

136 : 2 tanácsterem. (K: tanacs <ülés> terem.)

137 : 2 amiért a partja előtt (K: amiert <<az ellenzékiek <kezdték> szidtak meg>> a partja előtt)

6 rám a jobboldaliak. (K: ram a <baloldalia> jobboldaliak.)

- Lap Sor
- 137 7 hogy a mamelukok (K: hogy a <kormánypartiak> mamelukok)
- 9 „Perlaky Elek-et kiáltotta (K: „Perlaky <Elek szolott> Eleket” kiáltotta).
- 14 Frankhon területén Sadi (K: <?Frankian? területen> Frankhon területen Sadi)
- 16 munkások állapotát (K: munkások <viszonyait> állapotát)
- 16–17 magyarországiaké. Olyan kényesen (K: magyarországiaké. <A legcsodálatosabb esetek hozattak itt fel.> Olyan kényesen)
- 17 berzenkedve kukorikolt (K: berzenkedve <allott itt padjában> kukorikolt)
- 19–20 küldött, amerikai élményeiről festett (K: küldött, <Amerikai> amerikai élményei <t> ról <meselt itt el> festett)
- 22 A Házban (K: <De a> A Házban)
- 23–24 Csernátönyé Anglia, báró Kemény (K: Csernatonye Anglia <Banffy Belae Erdely> Baro Kemeny)
- 29 itt Amerikáról beszélni? Amerikáról (K: Amerikarol beszélni? <Amerikát o is tudja?> Amerikáról)
- „ 33 hogy Amerikában (K: hogy <ame> Amerikában)
- „ 36 alatt; haldokolnak (K: alatt <amint> haldokolnak)
- „ 38 Csodálatosnál (K: <Kozbe ugrik> Csodálatosnal)
- 138 1 az országot, de legjobban (K: az országot <<Szederkenyi Nador zokog <.....>> de legjobban)
- 2 (Szegény Csanády Sándor, megfakult öreg (K: <Magam mar> Szegeny Csanady Sandor <most ragyogj> megfakult öreg)
- 4 beszél az *vúj csillag*s, de okosan (K: beszél, de okosan)
- 6 aki történelmi (K: aki <nem mer> történelmi)
- 7 kérvényére. (*Ej, Ej, Gerzson!* Mennyi sok (K: kérvényére. <A kormány lám nem rossz! (Elöre lathato hogy az o belügy-minisztersege alatt)> (Mennyi sok)
- 8 a régi palatinusok (K: a régi <nadorok> palatinusok)
- 9 bocsátott neveiért. (K: bocsátott <nevee> neveiért)
- 9–10 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt szó található!
- 11–12 amennyi az orációkból. (K: a mennyi az <beszede> oratiokból.)
- 13 ellenzéki *dajkamesék*. (K: ellenzéki mesék.)
- 15 trémába hozva (K: trémába <...> hozva)
- 16 7-ik paragrafusát (K: 7 ik<§-at ?varja?> paragrafusat)
- 16–17 módosítványt szándékozik (K: modositvanyt <ad be> szandekozik)
- 18–19 vadászeseteket beszél (K: *vadaszati* eseteket beszél)
- 26 nyugodt hangjával (K: nyugodt <...> hangjával)
- 27 kit leteper, kit (K: kit <<le <...>> leteper, kit)
- 28 egyiket megcibálja (K: egyiket <csak megte> megcibalja)
- 31 háta mögött és a (K: hata <mo> mögött és a)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 137 : 12—13 *útnak indítá a tisztelt Házat Anglián keresztül Franciaországba és Amerikába.* — A KNapló tanúsága szerint Perlaky az említett országokra való hivatkozással az előtte szólott Eötvös ugyancsak külföldről vett példáit és állításait kívánta cáfolni. (I. h. 292—293. l.) — De annyiban igaza van MKnak, hogy Perlaky nyitotta meg azok sorát, akik nézeteiket úgy fejtették ki, hogy más országok példáira hivatkoztak.
- 15—17 az ő [Pázmány] *túlságos fantáziájával ecsetelve a francia munkások állapotát, amely perzeze jobb, mint a magyarországiaké.* — MK figyelmét valószínűleg Pázmándynak a következő fordulata ragadhatta meg: »Midőn Franciaországnak egyik legrealisztikusabb írója, Zola, lefesti Germinaljában a nép nyomorát, azt mondja, hogy az a tönkrement munkás a lószórt kiveszi matracából és eladja. Méltóztassék nekem Magyarországon olyan viszonyok közt élő munkást találni, aki egyáltalában ezt megteheti. (Ellentmondás jobb felől.) Hiszen nálunk a munkás fogyasztási képessége oly csekély, hogy éppen ezért van az, hogy nálunk a saját terményeinknek ára nincs . . . « (KNapló, i. h. 295. l.)
- 19—20 Perczel . . . *amerikai élményeiről festett képet, ellenzéki rámban.* — Beszéde első részében Perczel Miklós az előtte szőtt Perlaky és Madarász Amerikával kapcsolatos példáit egészítette ki, illetőleg helyesbítette. (KNapló, i. h. 299—300. l.) — Szükséges megjegyeznünk, hogy beszámolójában MK nem őrizte meg a felszólalások sorrendjét és Pázmány után szólónak tüntette fel Madarászt, noha korábban beszélt és az ő állításait is korrigálta Perczel.
- 28—35 Madarász József és testvérbátyja. — A KNapló szerint Madarász József a következőket mondotta: » . . . annak már jó ideje, hogy én künn voltam s iparkodtam úgy közgazdasági mint közművelődési viszonyait megismerni . . . folytonos levelezésben állok Amerikában élő s ott földműveléssel foglalkozó egyénekkel . . . « (I. h. 297. l.) — Madarásznak ez az utalása egyértelműen az 1850 óta Amerikában farmerként élő László fivérére vonatkozik.
- 35—37 Szederkényi Nándor festette helyzetkép. — Ez a fordulat MK karcolatírói leleménye. Szederkényi felszólalásában nem használt semmi ehhez hasonló fordulatot (KNapló, i. h. 305—308. l.)
- 39 *Thaly már kecskékkel szántatja az országot* — Thaly a Felvidéken élők elszegényedéséről, kivándorlásáról beszélve a következő fordulatot használta: »Mutatják a statisztikai adatok . . . hogy mennyire fogy különösen Felső-Magyarországon az igavonó jószág, hogy alig van négyes vagy kettős fogat, sőt olyat is láthatni, ahol egy tehénkéjét és egy kecs-

Lap Sor

két fog össze és úgy próbálja a maga földcsekéjét felszántani az a szegény felsővidéki tót. (*Zaj. Derültség a jobboldalon.*) . . . t (KNapló, i. h. 298. l.)

138 : 4—9 Szendrey Gerzson javaslata a névmagyarosításról. — Az antiszemita szónok beszéde végén felhívta a kormány figyelmét, hogy állítsa vissza a korábbi helyzetet és az 50 krajcáros okmánybélyeg helyett újból 100 forintba kerüljön a névváltoztatás. (KNapló, i. h. 295. l.)

A PULSZKY-FÉLE VIZSGÁLAT

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 114—116. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. december 10., 9. évf. 339. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában részekre vágták és az egyes darabokat I—XI római számokkal jelölték.

MK javításainak száma az átlagnál alacsonyabb. A korrek-túrát maga végezte, a nyomdai levonat átnézése alkalmával tovább esiszolta karcolata szövegét. E változtatások a következő sorokban találhatók: 139 : 6—7, 139 : 21, 140 : 4, 140 : 5, 140 : 21, 140 : 34, 141 : 1, 141 : 21, 141 : 26, 141 : 35, 141 : 38.

Álriport egy valótlan vádról

A dec. 2-i *A t. Házból* c. karcolatában Mikszáth beszámolt Polónyi Géza interpellációjáról és annak képviselőházi fogadtatásáról (ld. a karcolatot e kötet 126—127. l., a hozzáfűzött jegyzeteinket 278—279. l.). Polónyi interpellációját megelőzően, nov. 30-án több fővárosi lapban — különböző találásban — hír jelent meg arról, hogy a közgyűjteményekben lévő kincseket tulajdonítottak el, az eredetieket másolatokkal cserélték ki. A tettesek nevét semelyik lap sem említette meg, de a célozgatásokból kitűnt, hogy elkövetésével közvetlenül vagy közvetve Pulszky Ferencet és fiát, Pulszky Károlyt vádolják. A PH előadásában az alábbiakban közöljük a hírt:

»Ellopott nemzeti kincsek. Parlamenti, írói, művészi körökben pár nap óta oly szenzációs esetről suttognak, amely nemcsak az országban, hanem külföldön is a legnagyobb megütközést fogja kelteni. Arról van ugyanis szó, hogy a Nemzeti Múzeum régiségtárának kincsei, a magyar nemzet önkéntes ajándékai meg vannak dezmálva és értéktelen utánzatokkal kicserélve. A feljelentő nevét ez idő sze-

rint a legnagyobb diszkréciónak tarja, de már azt is beszélik, hogy az elcsereált ékszerek és aranyérmek külföldi műárosokhoz kerültek. E kínos fölfedezés híre először a képviselők közt terjedt szét és a mérsekelt ellenzék egyik tagja interpellálni akarta e tárgyban a vallás- és közoktatásügyi minisztert, kinek felügyelete alatt állnak a magyarországi múzeumok . . . A miniszter már értesülve volt az ügyről és kérte a képviselót, hogy álljon el az interpellációtól. Megígérte, hogy gyors intézkedést fog tételni. A képviselő engedett, és az interpelláció elmaradt . . . » (PH, 1887. nov. 30. 7. l.)

A PH közlésében foglaltak ellenére mégis interpellációra került sor, Polónyi Géza és Komlóssy Ferenc dec. 1-én elmondta a szakminiszterhez intézett kérdését. A lapok részletesen foglalkoztak az előadottakkal, a helyzet és a hangulat érzékeltetésére érdemes felidézni a VÜ összefoglalóját: »A képviselőházban elhangzott vádakat nagy feltűnést okoztak, mert azok egyik európai híró tudósunk, Pulszky Ferenc múzeumi igazgató és fia, Pulszky Károly ellen vannak irányozva. Pulszky Károly, az orsz. képtár igazgatója, már a Házban föl akart szólalni rögtön a miniszter [Trefort] válasza után, de barátai lebeszéltek, hogy ne emeljen szót. Pulszky Ferenc maga az interpelláció alatt a Ház folyosóján volt, s kijelentette, hogy egy szó sem igaz; aztán a miniszterelnökhöz ment és kérte a vizsgálat azonnali megindítását. Az esti lapokban már több nyilatkozat jelent meg . . . » Hampel József, Pulszky Ferenc és Pulszky Károly több napilapban is megjelent nyilatkozatát a VÜ röviden ismerteti, majd a sajtóban közölt vélekedéseket, kommentárokat a következőkben összegezte: » . . . Több lap közli egyszersmind azokat a körülményeket, melyek a híreknek szárnyat adtak. Ismeretes, hogy Pulszky Ferencnek nevezetes műgyűjteménye volt, mely még nagybátyjáról, Fejérváry Gáborról maradt rá. Ezt Pulszky eladta, s az utolsó darabokat nemrégiben bocsátotta áruba. Meglehet, hogy némelyek ezt hitték múzeumi műtárgyaknak. A múzeumból mintegy 30–40 tárgyat elszállítottak az iparművészeti múzeumba, hogy az ott kitűnően berendezett galvanoplasztikai műhely másolatot készítsen azokról, melyek aztán külföldi múzeumoknak és műgyűjtőknek adatnak el . . . Az országos képtárban pedig több festményt restauráltak, addig nem voltak láthatók, s mikor újra felfüggesztették, a hosszú idő alatt rámázolt rétegtől meg voltak szabadítva; más lett színezetük, sőt utólag ráfestett tárgyak és alakok is eltűntek róluk . . . Hozzájárulhatott mindezekhez az is, hogy a múzeum műtárgyairól készült galvanoplasztikai utánezeteket némely kereskedők külföldön többször úgy árulták, mint a Nemzeti Múzeumból került eredeti darabokat, eltávolítván azokról az utánezet tanúsító bélyeget . . . » (»A Nemzeti Múzeum és az Országos képtár ügye«. VÜ, 1887. dec. 4. 49. sz. 821–822. l.)

A botránnyá dagadt esetről a PH dec. 2-án »A Pulszky-hecc« címmel vezércikket tett közzé, amelyben belső munkatársa és vezércikkírója Pulszky Ferenc védelmében felháborítónak tartotta magát a tényt, de még inkább azt, hogy » . . . ily vádat emelni, ily gyanút kimondani, ilyen föltevéseket terjeszteni, minden pozitív adat, minden

komoly alap nélkül; ez az, ami sokkal borzasztóbb s megdöbbentőbb . . . »

A Trefort Ágoston által bejelentett miniszteri bizottság tagjai a következők voltak:

Elnök: Berzeviczy Albert, tagok: Szalay Imre miniszteri osztálytanácsos, Irányi Dániel, Ráth György, Henszlmann Imre, Liphthay Béla báró és Grünwald Béla. (PH, 1887. dec. 2. 4. l.)

A kiküldött bizottság először is meghallgatta a két interpelláló képviselőt, Polónyi Gézárt és Komlóssy Ferencet. Ők arra hivatkoztak, hogy az újságokból értesültek az ügyről. Mint ahogy a PH cikke megjegyezte: » . . . A köd azonban megmaradt ködnek. A hírt az egyik a másiktól hallotta a szokásos „azt modják, úgy hallom, beszélük” vagy „én ettől meg ettől hallottam” hozzászólások mellett. Sem a vád pozitív formulázását nem lehetett elérni, sem azt kideríteni, hogy ki dobta először világgá ezeket a veszedelmes állításokat. A bizottság kihallgatta Csávolszky Lajost és Szathmári Mórt az Egyetértéstől. Grecsák Károlyt, a Budapesti Tagblatt szerkesztőjét, Kenedi Gézárt, Havasi Károlyt és Barabás Albertet a Pesti Hírlaptól, Vadnai Károlyt, a Fővárosi Lapok szerkesztőjét. (»A Múzeum régiségei«. PH, 1887. dec. 3. 3. l.)

A parlament tárgyalótermeiben és a helyszínen folytatott egyheti vizsgálat után a bizottság a vádakról és a feltételezésekről megállapította, hogy egytől-egyig igazolatlanok s minden alapot nélkülöznek. A kihallgatások »semmi konkrét adatot nem nyújtottak a vádak beigazolására, továbbá az ennek dacára megejtett hivatalos vizsgálat konstataulta, hogy hűtlen kezelés és visszaélés vezető közegek részéről a legtávolabbról sem fordult elő, végül kiterjeszkedik egyes kezelési hiányokra s befejezésül meleg szavakban ad elégtételt az alaptalanul meghurcolt férfiaknak«. (»A nemzeti műkincesek ügye«. PH, 1887. dec. 10. 4–5. l.)

A vizsgálatról a Berzeviczy Albert vezette bizottság jelentést készített Trefort Ágoston számára, aki ennek alapján a képviselőház dec. 17-i ülésén válaszolt a két interpellációra. (KNapló, 1887–92. I. köt. 402–412. l.) — A miniszteri válaszárol szól MK dec. 18-i A t. Házból c. karcolata. (Ld. e kötet 149–152. l. és jegyzeteinket 315–318. l.)

*

Mikszáth a jelen anonim karcolatot a miniszter által kiküldött bizottság munkájának befejezése után, a zárójelentés fogalmazásával egyidőben írta meg. Úgy fogalmazta meg karcolatát, mintha maga is az egyik képviselőtagja lett volna a Berzeviczy vezette bizottságnak. Ez — mint az előbbiekből kitűnt — nem felelt meg a tényeknek. Ezzel az írói fogással MK azonban megteremtette annak lehetőségét, hogy belülről, a vizsgálat menetéből mutassa meg a hírlapi fogalmazás teljes alaptalanságát. Saját újságróli gyakorlatából ismerte, hogy az egyes lapok, csak azért, hogy »le ne maradjanak« valamilyen hír közlésétől, komolyabb ellenőrzés nélkül vesznek át közleményeket. Ezt különben a kiküldött bizottság vizsgálata is bebizonyította,

legalábbis a meghallgatott szerkesztők, közöttük Kenedi Géza, a Pesti Hírlap szerkesztője is azt vallotta, hogy — az általunk is idézett — nov. 30-i sorokat a lapzárta után, az ügyeletes munkatárs vette át az egyik esti lapból.

A kézirát szövegjavításai

Lap Sor

- 139 : 3 vannak és a boltok (K: vannak és <De a nyakkendő-tut> a boltok)
 6—7 Hanem van egy antik mellű a nyakkendőbe szúrva: nyilván az szűrt szemét a miniszternek s kinevezett a bizottságba. (K: Hanem a nyakkendőbe egy <antiq> antik tű van szúrva, hihetleg ez öltött szemébe a miniszternek s ezért hívott meg a bizottságba.)
 8 hogy lelkiismeretesen (K: hogy <...> lelkiismeretesen)
 10 mi igaz a (K: mi <az> igaz a)
 11 indultam ki, hogy nem (K: indultam ki, <hogy> hogy <....> nem)
 14—15 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Kikerdeztem>
 15 Kikérdeztük Komlóssyt. (K: Kikerdeztük <?Polonyit?> Komlóssyt)
 19—20 s enyhe kifejezések és egy csomó „azt mondják” mögé húzta meg (K: s <finom> enyhe kifejezések és <<tilletoleg?> <.....>> egy csomó „azt mondják” mögé <menekült> húzta meg)
 21 semmit sem árult el. En még (K: semmit sem tud mondja. <...> En még)
 27 Mondhatom, hangulatkeltő (K: mondhatom, <megdobbantó> hangulat keltő)
 31 eszembe. Engem csak az (K: eszembe. <Csak> Engem csak az)
 33 kincsei lettek elcserélve, s ím (K: kincsei <... ..> lettek <.....> elcserelve)
 37 Ki a bűnösebb? (K: Ki <volt> a bűnösebb?)
 37 aki kicserélte (K: aki <fel> kicserelte)
 38—39 belügyminiszter, aki kicserélte (K: belügyminiszter aki <fel> kicserelte)
 39 Rákóczyakat ezekkel? (K: Rakoczyakat <hamisakkal> ezekkel?)
 140 : 4 hogy szinte mástól értesült. (K: hogy szinte <mas valaki mondta> mástól tudja.)
 5 csapott át a vizsgálat. Amint (K: csapott < > át a dolog. Amint)
 „ 7 semmit. (A K-ban a szó nem volt ritkítva!)
 „, 15 mernél rá fogadni? (K: mernél <.....> ra fogadni?)
 „, 19 — Száz bock. (K: Szaz <...> bock.)

Lap Sor

- 140 : 21 mert mi, úgy látszik, képtelenek (K: mert mi úgy látom képtelenek)
- 26 könnyen. Bizottság! Gondoltam (K: könnyen <?Minek?) Bizottság <Gondolta> gondoltam)
- 27—28 Nevetséges! Ha egy ügyet bizottságra bízna, az annyit (K: Nevetséges. <A mely> Ha egy ügyet <egy> bizottságra bízna <.....> az annyit)
- 34 lettem vele s azután környékeztem (K: lettem vele előbb s aztán <kezdttem> környékeztem)
- 141 : 1 egy elburkolt ügyes hirdetést (K: egy elburkolt hirdetést)
- 10 sorját négy krajoárjával (K: sorjat <három> negy krajcárjával)
- 16 forint. Lássuk a következő (K: forint. <Hat> Lassuk a <.....> következő)
- 19 No, mondja csak ... (K: No <...> mondja <tovább> csak .)
- 20 — Pulszky-ügy — referálja monoton (K: — A Pulszky ügy <huszonket> referálja <a> monoton)
- 21 kilencvenhat krajcár ... (K: kilencven ket krajcár ...)
- 24 A világot se menjünk. (K: A világot <sem> se menjünk)
- 25 keresek. Heureka! Megtaláltam. (K: keresek. <Heureka Kia> Heureka! Megtaláltam)
- 26 kilencvenhat (K: kilencven ket)
- 29 mezején a nagy (K: mezején <bongeszked> a nagy)
- 29—30 megtalálta a veszedelmes híresekét (K: meg találta <a gazdatlanul röpködő> a veszedelmes híresekét))
- 31 kirázott hely. (K: kirázott helyt <es megírta>))
- 32—33 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Huszonhat>
- 33 az ára, ha a Pulszkyak (K: az ára <94 krajcár> ha a [Pulszkyak)
- 35 válnak, 96 krajcár (K: valnak <....> 92 krajcár)
- 38 de a kilencvenhat krajcár (K: de a kilencven <...> ket krajcár)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 138 : 1—139 : 7 Mikszáth bizottsági tagságáról. — Ld. ezzel kapcsolatban a bevezető fejtegetésben kifejtetteket.
- 139 : 15—23 Komlóssy és Polónyi kihallgatása. — A Trefort Ágoston által kiküldött bizottság valóban először a két interpelláló képviselőt hallgatta ki.
- 25—26 Azután elővettük az egyes reportereket és azokat az urakat, akiktől ők hallották a hírléseket. — Ld. a bevezetőben felsorolt kihallgatott újságírók és szerkesztők névsorát.
- 29—30 Természetesen a Szendrey Gerzson Zápolyai és Balassai — MK e fordulattal a képviselőház korábbi, dec. 7-i ülésére utal vissza, ahol Szendrey Gerzson antiszemita képviselő az ősi magyar családneveket felvenni szándékozó zsidó

Lap Sor

névmagyarosítók magas megadóztatását követelte (ld. a jelzett napról szóló *A t. Házból* 138 : 4—5 sorához fűzött jegyzetünket a 296. lapon.).

140 : 12—13 *kötekedett velem Grünwald Béla* — Grünwald Béla valóban képviselőként tagja volt a Trefort Ágoston által kiküldött vizsgáló-bizottságnak.

A MAI ÜLÉS

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 117—118. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. december 11., 9. évf. 340. sz. (2., 3. l.)
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles ún. szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában kilenc részre vágták, az egyes szeleteket I, II, III, IV, V, V 1/2., VI, VII, VIII római számokkal jelölték. Az a kéz, amely a nyomdai számozást végezte, a K jobb felső sarkába illesztve megadta a nyomdai utasítást is: »bd«.

A K-on az átlagosnál kevesebb a javítás és a módosítás.

A parlamenti ülésekről

A képviselőház dec. 9-i ülésén elnöki bejelentések után megkezdtek a bor-, hús-, cukor- és sörfogyasztás adójáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. *Kiss Albert* a szüreti tapasztalatokra hivatkozva javasolta, hogy a bor fogyasztási adóját ne emeljék, mert az súlyosan érinti a termelőket. *Eötvös Károly* a fogyasztási adóval kapcsolatban kifejtette véleményét, majd javasolta, hogy a bortermelők számára egy mennyiséget ne sújtsanak adóval. *Tisza Kálmán* elfogadhatatlannak tartotta Eötvös indítványát. *Szalay Imre* az asztali borok fogyasztási adójának eredeti szinten való meghagyását javasolta, *Petrich Ferenc* támogatta Eötvös javaslatát. A vitában felszólalt *Wekerle Sándor* és *Szederkényi Nándor*, majd *Hegedüs Sándor*. A többség változatlanul elfogadta a bor fogyasztási adójának felemeléséről intézkedő 1. §-t. Az ülés további részében kisebb észrevételek ielhangzása után a többség megszavazta a törvényjavaslat további, ntézkedési elveket kimondó öt paragrafusát. (KNapló, 1887—92. I. köt. 312—326. l.)

A dec. 10-i ülésen harmadszori olvasásban is elfogadták a fogyasztási adók emelésére vonatkozó törvényjavaslatot, majd a megyék, illetőleg a városok által benyújtott kérvények tárgyalása következett. Többségüknél a képviselők megjegyzés nélkül tudomásul vették

a kérvényi bizottság javaslatát, néhány esetben a kerületének érdekét védelmező képviselők pártállásuktól függetlenül a kérvényben foglaltak teljesítését javasolták, de a többség az eredeti elutasító vagy halasztó javaslatot támogatta. Az ülés végén *Ugron Gábor* interpellációt intézett a hadügyminiszterhez az elmúlt hónapokban nyugdíjazott honvédtábornokok és altábornagyok ügyében, magyarázatot kérve e sorozatos nyugdíjazás okára. *Fejérváry Géza* br. honvédelmi miniszter az említett főtisztek magas életkorát és a nehéz szolgálat ellátására már nem teljesen kifogástalan egészségi állapotát hozta fel indokul, kifejtve, hogy semmi más szempont nem játszott szerepet a nyugdíjazásoknál. *Ugron Gábor* a miniszteri magyarázatot nem fogadta el, sem azt az érvet, hogy koruk és egészségi állapotuk indokolta volna ezt a döntést. Azt is kétségbe vonta, hogy a főtisztek saját jószántukból kérték volna nyugállományba helyezésüket. A szavazás során a többség elfogadta a miniszteri választ. (KNapló, i. h. 327—336. l.)

*

A jelentéktelen kérvények tárgyalására összehívott ülésről MK csak hangulati elemeket és jellemző mozzanatokat említett meg, az ülés egyetlen érdeklődést kiváltó témája, egymás után nyugdíjazott honvédségi főtisztek ügyében elhangzó *Ugron Gábor*-interpelláció és az arra adott miniszteri válasz volt. E két megnyilatkozást állította MK karcolata középpontjába, minthogy ez a kérdés nemcsak a parlamenti köröket, hanem a szélesebb közvéleményt is élénken foglalkoztatta.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 142 : 2 »Ma nem történik semmi. (K: „Ma nem <tesznek semmit> történik semmi.)
- 4 Nem is ígérkezett semmi különös. Josipovich (K: Nem is <volt> ígérkezett semmi különös. (?Igazan?) Jozipovich)
- 14—15 hagyták cserben. Thaly az iparosok (K: hagyták cserben <<(hogy Fenyvessy Ferenc stílusában szóljak) <.....>> Thaly az iparosok)
- 17 pedig a szegedi bírósági segédszemélyzet (K: pedig <a szegedi> a szegedi bírósági segédszemélyzet)
- 18 támogatta melegen. (K: támogatta melegen. <Mondanom nem kell hogy a szegedi bírósági segédjegyzőkről van szó.>)
- 19 ki is lett volna merítve (K: ki is <volt> lett volna merítve)
- 21 nyugdíjazva a honvédség (K: nyugdíjazva <.....> a honvedség)
- 24 hogy honvédtábornok miért (K: hogy <magyar> honved-tábornok miért)
- 32—33 bele a nagy emberölő (K: bele <az> a nagy ember ölő)
- 36—37 sor között a K-ban kihúzott szavak találhatóak: <Albrecht főherc>

Lap Sor

- 143 : 1 mint őfensége, az még bevalik de már ezt (K: mint ő fel-sége az <nem> meg <legony a talpan> bevalik — de már ezt)
3 Egy hasonlatot (K: Egy <szep> hasonlatot)
5–6 »Igaz, a fa dísz (K: »Igaz a fa <> dísz)
11–12 de hát ez a természet (K: de hát ez a <> természet)
14 ahogy a háromszínű (K: ahogy a <mgyar> háromszinu)
19–20 selyemzsinor, mely annyiban (K: selyem zsinor <meg megeng> mely annyiban)
23 lábukba a köszvényt (K: lábukba a <isias> köszvényt)
24 volna rá a hadiszolgálatra (K: volna rá a <szolgálatra> hadi-szolgálatra)
24–25 sor között a K-ban kihúzott szavak olvashatók: <Hat> <Hanem hát>
34 az ellenzék — tűnődött (K: az ellenzek — <tan> tűnődött)
35 sem sajnálja, pedig azok szívesen (K: sem sajnálja < . . .> pedig azok < . . .> szívesen)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 142 : 14 *angazsirozott* — itt: lekötélezett
15–19 A három képviselő felszólalása. — A MK által említett három képviselő — pártállásától függetlenül — a jelzett kérvényeket támogatta, de a többség elvetette a kérvényi bizottság véleményétől eltérő álláspontjukat (KNapló, i. h. 328., 330–331. l.).
21–25 Ugron Gábor interpellációja. — A KNapló tanúsága szerint Ugron a nyugdíjazásra kerülő főtiszteket nem nevezte »legmagyarabb érzésűek«-nek, az sem hangzott el, hogy az ok csak »politikai« lehet, csupán a »lefejezés« fordulatot használta Ugron a következőképp: ha a nyugdíjazás »végrehajtat-nék, ez egyenlő volna azon ténnyel, mintha egy nap a hon-védség lefejeztetése kívántatnék. (*Mozgás jobb felől.*) . . . » (KNapló, i. h. 332. l.)
24–25 *a honvédtábornok miért nem lehet tábornagy?* — A KNapló szerint ezt a kérdést hasonlóan fogalmazta meg Ugron. (I. h. 333. l.)
26–27 A jobb- és baloldali közbekiáltások. — A MK leírta közbekiáltásokat a KNapló nem jegyezte fel.
28–31 Fejérváry érvei. — A MK kiemelte érvek megtalálha-tók Fejérvárynak az interpellációra adott válaszában. (I. h. 333–334. l.)
36–37 Albrecht főhercegre vonatkozó közbeszólás és a minisz-teri reagálás. — MK pontosan közvetítette a jelenetet, a KNapló csak a közbeszólást jegyezte fel, a közbeszóló nevét nem. (I. h. 334. l.)

Lap Sor

- 142 : 37—143 : 2 Albrecht hercegre vonatkozó írói közbevetés. — MK ezzel a megjegyzéssel a Jansky-ügy kapcsán elhangzott Albrecht-féle nyilatkozatra utalt, amely tovább növelte 1886-ban a belpolitikai feszültséget. (Ld. Krk 72. köt. 415. l.)
- 143 : 5—8 Fejérváry hasonlata. — A KNApló bizonyossága szerint MK pontosan adta vissza a hadügyminiszter szónoki fordulátát. (I. h. 334. l.)
- 17—24 Ugron viszontválasza. — MK itt is a szónok fontosabb érveit és fordulatait emelte ki. (Ld. KNApló, i. h. 335. l.)
- 33—36 Tisza Lajosnak tulajdonított morfondírozás. — MK ezzel a fordulattal visszautal a kérvényügyi tárgyalásra, amelynek során Tisza Lajos melegen támogatta a szegedi tisztviselők fizetésemelési kérését, bár megjegyezte, hogy a benyújtás időpontja nem a legalkalmasabb. (KNApló, i. h. 331. l.)

ORSZÁGGYÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1887. december 13., 9. évf. 342. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlament üléséről

A képviselőház dec. 12-i ülésén először elfogadták a Ház novemberi kiadásáról és decemberi költségvetéséről szóló beszámolót, majd *Münnich Aurél*, a véderő bizottság előadója ismertette az 1888. évi újonc és póttartalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot. A vitában felszólalt *Thaly Kálmán*, leszögezte, hogy a függetlenségi párt ragaszkodik az önálló hadsereghez, majd az 1860-as évek eleje óta katonaszökevényeknek tekintett személyek számára a büntetés alóli felmentést javasolt. Visszatért az előző ülésen elhangzott Ugron-interpellációra és a honvédelmi miniszter válaszára. *Bolgár Ferenc* elfogadta a javaslatot. Szólt a katonaságon belüli rossz élelmezési és egészségügyi viszonyokról és a legénység fegyverzetének állagáról. *Fejérváry Géza* reagált az észrevételekre, *Bolgár Ferenc* személyes kérdésben kért és kapott ismét szót. A részletes tárgyaláskor a többség a javaslatot elfogadta. A következő napirend az állategészségügyet szabályozó törvényjavaslat volt. *Emich Gusztáv* előadó ismertette a törvény célkitűzését. *Mudrony Soma* az állattakarmány-termesztés elmaradott voltára hívta fel a figyelmet. *Petrich Ferenc* a marhavész okairól és elhárításának módjáról beszélt. *Gárdi Jenő* (pécskai) bejelentette, hogy a függetlenségi párt támogatja, jónak tartja a javaslatot. A részletes tárgyalást a Ház megkezdte. (KNApló, 1887—92. I. köt. 337—361. l.)

*

A szokásos és megszokott cím (*A t. Házból vagy A mai ülés*) helyett az ülésről származó adó és a parlament gyorsírás jegyzőkönyvét kivonatoló beszámoló előtt, csupán »I.« római számmal jelölve található ez a karcolat. De karcolat, mert más esetekben, amikor külön rovatban kapott helyet MK írása, akkor ezen a helyen ugyancsak római I. számmal jelölve egy igen rövid és stíláríras is szembeötölően más szerzőtől származó, szintelen, jellegtelen, tömör annotáció olvasható az ülésről, amely tájékoztatta az újságolvasót arról, hogy mivel foglalkozott az előző napi ülés. A jelen tárcza azonban a szokásos Mikszáth-modorban két eseményre hívta fel a figyelmet: a szűzbeszédet tartó mérsékelt ellenzéki Bolgár Ferenc személyére és szónoklatára, a másik elem Fejérváry hadügyminiszter két sikerült ríposztja. Az a mód, ahogy ez a két mozzanatot inonálta és leírta, írónk szemléletére jellemző és parlamenti karcolatainak megszokott stílusával és tónusával megegyező.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 144 : 16—18 *mért nem nevezték ki a honvédtábornokok valamelyikét ezredtulajdonosnak vagy a testőrség főkapitányának.* — Thaly utalása a dec. 10-^{ik} ülésen elhangzott Ugron-interpellációhoz és a miniszter válaszához kapcsolódott. A MK által kiemelt rész a következőképp hangzott a KNapló tanúsága szerint: »...ha ezen nyugdíjazások úgy történtek volna, hogy ezen 5 altábornagy közül legalább egy, a legidősebb, Máriaassy altábornagy ezredtulajdonosá neveztetett volna ki, a nemzeti könnyebben vette volna be a keserű pirulát. (*Igaz! Úgy van! A szélsőbaloldalon.*) De volt egy más állás is, mely nyugdíjas, magas rangú tisztekkel, altábornagyokkal és tábornokokkal szokott betöltetni s mely Fratrevics elhalálozásával üresült meg: a magyar testőrség főkapitányi hivatala. Ez a legdíszesebb hivatal...« (I. h. 340. l.)
- 21—23 [Bolgár] *Neve először egy párbajügyben lón ismeretes, midőn alezredes ellenfelét agyonlőtte.* — Az e tényt követő MK-kommentár indokoltóságát mi sem támasztja jobban alá, mint az, hogy az 1888-ban megjelent Sturm-féle »Új országgyűlési Almanach 1887—1892« c. kiadvány Bolgár Ferencet bemutató része a következőképp számol be a párbajról: Bolgár szerkesztette a »Militärzeitungot. Ez utóbbiban — mely ellenzéki lap — 1884-ben egy támadó cikke miatt, melyben fejtegette, hogy a vasúti ezrednek nem a vezérkarhanem a mérnökkar alá kellene tartoznia, az ezred parancs nokával, Schleyer alezredessel párbajt vívott, melyben ellenfelét golyója halálosan találta. Miután szabadságot állományban volt, esküdtszék elé állíttatott és a bécsi esküdtek egyhangúlag felmentették...« (I. h. 183. l.)
- 25—28 *Az mindegy, akár meglövik az embert (csak úgy ne, mint Literaty)* —} MK utalása egy előző napi gúnyzírre vonat-

Lap Sor

- kozott: 1887. dec. 12-én Literaty Ödön belehalt párbajban szerzett sebébe. Literaty sógorával, Pasztely Jenővel — valószínűleg családi okok miatt — párbajozott. Pasztely pisztolygolyója ágyékon sebesítette meg, Literaty két napi szenvedés után halt meg.
- 144 : 31—36 Bolgár adatai a katonaság egészségügyi helyzetéről. — A KNapló szerint Bolgár különböző statisztikai adatokat sorakoztatott fel a helyzet jellemzésére: a szökevények számát, a hadsereg kötelékében bekövetkezett magas halálozási arányszámot, a balesetek számát és a betegségben töltött napok számát. Ez utóbbinál MK valószínűleg az élıszóban hallott alapján jegyezte fel a 267, 718 számot, a KNaplóban 264, 718 található. (I. h. 344. l.)
- 145 : 1—7 Fejérváry ripoosztja és hivatkozása a hölgyekre. — A KNapló tanúsága szerint MK szinte szó szerint közölte a honvédelmi miniszter visszavágását. (I. h. 348. l.)
- 15—21 Thaly és Fejérváry szópárbaja. — A KNapló szerint MK pontosan adta vissza a közbeszólást és a miniszteri ripoosztot. (I. h. 348—349. l.)
- 24—25 az elnököt is megrótták, amiért jogát néha átengedi Fejérvárynak — Hoitay Pál felszólalásában a következót mondta: »Nekem a t. elnök úrhoz van egy kérésem. (Halljuk! Halljuk!)| A miniszter úr minden felszólalását azzal kezdi, hogy miről lehet itt beszélni, miről nem lehet, miről van itten szó, miről nincs itt szó, aminek megítélése, azt gondolom, az elnök hatáskörébe tartozik. Kérem tehát a t. elnök urat, ne engedje jogait annyira uzurpáltatni. (Helyeslés a bal- és szélsóbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)...« (I. h. 350. l.)

ORSZÁGGYÜLÉS

M *Pesti Hírlap. 1887. december 15., 9. évf. 344. sz. (1., 2. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt élıszór.

A parlament üléseiről

A dec. 13-i ülésen folytatták és befejezték az állategészségügy rendezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. A vita során a képviselők kisebb módosító észrevételeket tettek, amelynek egy részét a Ház el is fogadta. (KNapló, 1887—92. I. köt. 361—381. l.)

A Ház dec. 14-i ülésén Eötvös Károlynak Széchenyi Pál kaposvári megválasztásával kapcsolatban az »öszminisztériumhoz« intézett interpellációjára adtak választ a szakminiszterek. *Tisza Kálmán* közigazgatásilag abszurdnak tekintette a Somogy megyei ellenék eljárását. *Orczy Béla* báró a helyi választási bizottság módosító intéz-

kedését megsemmisítő belügyminisztériumi eljárást indokoltnak nyilvánította. *Fabiny Teofil* a hatályos törvényt sorakoztatta fel az eljárás törvényességének alátámasztására. *Eötvös Károly* hosszabb felszólalásban vitatta a miniszterek választát és indoklását, *Tisza Kálmán* és *Fabiny Teofil* válaszolt a függetlenségi párti képviselő ellenérveire. (KNapló, i. h. 383–396. l.)

A karcolat elhelyezésével kapcsolatban ld. a dec. 13-i *Országgyűlés* c. karcolathoz fűzött jegyzetünket az előző lapokon (e kötet 304. l.). A jelen írás is jellegzetesen magán viseli a mikszáthi karcolatok stílusjegyeit, bár nem annyira markánsan, mint az említett előző helyzetkép. De a téma is sokkal súlyosabb volt: a kaposvári mandátum ügyében folytatott ellenzéki utóvédharcra adott miniszterelnöki válasz. A cikk elhelyezése és tónusa, a zárószóok végkicsengése arra mutat, amit MK más írásaiban is, talán kevésbé éles formában, hangoztatott; a választási manipuláció ellenszenves és csak Tisza tekintélye tudott úgy-ahogy úrrá lenni a felfokozott hangulaton.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 146 : 12–14 *Óvele megküzdhetett egykor győzelmesen, saját birtokán egy huszonnégy éves, ismeretlen nevű fiatalember* — MK homályos utalása valószínűleg Tisza Kálmán 1878. évi választási vereségére utal, amikor debreceni kerületében Simonyi Ernővel szemben kisebbségben maradt. Csak a pótválasztásokon, Sepsiszentgyörgyön jutott mandátumhoz. (Ld. a bukás hírérl MK *Tisza megbukott* c. karcolatát Krk 55. köt. 66–67. l.)
- 24–29 Tisza válasza Eötvös interpellációjára. — A KNapló tanúsága szerint a karcolat pontosan nyomon követi a rövid miniszterelnöki válasz minden fontosabb pontját. (I. h. 383–384 l.)
- 147 : 6–7 *Tisza Kálmánt azzal bosszantotta, hogy nagyon megdicsérte Deák Ferencet* — Eötvös Károly második felszólalásában a következőket mondotta: »...kellene lenni egy ily nagy országban egy férfiúnak, kit a viszonyok az ország élére állítottak, ki a kormánynak, a többségnek, kinek a vezére, a párt-szenvedélyeken, a szakaszokon és minden akadályon túl kellene annyi erkölcsi érzékkel bírnia, hogy az erkölcsi vétések vitás kérdéseiben hozzá lehessen fordulni még az ellenzéknek is. Ilyen volt Deák Ferenc (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon*), akitől úgy ezen, mint azon ellenzék is súlyos erkölcsi vétség eseteiben bizvást nyerhetett elégtételt, még a miniszterek és a többség ellenében is...« (KNapló, i. h. 395. l.)

- 147 : 9—11 *Viszontválaszában ő [Tisza] meg azt hangsúlyozta, hogy a Ház megrovást nem fogad el senkiül — és e senki között ott van Eötvös Károly képviselő is.* — A jelek szerint ebben a kiélezett helyzetben Tisza elhangzott második viszontválasza élesebb és személyesebb lehetett, mint ami a KNapló végleges szövegében található. A kinyomtatott szöveg szerint Tisza a következőt mondta: »Nem fogok a képviselő úrral most vitatkozni sem az erkölcsi érzék, sem a felett, hogy ki járt el helyesen éppen ezen kérdésben is az alkotmányos elvek szempontjából. Hanem arról biztosíthatom a képviselő urat, hogy mindazon — teljes nyugalommal mondom — alaptalan vádakkal ellenében, melyeknek egyikével most is illetett, nem beszélek történelemtől, az nem sokat fog egyikünkéről sem beszélni, hanem a közeljövőnek ítéletére, midőn még emlékezni fognak ránk, de a pártszenvédélyek már elaludtak, nyugodtan bízom azt, hogy mondja meg: volt-e erkölcsi érzékem, követem-e azt egész politikai pályámon és vajon az alkotmányosságának nem tettem-e sokkal nagyobb hasznot, mint számosan azok közül, kik az elleni vétség miatt megtámadtak?» (I. h. 395. l.)
- 12—13 *Csakhogynem e senkik között ott van az egész közvélemény is. Ez a legnagyobb Senki minden senkik között.* — A cikknek ez a zárómondata is jelzi, hogy Mikszáth korábbi írásaihoz hasonlóan rosszallását fejezte ki a kaposvári mandátum körüli kormányérdeket védő megoldással szemben. És ehhez argumentumnak a miniszterelnök még át nem javított beszédének fordulatát használta fel.

„ÜZENET” VITA

K OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/2 78—79. folio
M *Pesti Hírlap. 1887. december 16., 9. évf. 345. sz. (5. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés: *Mikszáth Kálmán.*

Kötetben itt először.

A kéziratról

A válaszcikket MK két 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában hét részre vágták és az egyes részeket A—G betűkkel jelölték. Az első lap felső jobb sarkában MK saját maga adta meg a nyomdai szedési utasítást: »borgis, ritkítva». Javításainak száma átlagos. Bár szemmel láthatólag választát alaposan végiggondolta, mégis — különösen az érvelő, támadó részekben — sok a stiláris átformálásra utaló javítás. A korrektúrát maga végezhette, erre mutat három módosítása a 148 : 19—20, 148 : 35, 148 : 36—37 sorokban.

A képviselő Mikszáth polémiája a publicista Mikszáth beugrató riportja miatt

A PH nov. 30-i számában látott napvilágot Mikszáth névjelzés nélkül közreadott *Mit csinál Kossuth Lajos?* c. írása, amely az indító kérdések után átsapott a kikövetkeztetés, a kitalálás mezéjére. (Ld. e kötet 124–126. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 272–274. l.)

Két héttel Mikszáth karcolatának megjelenése után Helfy Ignác a Lukács Gyula szerkesztésében és kiadásában megjelenő »A Nép Zászlója« című hetilapban »Hogy van Kossuth Lajos?« címmel cikket írt Kossuth turini magányáról, számot adva arról, hogy miként telnek a nyolcvanöt éves száműzött politikus hétköznapijai. A beszámolóba beleszóve erőteljes fordulatokkal utasította vissza és cáfolta Mikszáth állításainak egy részét. Helfy cikke tehát két szempontból is érdekes és értékes számunkra: előadásából fény derül az idős Kossuth napi programjára, szellemi tevékenységére, magyarországi és nemzetközi érdeklődésének irányára és nem utolsósorban a magas életkorában is megőrzött munkamódszerére. E történelmi értékű beszámoló mellett Helfy válaszából képet alkothatunk arról, hogy melyek lehettek Mikszáth cikkének valóságselemei és melyek lehettek fantáziájának szülöttei. De ennek vizsgálata előtt következzenek Helfy Ignác cikkének számunkra fontos részletei:

»Hogy van Kossuth Lajos?

Valahányszor Kossuth Lajos látogatásáról hazajövök, valóságos ostromot kell kiállnom a szerkesztők és hírlapírók részéről . . .

. . . És amilyen állhatatos az ő kérdezősködésük, épp oly állhatatos az én válaszom, mely következőképp hangzik: a gondviselés megáldotta Kossuth Lajost olyan tollal, aminővel önök nem rendelkeznek, ha tehát ő szükségesnek vagy célszerűnek tartja, hogy valamely véleménye megírassék és közzétéssék, meg tudja azt tenni ő maga jobban, mint bárki más, amit pedig ő nem tart a nyilvánosság elé valónak a csak bizalmas beszélgetésképpen mond el: megbocsáthatatlan szerénytelenség lenne azt mégis nyilvánosságra hozni.

Vannak, akiket e válasz kapacitál és békével hagynak; mások ekkor se hajlandók megkegyelmezni, hanem folytatják más meg más alakban a faggatást . . .

. . . Ez utóbbiak közt legleleményesebb Mikszáth Kálmán, aki ezúttal például látva, hogy sehogy sem boldogul, azzal fenyegetőzőtt, hogyha nem beszélék el neki valami érdekes részletet, akkor ő maga szabad fantáziájából fog meríteni, meg fogja írni tárcájában, hogy azt hallotta tőlem, miszerint Kossuth Lajos immár meg van elégedve politikai állapotainkkal, hogy rettenetesen megdicsérte Tisza Kálmán államférfiúi bölcsességét, stb.

»Tessék!« — mondtam gondolva magamban: csak nem fog olyan bolondokat írni, de ha teszi is, nem akad olyan bolond ember az országban, aki elhiggye. De ő bizony, amint mondá, úgy meg is cselekedte.

Megírta mindezt a tréfás dolgot a Pesti Hírlap tárcájában, megtoldván még azzal, hogy egyúttal Beksics Gusztávot is megdicséرتette — Kossuth Lajossal.

Hát ez ugyan kissé merész tréfa volt az én t. *képviselőtársamtól*, no de azért én még nem haragszom hírlapírókra, mert jól tudom, hogy unszólásaik forrása nem pusztá kíváncsiság, hanem inkább az a meleg érdeklődés, mellyel mindnyájuk, pártkülönbőség nélkül, nagy hazánkfia és nyilatkozatai iránt viseltetnek s mert tudják, hogy Kossuthról írva örömet szereznek olvasóiknak. — Ez okkal engedek: én is most, midőn teljesítem a Népszászló szerkesztőjének kérését, válaszoljak arra a kérdésre: hogy van Kossuth Lajos? És milyen az életmódja?

*

Hát ebben az egyben híven referált Mikszáth is, igaz tény, hogy ezúttal igen jó egészségben találtam »Kossuth apánkat«. Minden nap, a kellemetlen idő dacára, hosszú sétákat tettünk a város távolabb eső részeiben. (Hosszú évek óta annyira megszokta a magányt, hogy sétáiban is kerüli a népes utcákat, azért igen kevés ember is van Turin városában, aki csak látásból is ismerné a nagy remetét, holott immár több mint 25 esztendeje, hogy ott lakik!) Megtörtént némelykor, hogy ama távolabb eső részekben is egy csomó emberrel találkoztunk, s ekkor rendszeren azt mondá tréfásan: lássa, barátom, ez a sok ember most csak azért járkal az utcán, hogy engem bosszantson! Csak azért, semmi egyébért!

De e nagy »bosszantás« dacára mégis megteszi minden reggel sétáját, mely némelykor két, harmadfél óráig is eltart. (Séta előtt télen-nyáron hideg vízben fürdik.) S ebben a jó szokásban nemigen zavarattja magát az időjárás szeszélyei által. Egy reggel, midőn hozzá mentem, hogy a rendes sétára elkísérjem, záporként hullott az eső s midőn erre figyelmeztettem, ezt felelte: hát ez az eső dolga, mi csak végezzük a magunkét s menjünk sétálni. Mentünk, át is áztunk bőrig, de ő fel sem vette, csak folytatta, míg kitelt az idő. Hazatérve hamarosan átöltözködött s leült a villásreggelihez, mellyel a gondos házi-asszony, kedves jó hűga már készen vár minket. A gyengéd szemrehányásra, hogy már hogy lehet ilyen rossz időben kijárni — mosolyogva rámutatott ruháira, hogy azokon semmi nyoma az esőnek.

Abban is híven referált Mikszáth, hogy Kossuthnak igen jól esett Somssich Pál múlt nyári látogatása, mert bár ifjú koruk óta egymással ellenkező politikai táborban harcoltak, mindig tisztelték, becsülték egymást. Az is igaz, hogy Kossuth szereti és nagyra becsüli Herman Ottót, s botrányosnak mondja, hogy a legzenálisabb, legmagyarabb tudósunk kimaradt az országgyűlésből. Mindez igaz, a többi merő „fantázia”, mégpedig a legvadabb fajtából. Hogy Kossuth hogyan gondolkodik Tisza Kálmán kormánypárti rendszeréről, azt megtudhatjuk mindegyik nyilatkozatából, különösen pedig a „Generális” c. iratából, mely a múlt nyáron látott napvilágot. Ami pedig Beksics Gusztávot illeti, akit Mikszáth barátom széles jókedvében szintén jónak látott belevonni a Credóba — hát bizony arról Kossuth elfelejtett megemlékezni.

Ennyit helyreigazításul. Egyébiránt megjegyzem, hogy mikor valaki a hazából megy hozzá látogatába, ő nem abban leli örömét, hogy ő beszéljen minél többet, hanem inkább arra igyekszik, hogy látogatóját megbeszéltesse, ily úton óhajtván értesülést nyerni oly dolgok felől, miket az újságokból nem lehet megtudni. Különös érdeklődést tanúsít mindig olyan részletek iránt, mik népünk jelen életmódjára, szellemi és anyagi állapotára vonatkoznak. Ilyenkor órákig is elhallgatná az embert.

Igy például tüzetesen érdeklődött jelenlegi választókerületem felől, melyet személyesen is ismer (még emlékszik rá, hogy 1848-ban Szegváron a vármegyeház előtt beszédet tartott), valamint átáljában a Tisza-vidék állapota felől. S midőn elmondám neki, hogy bizony ott szép haladás észlelhető, hogy sok jómódú gazda található itt, ki a hajdani jobbágyosztályból származik — valóságos apai örömet lát-tam sugárzani arcán, s a benső hazafiúi megelégedés hangján mondá: *hát mégiscsak van valami üdvös nyoma annak a 48-nak!*

És most újból fölveszem a fonalat ott, ahol elhagytam.

Villásreggeli után, körülbelül 1— $\frac{1}{2}$ tájt Kossuth rendesen író-asztalához ül s dolgozik egyfolytában az ebéd órájáig, azaz este 7-ig. Ebéd után húga (özv. Ruttkayné) elkíséri dolgozószobájába, beszélget, olvassa a hírlapokat, azután visszavonul, az „öregúr” pedig folytatja éjféli után 1-ig.

Hébe-korba ellátogat hozzá este egy a tekejátékhoz értő olasz ember. Ekkor félbeszakítja a munkát néhány óranegyedre, kimegy a biliárd-szobába (mely egyébiránt szintén tele van rakva könyvekkel és természettani gyűjteményekkel) megbirkózik a taljással a teke-asztalnál (rendszerint meg is veri) azután visszatér munkájához.

De hát mit s min dolgozik annyit? — kérdi az olvasó. No, erre igazán nehéz felelni; majdnem könnyebb lenne azt megmondani, hogy mit *nem* dolgozik. Ott van mindenekelett a sok magyar lap, melyen elébb végigtekint, nehogy a hazai élet valamely nevezetesebb mozzanata kikerülje figyelmét, ezeknek lényegesebb részét el is olvassa. Nem hanyagolja el a külföldi sajtót sem, abból is olvas egy-két lapot. Azután ott van a rengeteg sok levél, mellyel a világ minden tájából elhalmozzák s amelyeknek egy részére felelni is kell. (Sajnálattal említem itt fel, hogy a hazából érkezők körül igen sok a *kéregelő* levél, és mi nemcsak kíméletlenség, hanem valóságos kegyetlenség is az illetők részéről. Száműzöttől, aki 85 éves korában munkája után él, pénzt kérni!)

Mindez csak *könnyebb* része az ő foglalkozásának. Következik komolyabb része: „Iratái” további köteteinek rendezése, ami bizony nem áll pusztá összegyűjtésből és kinyomtatásból, mert ezzel ő be nem éri, hanem előbb az olvasó elé varázsolja, feleleveníti azt a kort, melyben emigrációs iratai keletkeztek s egy eleven egésszé forrasztja azokat, mint fényesen bizonyítja az eddig megjelent három kötet.

Azután ott vannak a hazai és külföldi komolyabb olvasmányok, melyeket ő nem nélkülözhet. Tudványa nem hagyja pihenni, neki

haladnia kell a haladó korral. S végre ott van a természettudományok mérhetetlen tengere, melybe be-bemélyed, mint a bűvár s szedegeti a szebbnél szebb gyöngyöket. Az üstököstől az apró fűszálíg minden érdeklí az ő fáradságtalan kutató elméjét.

Roppant sokat olvas; s megjegyzem, hogy *lassan* olvas, nem falja a könyveket, mint sok modern tudós, mert neki szokása írva, azaz jegyezgetve olvasni, valamint írva gondolkozik is. Mindig tollal vagy rajzírónnal a kezében olvas és gondolkozik, s amint egy gondolata jön, azonnal följegyzí, hol egy papírszeletre, hol magára a könyv szélére. Jobb szeretem, mikor az utóbbit teszi, mivelhogy a papírszeletekre tett jegyzeteket olvasás után rendszeren összetépi, s a papírkosárba dobja, mert — úgymond — ilyenkor *magának* gondolkozik s nem másnak.

Ez az „író” gondolkodás és olvasás, ami neki első ifjúkora óta szokása, magyarázza meg azt a jelenséget, ami a történelem legnagyobb alakjainál is ritkítja párját, hogy írott szava éppoly hatalmas, mint élő szava, hogy írása éppoly vonzó, elragadó és utánozhatatlan, mint volt egyszer, s bizonyára lenne most is, ha alkalom nyílnék reá, ékes-szólása.

*

Válaszul tehát arra a kérdésre: hogyan van Kossuth Lajos? abban összegyzem: hogy testileg és lelkileg oly erőben s egészségben van, hogyha valami véletlen eset nem jön közbe, ki fog teljesedni a nép jóslata, hogy századik életévét is eléri. Adja isten, hogy úgy legyen!

Eddig Helfy válasza. Mikszáth viszontválasza bevezetőjében felidézi vitatott karcolatának főbb állításait, majd ehhez fűzi Helfy cáfolatát. Ezt a felfrissítő, rekapituláló részt Mikszáth a korábbi cikkből vett idézettel folytatta (a jelen karcolat 148 : 1 — 16 soráig terjedő részletet a vitatott korábbi cikk 124 : 11 — 125 : 6 sorából vette át), de nem betűszerint citálva önmagát, hanem kissé tömörítve idézte föl korábbi cikkét. Azt ma már nem tudjuk eldönteni, hogy ezt azért tette-e, mert éppen nem volt kezeügyében a megtámadott cikk, vagy csupán summázni akarta korábbi gondolatmenetét. Egy biztos, semmit sem módosított a nov. 30-i írás állításain és felhangjain. Erről különben a mai olvasó is meggyőződhet.

A felidézett részlet kellőképpen érzékeltette, hogy Mikszáth provokatív kérdéseivel mindenképp ki akarta zökkenteni Helfy Ignácot hallgatagságából, elutasító kurta válaszaiból. Nem is Mikszáth kikerekített riportja, hanem Helfy válasza bizonyítja, hogy a beugrató kérdések eredménnyel jártak, Mikszáthnak sikerült egy beszélgetésbe belecsábítania Helfy Ignácot. Hogy miről lehetett szó, arra támpontot ad Helfy válasza: 1. Beszélt Kossuth kitűnő egészségi állapotáról; 2. Szó esett Somsich Pál előző évi turini látogatásáról; 3. Beszélt Kossuthnak Herman Ottóval kapcsolatos elismerő véleményéről. Ezekre a mozzanatokra nyilatkozta Helfy, hogy »mindez igaz«. Más állításokról megjegyezte: »a többi merő „fantázia”, mégpedig a legvadabb fajtából«. A Helfy-cikkből az is kitűnik, hogy mely fordulato-

kat tekintette a fantázia szülötteinak 1. »Kossuth Lajos immár meg van elégedve politikai állapotainkkal«; 2. »rettenetesen megdicsérte Tisza Kálmán államférfiúi bölcsességét«; 3. »Beksics Gusztávot is megdicsértette [t.i. Mikszáth] — Kossuth Lajossal«.

MK a jelen válasz cikkben elismerte a beszélgetés kiprovokált voltát, ennek két alapeleme lehetett: Kossuth megváltozott véleményéről szóló fordulata és a Somssich »térítő« látogatásáról szóló ki-tétel. Az azonban tény, hogy MK nov. 30-i cikkében nincs olyan fordulata, amely dicsőítette volna Tisza államférfiúi bölcsességét, csupán tehetségéről, szívósságáról, szorgalmáról és éles ítélőképességéről szóló — Helfy közvetítette — Kossuth-mondat olvasható. Nagyon valószínű, hogy Mikszáth jól érezte, hogy ez a fordulat váltotta ki a polémiát. Azt a szövegekből nem lehet egyértelműen kideríteni, hogy milyen formában esett szó Tisza Kálmánról. De az biztos, hogyha valami hasonlót mondhatott is Helfy Mikszáthnak a parlament folyosóján, az csak egy magánbeszélgetés keretében hangozhatott el, nem tekint-hette a nyilvánosság elé tartozónak. És akár hűen, akár átformáltan írta is meg Mikszáth, mindenképp indiszkrétciót követett el, méltán váltotta ki Helfynek a cikk bevezető részében leírt tiltakozását és az eljárást minősítő megjegyzését. Kossuth Lajos személye sem akkor, sem később nem lehetett sem egy újságróli beugratás tétje, sem egy fantázia színezte riport tárgya.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 147 : 2 »Népszászóló«-jában, mely lap (K: „Nepzaszlojában” <melyben> mely lap)
- 3 hogy mágnás ruhákban (K: hogy <kalpaggal> magnas ruhakban)
- 5 Csak ma olvastam, mondom (K: <Mondom> Csak ma olvastam mondom)
- 8 mindig fiatal, friss (K: mindig <fiatal ke> fiatal friss)
- 8–9 sor között a K-ban kihúzott, részben olvashatatlanul törölt sorok találhatóak: <Annal jobb> <.....> <.....>
- 10 aki énvelem polemizál a cikkben, és úgy fest le a demokrata organum (K: aki <egy igénytelen tarcám következtében> én velem polemysal <csekely> <velem> a cikken es <azt> úgy fest le <engem> a demokrata organum)
- 12 Kossuth Lajos felől (K: Kossuth <Lajosról> Lajos felől)
- 12 velem s különösen tagadja (K: velem s <?szenvedelyesen?> különösen <azt> tagadja)
- 13–14 bölcsességét hangsúlyozta volna. (K: bölcsesseget <el-osmerne> hangsulyozta volna)
- 14–15 És persze nem igaz az sem, mintha Kossuthot Somssich a múlt (K: Es <hogy> persze nem igaz az sem <<hogy <...>> mintha Kossuthot Somssich <.....> a mult)

Lap Sor

- 147 : 18 is inkább, mert az (K: is inkább <igaza van> mert az)
20 van a súly) az én cikkem (K: van a súly) (es ezeket a követ-
kezőképen irtam meg) <Csakhogy> az en cikkem)
- 148 : 17 irt cikkből (K: irt <cikbbe> cikkből)
18 az már aztán kemény szélsőbaloldali ember. (K: az <csak
ugyan> már aztán kemény szélsőbaloldali <lehet> ember)
19–20 korában ugyancsak ebben a »mesterségben« (K: ko-
rában <.....> ugyancsak ebben „mestersegemben”)
21–22 humoros »Gardinetto« kedvelt (K: humoros <.....>
„Zsardinetto” kedvelt)
24 hogy már a (K: hogy <.....> mar a)
25–26 De képzelem én, körülbelül miben lehet az indító ok.
A t.képviselő (K: <Hanem hat> De <ugy> képzelem <.....>
en körülbelül miben lehet <van> az <ok> indító ok. <Az en
tisztelt batyam ugyanakkor> A t. keviselo)
29–30 bölcsességről, amit Helfy úr (K: bolcsessegröl <<melyet
<.....>> amit Helfy ur)
34 meg kell okvetlenül (K: meg kell <cafolni> okvetlenül)
35 Így jött létre ez a kedélyes (K: Így <?keletkezett?> jött
letre ez a kis kedélyes)
36–37 az én cikkem tréfás tenorját komolyan venni s egyik ki-
fejezésemet (K: az en cikkem <egyik kif> tréfás oldalát ko-
molyan venni s egyik kifejezésemet)
38 cáfolatot jó szívvel megtehesse. (K: cafolatot <megtehesse>
jo szivvel megtehesse)
- 149 : 1 enyelgő módon tartott (K: enyelgő <?hangon?> modon
<cikke> tartott)
2 veszedelmet nem látok (K: veszedelmet nem <látnék> látok)
4 Mert mi, akik (K: Mert mi <itt> akik)
5 nagy tehetségeit, s még sincs (K: nagy tehetségeit <<de még
eddig egy hajunk szála sem görbült meg <.....>>
<De ha önöknek jobban tetszik az hogy Kossuth el nem ös-
meri a Tisza Kálmán tehetségeit> s még sincs)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 148 : 20–21 mikor a Magyar-Magyar szerkesztette — Helfy Ignác olaszországi emigrációja idején, 1869 és 1870 folyamán jelen-
tette meg ezt a kis formátumú, számonként 32 lap terjedelmű
politikai röpiratot. A munka pontos címe: »A' magyar,
magyar. Politikai és társadalmi szemle. Írta és kiadja Helfy
Ignác. Milano Via Solferino, N 11.« Az első szám 1869. jan.
6-án, szerdán jelent meg, a fennmaradt utolsó, 17. szám 1870.
február dátumot viseli. Az egyes számokat folyamatos lap-
számozással szedték, az 1–17. szám az 1–576. lapig terjed.
A lap címéről Helfy az első számban a következőket írta:

a Monarchia kinyilvánítása után ...következőleg a volt Magyarország lakosai ezentúl többé nem magyaroknak, hanem a törvény betűje szerint, *osztrák–magyar* polgároknak nevezendők. *Civis austro-hungarus sum. Magyar magyarnak* tehát csak az nevezheti magát, ki a hazán kívül él, ki ama Andrássy–Beust-féle alkut alá nem írta, s nincsen azon fenyegető veszélynek kitéve, hogy honárulási bűnvád alatt perbe fogattassék azért, mert magát egyszerűen *magyarnak* nevezni meri, ami in pectore annyit is jelenthet: mintha ő az osztráktól való elszakadást óhajtáná. E tényállás megfontolása bírt engem arra, hogy a jelen számmal megindított folyóiratot „Magyar-Magyar”-nak címezzem.« (I. h. 4–5. l.) A folyóirat célkitűzéséhez még az első szám utolsó lapján közzétett szerkesztőségi tudnivalók is hozzátartoznak. A következőket írta Helfy: »A Magyar-Magyar megjelenik kétszer havonként, azaz minden hó elején és közepe táján, tehát 24 füzet egy évben. Az előfizetési feltételek a jövő számban fognak közzététetni [az előfizetési feltételek a követő számokban sem jelentek meg!] Ügyekezni fogok a Magyar-Magyar füzetait akként megírni, hogy a sajtó-hatóságnak ne legyen semmi *törvényes* oka azoknak az országba való bejuthatása és rendes szétküldése elé akadályokat gördíteni. De vajon igazán kell-e azon uraknak „törvényes” ok ilyesmikre. *Vederemo!* Addig is felkérem hazánk tisztelt lapszerkesztőit a cserepéldányok szíves küldésére. Milanó, jan. 5. 1869.« (I. h. 32. l.) — Mikszáth és Helfy ekkori kapcsolatához tartozik annak megemlézése, hogy a Magyar-Magyar kezünkben levő példánya egykorú kötésben Mikszáth könyvtárából került az Akadémiai Könyvtár állományába, a következő dedikálással: »A „T. Ház jeles írójának a t. ház egyik fecsegője. Helfy Budapest, 86. 12/3.«

148 : 21 *giardinetto* — gyümölcstál, itt: vegyes csemege

A T. HÁZBÓL

K OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 122–123. folio
M *Pesti Hírlap*. 1887. december 13., 9. évf. 347. sz. (2., 3. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézairatról

A karcolatot MK három, átlagosan 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában feldarabolták és az egyes részeket A, B, C, D 1/2, E, F, G, H, I, K betűkkel jelölték.

Javításainak száma az átlagosnál alacsonyabb. A korrektúrát maga végezte, erről tanúskodnak a nyomdai levonaton tett további módosításai a következő sorokban: 149 : cím, 149 : 20–21, 150 : 6–7, 151 : 10–11, 151 : 25.

A parlamenti ülésekről

A dec. 15-i ülésen vasútengedélyezési ügyeket és Pázmány Dénes, Szabó Lajos és Vadnay Andor mentelmi jogának felfüggesztését tárgyalták. (KNapló, 1887–92. I. köt. 396–400. l.)

A dec. 17-i ülésen néhány bejelentés után *Trefort Ágoston* válaszolt Polónyi Gézának és Komlóssy Ferencnek a Nemzeti Múzeum és az Országos Képtár ügyében nov. 30-án elhangzott interpellációjára. A miniszter bevezetőben kijelentette, hogy azért várt az interpellációra adandó válasszal, mert megvárta a kiküldött bizottság munkájának befejeződését. A bizottság jelentése megalapozatlannak tartotta a vádakat. Berzeviczy Albertet, a kiküldött bizottság elnökét kérte fel a jelentés felolvasására. *Polónyi Géza* a miniszteri válasza reagálva kijelentette, hogy »vezető egyéniségekre vonatkozó vádak, amelyek az ő becsületüket érintették, teljesen alaptalannak bizonyultak«. A továbbiakban azonban konkrét észrevételeket tett a műtárgyak megőrzésénél tapasztalható hanyagságokról és rendetlenségekről, több, a beosztott tisztviselők által elkövetett eltulajdonítási esetről is említést tett. *Komlóssy Ferenc* tiltakozott az ellen, hogy a sajtó az ő személyét támadta interpellációja miatt. *Pulszky Károly* felszólalásában kifejtette, hogy bár Polónyi bocsánatot kért felszólalása elején, de a további fejtegetése tele volt kimondott és ki nem mondott vádaskodással. *Trefort Ágoston* Polónyinak a sikkasztásokkal kapcsolatos megjegyzésére reagált, kifejtette, hogy Európa más múzeumaiban is gyakori a hivatalnokoknál a hűtlen kezelés. Az elnök a miniszteri válasz után az ülést bezárta, és jelezte, hogy a következő tárgyalási alkalom 1888. jan. 9-én lesz. (KNapló, i.h. 401–412. l.)

*

A Pulszkyak becsületébe vágó vádakra adott miniszteri válaszról és a vádló-interpelláló két képviselő magatartásáról MK részletesen tájékoztatta a PH olvasóit, hiszen a parlamentet és közvéleményt foglalkoztató úgryról korábbi, dec. 2-i *A t. Házból* és a *Pulszky-féle vizsgálat* c. karcolataiban már részletesen szólt. (A két cikket ld. e kötet 126–129., ill. 138–141. lapjain, a vádokról és a vizsgálatról a két cikkhez fűzött jegyzetekben részletesen szóltunk a 275–279., ill. a 295–300. lapokon.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 149 : cím *A t. Házból* (K: *A mai ülés*)
 3 ültek már mindnyájan (K: ültek már <a ma> mindnyájan)
 4–5 illik a támlásszék bborához (K: illik a <bib> támlásszék bborához)
 5–6 komolyságával az érdekes (K: komolyságával az <szep> érdekes)
 6 arcú államtitkár (K: arcú <fiatal> államtitkár)
 8 fészkelődik. (K: feszkelodik. <.....>)
 10 Pulszky Károly. (K: Pulszky Károly. <Mindenkire itt van>)
 14 megvan a reklám és a dicsőség (K: megvan <a dicsőség> reklám és a dicsőség)
 18 A triposzt (K: A <nem hiányzó> triposzt)
 20–21 az apró-cseprő *házbeli ügyek elintézése* után (K: az <...> apró cseprő <...> *jelentések* után)
 21–22 felolvasott – illetőleg felolvasatott. (K: felolvasott – <<a Berzeviczky < > hangjával>> illetőleg felolvasatott)
 26–27 miniszterelnök is otthagya (K: miniszterelnök is <el-hagya> ott hagyta)
 150 : 5 *mossa*, mintegy szabadabban (K: *mossa*, <Trefort> mintegy <...> szabadabban)
 6–7 pedig a kezelési hiányokat (K: pedig a *mutatózó* <...> kezelési hiányokat)
 9 Polónyi, a restaurátor. (: Polónyi <megegy> *mint* restaurátor)
 12–13 szétnézve, hogy ki szolt (K: szétnézve, <hog> <de ?miután?) hogy <kise> ki szolt)
 15 Azután nekiindult járatlan utakon a »*mea culpa*« vezeklő hangján, hogy a Pulszkyakat (K: Azután neki indult <?büntető? hangjával> járatlan utakon a <vezekles> „*mea culpa*” vezeklő hangján <...> hogy a Pulszkyakat)
 16–17 De talán nem azért, mert (K: De <eme> talán nem <volt olyan szukseg> azért:mert)
 18–19 könnyebb a müncheni (K: könnyebb <.....> volt a müncheni)
 22–23 hogy a vadaknak az a része (K: hogy a <<.....> teljesen alaptalan> <gyanu> vadaknak az a része)
 25–26 (Sohasem kóstolt még Polónyi (K: (Soha sem <hallott> kóstolt még Polónyi).
 32–33 volna a Polónyi esete. (K: volna a Polónyi <példája mint ahogy Polónyi előtt> esete)
 34 Mindegy, ne keresgessük (K: <Mindegy> <De, ne vitatkozunk a két férfi> Mindegy, ne kereskegessük)
 35 mert nem olyan könnyű (K: mert <könnyebb ezeknél a muzeumi érmekeket megtalálni> nem olyan könnyű)

Lap Sor

- 151 : 3—4 lássák, milyen legény (K: lassak <hogy micsoda> milyen legény)
 6 a mi követünk, tud az mindenhez (K: ami [sic] követünk <az ugyan menykő gyerek> tud az mindenhez)
 8 És Polónyi nem restellt (K: Es Polónyi nem <.....> restellt)
 9 amit a Múzeumban (K: amit <tapasztalt> a muzeumban)
 10—11 észrevett, *nyers, zstros* nyelve nehezen (K: észre vett *kálvinista* nyelve nehezen)
 15—16 mely elég figyelmesen (K: mely <nem szívesen> elég figyelmesen)
 25 *Polónyi után Komlóssy* (K: *Utána Komlóssy*)
 25 tudomásul veszi a (K: tudomasul <vette> veszi a)
 36—37 sor között a K-ban kihúzott sorok találhatóak: <Pulszky Karoly röviden szólott> <Már un> <s a jó Pechy megalli>
 37 beszélhetett. Arca halvány volt, hangjából (K: beszélhetett. <Hangj> Arca halvány volt <ami> hangjából)
 152 : 2 mert ebből most nagy (K: mert ebből <baj lesz> most nagy)
 „ 6 de mindég csendesebb (K: de mindeg <.....> csendesebb)
 9 A padok ürülni kezdtek. (K: A padok <lassankint> ürülni kezdtek)
 9—10 sor között a K-ban kihúzott sor található: <Ket ora volt>
 10—11 haza! — mondák a képviselők. Mit várjunk még itt? Hiszen (K: haza. — <mondották> mondák a képviselők — <Nem érdemes itt lenni> Mit varjunk meg itt? Hiszen)

Tárgyi magyarázatok**Lap Sor**

- 149 : 18 *A triposzt be kellett volna hozatni a Múzeumból* — a triposz, a.m. háromláb, a régi görögöknél a jóslás alkalmával játszott szerepet; erre az ülésalkalmatosságra ült a jósnő, amikor a jövőbepillantás aktusára vállalkozott. — 1878-ban a Fejér megyei Polgárdiban találtak egy ezüstből készült, szép kivitelű, figurálisan díszített triposzt, amely a Nemzeti Múzeumba került. Pulszky Ferenc több tudományos cikkben méltatta. A nov. 30-i interpellációt követő vádaskodáskor ennek rejtűnsége hírére is tárgyalták a lapok.
 24 *A miniszter még a hangot is kölcsönkéri* — erőltetn levén a magdéz. — A KNapló tanúsága szerint Trefort Ágoston a bevezető szavak után a Ház hozzájárulását kérte, hogy a bizottság jelentését Berzeviczy Albert olvashassa fel, mondván: »Tulajdonképpen az én feladatom volna azt felolvasni, de előrehaladott koromnál fogva hangom nem oly erős, mint volt tíz esztendővel ezelőtt.« (I. h. 402. l.)

Lap Sor

- 150 : 10—11 Miklós Gyula közbekialtása. — A KNapló a név említése nélkül feljegyezte a közbekialtást és Polónyi válaszát. (I. h. 402. l.)
- 18—19 sokkal könnyebb a müncheni restaurátornak — Polónyi felszólalásában kifogásolta és tételszerűen felsorolta a hét-nyolc éve restaurálás végett Münchenbe kiküldött képekkel való ügykezelési bánásmódot. (KNapló, i. h. 407—408. l.)
- 20—21 *Szent Sebestyént csinálni Szent Jánosból* — A képhamisítás is a vádak között szerepelt: ezt a következőképpen adta elő Polónyi: »... az igazgató úr megmagyarázta, hogy ez a kép eredetileg szent Sebestyénnek volt festve, de később szent Jánosnak restauráltatott, s most visszarestaurálták szent Sebestyénnek...« (KNapló, i. h. 407. l.)
- 151 : 10—12 *zstros nyelve nehezen bicsaklott meg a sok műszavakban, a spanyol maestrok nevei, a képek idegen nyelvű címei meggyötörték a szegény jó lelket* — Ez nem MK karcolatírói túlzása, Polónyi a restaurátoroknál levő képekről szólva felsorolta a művészek nevét és a képek címeit is (KNapló, i. h. 407. l.)
- 27—31 Komlóssy és az ultramontán-ság vádjja. — A KNapló szerint Komlóssy a következőket mondta: »Valahányszor én felekezeti ügyben felszólalok, sohasem jut eszébe a sajtónak azt mondani, hogy az ultramontánok velem tartanak, hanem azt mondják: ez az én magánvéleményem. Most pedig megfordítva áll a dolog: amikor én magam szólok fel és nincs senki a hátam mögött, akkor azt mondják, hogy az ultramontánok csinálták a heccet...« (KNapló, i. h. 410. l.)
- 152 : 4—5 [Pulszky Károly felszólalása] *talán enyhébb is volt, mint kellett volna.* — MK megjegyzése inkább a Ház hangulatát tükrözte, mint a valóságot. Pulszky Károly valóban röviden szólott, de a néhány perces beszédében határozottan visszautasította Polónyi újból »becsempézett« vádjait. (KNapló, i. h. 410—411. l.)

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A felsorolt adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

Ábrányi Emül — (1850–1920)
költő, újságíró, műfordító. —
163

Ábrányi Kornél — (1849–1913)
író, újságíró. — 163

Ágai Adolf — (1836–1916) író,
újságíró, szerkesztő. — 201

Albrecht Frigyes Rudolf Domokos
— (1817–1895) ausztriai fő-
herceg, a cs. és kir. osztrák-
magyar hadsereg fővezére. —
94, 142, 242, 302, 303

Almásy Sándor — 1861-től a
Heves megyei független terület
képviselője, a függetlenségi
párt egyik szervezője. — 272

Andrássy Gyula, gróf — (1823–
1890) miniszterelnök, 1871–
1879 között a Monarchia kül-
ügyminisztere, lemondása után
visszavonult az aktív politikai
tevékenységtől, a főrendiház
tagja. — 38, 69, 125, 209, 314

Apor Gábor, báró — Háromszék
vármegye alispánja. — 167

Apponyi Albert, gróf — (1846–
1933) 1872-től különböző
ellenzéki pártok képviselője,
az 1880-as évek elején a mér-
sékelt ellenzék egyik vezére,
az 1887–92-es ciklusban Jász-
berény választotta képviselő-
jévé. — 82, 103, 108, 129, 192,
209, 249, 253, 257, 275, 280

Asbóth János — (1845–1911)
író, újságíró, az 1887–92-es
ciklusban a Krassó-Szörény
megyei szélsőkerületben
választották meg szabadelyfi
párti programmal. — 106,
107, 253, 256

Atzél Béla, báró — (1850–1900)
1881-től cs. és kir. kamarás,
a Park Klub megalapítója. —
11

Bakonyi [Sándor], a Somogy
megyei választó-bizottság el-
nöke. — 265

- Balázs Sándor** — (1830—1887) író, műfordító, a Kisfaludy és a Petőfi Társaság tagja. — 13, 15, 155, 161, 162
- Balázsné Bognár Vilma** — (1845—1904) operaénekesnő. — 161, 162
- Bánffy Béla, gróf** — (1831—1888) Szilágymegye főispánja, majd 1876-tól képviselő, az 1887—92-es ciklusban a Kolozs megyei Bánffihunyad kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 82, 113, 238
- Barabás Albert** — a PH munkatársa. — 297
- Baranyi Ödön** (1850—?) ügyvéd, 1881-től a Bihar megyei margittai kerület szabadelvű párti képviselője. — 108, 260
- Bárczay Gyula** — (1829—?) megyei tisztségviselő, 1884-től képviselő, a Jász-Nagykunszolnok megyei szolnoki kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 261
- Baross Gábor** — (1848—1892) megyei tisztségviselő, 1875-től tagja a képviselőháznak, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár, 1886-tól közlekedési miniszter, az 1887—92-es ciklusban Győr városában választották meg újból képviselőnek. — 50, 51, 52, 65, 87, 122, 197, 203, 248, 270
- Bartha Miklós** — (1847—1905) újságíró, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1887—92-es ciklusban csak a pótválasztások alkalmával szerzett mandátumot az Udvarhely megyei oklándi kerületben függetlenségi programmal. — 8, 9, 81, 83, 159, 160, 167, 222, 224, 271
- Bartók Lajos** — (1851—1902) költő, drámaíró, 1886-ban rövid ideig MK-nal együtt szerkesztette az „Urambátyám” c. élelapot. — 163
- Battenberg Sándor** — (1857—1893) Bulgária első fejedelme 1879—1886 között I. Sándor néven. — 164
- Bekics Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollegája a PH-nál. 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. — 69, 125, 213, 244, 309, 312
- Béldi Pál** (1622?—1679) erdélyi főnemes, Apafi Mihály egyik legbizalmasabb tanácsosa volt. — 20
- Bem József** — (1794—1850) lengyel katonatiszt, magyar honvédtábornok. — 159
- Benczúr Gyula** — (1844—1920) festő, a magyar akadémikus festészet egyik jelentős alakja. — 90, 233
- Benedek Elek** — (1859—1929) újságíró, író, az Ország-Világ felelős szerkesztője, az 1887—92-es ciklusban a Háromszék megyei nagyajtai kerület függetlenségi párti képviselője lett. — 90, 118
- Beniczky Ferenc** — (1833—?) megyei tisztségviselő, 1880-ban az egyesült ellenzék jelöltjeként képviselő lett, majd pártonkívüli képviselőként működött, 1882-ben Jász-Nagykunszolnok megye főispánja, 1884-ben belügyminiszteriumi államtitkár. Az 1887—92-es ciklusban a Torontál megyei Bánátkomlói kerület képviselője lett a pótválasztások során. — 81, 83, 222, 224, 271
- Beniczkyné Bajza Lenke** — (1840—1905) írónő, a Petőfi Társaság tagja. Második férje Beniczky Ferenc volt. — 201

- Beöthy Ákos* — (1838—1904) publicista, a parlamentnek 1872-től tagja (az 1881—84-es ciklusban nem volt képviselő), az 1887—92-es ciklusban a Veszprém megyei somlyóvá-sárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 69, 104, 105, 209, 249, 252, 253, 255, 256
- Beöthy Algernon* — (1839—1900) megyei tisztségviselő, 1875-től képviselő, az 1884-es ciklustól a Bihar megyei ugrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 12, 35, 113, 161, 185, 238
- Beöthy László* — (1826—1857) humorista, regényíró. — 162
- Berzeviczy Albert* — (1853—1936) kultúrpolitikus, 1881-től tagja a parlamentnek, 1886-tól a közoktatásügyi minisztérium államtitkára, az 1887—92-es ciklusban a Szepes megyei lőcsei kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 149, 297, 315, 317
- Bethlen Gábor*, gróf — (1836—1897) politikus, 1876-tól Nagy-Küküllő vármegye főispánja, 1885-ben az egyik megalapítója és haláláig elnöke az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyletnek. — 167
- Bismarck, Otto von*, herceg — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 67, 68, 69, 155, 206, 207, 209, 211
- Bittó István* — (1822—1903) 1874—75-ben az utolsó Deák-párti kormány miniszterelnöke, majd a mérsékelt ellenzékhez vonzódó képviselő, az 1887-es választás alkalmával nem jutott mandátumhoz. — 82, 223
- Boér Antal* — (1802—1892) Kosuth követője volt. Az 1870-es években Tisza Kálmán csoportjához csatlakozott, 1872-ben lett képviselő, 1875-től a fogarasi kerület képviselője, a Ház korelnöke. — 82, 89, 234
- Bolgár Ferenc* — (1851—1923) katonatiszt, szakíró, a Katonai Lapok szerkesztője, az 1887—92-es ciklusban a Sopron megyei kismartoni kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 144, 145, 303, 304, 305
- Bónis Sámuel* — (1810—1879) reformpolitikus, 1848-as kormánybiztos, jogász. — 28, 29
- Borosnyáni Nándor* — (1848—1902) újságíró, író, MK szerkesztőségi kollegája a PHnál. — 163, 247
- Bradlaugh, Charles* — (1833—1891) angol radikális politikus, parlamenti képviselő, szakíró. — 108, 260
- Brüllat-Savarin, Anthelme* — (1755—1826) francia bírósági író. Hírét »Physiologie du goût« (Paris 1825) c. műve alapozta meg, amely mindazt, ami az ínyencségről vonatkozik, minden képzelhető formában tárgyalja. — 54, 198
- Bródy Sándor* — (1863—1924) író, drámaíró, publicista. — 202, 249
- Busbach Péter* — (1827—1905) ügyvéd, 1881-től Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti képviselője, a PH alkalmi cikksírója. — 292
- Caraffa, Antal* gróf — (?—1693) nápolyi nemesi család tagja, a bécsi udvar kamarása, lovasrezendes, a Thököly-mozgalom véreskezű hódolója. — 69
- Carey, Henrich Charles* — (1793—1879) amerikai nemzetgazdasági író, könyvkiadó. — 111

- Carnot, Marie François Sadi* — (1837—1894) francia politikus, 1887 decemberétől köztársasági elnök. Anarchista merénylet áldozata lett. — 137
- Czompó József* — Magyarlárda község-beli választó. — 118
- Csáky László, gróf* — (1820—1891) politikus, főispán, 1876-tól tagja a parlamentnek, a Trencsén megyei varini kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. 1887-ben a Ház alelnöke lett. — 238
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja volt a képviselőháznak, függetlenségi programmal lépett fel. Az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 82, 138, 223, 224
- Császár Bálint* — Sepsiszentgyörgy polgármestere. — 20, 171
- Csávolszky Lajos* — (1841—1909) újságíró, lapszerkesztő, előbb a »Baloldal« majd az »Egyetértés« szerkesztője. 1872-től tagja a parlamentnek, előbb Mezőtúr, majd 1887-től a Heves megyei Poroszló kerület függetlenségi párti képviselője. — 90, 233, 297
- Csekonics Endre, gróf* — (1846—?) a főrendiház tagja, a magyarországi Vöröskereszt Egylet elnöke. — 90
- Csengery Antal* — (1822—1880) reformpolitikus, közigazdász és történétíró, az MTA tagja. — 28, 176
- Cserevin* — III. Sándor cár szárnysegéde. — 68, 207
- Csernátony Lajos, Cseh* (1823—1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa, 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő, 1878-tól Fiumét képviselte. — 87, 105, 106, 137, 256
- ifj. Csorba Ede*, kaposvári ügyvéd. — 120
- Darányi Ignác* — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 113
- Dárdai Sándor* — (1842—1933) jogtudományi közíró, 1878-tól képviselő, 1881-től az Alsó-Fehér megyei nagyenyedi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 132, 238, 280, 281, 285
- Darvai Fülöp*, budapesti ügyvéd. — 120, 265
- Deák Farkas* — (1832—1888) író, történétíró, az MTA tagja. — 28, 176
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 27, 28, 29, 35, 37, 38, 44, 45, 82, 105, 106, 147, 155, 175, 176, 182, 190, 191, 256, 306
- Delpü, Albert* — (1849—1893) francia regényíró, színpadi szerző. — 201
- Démoszthenész* — (i. e. 384—i. e. 322). — 106
- Desseffy Aurél, gróf* — (1846—1928) közigazda, az MTA ig. tagja, 1874—1883 között a képviselőház, 1884—87 között a főrendiház, az 1887—92-es ciklusban újból a képviselőház tagja, a Pozsony megyei Szentjános kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 90, 272
- Dickens, Charles* — (1812—1870). — 15, 162, 163
- Dobner Géza* — lovassági százados, Koburg Nándor szárnysegéde. — 18, 19, 166

- Dóczi Lajos* — (1845—1919) költő, drámaíró, műfordító. — 162
- Domahidy István* — (1835—?) megyei tisztségviselő, 1872-től országgyűlési képviselő, 1881-től a Szatmár megyei csengeri kerületet képviselte szabad-elvű párti programmal. — 13
- Dóry János* — országgyűlési képviselő az 1870-es évek végén. Életrajzi adatait nem ismerjük. Személyére MK utal a Krk 62. köt. 52., és a Krk 74. köt. 110. lapján. — 129
- Dumas, Alexandre* — (1824—1895). — 56, 162, 201
- Edison, Thomas Alva* — (1847—1931) világhírű amerikai feltaláló. — 155, 207
- Éles Henrik* — (1840—?) ügyvéd, 1878-ban a parlament tagja lett, az 1884—87-es ciklusban nem jutott mandátumhoz, az 1887—92-es ciklusra a Jász-Nagykun-Szolnok megyei jákóháalmi kerületben szabad-elvű párti programmal újra megválasztották. — 81, 103, 252, 261
- Emich Gusztáv*, emőkei — (1843—1911) könyvkiadó, zoológus, kertész, 1884-től tagja a parlamentnek, mindkét alkalommal a Hunyad megyei szászvárosi kerület választotta meg szabad-elvű párti programmal. — 303
- Engel József* — (1815—1901) szobrász, az akadémikus irány egyik képviselője. — 182
- Enyedi Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője, az 1884—87-es ciklusban a tápei kerület függetlenségi párti képviselője volt, az 1887-es választások alkalmával nem jutott mandátumhoz. — 81, 83, 110, 222, 224
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró, ügyvéd. Megyei tisztségeit követően 1872-ben a parlament tagja lett, 1878-tól függetlenségi párti képviselő. Az 1882—83-as tisztaeszlári perben a vádlottak védőügyvédje lett. 1884-ben nem választották meg. Az 1887—92-es ciklusban Nagykőrös választotta meg függetlenségi programmal. — 44, 107, 108, 110, 117, 127, 129, 130, 132, 133, 136, 137, 146, 147, 149, 191, 238, 239, 253, 256, 257, 258, 266, 269, 275, 280, 281, 284, 285, 286, 291, 292, 294, 300, 305, 306, 307
- Esterházy Kálmán*, gróf — (1830—?) főispán, színházi intendáns, az 1887—92-es ciklusban a Kolozs megyei Gyalu szabad-elvű párti képviselője. — 8, 9, 159
- Fabiny Teofil* — (1822—1908) jogász, előbb a hétszemélyes tábla, majd a legfelső ítélőszék bírója. 1886. máj. 15.—1889. ápr. 9. között igazságügy-miniszter. Az 1887—92-es ciklusban Sopron választotta meg képviselőjévé. — 37, 99, 123, 124, 146, 147, 249, 306
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től képviselő, 1884-től Arad város választotta meg szabad-elvű párti programmal. — 69, 103, 107, 209, 248, 249, 253, 257
- Fáy László* — (1842—?) megyei tisztségviselő, 1881-től tagja a parlamentnek, szabad-elvű párti programmal a Gömör és

- Kis-Hont megyei rimaszombati kerületet képviselte. — 138
- Fejérváry Géza*, báró — (1833—1914) tábornoszernagy, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. Az 1887—92-es ciklusban a főváros I. kerületében választották meg. — 142, 143, 144, 145, 301, 302, 303, 304, 305
- Felekyné Munkácsi Flóra* — (1836—1906) színésznő, a Nemzeti Színház tagja. — 34
- Fenyvesy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 106, 108, 129, 130, 131, 132, 133, 149, 257, 281, 286
- Ferenc József, I.* — (1830—1916). — 69, 176, 182, 183
- Fluger Károly* — (1833—?) városi tisztviselő, törvényszéki bíró, 1869—75 között a parlament tagja, majd 1884-től újból Besztercét képviselte szabadelvű párti programmal. — 104, 249
- Földváry Elemér* — (1862—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1887—92-es ciklusban a Győr megyei győrszigeti kerület szabadelvű párti képviselője. — 106
- Franz József* — kaposvári választópolgár. — 118
- Futtaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvgyűjtőjének tulajdonosa és szerkesztője. — 19
- Füzesséry Géza* — (1831—?) jogi doktor, ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Berég megyei tiszaháti kerület függetlenségi párti képviselője. — 127, 139, 279
- Gaál Jenő* (pécskai) — (1846—1934) megyei tisztségviselő, 1878-tól tagja a parlamentnek, 1884-től az Arad megyei pécskai kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 110, 303
- Gáll József* — (1839—?) bíró, 1881-től a Temes megyei rékási választókerület szabadelvű párti képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 66, 204, 205
- Gergelyi Tivadar* — (1837—?) jogi doktor, földbirtokos, 1878-tól tagja a parlamentnek, a Szepes megyei lublói kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 266
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezetője, 1874-ben pénzügyminiszter, a fúzió egyik előkészítője, 1879-ig a képviselőház elnöke, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 125, 284
- Gizella Lujza Mária* — (1856—?) kir. hercegnő, Ferenc József legidősebb leánya. — 67
- Gosztonyi Sándor* — (1826—?) ügyvéd, 1884-től tagja volt a parlamentnek Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselőjeként. — 108, 258
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881—87 között városa pártonkívüli képviselője. Az 1887-es választáskor nem lépett fel. — 72, 82, 213, 223
- Graeffl József* — Szabolcs megye főispánja. — 142
- Grecsák Károly* — (1854—1924) ügyvéd, jogi író, a »Budapester Tageblatt« szerkesztője, 1881—84 között mérsékelt ellenzéki képviselő, 1887-ben volt kerülete, Versec városa mér-

- sékelt ellenzéki programmal újra megválasztotta. — 297
- Grévy, Jules* — (1807—1891) francia politikus, 1879—1887 között köztársasági elnök. — 285
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA I. tagja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zólyom megyei szliácsi kerületet képviselte. — 113, 137, 140, 297, 300
- Gubacs Pál* — MK alkotta személynév. — 40, 41
- Gulácsy Dezsd* — (1839—?) megyei tisztségviselő, 1884-től országgyűlési képviselő, az 1887—92-es ciklusban a Bereg megyei felvidéki kerület szabadelvű párti képviselője. — 261
- Gulner Gyula* — (1843—1909) megyei tisztségviselő, megszakításokkal 1872-től tagja a parlamentnek, először balközépi, majd függetlenségi programmal. 1884-től a Pest megyei monori kerületet képviselte. — 128, 271, 272, 275
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, az MTA I. tagja. 1878-tól kisebb megszakításokkal országgyűlési képviselő, 1884—87-ben az Ugocsa megyei halmi kerületben választották meg, az 1887-es választáskor nem szerzett mandátumot, de Literaty Ödön halála után helyébe Munkácson képviselővé választották. — 81, 83, 137, 223, 224
- Győri Elek* — (1841—1902) jogtudós, az evangélikus egyház ügyeinek egyik intézője, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1887—92-es ciklusban Komárom függetlenségi párti mandátumát tartotta meg. — 83, 89, 91, 224, 233
- Gyulai Pál* — (1826—1909) 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 31, 101, 181
- Hajóssy Ottó* — Gyula 1887 nyarán megválasztott képviselője. 1887 december elején elhunyt. — 224
- Hampel József* — (1849—1913) régész, egy. tanár, az MTA tagja, 1877-től a Nemzeti Múzeum érem- és régiségosztályának őre. — 296
- Hannibal József* — (1847—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, az 1887—92-es ciklusban a Sopron megyei nagybaromi kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 117, 266
- Havasi Károly* — a PH belső munkatársa. — 297
- Hegedűs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kolozsvár szabadelvű párti képviselője, 1878-tól a pénzügyi bizottság főlőadója. — 123, 130, 132, 133, 271, 275, 276, 285, 286, 287, 292, 300
- Heine, Heinrich* — (1797—1856). — 56
- Helfy Ignác* (1830—1897) Kossuth személyes hívo, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége. 1878-tól tagja a Háznak, az 1887—92-es ciklusban a Csongrád megyei szegvári kerület mandátumát tartotta meg. — 83, 91, 110, 111, 124, 125, 126, 128, 134, 137, 147, 148, 157, 224, 249, 271, 272, 273, 274, 275, 279, 290, 308, 311, 312, 313, 314
- Henzlmann Imre* — (1813—1888) építész, művészettörténeti író, az MTA tagja. — 297
- Herczeg Ferenc* — (1863—1954) író, újságíró, az MTA tagja. — 204

- Herman Ottó* — (1835–1914) természettudós és politikus. 1879-től Szeged város II. kerületének függetlenségi párti képviselője. Az 1887-es választáson nem nyerte el a szavazatok többségét, így kimaradt a parlamentből. — 38, 39, 40, 41, 59, 81, 85, 125, 155, 186, 200, 222, 309, 311
- Hevesi József* — (1857–1929) író, újságíró, színműszerző. — 201
- Hock János* — (1859–1936) katolikus pap, politikus és író. Az 1887–92-es ciklusban a Somogy megyei Szil kerületben szabadelvű párti programmal megválasztották. — 106, 261
- Hodossy Imre* — (1840–1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak, 1878-tól a mérsékelt ellenzék programjával lépett fel a Sáros megyei kisszebeni kerületben. — 239
- Hoitsy Pál* — (1850–1927) csillagász, publicista, 1881-től a Békés megyei gyomai kerület függetlenségi párti képviselője. — 121, 268, 305
- Horánszky Nándor* — (1838–1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal képviselővé választották, 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz, 1881-től három ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 95, 110, 117, 129, 203, 222, 243, 264, 266, 280, 287
- Horváth Béla* — (1859–?) megyei tisztségviselő, az 1887–92-es ciklusban a Hont megyei ipolysági kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 287
- Horváth Gyula* — (1845–1897) publicista, 1875-től tagja a parlamentnek, 1879–80-ban tagja a szegedi kir. bizottságnak, a kárfevélteli és kisajátítási bizottság elnökeként működött, az 1887–92-es ciklusban is a Kis-Küküllő megyei balavásári kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 20, 113, 122, 167, 171, 287, 288, 290, 291
- Horváth Mór* — (1846–?) ügyvéd, 1884-ben Szabadka város II. kerületében választották meg szabadelvű párti képviselőnek. — 63, 200, 225
- Hunfalvy Pál* — (1810–1891) nyelvész, etnográfus, az MTA tagja, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 102, 247
- Hunyady László, gróf* — (1826–1898) cs. kir. kamarás, 1872-től tagja volt a képviselőháznak, az 1884–87-es ciklusban a Bars megyei lévai kerületben párton kívüli képviselőként választották meg, az 1887–92-es ciklusban nem jutott mandátumhoz, a főrendi házi helyét foglalta el. — 82, 223
- Huszár Adolf* — (1843–1885) szobrász, mellszobrokat is készített akadémikus stílusban. — 182, 185, 237
- Irányi Dániel* — (1822–1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884), 1872-től Békés városát képviselte. — 89, 94, 103, 105, 123, 134, 149, 231, 233, 236, 249, 251, 253, 270, 297
- Ivánka Zsigmond* — (1817–1902) a szabadságharc leverése után Kossuthal emigrált. 1865–1878 között országgyűlési képviselő, az 1884-es választáskor Ipolyság jelöltje volt, de nem kapott szavazattöbbséget. — 118, 120, 266

- Ivánkóvics János* — (1846—?) szeged-rókusai plebánus, az 1887—92-es ciklusban Szeged II. kerületében Herman Ottó ellenében szabadelvű párti programmal képviselődvé választották. — 85, 186, 222, 227
- Jansky, Ludwig* — (?—1900) törzskari tiszt, több katonai mű szerzője, ezredesi rangban részt vett Bosznia okkupációjában, előbb a toskanai nagyherceg-féle 66. gyalogezred parancsnoka, 1882-től a 61. budapesti gyalogezred parancsnoka; 1886. máj. 21-én tisztársaival megkoszorúzta Hentzi tábornok sírját és e tétével több hónapig tartó belpolitikai feszültséget idézett elő. — 179, 242, 303
- Jellinek Artúr* — (1852—1929) ügyvéd, jogi szakíró, az 1887—92-es ciklusban a Beszterce-Naszód megyei naszódi kerület szabadelvű párti képviselője. — 95, 96, 117, 118, 243, 266
- Jókai Mór* — (1825—1904) 1861-től tagja a parlamentnek, 1884-től Kassán választották meg szabadelvű párti programmal. — 16, 30, 31, 34, 35, 42, 66, 137, 138, 155, 177, 178, 179, 180, 181, 201, 287, 288
- Josipovich Géza* — (1857—1934) földbirtokos, minisztériumi tisztviselő, az 1887—92-es ciklusban nemzeti párti programmal a vinicai kerületben választották meg. — 142, 238
- József Károly Lajos* — (1833—1905) kir. herceg, osztrák főherceg, a honvédség főparancsnoka, az MTA tagja. — 89, 178, 182
- Kada Mihály* — Budapest alpolgármestere. — 188
- Kállay Albert* — (1843—1922) jogász, az 1879-es szegedi árvíz után a kir. biztosság tagja, 1884—1905 között Szeged főispánja. — 59, 60, 61, 63, 199, 200
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond, gróf* — (1832—1898) diplomata, miniszter. 1881—1895 között a Monarchia közös külügyminisztere. — 17, 67, 68, 70, 156, 207
- Károlyi Gábor, gróf* — (1841—1895) liberális politikus, 1884-ig javarészt külföldön élt, az 1887—92-es ciklusban Székesfehérvár függetlenségi párti képviselőjeként megválasztották. — 84, 127, 129, 225, 278
- Károlyi István, gróf* — (1845—1907) nagybirtokos, a Nemzeti Kaszinó igazgatója, az 1887—92-es ciklusban a Szatmár megyei Nagykaroly pártokívüli képviselőjévé választották. — 129, 130
- Károlyi Tibor, gróf* — (1844—?) nagybirtokos, 1878—84 között parlamenti képviselő, ezt követően a főrendiház tagja. — 122
- Kazár Emil* — (1843—1922) író, újságíró. — 201
- Kégl György* — Fejér megyei földbirtokos. — 92, 237
- Kegelevich István, gróf* — (1840—1905) földbirtokos, 1884—87-es ciklusban a Bars megyei aranyosmaróti kerületet képviselte, előbb mint pártokívüli, majd mint szabadelvű párti képviselő, 1886—1887 decembere között a Nemzeti Színház és az Opera inténdánsa volt. — 30, 31, 34, 35, 130, 131, 132, 133, 177, 178, 179, 180, 181, 281
- Kemény Gábor, báró* — (1830—1888) politikus, 1878—1886

- között miniszter, országgyűlési képviselő. — 248, 271
- Kemény János**, báró — (1825–1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő és a Ház alelnöke, az 1887–92-es ciklusban a Kolozs megyei tekei kerület szabadelvű párti képviselője. — 82, 137, 223
- Kemény Zsigmond**, báró — (1814–1875). — 29
- Kenedi Géza** — (1853–1935) ügyvéd, publicista, író, 1881-től a PH szerkesztője. — 157, 163, 297, 298
- Kerék János** — MK alkotta huszárkapitány név. — 62
- Kisfaludy Sándor** — (1772–1844). — 66, 204, 205
- Kiss Albert** — (1839–?) ref. lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székellyi kerület függetlenségi párti képviselője. 286, 287, 288, 300
- Kiszely Lehel** — (1855–?) járásbíró, az 1887–92-es ciklusban a Trencsén megyei csacai kerület szabadelvű párti képviselője. — 106
- Koburg Nándor** (Ferdinánd) — (1861–1948) Bulgária 1887-ben megválasztott fejedelme. — 16, 68, 164, 166
- Kockár Zsigmond** — (1848–?) ügyvéd, járásbíró, az 1887–92-es ciklusban Zombor szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 106
- Kollár, Jan** — (1793–1852) cseh nyelven író szlovák költő és nyelvész. — 279
- Kolombus Kristóf** — (1446–1506) genovai hajós, Amerika felfedezője. — 137
- Komjáthy Béla** — (1847–1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1887–92-es ciklusban két kerület is megválasztotta, a ceglédit tartotta meg, amelyben Verhovay Gyulát győzte le függetlenségi programjával. — 83, 91, 224
- Komlóssy Ferenc** — (1853–1915) prépost, történész, az 1887–92-es ciklusban a Pozsony megyei szempci kerületben választották meg antiszemita programmal. — 139, 149, 151, 275, 296, 297, 299, 315, 318
- Komócsy József** — (1836–1894) lapszerkesztő, költő. — 163, 167
- Kossuth Lajos** — (1802–1894). — 28, 37, 40, 41, 124, 125, 126, 134, 147, 148, 149, 157, 176, 272, 273, 274, 290, 308, 309, 310, 311, 312
- Kossuth Lujza** ld. Ruttkay Józsefné
- Kovách László**, visontai — (1827–1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban szülővárosa, Gyöngyös választotta meg szabadelvű párti programmal, haláláig a Ház háznagya. — 89, 232
- Kováts Gyula** — (1849–1935) jogi író, egy. tanár, az MTA I. tagja. — 48, 49, 192, 196
- Kozma Sándor** — (1825–1897) ügyvéd, 1872–1896-ig az állami ügyészség felállítása után az első főügyész. — 124
- Körmendy Sándor** — lelkész, Széchenyi Pál kaposvári ellenjelöltje. — 118, 119, 240, 264, 265, 266, 267
- Kőrösi Sándor** — (1825–1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen III. kerületének szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság tagja. — 132, 142, 285

Krajtsik Ferenc — (1838—?) ügyvéd, 1875-től, az 1881—84-es ciklus kivételével a Nyitra megyei privígyei kerület szabadelvű párti képviselője. — 12, 65, 106, 107, 113, 203

Kupacska János plebános — MK alkotta név. — 70

Lacika ld. Mikszáth Kálmán László

Lenkei János — (1807—1850) a Württemberg-huszárok századosa, aki századát 1848 októberében bravúros fegyvertényre kivágta a Galiciában állomásozó katonaság gyűrűjéből és hazavezette Magyarországra. — 31, 181

Leo, XIII. pápa — (1810—1903). — 210, 211

Leroy-Beaulieu, Paul-Pierre — (1843—?) francia közgazdasági író. — 111, 113

Lesskó István — (1838—?) katolikus pap, 1878-tól a Sáros megyei héthársi kerületnek mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 287

Lipthay Béla, báró — (1827—1899) katonatiszt, nagybirtokos, a képviselőháznak 1865-ben lett a tagja, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei lovrini kerület mérsékelt ellenzéki képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 297

Lisznyai Damó Kálmán — (1823—1863) ügyvéd, költő. — 162

Literaty Ödön — (1847—1887) ügyvéd, 1884-től a Bereg megyei munkácsi kerületben választották meg, 1887. dec. 12-én párbanban szerzett sebébe belehalt. — 144, 224, 304, 305

Lonkay Antal — (1827—1888) újságíró, műfordító, a Magyar Állam szerkesztője. — 71

Lukács Gyula — (1851—1906) újságíró, politikus, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban a Fejér megyei rácalmási kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 308

Mackay, Charles — (1814—1889) angol költő, újságíró és lapszerkesztő. — 13

Madách Imre — (1823—1864). — 82, 223

Madarász József — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a Negyvennyolcas Párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 28, 43, 120, 124, 137, 176, 272, 274, 275, 292, 294

Majthényi László, báró — (1820—1908) a szabadságharc idején a császári seregekkel működött együtt, Hont megye cs. kir. megyefőnöke volt, 1867—1890 között a megye főispánja. — 12, 161, 266

Málik József — (1849—1901) tanár, újságíró, szerkesztő. 1877-től a Nemere c. politikai hetilapot szerkesztette; 1882-től haláláig főszerkesztője volt a Székely Nemzetnek. — 19, 170

Manassas Dániel — 1877-ben felbukkant csaló, aki azt állította, hogy Petőfivel együtt raboskodott egy szibériai olombányában. A vizsgálatok során kitént, hogy igazi neve Pap János, aki köztörvényesként több évet töltött a nagyváradi börtönben. — 78, 219

Márffy Emil — Somogy megyei földbirtokos. — 119, 264, 265, 267

- Margitay Dezső* — (1840–1898) író, újságíró, a Petőfi Társaság tagja. — 163
- Mária Terézia* — (1717–1780). — 22
- Máriássy János* — (1822–?) honvédtábornok. — 304
- Matolcsay József*, kaposvári ügyvéd. — 120, 265
- Mauks Ilona* ld. Mikszáth Kálmánné
- Mayer Ede* — Huszár Adolf szobrász asszisztense. — 183
- Melich János* — (1872–1963) nyelvész, egy. tanár. — 204
- Miklós Gyula* — (1855–?) föld-birtokos, az 1887–92-es ciklusban a Borsod megyei edelényi kerület szabadelvű párti képviselője. — 90, 150
- Mikó Árpád* — (1861–1918) megyei tisztségviselő, az 1887–92-es ciklusban a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 106, 236
- Mikó Bálint* — (1843–?) Csík megye főispánja, 1885-től ki-nevezett főrendiházi tag. — 167
- Mikszáth Kálmánné*, Mauks Ilona — (1855–1926). — 137
- Mikszáth Kálmán László* — (1885–1950) MK legidősebb fia. — 42, 43, 181, 187
- Mocsáry Lajos* — (1826–1916) politikus, 1861-től tagja a parlamentnek, alapító elnöke a függetlenségi pártnak, a nemzetiségi kérdésben tanúsított megértő magatartása miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. Az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz, 1888-ban a karánsebesi román választók pótválasztás alkalmával a nemzeti párt mandátumát neki biztosították. — 134, 290
- Mocskay János* — MK által komponált név. — 96
- Mohay Sándor* — (1851–?) ügyvéd. 1886-ban Lukács Béla lemondása után a gyulafehérvári kerület szabadelvű párti képviselője lett, mandátumát az 1887–92-es ciklusban is megtartotta. — 90
- Molecz Dani*, pozsonyi kortes — 122, 123
- Móricz Pál* — (1826–1903) Tisza Kálmán személyes híve, 1870-től a debreceni egyházmegye segédparlamentnoka, 1868-tól tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban Újvidék szabadelvű párti képviselője, több éven át a szabadelvű kör igazgatója. — 86
- Mudrony Soma* — (1841–1897) közgazdasági szakíró, lapszerkesztő, 1875-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban a Pozsony megyei galántai kerületet képviselte függetlenségi párti programmal. — 303
- Münnich Aurél* — (1856–?) ügyvéd, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban is megtartotta a Szepes megyei iglói kerületben szabadelvű párti mandátumát. — 303
- Nagy János* — MK alkotta kormánypárti képviselő-név. — 92, 93, 94
- Nagy Miklós* — (1840–1907) újságíró, a VÜ szerkesztője. — 163
- Napoleon, I.* (Napoléon, Bonaparte) — (1769–1821). — 67, 150
- Nazredin*, indiai főispán — MK alkotta figura. — 12, 13
- Nedeczky István* — (1831–1908) az 1864-es Almássy-féle össze-

- esküvés résztvevője, Deák Ferenc unokaöccse. — 36
- Nedeczky Jenő* (1840–?) jogász, 1892-től országgyűlési képviselő nemzeti párti programmal. — 45, 46, 191
- Neppel Ferenc* — (1835–?) megyei tisztségviselő, 1878-tól a nagyabonyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 123, 128, 271, 279
- Odescalchy Gyula*, herceg — (1828–1896) 1860-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól a Nyitra megyei nagytapolcsányi kerületet képviselte, az 1887-es választáskor nem jelöltette magát, ezt követően a főrendiház tagjaként tevékenykedett. — 82, 223
- Ohnet, Georges* — (1848–1918) francia író, az egykorú magyar könyvkiadás és színpad kedvelt szerzője. — 201
- Olay Lajos* — (1844–?) ügyvéd, 1881-től tagja a parlamentnek, az 1887–92-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 27, 139
- Olay Szilárd* — (1844–?) ügyvéd, az 1884–87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi párti képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 27, 130, 131, 284, 285
- Orbán Balázs*, báró — (1830–1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a képviselőháznak, az 1887–92-es ciklusban is a Bihar megyei berettyóújfalui kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 167, 272, 287
- Orczy Béla*, báró — (1822–1917) országbíró. 1879–1890 között a király személye melletti miniszter. — 95, 96, 108, 109, 110, 131, 132, 133, 146, 239, 257, 258, 261, 269, 281, 286, 305
- Ovidius* (Publius Ovidius Naso) — (i. e. 43–i. sz. 18). — 215, 270
- Pálffy Albert* — (1820–1897) szerkesztő, író, az MTA I. tagja. — 163
- Pálmai Ilka* — (1859–1945) színésznő, a századvég legünnepeltebb operettprimadonnája. — 19, 166
- Pantocsek Rezső* — (1830–?) vegyész, az 1881–84-es ciklusban a Pozsony megyei nagyszombati kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője volt. — 83, 224
- Pap Samu* — (1849–?) orvos, az 1887–92-es ciklusban a Torda-Aranyos megyei Torda kerület szabadelvű párti képviselője. — 106
- Papszász Károly* — (1842–?) jogász, gazdálkodó, 1881–87 között a Heves megyei poroszlói kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 223
- Pázmándy Dénes* — (1848–1936) publicista, 1878–84 között képviselő, az 1887–92-es ciklusban a Zemplén megyei olaszliszkai kerületben választották meg függetlenségi párti programmal. — 137, 292, 294, 315
- Péchy Tamás* — (1829–1897) politikus, 1868-tól tagja a parlamentnek és folyamatosan az Abaúj megyei szikszói kerületet képviselte, 1880–92 között a Ház elnöke. — 82, 96, 104, 108, 109, 133, 142, 238, 248, 262, 270, 284, 285, 287

- Perczel Miklós* — (1812—1904) Baranya megye főispánja, 1885-től a főrendi ház kinevezett tagja. — 137, 292, 294
- Perl Soma* — Eötvös Károly ügyvédi irodájának vezetője. — 129
- Perlaky Elek* — (1840—?) gazdasízt, ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban a Szatmár megyei krassói kerületben megválasztották szabadelvű párti programmal. — 137, 292, 294
- Petelei István* — (1852—1910). — 201
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 78, 203, 219
- Petrich Ferenc* — (1826—?) földbirtokos, 1884-től a Tolna megyei kölesdi kerület függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 272, 300, 303
- Pitt, William* — (1708—1778) angol államférfi, a Chatham grófja. — 48, 196
- Pitt, William* — (1759—1806) angol politikus, két ízben miniszterelnök. — 48, 196
- Planquette, Robert* — (1848—1903) francia operettízerző, Offenbach követője. — 180
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között a képviselőház tagja, 1881-től a Bács-Bodrog megyei ókanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1875—1885 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa volt. — 91, 129, 234
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881—84-ben Szolnok függetlenségi párti képviselője, 1886-ban pótválasztáson Nemetújvárott választották meg, az 1887—92-es ciklusban a Hajdú megyei szoboszlói kerületben szerzett mandátumot. — 81, 118, 127, 131, 139, 142, 149, 150, 151, 152, 222, 275, 276, 278, 279, 285, 295, 296, 297, 299, 315, 318
- Pompéry János* — (1819—1884) író, újságíró, az MTA I. tagja. — 48, 196
- Potsa József* — Háromszék vármegye főispánja. — 167
- Preyer Hugo* — budapesti ügyvéd. — 120, 121, 264, 265
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) 1869-től tagja volt a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület kormánypárti képviselője volt, az 1887-es választáskor nem jutott mandátumhoz. — 83, 203, 224
- Prónay Dezsd, báró* — (1848—?) az evangélikus egyház főfelügyelője, 1882-től tagja a parlamentnek, egy cikluson a főrendiházban foglalt helyet, az 1887—92-es ciklusban Békecsaba választotta meg függetlenségi programmal. — 89, 233
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben képviselő, az 1887—92-es ciklusban nem jutott mandátumhoz. — 83, 125, 127, 131, 140, 141, 150, 157, 276, 278, 285, 295, 296, 317
- Pulszky Károly* — (1853—1899) művészettörténész, író, az MTA I. tagja. Az Iparművészeti Múzeum őre, majd az Országos Képtár igazgatója. 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban a Somogy megyei tabi kerület választotta meg szabadelvű

- párti programmal. — 83, 131, 139, 141, 149, 150, 151, 152, 157, 285, 295, 296, 315, 318
- Rácz Athanáz* — (1821—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1880—84 között Temes megye alispánja, 1884-től a Temes megyei kisbecskereki kerület szabadelvű párti képviselője. — 117, 266
- Rákosi Viktor* — (1860—1923) író, újságíró, humorista. — 201
- Ráth György* — (1828—1905) történelmi, jogi és művészettörténeti író, könyv- és régiséggyűjtő. — 297
- Regela*, a képviselőház irodaigazgatója. — 90
- Révay Mór János* — (1860—1926) könyvkiadó, politikai író. — 170
- Réviczky Gyula* — (1855—1889) költő, író, MK újságíró kollégája a PHnál. — 163
- Rocber* — valószínűleg angol közgazdasági író. Személyére vonatkozóan a kézikönyvekben nem találtunk adatot. Lehetséges, hogy MK tévesen írta nevét. — 111
- Rohonczy Gedeon* — (1852—?) az 1879-es szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, 1878-tól folyamatosan a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 132
- Rónay Jácint János* — (1814—1889) Benedek-rendi tanár, természettudós, a darwinizmus első és legismertebb magyarországi terjesztője, az MTA tagja. — 128, 206
- Rónay János* — (1837—?) jogász, 1881-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban a Torontál megyei török-kanizsai kerület szabadelvű programmal megválasztott képviselője. — 197
- Roszner Ervin*, báró — (1852—1928) jogi író, egy. magántanár, az 1887—92-es ciklusban a Nógrád megyei Szécsény községben választották meg kormány párti képviselőnek. — 46, 47, 48, 49, 191, 192, 193, 196
- Róth Pál* — (1827—1893) Dées város képviselőtestületének tagja, majd a város polgármestere, az 1884—87-es ciklusban városa szabadelvű párti képviselője. — 83, 224
- Rudolf* trónörökös — (1858—1889). — 206
- Ruttkay Józsefné*, Kossuth Lujza — (1810—1902) Kossuth közepe húga, 1883-tól Kossuth Lajossal élt Turinban. — 125, 274, 310
- Sadi Carnot* ld. Carnot, Marie François Sadi
- Sághy Gyula* — (1844—1916) jogász, egy. tanár, az 1884—87-es ciklusban mérsékelt ellenzéki, majd szabadelvű, végül függetlenségi párti képviselő. — 83, 223
- Salamon Ferenc* — (1825—1892) publicista, történész, egyetemi tanár, az MTA tagja. — 17
- Salisbury Gascoyne-Cecil, Robert Arthur* — (1830—1903) konzervatív angol államférfi. — 12
- Sándor, III.* — (1845—1894) orosz cár, uralkodott: 1881—1894. — 67, 68, 69, 207, 211
- Sardou, Victorien* — (1831—1908) francia drámaíró. — 56, 198
- Sárosi Gyula* — (1816—1861) költő, író. — 162
- Say, Jean Baptiste Léon* — (1826—1896) francia közgazdasági író, politikus. — 113

- Schlauch Lőrinc* — (1824—1902) püspök, egyházjogász, 1887-től nagyváradi püspök. — 210
- Scitovszky János* — (1785—1866) esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás. — 203
- Sebők Zsigmond* — (1861—1916) újságíró, ifjúsági író, a PHnál MK szerkesztőségi kollegája. — 201
- Semyei Pál*, báró — (1824—1888) országbíró, konzervatív politikus, az MTA ig. tagja. 1872—81 között országgyűlési képviselő, 1884-ben országbíró, 1885-ben a főrendiház elnöke. — 101
- Simonyi Ernő* — (1821—1882) politikus, függetlenségi párti képviselő. — 306
- Simor János* — (1813—1891) hercegprímás, az MTA ig. tagja. — 65, 203, 210
- Sir Nándor* — a Hatvani utcai fűhérmémű varroda tulajdonosa, az 1887-es »Kincsem« főnyereményének nyertese. — 16, 166
- Stadkovics, Adrej* — (1820—1872) szlovák romantikus költő. — 128
- Somssich Pál* — (1811—1888) 1869-től a parlament tagja, 1869—72 között a képviselőház elnöke, a fúzió előkészítésében részt vett, de ezt követően elhagyta a szabadelvű pártot és a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. Az 1887—92-es ciklusban nem került be a parlamentbe. — 101, 125, 147, 247, 248, 309, 311, 312
- Stanley, Henry Morton* — (1841—1904) angol származású amerikai újságíró, utazó, felfedező. — 11, 161
- Stein, Lorenz, von* — (1815—1890) osztrák jogtudós, közgazdász, egy. tanár. — 111, 113
- Stróbi Alajos* — (1856—1926) szobrász, a századforduló magyar szobrászatának vezető egyénisége. — 183
- Suppé, Franz von* — (1819—1895) dalmát születésű osztrák zeneszerző. — 235
- Szabó Endre* — (1849—1924) író, műfordító, a Petőfi Társaság tagja, lapszerkesztő. — 163
- Szabó László* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban is Zenta városát képviselte függetlenségi programmal. — 225
- Szadovszky József* — (1846—?) ügyvéd, az 1887—92-es ciklusban került először a parlamentbe, a Szilágy megyei tasnádi kerületet képviselte függetlenségi programmal. — 272
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875—1884 között a Somogy megyei lengyeltóti kerületet képviselte függetlenségi programmal, 1884-ben ugyanott antiszemita programmal választották meg, az 1887—92-es ciklusban is a lengyeltóti kerületet képviselte, de újból függetlenségi programmal. — 110, 238, 239, 257, 258, 269, 285, 288, 297, 300
- Szalay Károly* — (1833—?) ügyvéd. A tiszaezlári perben ő volt öv. Solymosiné képviselőjében a vádló. 1884-ben a Somogy megyei csurgói kerület antiszemita párti képviselője lett, az 1887—92-es ciklusban ugyanott antiszemita programmal újra megválasztották. — 118
- Szász Nándor* ld. Koburg Nándor
- Szathmáry György* — (1845—1898) közigazdasági szakíró, 1881-től a Hunyad megyei

- dévai kerület szabadelvű párti képviselője. — 104, 238
- Szathmáry Miklós* — az 1884–87-es ciklusban az Abaúj megyei gönci kerület szabadelvű párti képviselője. — 82
- Szatmári Mór* — (1856–1931) újságíró, az Egyetértés munkatársa. — 297
- Széchenyi Aladár*, gróf (1862–?) Széchenyi Pál gróf fia, az 1887–92-es ciklusban a Somogy megyei nagyatádi kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 89
- Széchenyi István*, gróf — (1791–1860). — 36, 37, 38, 182, 185
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838–1901) 1875-től a Somogy megyei marcali kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, 1882-ben belépett a szabadelvű pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter lett. — 117, 118, 119, 121, 127, 128, 148, 156, 227, 238, 239, 240, 241, 248, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 275, 305
- Szederkényi Nándor* — (1838–1916) újságíró, történész, 1873-tól tagja a parlamentnek, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 16, 137, 165, 287, 288, 292, 294, 300
- Széll Kálmán* — (1843–1913) politikus, miniszter, 1868-tól tagja a parlamentnek, 1884-ben a Vas megyei kőszegi kerület pártonkívüli képviselője lett. — 26
- Szendrey Gerzson* — (1849–?) ügyvéd, az 1887–92-es ciklusban antiszemita programmal választották képviselővé a Baranya megyei dárdai kerületben. — 126, 138, 139, 258, 272, 274, 280, 292, 295, 299
- Szentkirályi Albert* — (1838–?) író, műfordító, 1884–87-ben Vác mérsékelt ellenzéki képviselője. — 271
- Szereday Aladár* — az 1884–87-es ciklusban a Hunyad megyei dobrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 82, 223
- Szigligeti Éde* — (1814–1878). — 162
- Szilágyi Dezső* — (1840–1901) 1871-től Deák-párti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett, majd 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. Az 1881–84-es és az 1884–87-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerületét képviselte. Az 1887-es választáskor a siklósi kerületben kisebbségben maradt, 1887 őszén Pozsony I. kerületében megválasztották. — 81, 82, 83, 122, 123, 222, 224, 271
- Szilágyi Sándor* — (1827–1899) történész, az MTA tagja, 1878-tól az Egyetemi Könyvtár igazgatója. — 131, 285
- Szivák Imre* — (1849–1912) politikus, ügyvéd, jogi író. 1875-től országgyűlési képviselő. 1885-től Csongrád szabadelvű párti programmal megválasztott képviselője. — 280
- Szlávy József* — (1818–1900) politikus, miniszterelnök, majd a főrendiház elnöke. — 182
- Szobonya Mihály* — (1855–1898) festő, kiállításokon főleg életképekkel szerepelt. — 75, 215, 216
- Szomjas József* — (1831–?) földbirtokos, 1869–78 között, majd 1884-től újból a Szabolcs megyei tiszalöki kerület szabadelvű párti képviselője. — 113, 128
- Szontagh Pál* — (1820–1904) politikus, 1865-től tagja a parlamentnek, az 1884–87-es

- ciklusban a Nógrád megyei balassagyarmati kerület szabadelvű párti képviselője, az 1887-es választásokor nem lépett fel. — 66, 193, 223
- Szunyogh Szabolcs* — (1849—1914) nagybirtokos, ügyvéd, a parlamentnek 1884-től tagja és a Bihar megyei hosszúpályi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 142, 223
- Tallián Béla* — (1851—1921) megyei tisztségviselő, 1886-tól Somogy megye főispánja. — 61, 96, 200, 207, 238, 239, 248, 264, 265, 269
- Tauffer Sámuel*, kaposvári választópolgár — 118
- Thackeray, William Makepeace* — (1811—1863). — 15, 162, 163
- Thaisz Elek* — (1820—1892) 1861-től 1884-ig Budapest rendőrfőkapitánya. — 35, 185
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, az MTA tagja. 1878-tól tagja a parlamentnek, 1881-től Debrecen I. kerületét képviseli függetlenségi programmal. — 127, 137, 142, 144, 145, 278, 281, 287, 292, 294, 303, 304, 305
- Tibád Antal* — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a képviselőháznak és azóta az Udvarhely megyei székelődvarhelyi kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 66, 96, 106, 238
- Timon Ákos* — (1850—1925) jogász, egyetemi tanár. — 48, 49, 192, 196, 197
- Tisza István* — (1861—1918) Tisza Kálmán legidősebb fia, közgazdasági tanulmányokat végzett, 1884-től a vízaknai kerület szabadelvű párti képviselője. — 89, 232
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) miniszterelnök, belügyminiszter, az 1887—92-es ciklusban Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 21, 22, 29, 46, 50, 51, 87, 89, 90, 91, 94, 98, 102, 104, 105, 107, 110, 113, 126, 128, 130, 132, 136, 137, 138, 144, 146, 147, 148, 149, 182, 185, 193, 231, 233, 234, 236, 237, 247, 249, 253, 255, 256, 257, 261, 262, 271, 272, 274, 275, 276, 279, 284, 287, 292, 300, 305, 306, 307, 308, 309, 312
- Tisza Lajos*, gróf — (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kir. biztosa. 1883-ban grófi rangot kapott érdemei elismeréséül. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged város I. kerületének kormánypárti képviselője. — 87, 142, 143, 182, 183, 199, 303
- Tolnai Lajos* — (1837—1902). — 163, 201
- Tóth Béla* — (1857—1907) író, újságíró. — 201
- Tóth Kálmán* — (1831—1881) költő, író, az MTA I. tagja. — 15, 162
- Törs Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró, 1878-tól a parlament tagja, ettől az időtől Szentes város függetlenségi párti programmal megválasztott képviselője, MK személyes ismerőse. — 163, 238
- Trefort Ágoston* — (1817—1888) közgazdász, centrista politikus, az MTA tagja, 1885-től elnöke, Pozsony szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminiszter. — 48, 83, 149, 150, 152, 275, 296, 297, 299, 300, 315, 317

- Ugron Ákos* — (1849—?) 1878-tól a parlament tagja, az 1887—92-es ciklusban a Vas megyei kiscelli kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 29, 287
- Ugron Gábor* — (1847—1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásaiban, az 1887—92-es ciklusban Kecskemét város I. kerületét képviselte. — 29, 44, 113, 134, 135, 136, 142, 143, 160, 167, 188, 224, 287, 288, 290, 291, 301, 302, 303, 304
- Unger Alajos* — (1837—?) ügyvéd, 1880-tól tagja a képviselőháznak, az 1887—92-es ciklusban a Zala megyei keszthelyi kerület választotta meg függetlenségi párti programmal. — 123
- Urbanovszky Ernő* — (1826—1904) a Trencsén megyei bicsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 118
- Urváry Lajos* — (1841—1890) újságíró, a Pesti Napló szerkesztője. — 101, 163
- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője, az MTA I. tagja, 1884-től Miskolc II. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 50, 51, 52, 53, 163, 196, 197, 201, 297
- Vadnay Andor* — (1859—1901) jogász, 1882-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Zala megyei tapolcai kerületben választották meg antiszemita programmal, az 1887—92-es ciklusban is ugyanott választották meg. — 248, 315
- Valdemár, dán herceg* — (1858—?) 1886 novemberében a bolgár szobranije őt választotta meg bolgár fejedelemnek, de apja kívánságára a választást nem fogadta el. — 164
- Vámos Béla* — (1847—?) jogtanár, szerkesztő, az 1884—87-es ciklusban Kecskemét II. kerületének szabadelvű párti képviselője volt. — 81, 222
- Vargits Imre* — (1834—1904) megyei tisztségviselő, 1872-től az országgyűlés tagja, 1878-tól a Temes megyei rittbergi kerület szabadelvű párti képviselője. — 117, 121, 128, 266, 269
- Vay Miklós, báró* — (1802—1894) nagybirtokos, konzervatív politikus, 1888-tól a főrendiház elnöke. — 101
- Verescsagin, Vaszilij Vasziljevics* — (1842—1904) orosz festőművész. — 77
- Vértesi Arnold* — (1834—1911) író, újságíró. — 202
- Victoria Alexandra* — (1819—1901) 1837-től 1901-ig Nagy-Britannia királynője. — 161
- Vilmos, I.* — (1797—1888) 1861-től porosz király, 1871-től német császár. — 209
- Visi Imre* — (1852—1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd a Nemzet szerkesztője, 1884-től tagja a parlamentnek, az 1887—92-es ciklusban Budapest Józsefváros szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 87, 138, 163, 288, 292
- Vizsolyi Gusztáv* — (1822—1889) ügyvéd, 1872-től képviselő, az országos szabadelvű párt elnöke, az 1887—92-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei oravicai kerületben választották meg. — 87
- Vörösmarty Mihály* — (1800—1855). — 186

- Wahrmann Mór* — (1832–1892) kereskedő, 1869-től haláláig a fővárosi lipótvárosi kerületet képviselte előbb Deák-párti majd szabadelvű párti programmal. — 131, 285
- Wasmer Adolf* — (1822–?) katonatiszt, 1881-től tagja a parlamentnek és kezdettől fogva a Csanád megyei battonyai kerületet képviselte szabadelvű párti programmal. — 95, 113, 243
- Wekerle Sándor* — (1848–1921) pénzügyi szakember, pénzügyminisztériumi államtitkár, az 1887–92-es ciklusban a Szatmár megyei nagybányai kerület szabadelvű párti képviselője — 91, 111, 130, 132, 133, 248, 272, 275, 276, 280, 281, 285, 300
- Wenckheim Béla*, báró — (1811–1879) politikus, miniszter. — 108
- Wilson, Daniel* — (1840–?) francia képviselő, Grévy köztársasági elnök veje, vesztegetési ügyei miatt Grévynek is le kellett mondania. — 131, 285
- Zalay István* — (1837–?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1869-től több alkalommal Mád képviselője volt, az 1887–92-es ciklusban is a Zemplén megyei mádi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 113
- Zichy Jenő*, gróf — (1837–1906) ügyvéd, politikus. 1865-től haláláig képviselő, előbb Deák-párti, azután pártonkívüli, majd szabadelvű párti programmal. Az 1887–92-es ciklusban az Árva megyei bobrói kerületben választották meg. — 12, 13, 18, 38, 137, 161, 166
- Zichy Nándor*, gróf — (1829–1911) közgazdász és politikus, 1867-től Deák-párti, majd a Sennyei-féle konzervatív párt egyik vezére, később főrendiházi tag. — 70, 71, 72, 101, 102, 210, 247, 248
- Zimándy Ignác* — (1831–?) r. kat. pap, az 1884–87-es ciklusban a Nyitra megyei szenicei kerületben választották meg antiszemita párti programmal. — 83, 224
- Zola, Émile* — (1840–1902). — 198, 294
- Zöld Ferenc* — MK alkotta név. — 21, 22, 23, 171
- Zselénszky Mihály* — (1838–1925) tanár, szakíró, az MTA I. tagja, 1875-től képviselő, az 1884–87-es ciklusban Békéscsaba szabadelvű párti képviselője volt. Az 1887-es választásokon nem jutott mandátumhoz. — 82, 203, 223

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Választás után. Tisza és a többség* (Borsszem Jankó, 1887. július 3., 20. évf. 1016. (27.) sz. 1.1)
- II. *Balázs Sándor* (Vasárnapi Újság, 1887. augusztus 7., 34. évf. 32. sz. 533. 1.)
- III. *A két obszitos. Koburg Nándor és Battenberg Sándor* (Borsszem Jankó, 1887. augusztus 14., 20. évf. 1022. (33.) sz. 7. 1.)
- IV. *D.[eák] F.[erenc]. A szobor avatás előtt* (Borsszem Jankó, 1887. szeptember 25., 20. évf. 1028. (39.) sz. 3. 1.)
- V. *A mosás* (Vasárnapi Újság, 1887. december 11., 34. évf. 50. sz. 832. 1.)
- VI. *A kaposvári esküvő. Széchenyi Pál gróf mandátumának igazolása után* (Borsszem Jankó, 1887. nov. 13., 20. évf. 1035. (46.) sz. 1. 1.)
- VII. *Diadalmi jelenet. A Pulszkyak elleni rágalom alkalmával* (Borsszem Jankó, 1887. december 11., 20. évf. 1039. (50.) sz. 1. 1.)
- VIII. *Az »Üzenet« vita című cikk kéziratának első lapja* (OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/2 78. folio)

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal.)

CIKKEK, TÁRCÁK

Kisasszony feleség	7	158
Tarka képek (júl. 21.)	8	159
Nyári élet	10	160
Az égben	13	161
Jó ómen	16	163
A magyar Kongó	19	167
Az alma mater	23	171
Mosolygó emlékkövek	27	175
A lojális színmű	30	176
A két bronzember	35	181
Herman Ottó és a vasúti bakterok	38	186
A krakkói útra	42	187
A király és a küldöttségek	43	188
A kedélyes Deák	44	189
Páris almája	46	191
Baross mint házastító	50	197
Színházlátogatók	53	198
A szegedi főispán sürgönye	59	199
[Előszó az 1888-as Almanach-hoz]	63	200
Levél a szerkesztőség összes tagjaihoz	65	202
A királyi életéből	66	206
A cár beszélgetése Bismarckkal	67	206
A kísértet	69	209
Az álmos dada	72	213
A mosás	75	215
A fehér város	76	216

PARLAMENTI KARCOLATOK

Az új Ház	81	220
Vadászat képviselőkre	84	225
A skribák	85	227
Új honatyák	86	228
A képviselőház első ülése	88	230
Az országgyűlés ünnepélyes megnyitása	89	232
A mandátumok	90	234

A Ház atmoszférája	92	236
A somogyi levél	94	237
A képviselőség mestersége	97	243
A főrendiházi vita	101	247
A t. Házból (okt. 18.)	102	248
A t. Házból (okt. 19.)	105	252
A t. Házból (okt. 20.)	108	257
A Tisza expozéja	110	261
Miből jön be az a hárommillió plusz?	113	262
A kaposvári mandátum	117	263
A nap krónikája	121	267
Vajon mi lehetett?	123	270
Mit csinál Kossuth Lajos?	124	272
A t. Házból (dec. 2.)	126	274
A t. Házból (dec. 4.)	129	279
Két nyergem	134	286
A t. Házból (dec. 8.)	136	291
A Pulszky-féle vizsgálat	138	295
A mai ülés	142	300
Országgyűlés (dec. 13.)	144	303
Országgyűlés (dec. 15.)	146	305
Üzenet vita	147	307
A t. Házból (dec. 18.)	149	314

JEGYZETEK

Rövidítések	154
Bevezetés a jegyzetekhez	155
Életrajzi jegyzetek és névmutató	319
A képmelléletekről	339

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Mérey Zsoltné – Műszaki szerkesztő: Kerek Imréné
Terjedelem: 21,5 (A/5) ív + 8 oldal képmelléklet
80.8200 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György

